Bertolt Brecht

Bütün Oyunları

Açıklamalı Berlin ve Frankfurt
Baskılarından
Yayına Hazırlayanlar
Werner Hecht
Jan Knopf
Werner Mittenzwei
Klaus-Detlef Müller

Türkçeye Çevirenler
Ahmet Cemal
Aziz Çalışlar
Yücel Erten
Özdemir Nutku
Filiz Ofluoğlu
Yılmaz Onay
Ayşe Selen

Bertolt Brecht

Cilt 10

SCHWEYK

MALFİ DÜŞESİ

Türkçesi
Yücel Erten *(Schweyk)*
Filiz Ofluoğlu *(Malfi Düşesi)*
Ayşe Selen *(Malfi Düşesi Açıklamaları)*

MitosBOYUT Yayınları
TEM Yapım Yayıncılık Tat Şti

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi
Kayıt No. 22448
Tasnif No. 832.91 Bre
D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

Danışman: Michael Voges

Copyright Hakları:
Oyunlar: © Suhrkamp Verlag Frankfurt a.M. Main, 1991
Açıklamalar: © Aufbau Verlag Berlin ve Weimar ve Suhrkamp Verlag, 1991

Türkiye Yayın Hakları:
© TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti. (MitosBOYUT Yayınları), 1997

Stalingrad -

Hasekin "Uysal Asker Schweyk"
oyun 2- dünya savaşında Prag'da geçiyor.
yer yer fars özellikleri taşıyan bir politik kabare
Kahraman olmayan kahraman... Savaş rantçı
küçük adamın tartışıldığı oyun. Ayakta kala-
bilmek için isyankâra razı. Cesaret Anne'de oyu-
nunda olduğu gibi. Politik seziği olan bir oyun
kişisi Schweyk. Oyunda yabancılaştırma araçlarında
Schweyk, Brechtin dünyayı
değiştiren, ama kendisi değiş-
meyen karakterlerin

ISBN 975.8106.23.6
Basım Tarihi: Eylül/1997
Baskı: Pastel Matbaası, Topkapı-İstanbul
Cilt: Yeni Güven Ciltevi, Topkapı-İstanbul (Tel. 212 567 69 20)

MitosBOYUT Yayınları
TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.
Ağa Çırağı Sok. 7/2; Gümüşsuyu - 80090 İstanbul
Tel. (212) 249 87 37-8; Faks. (212) 249 02 18

İÇİNDEKİLER

Oyunlar

Schweyk..... 7
Malfi Düşesi..... 77

Açıklamalar

Schweyk'e ait Açıklamalar..... 167
Temel Metinler 169
Tarihçe 169
Metnin Oluşum Öyküsü 169
Metin Yazımları 180
Birinci ve İkinci Metne ait Dipnotlar 182
Bu basımda metin düzenlemesine ait Dipnotlar..... 186
Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları 187
Satır Açıklamaları 190
Malfi Düşesi'ne ait Açıklamalar 207
Temel Metinler 207
Tarihçe 207
Metnin Oluşum Öyküsü 208
Metin Yazımları 220
Brecht/Hays Ortak Metni (1943) 220
Brecht/Auden Metinleri (1944-46) ... 235
Brecht'in Yazdığı Metin (1945-46) 243
Metnin Düzeltilmesine ait Dipnotlar 246
Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları 246
Satır Açıklamaları 248
Malfi Düşesi Metinlerinin Karşılaştırma Tablosu 257

Brecht'in Yazıları, Notları

Schweyk Üzerine Yazıları, Notları 263

Schweyk Üzerine Yazılar, Notlarına ait Dipnotlar ... 270
Malfi Düşesi Üzerine Yazıları, Notları 275
Malfi Düşesi Üzerine Yazıları, Notlarına ait Dipnotlar 281

Yayınevlerinin Notları

Alman-Suhrkamp Yayınevi'nin Notu 283
MitosBOYUT Yayınevi'nin Notu 284

SCHWEYK[59]

Türkçesi
Yücel Erten

SAHNELEYİŞ[60]

Dekorun merkezini, pirinç teçhizatlı, kararmış meşe kaplamalı barı ve üzerinde Moldau Nehrinde mehtabı gösteren saydam ışıklı bir tablo bulunan elektrikli piyanosu ile, Prag'daki "Kupa" Meyhanesi oluşturur. Üçüncü perdede Schweyk'in düşüncesinde ve düşünde, "Kupa"nın yalnızca bir bölümü görünür: Her zaman oturduğu masa. Bu perdedeki Anabasis[62], "Kupa" Meyhanesinin çevresinde geçer. Yürüyüşün uzunluğunu belirtmek için, örneğin köylü kulübesi hareket edebilir, yaklaşıp uzaklaşabilir.

Ara oyunlar, korku masalı üslubunda olmalıdır. Burada Nazi hiyerarşisi (Hitler, Göring, Goebbels ve Himmler ile von Bock) boy gösterir. Figürler, "Heil" diye seslenerek mısralara aksan verebilirler.

KİŞİLER[61]

Schweyk, Prag'da köpek satıcısı •Baloun, arkadaşı, fotoğrafçı[1] •Anna Kopecka, "Kupa" Meyhanesinin sahibesi •Genç Prohaska, bir kasabın oğlu •Brettschneider, Gestapo ajanı •Bullinger, SS Başçavuşu •Müller- 2, SS •Cephe vaizi •Anna, bir hizmetçi •Kati, arkadaşı •Hitler •Himmler •Göring •Goebbels •von Bock •Yan kişiler

YÜKSEK KA'TLARDAKİ ÖN OYUN[63]

(Savaşçıl müzik. Hitler, Göring, Goebbels ve Himmler[64] bir dünya yuvarlağının çevresinde dururlar. Goebbels cüce gibi ufacık, diğerleri insanüstü boyutta büyüktürler.)

HİTLER

Partidaşım baylar! Tüm Almanya'yı
Demir gibi yumruğumla hizaya getirdiğime göre
Artık tüm dünyayı yola getirmenin de zamanıdır.
Ve dünyanın fethi için, topla tüfekle birlikte, sağlam
sinirler gereklidir.

(Elini dünya yuvarlağının üzerine koyar. Koyduğu yerde bir kan lekesi yayılır. Göring, Goebbels ve Himmler "Heil" diye selamlarlar.)

Az kalsın şu telaş içinde unutacaktım:
SS'lerimin ve polislerimin şefi Himmler, ne dersin,
Sokaktaki adam benim hakkımda ne düşünüyor?
Yalnızca Almanya'daki değil, Avusturya'daki[65],
Çekoslovakya'daki[66],
-Adı fark etmez- şurdaki, burdaki.
Benden yana mı? Beni seviyor mu?
Dara düşünce yardımıma koşar mı?
Yoksa yan çizip kaçar mı?
Ben ki hükümet inşaat[67], hitabet ve fütuhat sanatlarının
üstadıyım-
Kısaca, ne gözle bakıyorlar bana?

HİMMLER

Hayranlıkla.

HİTLER

Bana bağlı mı, sadık mı? Canını, daha önemlisi malını,
Feda eder mi gözünü kırpmadan[68]?
Benim savaşım için onun malı gerekli.
Çünkü ne kadar zeki olsam, ben de bir insanım nihayet.

HİMMLER

İşte buna katılmıyorum.

HİTLER

Yok bir de katılacaktın! Ama dedim ya,
Her gece uykum kaçınca, kendi kendime soruyorum:
Avrupa'da sokaktaki adam beni nasıl buluyor?

HİMMLER
Bir kısmı Tanrı gibi görüyor sizi,
Bir kısmı Almanya'daki gibi
Size âşık!
GÖRİNG, GOEBBELS, HİMMLER
Heil!

1[69]

("Kupa" Meyhanesinde, Schweyk ve Baloun sabah içkilerini yudumlamaktalar. Bayan Anna Kopecka sarhoş bir SS'e hizmet etmekte. Barda genç Prohaska.)

BAYAN KOPECKA Beş bira içtiniz. Altıncıyı vermeyeyim isterseniz, alışkın değilseniz çarpar.

SS Vereceksiniz; ve bu bir emirdir, tamam mı! Emir de demiri keser. Hem uslu uslu dediğimi yaparsanız, size bir sır veririm; pişman olmazsınız.

KOPECKA Aman istemem! Sırrınız size kalsın! İçin biraları, sırrınızı faş edin, sonra da bizim başımız belaya girsin!

SS Bu doğru işte, aferin! Devlet sırrı bu, öğreneni kurşuna dizerler. Benden duymuş olmayın ama, Münih'te Adolf'a suikast[70] düzenlemişler. Ramak kalmış, "pırt" gidiyormuş.

KOPECKA Çenenizi tutar mısınız siz! Sarhoşsunuz.

SCHWEYK *(Yan masadan, dostça:)* Hangi Adolf bu? Benim bildiğim iki tane Adolf var. Biri eczacı Pruscha'nın yanında çıraklık yapıyordu; toplama kampına sepetlediler. "Çeklerden başkasına kezzap satmam," demiş. Bir de Adolf Kokoschka'yı bilirim; köpek boku toplardı. Ama o da şimdi toplama kampında. Tutmuş "Köpek bokunun en iyisi İngiliz buldoglarından çıkar," demiş akılsız. Aslında ikisi de hak etmiş.

SS *(Ayağa kalkar ve selam çakar:)* Heil Hitler!

SCHWEYK *(Ayağa kalkıp karşılık verir:)* Heil Hitler!

SS *(Tehditkâr:)* Ne o, hoşuna gitmedi mi?

SCHWEYK Hoşuma gitti komutanım!

KOPECKA *(Birayı getirir:)* Buyrun, biranız. Ama lütfen sakin sakin oturun da, Başbuğunuzun sırlarını ortaya serip başımıza iş çıkarmayın. Bizim burada siyasetin yeri yoktur. *(Bir tabelayı gösterir:)*[2] "İster bira iç / İster slivoviç / Politikayı karıştırma hiç. Anna Kopecka." İsteyen buyursun, birasını şarabını ısmarlasın;

benden servis yapması. Ama orada biter.

GENÇ PROHASKA *(Bara dönmüş olan Anna'ya:)* Bayan Anna, neden bırakmıyorsunuz insanlar[3] biraz eğlensinler?

KOPECKA Nazilerin "Kupa" Meyhanesine kilit vurmalarını istemiyorum da ondan.

SCHWEYK *(Otururken:)* Eğer bu suikast düzenledikleri Adolf, Adolf Hitler ise, karavana diye buna derler işte.

KOPECKA *(Schweyk'a:)* Siz de biraz çenenizi tutun Bay Schweyk. Üstünüze vazife olmayan işlere karışmayın.

SCHWEYK Eğer böyle bir iş olduysa, patates kıtlığından olmuş olabilir. Bu millet her türlü sıkıntıya girer de, patatesin yokluğuna dayanamaz. Ama bana sorarsan asıl suç düzende. Her şey düzenli olarak bölüştürülüyor. O zaman da çoğuna daha az düşüyor tabii. Her tutam maydanoz için, her çimdik nane için, yemek karnesine[71] bir mühür! Neden? Düzen... Hatta diyorlar ki Hitler, insanlar için düşünülebilecek en sıkı düzenden daha sıkı bir düzen kurmuş. İnsanüstü bir düzen. Ne demişler: Nerde çokluk, orda bokluk. Düşün şimdi: Cins bir köpek satmışım, cebimde ellilik, yüzlük, onluk, beşlik, rengârenk bir sürü para. Bunun düzeni zor olur tabii. Ama bir tek onluğun varsa; onun düzeni ne olacak, katla istediğin yere koy. Yalan mı? İtalya'da Mussolini[72] iktidara geldiğinden beri trenlerde rötar kalmadı. Neden? Mussolini'ye yedi sekiz defa suikast düzenlediler de ondan.

KOPECKA Saçmalamayı bırakın da, biranızı zıkkımlanın. Bir halt olursa hepimizin başı birlikte yanar.

SCHWEYK Ulan Baloun, anlamadım gitti; bu haberi duyunca sen niye suratını sarkıttın? Koca Prag'da senin gibisi bir tane daha ya çıkar ya çıkmaz.

BALOUN Savaş kıtlıktır demesi kolay. Bu yemek karneleriyle, haftada yirmi gram etle geberip gider insan. İki gözüm önüme aksın, geçen yortudan[73] beri bir gün olsun karnım doyduysa. *(SS'i işaret eder:)* Bunların keyfi yerinde. Baksana domuz gibi besili. Dur şuna bir iki soru sorayım. *(SS'e doğru gider:)* Komşum, sorması ayıp olmasın ama, öğle yemeğinde ne yediniz de böyle susadınız? Bahse girerim ki, biberli bir şey. Gulaş?

SS Bu bir askeri sırdır, seni ilgilendirmez. Köfte.

BALOUN Soslu mu? Yanında taze sebze de varmıştır. Yanlış anlamayın, askeriyenin sırları beni ilgilendirmez, ama yine de sormadan edemeyeceğim: Yanında kara lahana mı vardı? İyice haşlanmış olması gerekir, yoksa iyi olmaz. Ayıptır söylemesi Hitler'den önceydi, Prszlau'da "Kuğu" Lokantasında bir fırında köfte yemiştim; Allah sizi inandırsın, "Plattner"dekinden daha

iyiydi.

KOPECKA *(Schweyk'a:)* Şu Baloun'u askerin yanından uzaklaştırın; korkuyorum. Dün Gestapo ajanı Brettschneider'e Alman ordusundaki yemekler üzerine öyle çok soru sordu ki, az kalsın casus diye tutuklanacaktı. Brettschneider bugün görünmedi nedense?

SCHWEYK Ne yapsan boşuna. İştahın feriştahı diye bir hastalık bununki.

BALOUN *(SS'e:)* Almanlar Rusya seferine göndermek için, Çekleri gönüllü[74] yazıyorlar ya, acaba diyorum, o gönüllü birliklerin karavanası da böyle heybetli mi? Yoksa bu yanlış bir söylenti mi?

KOPECKA *(Baloun'a:)* Adamı rahatsız etmesenize canım. Beyfendi burada resmi olarak değil, gayri resmi olarak oturmuş birasını içiyor. Hem şu sorduğunuz sorulara bakın, Çekliğinize yakışmaz. Ayıp!

BALOUN *(Suçlu suçlu:)* Canım soru sormak da mı kabahat? Hem ben sizin görüşünüzü biliyorum da, biraz da onun için soruyorum.

KOPECKA Benim görüşüm filan yok. Meyhanem var, hepsi o kadar. Bütün istediğim de müşterilerimin edepli olmaları. Ne adamsınız yahu!

SS Siz gönüllü[75] yazılmak istiyorsunuz demek?

BALOUN Hani öyle bir sordum.

SS İstiyorsanız götüreyim sizi gönüllüler şubesine. Yemekler harika. Zaten Ukrayna da yakında Almanya'nın tahıl ambarı[76] olacak. Gel keyfim gel. Hollanda[77] cephesindeyken eve öyle çok paket yolladım ki, halamın bile karnı doydu. Halamı hiç sevmem. Heitler!

BALOUN *(Ayağa kalkarak:)* Heil Hitler!

SCHWEYK *(Yaklaşmıştır:)* Öyle demiyeceksin. "Heil Hitler" olur mu? Beyefendi gibi, "Hay itler," diyeceksin. Bu senin gün yirmidört saat, gece uykuda bile "Hay itler" demeye alışkın olduğunu gösterir.

KOPECKA *(SS'in önüne bir kadeh erik rakısı sürer:)* Buyrun bu benden.

SS *(Baloun'u kucaklar:)* Demek sen Bolşeviklere karşı gönüllü yazılacaksın ha? Afferin ulan, Çek domuzu! Ama domuzun akıllısı. Yürü, gönüllüler şubesine gidiyoruz!

KOPECKA *(SS'i gerisin geri yerine oturtur:)* Canım heyecanlanmayın, hele şu erik rakınızı bir için. *(Baloun'a:)* Kıçınıza bir tekme vurup kapı dışarı etmeli sizi. Bu pisboğazlık sizde onur monur bırakmamış. Bugünlerde söylenen bir şarkı[78] var, duymadınız galiba? Şöyle bir kulak verin. Daha iki tanecik bira içtiniz; yol yakınken aklınızı başınıza toplayın.

(Bayan Kopecka, "Nazi Askerinin Karısı" şarkısını söyler. SS, her dörtlüğün sonunda, muzaffer bir eda ile başını sallayarak tasdik eder. Ancak çok sarhoş olduğu için, son dörtlükten önce kafası masaya düşer.)

SCHWEYK Çok güzel bir şarkı. *(Baloun'a:)* Kıssadan hisse: Düşüncesizce bir iş yapmazdan önce, iki kez düşüneceksin. Tayını bol diye Hitler'in kuyruğuna takılıp Rusya'lara gideyim deme; bokun donar oralarda kalırsın, öküz!

BALOUN *(Şarkı dokunmuştur, başını avuçları arasına alır, hıçkırarak:)* Meryem Anam, bu pisboğazlıkla benim halim ne olacak ha? Allahaşkına benim şu işkembeme bir çare bulun; yoksa benim sonum kötü. Aç karnına yurtsever bir Çek olmayı daha fazla beceremeyeceğim!

SCHWEYK Meryem Ananın başına yemin etsen, "Pisboğazlığıma kapılıp Alman ordusuna gönüllü yazılmayacağım," diye, zor bozarsın yeminini. *(Kopecka'ya:)* Dindardır ha! Ama edemezsin, sıkar değil mi?

BALOUN Boşu boşuna yemin edilmez. Boru mu bu? İşkembe!

KOPECKA Ayıp. Koskoca adamsınız. Kalıbınızdan utanın.

BALOUN Kalıbıma bakıp da aldanmayın. Aslında zayıf bir adamım ben.

SCHWEYK Ulan şimdi heybetli bir domuz pirzola olsa, şöyle burnunun ucuna tutsam, "İyi bir Çek kalacağına yemin et vereceğim," desem, ederdin değil mi köftehor? Ama tabağı elimde tutacağım, yemin etmezsen geri çekeceğim.

BALOUN Evet. Tabağı elinde tutarsan, ederdim.

SCHWEYK Yalnız herkesin önünde diz çökeceksin ve İncil üzerine yemin edeceksin. O zaman yeminini tutardın değil mi?

BALOUN *(Başıyla "evet" der.)*

KOPECKA Şeytan diyor ki, ne yapıp etmeli, şuna bir yemek uydurmalı.

(Prohaska'nın yanına gider.)

PROHASKA Sizi şarkı söylerken dinlemiyor muyum; inanın zor tutuyorum kendimi?

KOPECKA *(Şaşalar:)* Neden o?

PROHASKA Aşk.

KOPECKA Aşk olduğunu nerden biliyorsunuz? Ya gelip geçici bir heves ise?

PROHASKA Bilmez miyim Bayan Anna? Daha dün müşterilerden

birine şinitzel vereceğim diye, müşterinin çantasını paketlemişim. Pederden bir araba azar işittim. Neden? Aklım fikrim sizde de ondan. Aşkımdan her sabah baş ağrılarım tutuyor.

KOPECKA Aşkınız nelere kadir diye şöyle bir soracağım geliyor[79].

PROHASKA Ne demek istiyorsunuz Bayan Anna?

KOPECKA Yani aşkınız dertli dertli burnunu çekmekten öteye gider mi diye soruyorum. Rüzgâr gibi gelip geçmesin?

PROHASKA Rica ederim yani Bayan Anna; bu tür sözlerle kalbime yaralar açmayın. Karşılığını bulsa, aşkımın yapamayacağı şey yoktur. Gelgelelim benimki karşılıksız aşk!

KOPECKA Sözgelimi bir kilo kavurmaya yeter mi? Yani sözün gelişi...

PROHASKA Aman Bayan Anna! Böyle bir anda nasıl oluyor da bu kadar maddiyatçı bir söz söyleyebiliyorsunuz?

KOPECKA *(Sırtını dönüp şişeleri saymaya başlar:)* Ya, gördünüz mü? Bir kilo kavurmaya bile yetmedi.

PROHASKA *(Başını iki yana sallayarak:)* Eğer bir şey anladımsa ne olayım. Gece deryada rastlaşan gemiler gibiyiz, Bayan Anna[4].

BALOUN *(Umutsuz:)* Bu benim pisboğazlığım savaşla baş göstermedi. Çok eski bir sakatlık bu. Bir ara ablamın yanında oturuyordum; ablam belki hastalığıma faydası olur diye, çoluk çocuğuyla birlikte Klokota'ya bir ermişi ziyarete gitti. Ama Klokota kaç para? Kızcağız döner dönmez kümesteki tavukları saymaya başladı. Biri ya da ikisi yok. Allah cezamı versin, biliyorum, tavukların yumurtasını satıp geçiniyorlar. Fakat ne çare? Midemde birden uçurum gibi bir boşluk hissediyorum; bir saat sonra bir bakıyorum, ne uçurum kalmış ne de tavuk. Allah bilir ya, bu derdin çaresi yok.

PROHASKA Deminki sözünüz ciddi miydi?

KOPECKA Hem nasıl.

PROHASKA Bayan Anna bir kilo kavurmayı ne zaman istiyorsunuz. Yarın?

KOPECKA İyice düşündünüz mü? Babanızın dükkânından çalacaksınız. Karne filan yok. Bunun adına karaborsa derler. Yakalanırsanız ucunda kurşuna dizilmek var.

PROHASKA Sizin kalbinizde bir yerim olsun, kurşuna dizilmeye razıyım. *(Schweyk ve Baloun bu konuşmaya kulak misafiri olmuşlardır.)*

SCHWEYK Aferin bak, sevdalı dediğin böyle olur. Bir keresinde Pilsen'de bir genç, geçkince bir dul için kendini samanlıkta asıverdiydi. Kadın laf arasında, "Benimle ilgilenmiyorsun," demiş, ondan. "Ayının Yeri" diye bir meyhane vardı, herifin biri tuttu,

tuvalette bileklerini kesti. Neden diyeceksiniz, garson kız başka bir müşteriye daha cilveli içki ikram etmiş de ondan. Aşka bak. Hem de çoluk çocuk sahibi, aile babası bir adam. Başka bir seferinde de iki erkek, kadın yüzünden birbirlerini Wenzeslans köprüsünden Moldau Nehrine attı. Ama sonra duyduk ki, kadının parası yüzündenmiş.

KOPECKA Bay Prohaska, doğrusunu söylemek gerekirse, şu dediğinizi benim diyen adam yapamaz.

PROHASKA Değil mi ama? Yarın öğleyin getirsem, geç mi?

KOPECKA Sizi tehlikeye atmayı istemem, ama kendim için istemiyorum, hayırlı bir iş için istiyorum. Siz de duydunuz ya, şu Baloun'un efendi gibi bir etli yemek yemesi lazım. Yoksa şeytana uyup kötü şeyler yapacak.

PROHASKA Beni tehlikeye atmak istemediğinizi söylediniz, demek ki beni düşünüyorsunuz. Ne olur inkârdan gelmeyin; çünkü bana dünyaları bahşettiniz. Bayan Anna, sözüm söz; gebersem de getireceğim kavurmayı.

KOPECKA Bay Baloun, yarın öğleyin bekliyorum sizi; söz vermiş olmayayım, ama öğle yemeğini kotardık gibi geliyor.

BALOUN Bir defacık şöyle esaslı bir yemek yiyeyim, anam avradım olsun, bütün bu kötü düşünceleri kafamdan atmazsam. Ama önümde yemeği görmeden de sevinmem. Böyle çok kazık yedim çünkü.

SCHWEYK *(SS'i işaret eder:)* Herif sızdı. Ayılınca bir bok hatırlamaz. *(SS'in kulağının dibinde bağırır:)* Yaşasın Benesch[80]! *(SS hiç oralı olmayınca:)* Bir tarafında pireler uçuştuğunun ispatı. Çünkü ayık olsa canıma okurdu burada benim. Korkusundan.

(Gestapo ajanı Brettschneider girer.)

BRETTSCHNEİDER Kimmiş o korkan?

SCHWEYK *(Tereddütsüz:)* SS. Buyrun, oturmaz mısınız Bay Brettschneider? Bayan Kopecka, beye bir bira. Hava sıcak bugün.

BRETTSCHNEIDER Demek SS'ler korkuyor? Peki, neden korkuyorlar sizce?

SCHWEYK Dikkatsizlik edip ağızlarından, ya da bir başka taraflarından devlet sırrı falan kaçırırlar diye. Rahatsız etmiyorum ya? Olur a, gazetenizle başbaşa kalmak istersiniz?

BRETTSCHNEIDER *(Elinde gazetesiyle oturur:)* Anlatılanlar ilginçse, beni hiç rahatsız etmez. Bayan Kopecka, bugün yine bahar çiçekleri gibisiniz.

KOPECKA *(Getirdiği birayı masaya koyarken:)* Sonbahar çiçekleri desenize şuna.

Güzel Sanatlar Kütüphanesi

PROHASKA *(Kopecka bara dönünce:)* Sizin yerinizde olsam, bu herifin böyle ileri geri laflar etmesine izin vermezdim.

BRETTSCHNEIDER *(Gazetesini açarken:)* Ekstra baskı. Münih'te bir birahanede Başbuğumuza bombalı bir suikast düzenlenmiş. Buna ne buyrulur?

SCHWEYK Çok can çekişmiş mi?

BRETTSCHNEIDER Burnu bile kanamamış. Bomba çok geç patlamış.

SCHWEYK Ucuzunu seçmişlerdir de ondan. Her şeyi fabrikasyon yapıyorlar, sonra kalitesiz olunca da şaşıyorlar. Halbuki bu tür işler el emeği göz nuru, sevgi ister, değil mi ya? Ben buna ihmalkârlık derim. Böyle önemli bir iş için daha iyi bir bomba seçemezler miydi? Cesky Krumlov'da tanıdığım bir kasap vardı...

BRETTSCHNEIDER *(Sözünü keserek:)* Başbuğ Hitler, az kalsın ölecekti diyorum, sizse buna ihmalkârlık diyorsunuz ha?

SCHWEYK Bu az kalsın lafı, insanları hep yanılgıya sürüklüyor, Bay Brettschneider. 38'de bizi Münih'de sattıkları zaman, az kalsın savaşa girecektik. Girmeyince az kalsın elimizde ne var ne yok hepsini yitiriyorduk. Birinci Dünya Savaşında Avusturya az kalsın Sırbistan'ı yeniyordu da, Almanya da az kalsın Fransa'yı süpürüyordu. Onun için, "az kalsın" lafına pek güven olmaz.

BRETTSCHNEIDER Konuşun, konuşun, çok ilginç. Doğrusu müşterileriniz ilginç Bayan Kopecka. Siyasetten anlıyorlar.

KOPECKA Müşteri müşteridir. Bizim gibiler için işyerinde siyaset olmaz. Paranızı ödedikçe istediğiniz kadar oturup gevezelik edebilirsiniz. Ama siz, iki bira için yeterince saçmaladınız Bay Schweyk.

BRETTSCHNEIDER Ne demek istiyorsunuz yani? Sanki, "Başbuğumuz suikastte ölmüş olsa, pek büyük bir kayıp sayılmazdı," der gibi bir haliniz var.

SCHWEYK Kayıp olmasına olurdu. Hem de büyük bir kayıp. Doğrusu ya, önünüze gelen ilk dangalakla Hitler'in yerini dolduramazsınız. Hitler'e küfreden çok. Neden? Meyve veren ağacı taşlarlar da ondan.

BRETTSCHNEIDER *(Heveslenir:)* Nasıl yani?

SCHWEYK *(Keyifle:)* "Tarla ve Bahçe" dergisindeki yazarın dediği gibi, halk denen ayaktakımı büyük adamları beğenmez[81]. Anlayamaz da onun için. Halka bakarsan, her şey gereksiz. Kahramanlık bile gereksiz. Böyledir bunlar. "Altın çağlar," dersin, "sıçayım içine!" der. Derdi gücü bir tas çorba, biraz da meyhane muhabbeti. Sen istediğin kadar büyük devlet adamı ol; milletimi

tarih kitaplarına altın harflerle geçireceğim diye çırpın. Millet, millet değil ki, illet! Bir büyük adam için sıradan halk, bacağa saplanmış kurşun gibidir. Ya da diyelim, Baloun'un iştahına bakmadan önüne akşam yemeği için bir tanecik Debreczin sosisi koymuşsun. Buna benzer. Büyükler biraraya gelince biz ufaklıklara ne küfürler yağdırıyorlardır kim bilir!

BRETTSCHNEIDER Ne yani Alman halkı Başbuğunun peşinden yürümüyor da, mırın kırın mı ediyor? Bunu mu demek istiyorsunuz?

KOPECKA Baylar rica ediyorum, şu konuyu değiştirin. Böyle konuşmaların ne yeri, ne zamanı!

SCHWEYK *(Birasından hatırı sayılır bir yudum alır:)* Yoo, Bay Brettschneider, Alman halkı Başbuğunun arkasına geçmek için birbiriyle yarış ediyor. Burası açık. Mareşal Göring ne dedi[82]: "Başbuğumuz öyle büyük ki, sokaktaki adam onu bir defada anlayamıyor." Göring'den daha iyi mi bileceğiz? *(Sır verircesine:)* Hitler ne zaman büyük bir iş planlasa, hemen tekerine çomak sokuyorlar. Yüksek makamdakiler bile. Geçen sonbaharda bir bina[83] planlamış: Binaya Leipzig kentinde giriyormuşsun, Dresden kentinde çıkıyormuşsun. Göçüp gittiği zaman, Almanya'yı hatırlamamız için, en küçük ayrıntısına kadar planlanmış bir anıt. Ama Bakanlar, bakıp başını iki yana sallamış: "Cık, cık! Çok büyük!" diye. Bir deharın can sıkıntısından düşünüverdiği böyle akıl almaz bir plana akılları basmıyor. Bak, adamcağız ne dedi? "Bir tek Danzig[84] kentini istiyorum, başka talebim yok," dedi; öyle diye diye koca dünya savaşına getirdi olayı. Ama anlayan kim? Bunlar da bakanlar makanlar, okumuşlar, generaller, IG-Farben[85] firmasının direktörleri, onlar ne karışıyor? Parası onlardan mı çıkıyor? Sıradan vatandaşa gelince, daha da beter! "Büyük bir dava için öleceksin," diyorsun, "İşim gücüm var," diyor hayvan! Suratını asıp işkembe çorbasını karıştırıyor hoşuna gitmemiş gibi. Şimdi koca bir Başbuğ, bu herifler için görülmedik işler planlıyor, en azından yeryüzünün fethini planlıyor, bunların umurunda değil. Başbuğun kafası bozulmasın da ne olsun? Yeryüzünden daha fazla nereyi fethedeceksin? Her şey gibi bu da sınırlı. Benim hoşuma gidiyor doğrusu.

BRETTSCHNEIDER Sizce, Başbuğumuz Almanya'yı Yahudi düşmanlara ve zenginlere karşı korumak için savaşmıyor da, dünyayı fethetmek için savaşıyor, öyle mi?

SCHWEYK Yoo, siz Başbuğu yanlış anladınız. Aslında Başbuğun kötü bir niyeti yok. Dünyanın fethi onun için önemli bir şey değil

ki. Sizin bira içmeniz gibi bir şey. Hoşuna gittiği için fethediyor; hani âdet yerini bulsun diye. İngiliz hapı[86] yuttu derim, başka bir şey demem.

BRETTSCHNEIDER *(Ayağa kalkar:)* Başka bir şey demeniz gerekmiyor zaten. Benimle birlikte Petschek[87] Bankası'na, Gestapo karargâhına kadar geleceksiniz; orada biz size bir şeyler söyleyeceğiz.

KOPECKA Aman Bay Brettschneider, Bay Schweyk kötü bir şey söylemedi ki. Yok yere adamın başını yakacaksınız!

SCHWEYK Suçsuzluk suçundan tutuklanıyorum. İki biram, bir de erik rakım vardı. *(Hesabı ödedikten sonra, Brettschneider'e dostça:)* Önden çıkacağım için kusura bakmayın, gözden kaçırmayasınız diye önden çıkıyorum.

(Brettschneider ve Schweyk çıkarlar.)

BALOUN Kurşuna dizerler mi acaba?

KOPECKA *(Prohaska'ya:)* Ne o, betiniz benziniz sarardı? Bir erik rakısı için, iyi gelir.

PROHASKA Hemen de götürüyorlar.

2[88]

(Gestapo'nun Petschek Bankası'ndaki karargâhı. Ajan Brettschneider ve Schweyk, Başçavuş[89] Ludwig Bullinger'in karşısında. Arkada bir SS[5].)

BULLINGER Bu "Kupa" Meyhanesi, yıkıcı faaliyetlerin yuvalandığı bir yer anlaşılan!

BRETTSCHNEIDER *(Aceleyle:)* Katiyen başçavuşum. Meyhanenin sahibi Bayan Kopecka çok efendi bir hanımdır. Politikayla falan da ilgisi yoktur. Ama bu Schweyk, meyhanenin devamlı müşterileri arasında, gerçekten tehlikeli bir ayrıkotu.

(Bullinger'in masasındaki telefon çalar. Bullinger ahizeyi kaldırır. Karşı tarafın konuşması bir hoparlörden duyulur.)

TELEFONDAKİ SES Tasfiye Komando Birliği[90]! Banker Kruscha "Suikast hakkında konuşmadım," diye inat ediyor. Gazetedeki haberi bile okumamış, çünkü o sırada tutukluymuş.

BULLINGER Ticaret Bankası sahibi mi? Kıçına on değnek! *(Schweyk'a:)* Demek sen o tiplerdensin ha? Bak, sana bir tek soru soracağım orospu çocuğu. Bilemezsen, *(SS'i işaret eder:)* Müller-2 seni bodruma indirip öğretecek, ona göre! Soru: Cıvık mı sıçarsın,

katı mı?

SCHWEYK Siz nasıl emrederseniz öyle sıçarım komutanım.

BULLINGER Cevap doğru. Ama Alman İmparatorluğunun güvenliğini tehlikeye sokacak laflar etmişsin. İleri geri konuşup, savunma savaşımıza[91] saldırı demişsin. Gıda maddelerinin dağıtımına dil uzatmışsın, vs. vs.... Buna ne diyorsun?

SCHWEYK Çok demişim. Her şeyin azı karar, çoğu zarar.

BULLINGER *(Alaylı:)* Suçunu kendin de biliyorsun yani?!

SCHWEYK Biliyor ve kabul ediyorum. Disiplin son derece gereklidir komutanım. Disiplin olmadan hiç kimse hiçbir yere gelebilemez. Allah selamet versin 91. Bölükte bir başçavuşumuz vardı. Derdi ki: "Ulan size bu talimleri yaptırmasak, hepiniz donunuza doldurup ağaçlara tırmanırsınız be!" Dün gece beni hırpaladıkları zaman, aynı şeyi düşündüm.

BULLINGER Aa! Bak hele! Demek hırpaladılar seni?

SCHWEYK Evet hücrede. SS beylerden biri içeri daldı, palaskayla kafama bir tane indirdi. Ben "ıh!" deyince lambayı yüzüme tuttu, "Yanlış oldu, bu o değil!" dedi. Sonra da yanlışlığına öyle kızdı ki, palaskayla bir tane de sırtıma yerleştirdi. Ama ne yapacaksın? İnsanoğlu bu, ölünceye kadar hatadan kurtulmaz işte!

BULLINGER *(Brettschneider'in raporunu göstererek:)* Ya peki, buradaki ifadelerinin hepsini de kabul ediyor musun?

SCHWEYK Yüksek müsaadelerinizle arz edeyim ki efendim, siz nasıl emrederseniz öyle yaparım. "Kabul et," deyin, kabul ederim. Ama "Schweyk, bunların hiçbirini kabul etme," deyin, o zaman da kırk parçaya ayırsalar beni yine de inkâr ederim.

BULLINGER *(Kükrer:)* Kes!!! Götürün şunu!

SCHWEYK *(Brettschneider kendisini kapıya kadar götürdüğü sırada durup döner, sağ elini kaldırıp yüksek sesle:)* Tanrı Başbuğumuz Adolf Hitler'i korusun! Zafer bizimdir!

BULLINGER *(Aptallaşır:)* Bana bak, sen kafadan çatlak mısın?

SCHWEYK Emir buyurursanız arz edeyim: Evet. Daha askerdeyken beni kafadan çatlak diye çürüğe çıkardılar. Yani bir Askeri Tıp Heyeti resmi bir raporla benim aptallığımı onaylamış bulunuyor efendim.

BULLINGER Brettschneider! Bu adamın aptal olduğunu anlayamadınız mı?

BRETTSCHNEIDER *(Alınmıştır:)* Söylediklerini duysanız! Rahat rahat hainlik edebilmek için aptal pozuna sığınan bir adama benziyordu.

BULLINGER Yani şimdi sizce, bu adamın biraz önce söyledikleri, aklı başında bir adamın sözleri mi?

BRETTSCHNEIDER Evet Bay Bullinger, ben hâlâ aynı kanıdayım. Ama siz adamı, herhangi bir nedenle istemiyorsanız, o zaman geri götürürüm. Yalnız unutmayın ki, biz takip memurları da vaktimizi sokakta bulmadık.

BULLINGER Brettschneider, siz var ya siz, bir bokyedibaşısınız.

BRETTSCHNEIDER Bana böyle şeyler söylemeye hakkınız yok başçavuşum, anladınız mı?!

BULLINGER Gelin, kabul edin şunu, itiraf edin, rahatlarsınız. Kabul edin, siz bir bokyedibaşısınız.

BRETTSCHNEIDER Hakkımda neden böyle düşündüğünüzü bilemiyorum. Ama şu kadarını söyleyeyim ki, görevine sadık bir memur olarak her zaman için en küçük ayrıntılara kadar...

TELEFONDAKİ SES Alo Tasfiye Komando Birliği[6]. Kruscha, kardeşinizi Ticaret Bankası'na ortak etmeyi kabul etti[92]. Ama o sizin dediklerinizi, "Dedim," demiyor.

BULLINGER Demesi lazım, kıçına on değnek daha! *(Brettschneider'e nerdeyse yalvararak:)* Yahu, sizden çok bir şey mi istedim yani? Ne olur şunu kabul etseniz? Şerefinize dokunacak değil ya! Tamamıyla kişisel olarak söylüyorum, aramızda kalacak. Bokyedibaşı olduğunuzu niye itiraf etmiyorsunuz, anlamıyorum! Bakın, yalvarıyorum nerdeyse. *(Schweyk'a:)* Sen de bir şey söylesene şuna ulan!

SCHWEYK Emir buyurursanız arz edeyim ki, iki kişi konuşurken üçüncüye bok yemek düşer. Ama yine de şu kadarını söyleyeyim: Ben sizin ne demek istediğinizi anlıyorum başçavuşum. Gelgelelim, Bay Brettschneider burnu gayet iyi koku alan bir av köpeği olduğu için, ve de bunu hak etmediği için, onun da ağrına gidiyor tabii.

BULLINGER *(Üzüntülü:)* Demek sen de bana ihanet ediyorsun ha? Domuz seni[7]! Ama çekirge bir sıçrar, iki sıçrar, üçüncüsünde yakayı ele verir. Sonunda bunu size itiraf ettireceğim, Brettschneider. Şimdi özel konulara ayıracak zamanım yok. Daha doksanyedi kişi var sırada. Bu şapşalı kapı dışarı edin ve ne olur bir defacık olsun işe yarar birini getirin bana. Anlaşıldı mı?

SCHWEYK *(Bullinger'e yaklaşır, elini öper:)* Allah bin kere razı olsun sizden, ne diyeyim... eğer bir köpeğe ihtiyacınız olursa, emrinize amadeyim. Köpek alıp satarım da...

BULLINGER Toplama kampına! *(Brettschneider Schweyk'ı tekrar götüreceği sırada:)* Bir dakika! Beni yalnız bırakın bu adamla. *(Brettschneider öfkeyle çıkar, SS de onun ardından çıkar.)*

TELEFONDAKİ SES Tasfiye Komando Birliği. Kruscha söylemediği sözleri söylemiş olmayı kabul etti. "Benim için suikast olması fark etmez," diyor. Yalnız hâlâ, "Suikasta sevindim," demiyor, "Hitler ibişin biridir," dediğini de kabul etmiyor. Yalnızca, "Hitler de bir insandır," diyor.

BULLINGER Beş sopa daha. Ta ki suikasta sevindiğini söylesin, Hitler'e de, "İbişlerin şahı," desin. *(Dostça gülümsemekte olan Schweyk'a:)* Ulan hırt! Bizimle matrak geçmeye kalkanın kemiklerini tek tek kırarız; bunu biliyorsun, değil mi?

SCHWEYK Bilmez miyim? Dörde kadar saymadan kurşuna dizerler adamı.

BULLINGER Demek sen köpekçilik yapıyorsun ha? Geçen gün piyasa yaparken bir köpek gördüm, pek hoşuma gitti? Saf kan bir spitz. Kulağında beyaz bir lekesi var.

SCHWEYK *(Sözünü keser:)* Emir buyurursanız arz edeyim. Hayvanı tanıyorum, meslek icabı. Çok kimsenin gözü kaldı o köpekte. Sol kulağında beyaz bir lekesi var, yalan mı? Bakanlık danışmanı Wodja'nın köpeği, köpeği değil gözbebeği! Dana pirzolasından başka bir şey yemez. Onu da, önünde diz çöküp yalvaracaksınız ki öyle yesin. Safkan olduğu buradan anlaşılıyor[93]. Aslında melez köpekler daha zekidir, ama safkan olanlar da kibar olur. Bu yüzden de daha çok safkan olan köpekler çalınır. Oysa safkan olanların çoğu öyle aptaldır ki, ardına birkaç tane emir eri koymak gerekir. Biri yemek yedirmek için ağzını açtıracak biri eesini yaptıracak. Kibar ailelerdeki gibi.

BULLINGER Irklar üzerine bu kadar martaval yeter ulan! Sözün kısası o finoyu istiyorum!

SCHWEYK Ne yazık ki onu alamazsınız. Wodja satmaz köpeğini. Bir polis köpeği ayarlasak size? Hemen kokuyu alır, hiç şaşmaz suçluların izini sürer, fena mı? Wrschowitz'deki kasabın böyle bir kurt köpeği var, adamın arabasını çekiyor! Gören der ki, bu köpek yanlış meslek seçmiş...

BULLINGER Sana o köpeği istiyorum dedim!

SCHWEYK Ah, bakanlık danışmanı Wodja Yahudi olacaktı ki? Vur ensesine, al elinden köpeğini! Gel gelelim adam safkan. Sarı, seyrek de bir sakalı var.

BULLINGER *(İlgilenmiştir:)* Gerçek bir Çek mi bu?

SCHWEYK Yok, öyle sabotaj düzenleyenlerden, Hitler'e küfür edenlerden değil. Öyle olsa, kolaydı. Nasıl ki beni yanlış anladılar, siz de onu yanlış anlar toplama kampına[94] sepetleyiverirdiniz. Ama herif işbirlikçilikçi. Vatan haini[95] diye adı çıkmış. Onun için bu köpek işi yaş.

BULLINGER *(Çekmeceden tabancasını çıkartır, anlamlı anlamlı temizler:)*

Anlaşıldı ulan, sen bu iti bana getirmek istemiyorsun. Buna sabotaj derler!

SCHWEYK Emir buyurursanız arz edeyim ki, köpeği getirmek istiyorum komutanım. *(Ders verir gibi:)* Köpek çalmakta çok değişik yöntemler vardır. Eğer köpek salon köpeği ya da cüce cinsindense, kalabalık yerde tasması kesilerek çalınır. Benekli bir Alman buldogunu çalmak için, önüne kızgın dişi sürmek gerekir. Kızarmış bir at sucuğu da aynı işi görür. Gelgelelim bazı köpekler vardır ki pek şımartılmıştır, kendini başpiskopos sanır. Bir keresinde Klamovka'da böyle bir köpeğe rastladım. Hayvan sucuk mucuk yemediği gibi, başını çevirip bakmadı bile. Üç gün takip ettim hayvanı, sonunda köpeği gezdiren kadına sordum. "Ay ne şirin köpek böyle? Bu ne yer?" diye. Kadının hoşuna gitti tabii, "En çok pirzola sever amcası," dedi. Gittim kasaptan Schnitzel aldım. Kendi kendime diyorum ki: "Bu daha iyi, buna dayanamaz." Bir de ne göreyim Köpoğlusu hiç oralı değil! Meğer domuz pirzolasına alışmış, dana eti yemezmiş itoğlu it. Mecbur kaldım, bu sefer de domuz pirzolası aldım. Şöyle koklatmamla beraber, tin tin tin düştü peşime. Köşeyi döner dönmez takıverdim tasmayı. Kadıncağız da köpeğini çağırıyor. "Puntik! Puntik," diye. Puntik mi kalır? Yalnız diyorum ki, kulağındaki lekeyi görüp de sorarlarsa size, "Bu köpeği nerden buldunuz?" diye?

BULLINGER Bana köpeğimi nerden bulduğumu soracak adamın alnını karışlarım.
(Zile basar.)

SCHWEYK Doğru ya, bunun kime ne faydası olacak[8]?

BULLINGER Senin şu deli raporu hikâyesini de yuttum sanma. Ama neyse, şimdilik göz yumuyorum. Çünkü Bretteschneider bokyedibaşıdır, bu biiir. İkincisi: O köpeği karıma getireceksin haydut herif!

SCHWEYK Emir buyurursanız arz edeyim başçavuşum: Raporum sahte değildir. Az uğraşmadım o raporu alıncaya kadar. Aynı Budweis'daki meyhaneci gibi. Adam, "Bu sara beni götürecek, üstelik kanserim de var," deyip duruyordu. Meğer iflas etmiş, onu saklamak istermiş. Ne demişler[96]: "İnsanın ayağı kokunca ikisi birden kokar[9]."

TELEFONDAKİ SES Tasfiye Komando Birliği 4[10]. Bakkal Bayan Moudra dükkânların dokuzdan önce açılmayacağına dair emre uymadığını kabul etmiyor. Dükkânı saat onda açmış.

BULLINGER Atın karıyı birkaç ay içeri. Emirlere gereğinden fazla uyduğu için! *(İçeri giren SS'e Schweyk'i göstererek:)* İkinci bir emre kadar serbest!

SCHWEYK Gitmeden bir şey daha söyleyebilir miyim? Dışarıda biri vardı. Biz siyasi tutuklularla aynı sırada oturuyordu. Hani kendisinden yok yere şüphelenilmesin diye söylüyorum, başına kötü bir iş gelmesin diye. Çünkü adamın gerçekten politikayla hiçbir ilgisi yok. Holitz'de bir çiftçiyi soymuş, sonra da öldürmüş. Adamcağızın bütün kabahati bu.

BULLINGER *(Kükrer:)* Defol!

SCHWEYK *(Esas duruşta:)* Başüstüne. Köpeği ele geçirir geçirmez getireceğim komutanım. İyi sabahlar.
(SS'le birlikte çıkarlar.)

AŞAĞI KATLARDAKİ ARA OYUN

(SS Müller-2 ile Schweyk, Petschek Palas'tan "Kupa" Meyhanesine giderlerken)

SCHWEYK Bayan Kopecka'ya söylerim, sizin için yapar. Demek Başbuğumuz oynaşından da elini eteğini çekti ha? Ee tabii, gücünü kuvvetini devlet işlerine saklıyor. Sevindim doğrusu. Hiç ağzına alkol de koymuyormuş! Demek ki bütün yaptıklarını ayık kafayla yaptı. Her babayiğidin harcı değildir bu. Biraz sebzeyle az buçuk hamur işinden başka da bir şeycikler yemiyormuş. Çok iyi düşünmüş. Ne de olsa savaştayız, ortada fazla bir şey yok. Eh işte bir boğaz daha eksilmiş oluyor, fena mı? Moravya'dan bir çiftçi tanıdım; adamın midesi büzülmüş, hiç iştahı yoktu. Gelgelelim uşaklara da yemek vermiyor, hepsi bir deri bir kemik. Köyde laf oluyor diye, adam ortaya çıkmış, "Ben ne yiyorsam, uşaklarıma da onu yediriyorum," diye kasım kasım kasılmış. Aslında içki de iyi bir şey değil tabii, kabul etmek lazım. Budowa'da bir deri tüccarı vardı, adam kardeşini mirastan mahrum etmek istiyordu. Kellekafa yazdığı için tam tersini yazıvermiş kâğıda; mirastan kendisi vazgeçmiş oldu. Hepsinin iyi tarafı da var, kötü tarafı da. Ama doğrusu oynaşmaktan vazgeçmesine pek aklım yatmadı. Ne gereği var? Hani yetkim olsa bile, kimseden o işi bırakmasını isteyemem doğrusu.

3

("Kupa"da Baloun yemek beklemektedir. Müşterilerden ikisi dama oynar. Şişman bir bakkal kadının önünde keyifle yudumladığı erik rakısı vardır. Bayan Kopecka ise nakış işlemektedir.)

BALOUN Saat onikiyi on geçti, Prohaska hâlâ yok ortalıkta. Biliyordum böyle olacağını.

KOPECKA Çocuğa biraz zaman tanıyalım. Ne demişler? Acele işe şeytan karışır. Hızlıyla yavaşın ortasında işin kıvamını bulmak gerek. "Usuldan Esen Rüzgârın Şarkısı"nı biliyor musunuz? *(Şarkıyı söyler)*

Koş bana sevgililer sevgilisi
Koşarak gel, uçarak gel.
Ama kollarına alınca beni
Tez davranma usuldan al.

Sonbaharda eriklere bak
Dalında olgunlaşınca
Fırtınadan nasıl korkar,
Usul esen rüzgârı özler.

Usuldan, belli belirsiz
Beşikte sallanır gibi.
Erikler dalında kalmayı istemez ki
Erikler yere inmeyi ister[11].

Ah orakçı, yeter olsun,
Ah orakçı, bırak bir başak kalsın.
Bir dikişte içme şarabını
Yolda yürürken öpme beni.

Sonbaharda eriklere bak
Dalında olgunlaşınca
Fırtınadan nasıl korkar,
Usul esen rüzgârı özler

Usuldan, belli belirsiz
Beşikte sallanır gibi.
Erikler dalında kalmayı istemez ki
Erikler sonunda yenmeyi ister[12].

BALOUN *(Iyice huzursuzlanmıştır. Dama oynayanların yanına gider:)* Ohoo, sizin durumunuz gayet iyi. Beyler acaba kartpostal resimlerle ilgilenirler mi? Ben bir fotoğrafçının yanında çalışıyorum da; el altından bazı gizli resimler yayıyoruz. Mesela, "Alman Kentleri" serimiz var.

1. MÜŞTERİ Alman kentleri beni hiç mi hiç ırgalamaz arkadaş.

BALOUN Anlaşıldı, bu seri hoşunuza gidecek. *(Pornografik resimlerin gösterilişini andıran bir saklılıkla fotoğrafları göstermeye başlar:)* Bakın, bu Köln.

1. MÜŞTERİ Felaket! Aldım gitti. Kraterden farkı kalmamış.

BALOUN Yarım Kron. Yalnız dikkat edin, önünüze gelene göstermeyin. Bir keresinde birine gösterirken yakalananlar oldu. Polisin dikkatini çekmiş, "O biçim resimlerdir, el koyarız," diye.

1. MÜŞTERİ Bremen moloz yığını halinde. Yazıyı da iyi düşürmüşler: "Hitler tüm zamanların en büyük mimarlarından biridir"...

BALOUN Bir Alman gediklisine iki düzine sattım. Resimleri görünce bir gülüşü vardı, bayağı hoşuma gitti. Hawlitschek Parkına çağırdım adamı. Ama çakımı da cebimde açık tutuyordum ki, ne olur ne olmaz, adam üçkâğıt açar falan diye. Neyse namuslu çıktı adam.

ŞİŞMAN KADIN "Kılıca sarılan kılıçla ölür," demişler.

KOPECKA Dikkat!

(Schweyk, irikıyım bir delikanlı olan SS Müller-2 ile girer.)

SCHWEYK Tanrının selamı üstünüze olsun. Arkadaş görevli olarak değil de, özel olarak aramızda bulunuyor. Eh, bir bira içeriz artık, değil mi?

BALOUN Ancak birkaç yıl sonra dönersin sandım, ama yanılmışım. Halbuki bu Brettschneider işinin ehli bir adamdır. Geçen hafta sen burada yokken, karşı sokaktaki badanacıyı götürdü; o gün bugündür bir daha görünmedi adamcağız.

SCHWEYK Anlaşılan pek becerikli değilmiş ki, alttan almayı kıvıramamış. O Brettschneider bir daha sefere beni yanlış anlamazdan önce iyice bir düşünür. Artık güvence altındayım.

ŞİŞMAN KADIN Dün buradan alıp götürdükleri siz misiniz?

SCHWEYK *(Mağrur:)* Ta kendisi. Böyle zamanlarda alttan alacaksın. Ama bu da talim işi tabii. Yağcılık yaptım. Yalama sanatı! Eskiden mahkûmlara yaparlarmış. Bağlı vaziyette yüzüne gözüne tuz serper, sonra da kurt köpeklerine yalatırlarmış. Bugün artık o kadar acımasız değiller. Öfkelendikleri zamanlar hariç. Hay Allah, unuttum! Bu Bay, *(SS'i gösterir)* geleceğin kendisine neler getireceğini öğrenmek istiyor Bayan Kopecka. Ayrıca iki tane de bira istiyoruz. Ben kendisine söyledim, "Geleceği okur ama," dedim,

"bazan hiç hoş olmuyor," dedim. Caydırmak için elimden geleni yaptım ama...

KOPECKA Bay Schweyk, biliyorsunuz ki bu işi yapmaktan hiç hoşlanmıyorum.

SS Neden hoşlanmıyorsunuz?

KOPECKA Sorumluluğu var kardeşim. Ben ne bileyim, falına baktığım adam, duyduklarını kaldırır mı, kaldırmaz mı? Gelecekle yüzyüze gelmek kolay mı? Bir bakarsın üzücü şeyler çıkar. Bu sefer üzüntüsünden kabahati bana bulur. Neydi o öyle, Czaka'lı biracının falına baktığımda? Karın seni boynuzlayacak dedim, demez olaydım; ayı, duvardaki boy aynasını indiriverdi aşağıya.

SCHWEYK Ama Bayan Kopecka da, burnuna halka takıp ayı gibi oynattı herifi sonra. Öğretmen Blaukopf'un falına baktık, aynı şey! Tuhaf ama, Bayan Kopecka ne zaman birinin falına baksa böyle şeyler oluyor. *(Kopecka'ya:)* Hani Belediye Meclisi Üyesi Czerlek'in falına bakmıştınız da; karısının... bir haftaya kalmadan şey olacağını söylemiştiniz. Nasıl doğru çıktı, hatırlıyor musunuz?

SS Madem böyle büyük bir yeteneğiniz var, onu köreltmemeniz gerekir.

SCHWEYK Aslında ben diyorum ki, belediye meclisinin toptan falına baksın, bakmıyor. Kalıbımı basarım söyledikleri doğru çıkmazsa.

KOPECKA Şakanın yeri değil. Böyle şeylerle şaka olmaz. Tabiatüstü şeyler bunlar, açıklayamadığımız şeyler.

SCHWEYK Hatırlıyor musunuz, Mühendis Bulowa'nın şuracıkta yüzüne söylemiştiniz tren kazasında öleceğini? Adam öldü de karısı yeniden evlendi bile. Ama kadınlar fala karşı daha dayanıklıymış diyorlar. Daha metin oluyorlarmış. Huss Sokağındaki Bayan Laslaczek'in metaneti neydi öyle? Kocası bir gün, "Bu karıyla yaşamaktansa, her şeye katlanırım," dedi ve kalktı Almanya'ya çalışmaya gitti. O an kadındaki metaneti görecektiniz. Ama SS'ler dayanıklıdır herhalde canım. Baksanıza, bütün bu tutuklamalar, toplama kampları filan, çelik gibi sinir ister adamdan. Yalan mı? *(SS başıyla onaylar.)* Arkadaş da dayanıklıdır, onun için siz çekinmeyin, geleceği olduğu gibi söyleyin.

KOPECKA Eğer bunun zararsız bir şaka olduğunu baştan kabul ederse, kafasında büyütmeyeceğine söz verirse, bakayım el falına.

SS *(Birden duraklar:)* Hoşlanmıyorsanız, ben sizi zorlamış olmayayım.

KOPECKA *(Birayı getirir:)* Bence de siz boş verin bu işi, güzel güzel biranızı için.

ŞİŞMAN KADIN *(Alçak sesle, dama[13] oynayanlara:)* Hava bozarsa, sepet havası!

SCHWEYK *(Baloun'un yanına oturur:)* Seninle iş üzerine bir konuşmamız lazım. Almanlarla bir köpek konusunda işbirliği yapacağım. Sen de yardım edeceksin.

BALOUN Kılımı kıpırdatacak halim yok benim.

SCHWEYK Sana da bir şeyler kalacak oğlum! Paran olursa, hiç değilse karaborsadan filan bir şeyler ayarlarsın da, kursağına iki lokma indirirsin.

BALOUN Bu Prohaska gelmeyecek arkadaş. Yine boktan patatese talim. Bir kere daha böyle bir düş kırıklığını atlatamam, geberirim herhalde.

SCHWEYK Bazan diyorum ki, bir dernek kuralım şöyle altı sekiz kişi kadar. Herkes yirmişer gramlık et hakkını biraraya getirsin, sana bir öğün yemek pişirelim.

BALOUN İyi de, o adamları nereden bulacaksın?

SCHWEYK Doğru. Senin gibi iradesiz bir herife, senin gibi Çekoslovak olma bilincinden yoksun bir kocabaşa, kim verir hakkını?

BALOUN *(Suratı büsbütün kararmıştır:)* Öyle ya. Benim gibisinin parmağı yara olsa kimse üstüne işemez.

SCHWEYK Gözünün önünde ızgara veya haşlama yahut da pancar veya hıyar turşusu, kebaplar, köfteler uçuşmaya başladığı zaman; birazcık vatanını milletini düşünsen, şöyle bir silkinsen? *(Baloun bir "ah" çeker.)* Vatan haini diye damgalanmak ister misin, bunu düşün!

BALOUN Evet, öyle yapmaktan başka çare yok galiba. *(Sessizlik.)* Ama hıyar değil de pancar olsa daha iyi.
(Prohaska elinde bir çantayla girer.)

SCHWEYK Geldi işte. Gördün mü boş yere üzdün kendini. *(Prohaska'ya:)* Selamlar. İşler ne âlemde?

BALOUN İyi günler, Bay Prohaska. İyi ki geldiniz!

KOPECKA *(SS'e doğru bir bakış fırlatır, Prohaska'ya:)* Siz şöyle oturun da, benim biraz işim var. *(SS'e:)* Şu elinizi bayağı merak ettim. Acaba diyorum, yine de şöyle bir göz atsam mı? *(SS'in elini tutup avucuna bakar:)* Yaa, tahmin ettim: Çok ilginç, çok. Biz falcılar, böyle bir el gördük mü dayanamayız. Öyle ki, bir şeyler dürter içimizden. Sizin manganız kaç kişilik?

SS *(Dişçi iskemlesinde gibi sıkıntıyla:)* Yirmi. Neden sordunuz?

KOPECKA Yaa, tahmin ettim. Avucunuzda görünüyor çünkü. Bir şey diyeyim mi ben size: Sizin hayat çizginiz bu yirmi kişiye bağ-

lı.

SS Yani bu avucumda görünüyor mu şimdi?

SCHWEYK *(Yaklaşır neşeli:)* Daha durun, bu bir şey değil. Daha neler görecek, şaşar da kalırsınız. Hem Bayan Kopecka çok da titizdir ha. Yüzde yüz emin olmadığı şeyi hiç söylemez.

KOPECKA Çok elektrikli bir eliniz var. Venüs tepeniz[98] de çok gelişmiş olduğuna göre, kadınlar üstünde çok etkilisiniz. Sizi gören kadın, kucağınıza atlıyor ve ömrü boyunca unutamayacağı anılarla ayrılıyor. Ciddi bir karakteriniz var. O kadar ki, bu, dışarıya sertlik olarak yansıyor. Başarı çizginiz olağanüstü.

SS Bu ne demek?

KOPECKA Yalnızca para, maddi açıdan değil, manevi açıdan daha fazlası. Bakın, şu K harfini görüyor musunuz? Şu üç çizgi bir K yapıyor. "Kahramanlık" demek. Olağanüstü bir kahramanlık göstereceksiniz, hem de pek yakın bir gelecekte.

SS Nerede peki? Nerede olduğunu görebiliyor musunuz?

KOPECKA Burada değil. Memleketinizde de değil. Uzak bir yerde. Ama şurda anlayamadığım garip bir şey var. Nasıl desem, sanki siz bu kahramanlığı yapacaksınız da, hiç kimsenin bundan haberi olmayacak gibi bir şey. Ama sonra da hiç bilinmeyecek gibi sanki.

SS Nasıl olur?

KOPECKA *(İçini çeker:)* Bilmiyorum. Bir gizlilik var işin içinde. Cephede mi desem, bir ileri karakolda mı desem, öyle bir şey işte. *(Gördüğü bir şeye şaşırmış gibi:)* Aa! Şey, bu kadarı yeter sanırım. Zaten işim var. Hem nasıl anlaşmıştık? Laf olsun diye baktık, eğlence olsun diye.

SS İyi ama en heyecanlı yerinde kestiniz. Olur mu? İşin gizli tarafını da bilmek istiyorum.

SCHWEYK Bence de öyle. Arkadaşı şimdi merakta bırakmak olur mu yani? *(Bayan Kopecka, SS'in göreceği biçimde yalandan Schweyk'a göz kırpar.)* Ama yok yahu, tadında kalsın daha iyi. Neden dersen, insanın bazı şeyleri hiç bilmemesi daha akıllıca olur. Warczek diye bir öğretmen vardı, günün birinde aklına esmiş, sözlüğü açıp "şizifoni[99]" ne demek diye bakmış. Çok geçmedi, adamı akıl hastanesine tıktılar.

SS Elimde başka şeyler de gördünüz, biliyorum.

KOPECKA Yok canım, hepsi buydu işte. Israr etmeyin ne olur.

SS Bir şey gördünüz ve saklıyorsunuz. Zaten bu beye de göz kırptınız, gördüm. Israr etmesin diye işaret ettiniz, ama ben yemem.

SCHWEYK Doğru, Bayan Kopecka. SS'ler yemez. Nasıl ki beni de Gestapo'da bülbül gibi konuşturuverdiler hemen. İsteyeyim

istemeyeyim, derhal Başbuğa uzun bir ömür diledim.

KOPECKA Canım bir müşterime kötü bir şey söylemeye beni nasıl mecbur edersiniz? Söyleyeceğim, bu sefer bir daha hiç gelmeyecek meyhaneme. Olur mu öyle şey?

SS İşte şimdi ele verdiniz kendinizi. Bir şey var, biliyorsunuz, söylemiyorsunuz.

KOPECKA Canım ikinci K harfi belli belirsiz zaten.

SS İkinci K mı? O da nesi?

SCHWEYK Bir bira daha. Heyecanlandım, damağım kurudu.

KOPECKA Aman birader, hep aynı şey: Israr ediyorlar, dayanamıyorum bakıyorum el falına, samimiyetle ne görürsem söylüyorum; sonra böyle zor durumda kalıyorum işte. *(Schweyk'ın birasını getirir:)* İkinci K'nın çıkacağını ben ne bileyim? Ama çıktı işte. Söylesem, hem üzüleceksiniz, hem de elinizden bir şey gelmeyecek.

SS Nedir yahu, söyleyin şunu!

SCHWEYK *(Dostça:)* Vallaha Bayan Kopecka'yı tanıdığım kadarıyla çok ağır bir şey olsa gerek. Çok el falına baktı, ama hiç böyle görmemiştim. Gerçekten dayanabilecek misiniz?

SS *(Kısık sesle:)* Nedir, söyleyin.

KOPECKA Söyleyin demesi kolay. Farz edin ki, K harfi savaşta kahramanca öleceğinizin işaretidir, dedim. Ya o zaman üzülür, karalar bağlarsınız? Yaa, gördünüz mü? Moralman yıkıldınız işte. Ben demedim mi? Üç biranız vardı, iki Kron eder.

SS *(Eli ayağına dolaşmış durumda hesabı öderken:)* Saçma sapan şeyler! El falıymış! Zırva!

SCHWEYK Hah şöyle, boş verin, önemsemeyin.

SS *(Çıkarken:)* Heil Hitler!

KOPECKA *(Arkasından seslenir:)* Ama hiç değilse öteki arkadaşlarınıza söylemeyeceğinize söz verin!

SS *(Durur:)* Hangi arkadaşlarıma?

SCHWEYK Silah arkadaşlarınıza. Manga yirmi kişi demiştiniz ya.

SS Onlarla ne ilgisi var?

KOPECKA Hayat çizginiz onlara bağlı da. Hani heyecanlanmasınlar! *(SS, söve söve çıkar.)*

KOPECKA Yine bekleriz!

ŞİŞMAN KADIN *(Gülerek:)* Harikasınız Bayan Kopecka. Yaşayın siz e mi!

SCHWEYK Hah, şöyle... Fırtınayı fıtırttı. Şu çantanızı açabilirsiniz artık Prohaska; Baloun daha fazla dayanamayacak.

KOPECKA Şu eti getirmekle nasıl büyük bir iyilik yaptınız, verin bakalım.

PROHASKA *(Çekingen:)* Getiremedim. Schweyk'ı tutuklayıp götürdüklerini gördüm ya; elim ayağım kesildi. Sabaha kadar gözümün önünden gitmedi. Hoş geldiniz Bay Schweyk, dönebildiniz demek? Açıkça söylüyorum, cesaret edemedim. Sizden çok özür dilerim Bayan Kopecka. Sizi de baylara karşı mahcup ettim. Ama ne yapayım ki, korku baskın çıktı. *(Çaresizlikle:)* Lütfen bir şey söyleyin. Böyle susmanız en ağır laflardan daha beter.

BALOUN Getirmemiş.

KOPECKA Ya, demek getirmediniz. Ama içeri girdiğinizde ben size işaret ettim, "Önce şu SS'i sepetleyelim," diye, siz de getirmiş gibi başınızla, "Evet," dediniz?

PROHASKA Cesaret edemedim...

KOPECKA Pekâlâ, söyleyecek bir şey kalmadı. Sizi de anladık Bay Prohaska. Bir Çek olarak da, bir erkek olarak da, çok kötü bir sınav verdiniz. Ödlek herif! Derhal burayı terk edin ve şu eşikten bir daha adımınızı içeri atmayın.

PROHASKA Doğrusu bunu hak ettim.

(Sessizce sıvışır.)

SCHWEYK *(Kısa bir sessizlikten sonra:)* El falı dedim de aklıma geldi: Mnischek'i bilir misiniz? Mnischek'de bir berber Krisch vardı. Yortularda filan el falına bakar, kazancıyla da kafayı çekerdi. Bir gün yine böyle sarhoşken, genç bir çiftçi bunu almış, evine götürmüş. "Ayılınca falıma bakar" diye. Ama bizim berber sızmazdan önce, adamın adını sormuş. Sonra da demiş ki: "Şu cebimdeki deftere soyadınızı yazın. Güzel, demek soyadınız Kunert? Pekâlâ onbeş dakika sonra gelin, size bir kâğıt vereceğim. Üzerinde gelecekteki karınızın adı yazacak!"... Sonra başlamış horlamaya. Neyse bir ara uyanmış, o sayfaya bir şeyler karalamış. Sayfayı da yırtıp yere atmış. Adama da demiş ki: "Şimdi değil! Onbeş dakika sonra gözünüzü bağlayıp kâğıdı yerde arayın." Adam dediklerini yapmış. Sonra kâğıtta ne yazsa iyi? "Gelecekteki karınız Kunert soyadını taşıyacak."...

BALOUN Haydut bu Prohaska, namussuz!

KOPECKA *(Öfkeyle:)* Zırvalamayın siz de! Asıl namussuz haydut bu Naziler. Milleti öyle eziyorlar, öyle işkence ediyorlar ki, insanların iyi yanlarını kurutuyorlar. *(Pencereden bakar[14])* Rucene Prohaska zayıf bir adam, hepsi bu. Asıl namussuz ise, şu gelen.

ŞİŞMAN KADIN Bana sorarsanız, biz de suçluyuz. Bütün gün erik rakısı içip fıkralar anlatmaktan daha öte bir şeyler yapabiliriz yani.

SCHWEYK Kendinizden çok fazla şeyler istemeyin. Bugünkü günde yaşıyor olmak bile bir marifet. "Aman gürültüye gelip zıbarmayalım" diye kaçmaktan, kovalamaya vakit kalmıyor.

(Brettschneider, bir gün önceki SS'le[15] birlikte içeri girer.)

SCHWEYK *(Neşeli:)* İyi günler Bay Brettschneider. Bir bira almaz mıydınız? SS'lerle beraber çalışıyorum; artık kolay kolay sırtım yere gelmez.

BALOUN *(Bozuk:)* Çık dışarı!

BRETTSCHNEIDER Ne demek istiyorsunuz siz?

SCHWEYK Aa, tamam buldu. Yemekten konuşuyorduk da; bir halk şarkısının nakaratını düşündük düşündük, bir türlü bulamadık. Yortularda söylenir, turp salatasıyla ilgili bir şarkıdır. Mnischek civarında çok güzel, büyük kara turp yetişir. Duymuşsunuzdur. Hadi Baloun, şu şarkıyı Bay Brettschneider'e söyleyiver de neşen yerine gelsin. Sesi güzeldir Baloun'un, kilise korosunda söylüyor.

BALOUN *(Karanlık:)* Söyleyeyim. Turp[100] üzerinedir.

(Baloun "Kara Turpun Hazırlanışı" şarkısını söyler. Bütün şarkı boyunca Brettschneider müdahale edip etmemek konusunda kararsızlıkla kalkıp tekrar oturur. Herkesin gözü Brettschneider'in üzerindedir.)

İrisinden, siyahından seç
Otur şöyle karşısına geç
De ki: "Arkadaş, dışarı çıkman yakın"
Ama çıplak elle çekmeye kalkma sakın.
Eldiven giymelisin önce eline
Kara turp pislikte yaşar, ona göre.
Kara turp, çık dışarı! Çık dışarı! Dışarı!

İki meteliğin varsa eğer
Pazardan almaya değer.
Ama tertemiz yıkanmış olacak
İnce kıyım bir güzel doğranacak.
Bas tuzu yarasına ovuştur
Anlasın ki artık hapı yutmuştur.
Bas tuzu aksın kanı! Aksın kanı dışarı!

YÜKSEK KATLARDAKİ ARA OYUN

(Hitler ve Mareşal Göring[101] bir tank modelinin önünde. Her ikisi de insanüstü boyutta. Savaşçıl müzik.)

HİTLER

Sevgili Göring, işte dördüncü yılına[102] girdik savaşın.

Benim savaşımın. Ramak kaldı kazanmamıza.
Gelgelelim bu benim savaşım durduğu yerde durmuyor.
Yeni yeni sınırları zorluyor
Yeni tanklar, yeni uçaklar, yeni toplar istiyor.
Bu demektir ki, artık tembel tembel oturma zamanı geçmiştir.
İnsanlar kan terleyinceye kadar çalışmalı, bana yeni silahlar yaratmalı.
Onun için soruyorum:
Avrupa'da sokaktaki adamın durumu nedir?
Benim savaşım için çalışacak mı?

GÖRİNG

Kuşkunuz olmasın Başbuğum. Böyle zamanlarda bu doğaldır.
Sokaktaki Alman sizin için nasıl çırpınıyorsa,
Sokaktaki Avrupalı da öyle çabalayacaktır.
Gönüllü Savaş Hizmetleri Servisi'miz[103] bunu sağlayacaktır.

HİTLER

Güzel. Böyle bir organizasyon[16] bizim için büyük kazançtır.

4[104]

(Moldau Nehri kıyısında bir bank. Akşam. Sarmaş dolaş bir çift gelir, durup nehri seyreder, sonra uzaklaşır. Schweyk ve Baloun arkalarına bakarak girerler.)

SCHWEYK Wodja hizmetçilerine çok kötülük ediyormuş. Şimdi bu gelecek olan, Mum Bayramı'ndan[105] bu yana değişen üçüncü hizmetçi. Ama o da ayrılmak istiyormuş. Neden dersen, komşular boyuna başına kakıyorlarmış. "Bu işbirlikçinin evinde hizmetçilik etmeye utanmıyor musun?" diye. Onun için, eve köpeksiz de dönse kızın ipinde değil. Yeter ki bir suçu olmasın. Sen şimdi önceden şu banka otur, bekle. Çünkü boş bir banka kız niye otursun, değil mi ama?

BALOUN Şu eşek etinden sucuğu ben tutmayacak mıyım?

SCHWEYK Sana tutturayım da, yut, değil mi? Sen oturmana bak.
(Baloun oturur. İki hizmetçi kız, Anna ile Kati girerler. Anna'nın yanında tasmalı spitz cinsi bir köpek vardır.)

SCHWEYK Özür dilerim küçük hanım, Palacky Caddesine nasıl gidilir?

KATI *(Güvensiz:)* Hawlitschek Meydanından gidilir. Gel, Anna.

SCHWEYK Kusura kalmazsanız, bir sorum daha olacak: O meydana nasıl gidilir? Yabancıyım da.

ANNA Aslında ben de yabancıyım. Hadi Kati, beye söyleyiver.

SCHWEYK Siz de yabancısınız demek? İşte bu iyi rastgeldi. Doğrusu söylemeseniz inanmazdım. Köpeğiniz de pek şeker. Nerelisiniz?

ANNA Protiwin'denim.

SCHWEYK Yakın sayılırız. Ben de Budweis'danım.

KATI *(Anna'yı uzaklaştırmak ister:)* Anna gel artık.

ANNA Geliyorum. Budweis'da Çember Caddesinde kasap Pejchara vardır, tanır mısınız?

SCHWEYK Tanımaz olur muyum? Kardeşim gibidir. Çok sevilen bir adamdır. Bir kere efendi çocuk, sonra işinin erbabı. Doğrusu eti de iyi. Biraz da cabadan tartar.

ANNA Evet...
(Sessizlik, Kati alaylı bakarak bekler.)

SCHWEYK Ne raslantı, değil mi? Sen tut, gurbette böyle tanış çık! Aceleniz yoksa biraz memleketten konuşup sohbet etsek diyorum. Bakın şurada bir bank var; manzarası da güzel. Moldau Nehri bu.

KATI Sahi mi? *(Alaycı:)* Bak bunu bilmiyorduk!

ANNA Bir oturan var.

SCHWEYK Bey de manzarayı seyrediyor herhalde. Aman köpeğinize dikkat edin.

ANNA Neden?

SCHWEYK Benden duymuş olmayın ama; Almanlar, özellikle de SS'ler, köpeklere çok düşkün. Göz açıp kapayıncaya bir bakarsınız köpek gitmiş. Almanya'ya gönderiyorlar. Daha geçenlerde bir başçavuş tanıdım; -adı Bullinger- Köln'deki karısına göndermek için böyle bir spitz arıyordu.

KATI Demek siz böyle adamlarla, SS başçavuşlarıyla filan düşüp kalkıyorsunuz? Gel Anna. Bu kadarı yeter.

SCHWEYK Yok canım, tutuklandığım zaman konuştum adamla. Alman İmparatorluğunun güvenliğini sarsacak sözler söylemiştim de.

KATI Sahi mi? O zaman sözümü geri alıyorum. Biraz daha kalabiliriz Anna.
(Kati banka yönelir. Üçü birden Baloun'un yanına otururlar.)

KATI Neler söylemiştiniz ki?

SCHWEYK *("Yanımızda yabancı var, konuşamam" gibisinden işaret eder, sonra havadan sudan konuşurcasına söze girer:)* Prag hoşunuza gitti

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

mi?

ANNA Gitti. Ama erkeklere hiç güven olmuyor.

SCHWEYK Yerden göğe haklısınız. Bunu fark etmiş olmanıza sevindim doğrusu. Bizim taşra insanları daha dürüst olur, yalan mı? Patronunuz iyi mi bari?

KATI İşbirlikçinin biri.

ANNA İğrenç bir herif.

SCHWEYK Nazilerle işbirliği yapan çok. Ticaret Bankasındaki hırsız Wenzl gibi, inancından dolayı katılanlar var. Makam hırsıyla katılanlar da var. Ama Almanların yalnızca bekçi aradığını görünce vazgeçiyorlar. Mesela, Yoksullara Sert Davranma Derneği[106], ilk günden Nazilere katılmıştı. Halkın Bakımlı Tutulması Derneği, ikinci gün. Hepsi de, "Biz girmezsek, başkaları girecek. Biz girelim daha iyi," diye düşünmüştü. Parti Sekreteri Kowarik boktan bir laf etmişti, ona benziyor. "Halk, Hitler'in Çekoslovakya'ya girişinde, sevincinden sapır sapır titredi," demişti. *(Kati'nin, Baloun'u işaret ederek kendisini susturmak istediğini fark eder. Baloun'a:)* Manzara pek güzel, değil mi komşum?

BALOUN Fena değil.

SCHWEYK Tam fotoğrafçılara göre.

BALOUN Fon olarak.

SCHWEYK Bir fotoğrafçı olsa, gayet güzel değerlendirirdi bu vaziyeti.

BALOUN Ben fotoğrafçıyım. Çalıştığım atölyede bir perdeye Moldau Nehrinin resmini yaptık. Ama biraz daha romantik. Almanlar için, özellikle SS'ler için kullanıyoruz. Hepsi önünde fotoğraf çektiriyor. Memlekete göndermek için. Olur a, geri dönmez filan, o zaman evde bir hatıra kalır. Moldau hatırası. Gelgelelim resimdeki Moldau falan değil, sümüklü bir dere!

(Kızlar kıkırdarlar.)

SCHWEYK İlginç. Bayanların da bir resmini çekseniz ya? Şöyle bir göğüs resmi. Özür dilerim, böyle deniyor.

BALOUN Çekeyim.

ANNA Ne iyi olur! Ama sizin resimdeki Moldau önünde değil, tamam mı?

(Hep birden gülüşürler. Sonra bir sessizlik.)

SCHWEYK Şunu biliyor musunuz: Çek'in biri Karl Köprüsünden geçiyormuş, birden Moldau Nehrinden bir ses duymuş. Biri Almanca, "İmdat!" diye bağırıyor. Hemen parmaklıklardan eğilip seslenmiş: "Bağırma ulan! Almanca öğreneceğine yüzme öğrenseydin, hıyar!"

(Kızlar güler.)

SCHWEYK Ya... Hey gidi Moldau... Savaş zamanı bu parklarda neler olmuyor neler.

KATI Barış zamanı da oluyor.

BALOUN Hele Mayıs Bayramında.

SCHWEYK Azizler Yortusu'na[107] kadar açık havada idman.

KATI Kapalı yerlerde olmuyor mu sanki?

BALOUN Çook.

ANNA Sinemada da oluyor.

(Hep birlikte makaraları koyverirler.)

SCHWEYK Ya... Hey gidi Moldau. Evet, bir de papaza günah çıkarmaya giden kızın hikâyesi vardır. Gitmiş papaza, günahlarını saymış. Sonra da, "Geceleri günah işliyorum ama anlatmaya utanıyorum," demiş. Bunu duyunca papazın ağzının suyu akmış. "Utanma kızım, ben şimdi burda tanrının temsilcisiyim. Güzelce anlat bakayım şu günahlarını," demiş. Ama kız ağlamaya başlamış. "Çok ayıp, anlatamam Papaz efendi," demiş. Papaz ısrar etmiş, neyse efendim uzatmayalım. Kız, sonunda şöyle demiş: "Her gece, çırılçıplak soyunup yatağa giriyorum." *(Kızların protestosu üzerine:)* Bitmedi. Bunu demiş ama, yine hüngür hüngür ağlamaya başlamış. Papaz bu sefer insanoğlunun günahkâr[108] bir yaratık olduğunu, ama Tanrının bağışlayıcı olduğunu filan anlatmış. Kız da nihayet gözyaşları içinde şöyle demiş: "Gece çırılçıplak soyunuyorum, yatağa giriyorum. Sonra parmağımla, ayak parmaklarımın arasını temizliyorum. Parmağımı da kokluyorum!" Bütün ayıbı buymuş.

KATI Acayip bir hikâye.

SCHWEYK Evet. *(Sessizlik. Kızlar içini çeker. Sonra Baloun da içini çeker.)* "Heinrich taze gelinle yatarken,[109]" diye bir şarkı vardır, bilir misiniz? Moravya'da çok söylenir.

ANNA Hani, "Gerdek gecesi kuş tüyünde," diye gider, o mu?..

SCHWEYK Evet, evet. *(Baloun'a:)* Ne o, gözünüze bir şey mi kaçtı? Ovuşturmayın, iyi değildir. Küçük hanım, siz bir bakar mısınız beyin gözüne? Mendilin ucuyla çıkarın en iyisi.

ANNA *(Schweyk'a:)* Şu köpeği tutabilir misiniz?.. Prag'ta çok dikkatli olmak gerekiyor. Havada sürekli kurum yağıyor.

SCHWEYK *(Köpeği gevşekçe yandaki sokak lambasına bağlar.)* Müsaadenizle, benim Palacky Caddesine gitmem gerekiyor. İş ne de olsa. Şarkıyı bir kere dinlemeyi çok isterdim, ama imkânsız. Sizlere iyi akşamlar.

(Çıkar.)

KATI *(Anna mendilin ucuyla Baloun'un gözündeki kurumu ararken:)* Beyin birden acelesi geldi galiba.

ANNA Bir şey görünmüyor.

BALOUN Zaten geçti galiba. Nasıl bir şarkı bu?

ANNA Dinlemek ister misiniz? Şarkıyı söyleyelim, sonra gideriz, ha?.. *(Köpek havlar)* Lüks! Sus bakayım! Senden de, sahibinden de gına geldi. Bir kurtulsam sizden, başka bir şey istemem. *(Baloun'a:)* Almanlarla pek içli dışlı da. Başlıyorum.

(Kızlar şarkıyı duygulu bir biçimde söylerler. Bu arada Schweyk bir çalılığın arkasında minicik bir sucuk göstererek köpeği yanına çeker ve köpekle birlikte kaybolur.)

BALOUN *(Şarkı bitince:)* Güzel söylediniz.

KATI Eh, artık gidelim. Kız eyvahlar olsun, köpek nereye gitti?

ANNA Allah, yandık! Köpek kayboldu, gördün mü başımıza geleni! Hiç kaçmazdı, müşavir bey ne der şimdi!

BALOUN Ne diyecek?.. Alman dostlarına bir telefon eder, olur biter. Korkmayın canım, sizin ne suçunuz var. O bey herhalde gevşek bağladı. Zaten siz şarkı söylerken, şurada şöyle bir karaltı gördüm gibi geldi bana.

KATI Yürü kız, polise gidelim. Kayıp bürosuna.

BALOUN Bir cumartesi akşamı "Kupa"ya uğrayın. Huss Sokağı 7 numara.

(Kızlar başlarıyla "olur," diye işaret edip hızla çıkarlar. Baloun yeniden manzarayı seyre dalar. Başlangıçtaki çift yeniden geçer, ama bu kez sarmaş dolaş değildirler. Schweyk, köpeği tasmasından tutmuş, girer.)

SCHWEYK İtoğlu it, tam işbirlikçi köpeği. Arkanı döndüğün an ısırır. Yolda ne namussuzluklar yaptı bilsen. Demiryolundan geçerken yattı rayların üstüne kalkmadı. Belki de intihar etmek istedi deyyus. Gidelim.

BALOUN Eşşek etinden sucuğa balıklama atladı, değil mi?.. Hani bu dana etinden başka bir şey yemezdi?

SCHWEYK Savaş bu oğlum, oyuncak değil. Cins köpekler için bile. Ama parayı almadan köpeği vermem Bullinger'e. Yoksa paranın üstüne yatar. Madem işbirlikçilik yapıyoruz ücretimi ödeyecekler.

(Arkadan uzun boylu, karanlık görünüşlü bir adam ortaya çıkar, Schweyk ve Baloun'a yaklaşır.)

ADAM Beyler acaba gezinti mi yapıyorlar?

SCHWEYK Evet. Bundan size ne?

ADAM Beylerden kimliklerini rica etsem? *(Resmi bir kimlik gösterir.)*

SCHWEYK Benim yanımda kimliğim yok. Sende var mı?

BALOUN *(Yok anlamında başını sallar.)* Biz bir şey yapmadık ki.

ADAM Ben de zaten bir şey yaptığınız için değil de, hiçbir şey yapmadığınız için soruyorum. Gönüllü Çalışma Servisi'ndenim[110].

SCHWEYK Haa, hani şu sinemaların önünde, bira bahçelerinde dolaşıp da işletmelere adam toplayan beyler var. Siz onlardan mısınız?

ADAM Mesleğiniz?

SCHWEYK Ben köpekçiyim. Köpek dükkânım var.

ADAM İşinizin savaş için gerekli ve yararlı olduğuna dair belgeniz var mı?

SCHWEYK Beyefendi hazretleri, her ne kadar böyle bir belgem yoksa da, işim savaş için önemlidir. Neden derseniz, insanlar savaşta da köpekleri olsun isterler. Zor zamanlarında yanlarında bir can yoldaşı olsun isterler. *(Köpeğe:)* Değil mi oğlum? Düşünün, bir bombardıman oluyor; ama karşınızda köpeğiniz size bakıyor ve adeta gözleriyle, "Oldu mu yani bu şimdi," diyor. Çok daha rahat olmaz mısınız? Beyin mesleği de fotoğrafçılık. Onunki belki de savaş açısından daha bile önemli. Neden derseniz, askerlerin fotoğrafını çekiyor. Hiç değilse evdeki sevgililerine bir fotoğrafları yadigâr kalır diye. Siz de takdir edersiniz ki bu, hiç yoktan daha iyidir.

ADAM Beyleri büroya kadar rica edeyim. Bir küçük tavsiyem olacak: Büroda bu saçmalıkları tekrarlamaya kalkışmayın.

BALOUN Ama biz bu köpeği yüksek makamlardan emir aldık da yakaladık. Anlatsana!

SCHWEYK Ne anlatayım? Beyefendi de yüksek makamlardan emir almış.

(Adamla birlikte giderler.)

SCHWEYK Demek sizin mesleğiniz de insan yakalamak?

AŞAĞI KATLARDAKİ ARA OYUN

(Schweyk, Baloun ve Karanlık görünüşlü Adam, Gönüllü Çalışma Servisi yolunda.)

SCHWEYK Madem ki dünyayı fethetmek istiyoruz -ki neden olmasın- kan terleyinceye kadar çalışmamız gerekir. Hindistan üzerinden Japonya'ya kadar uzanmamız, yani bayılıncaya kadar tank yapmamız lazım. Türklerden hiç uykumuz kaçmasın. İngilizden ve Yunanlı'dan nefret ettiği için, son safhada bizim tarafımıza geçeceklermiş. Planlar büyük ama durum ciddi. Onun için başka

çaremiz yok. Ben böyle dinlenmiş kafaların yaptığı büyük planları severim. Pisi pisine derler ya! Pisi pisine çok şey oluyor. Yani bir pisi pisi için savaşlar oluyor, kanunlar yapılıyor, kitaplar yazılıyor ve daha neler neler. Ama Başkan Benesch'in güzel bir planı vardı. Müttefikler arasında sorun çıkınca[111], Südet bölgesinde Naziler çizmeyi aşmışlardı. Çekler de Nazileri bir güzel kıstırmıştı[112]. Gerçi sonradan bunun cezasını şişlenerek ödediler. İşte o sırada Benesch radyoda konuşup hepimizi sükûnete çağırmış ve şöyle demişti: "Bir planım var". Bu öyle iyi düşünülmüş bir plandı ki, işler plana uygun gitmeyince, Benesch pisi pisine gitmedi, bir uçağa binip gitti. Bu da gösteriyor ki, büyüklerimiz öyle pisi pisine plan yapmıyorlar.

5

(Prag'taki yük istasyonu. Öğle tatili. Hitler'in hizmetinde vagon iticiliği yapan uysal asker Schweyk ve Baloun, rayların üzerine oturmuşlar. Tepeden tırnağa silahlı bir Alman askeri başlarında nöbet beklemekte.)

BALOUN Şu Bayan Kopecka da nerede kaldı, yemeği getirecekti? Başına bir iş gelmiş olmasın bari.

TEĞMEN *(Geçerken askere:)* Nöbetçi! Aşağı Bavyera'ya gidecek vagonun numarasını sorarlarsa, unutma: 4268 numaralı vagon.

NÖBETÇİ *(Esas duruşta:)* Başüstüne.

SCHWEYK Bu Almanlar'da her şey düzen. Daha dünyada eşi benzeri görülmemiş bir düzen kurdular. Diyelim ki Hitler Çin'i düzeltmek istiyor; bir düğmeye basar, Çin dümdüz. Koca Papa'yı bile, haklarında bir iki laf etti diye kara listeye almışlar; Papa hapı yuttu say. Aşağı kademelerde de aynı düzen. SS'lerde komutan bir düğmeye basıyor; hoop küllerini bir çanağa koyup dul karısına teslim ediyorlar. Doğrusu bizimki bayağı büyük bir şans. Neden dersen, başımızda silahlı bir nöbetçi var, sabotaj filan yapıp da kurşuna dizilmeyelim diye bizi bekliyor.

(Bayan Kopecka aceleyle gelir. Emaye kaplarda yemek getirmiştir. Nöbetçi aklı başka yerde olmak üzere, geçiş kartını kontrol eder.)

BALOUN Ne yemek var?

KOPECKA Havuç pirzolasıyla patates sosisi. *(Schweyk ve Baloun dizlerinin üstünde yemeğe başlarken, yavaş sesle:)* O köpeğin evimden gitmesi gerekiyor. Hayvan siyasi oldu. *(Baloun'a:)*

Çiğnemeden yutmayın öyle, ülser olacaksınız.

BALOUN Patatesten bir şey olmaz. İğdiş edilmiş besi horozu olsa belki.

KOPECKA Bugün gazetede yazandan haberiniz var mı? Müşavir Wodja'nın köpeğinin ortadan kayboluşu, halkın Almanlarla ilişki kuran memurlardan intikamı imiş. Şimdi harıl harıl kaçırılan köpeği arıyorlar ki, bozguncuların yuvasını da bulup köküne kibrit suyu eksinler. Bugünden tezi yok, köpeği "Kupa"dan çıkaracaksınız; hiç anlamam.

SCHWEYK *(Yerken:)* Bugün biraz zor. Bullinger'e ancak dün yazabildim. Ekspres mektupla bildirdim ki, iki yüz Kronu ödediği zaman, köpek teslim edilecek.

KOPECKA Daha siz öyle mektuplar yazın bakalım. Hayatınızla oynuyorsunuz.

SCHWEYK Sanmam. Gerçi Bullinger domuzun feriştahıdır. Ama iş iştir; bu kadarını o bile anlar. Yoksa avucunu yalar. Zaten köpeği Köln'deki karısı için istiyormuş. İşbirlikçi dediğin bedavaya çalışmaz. Karşılığını alacak. Hatta şu sıralarda normalin üstünde kazanacak. Neden dersen, vatandaşın gözünde "İşbirlikçi" diye küçük düşüyor. Eh, bunun da bir tazminatı olacak tabi.

KOPECKA Şu oturduğunuz yerden nasıl ticaret yapacaksınız?

SCHWEYK *(Dostça:)* Burada yaşlanacak değilim ya. Daha şimdiden onlara bir vagon dolusu sabuna patladım. Hiç de zor değil. Bir keresinde Avusturya'da hükümet, demiryollarında grevi yasaklamıştı. Bunun üzerine demiryolcular kafa kafaya verip trafiği tam sekiz saat felce uğrattılar. Nasıl mı? Güvenlik için öngörülmüş ne kadar kural varsa, hepsini harfi harfine uyguladılar.

KOPECKA Ümit ederim, dikkat ediyorsunuz.

SCHWEYK Herkes sabotaja bayılıyor. Karın ağrısından sonra yellenmek gibi doğal bir şey. Bir bakıyorsun farkına bile varmadan sabotaj yapmışsın. Hatta Gestapo, Pilsen'de tabiatı[17] ile bir sabotaj okulu keşfetmiş. Akşam kursu. Orada mesela bir motorun hangi parçası pantolon cebine sığar, bunu öğretiyorlarmış. Parçayı alınca, motor fıs! Ya da Almanya'ya giden etlerin üzerine nasıl makine yağı dökülür. Veya çeliğe nasıl bir fincan kahve katılır. Hatta tercihan nohut kahvesi. Baytarlar bile ders veriyormuş. Almanya'ya götürülen ineklere şap hastalığı nasıl aşılanır diye. Sonra dini âdetler: Aşağı Zahaj'da bir tabut dolusu makineli tüfeği, papazın duasıyla gömmüşler: "Tez zamanda yeniden buluşacağız ve o zaman sevincimiz büyük olacak. Amen."

KOPECKA *(Enerjik:)* Onu bunu bilmem, köpeği "Kupa"dan alacaksınız Bay Schweyk. Brettschneider, belki karıya yanaşırım umuduyla

şimdilik biraz göz kulak oluyor ama, onun forsu da yetmez bu işe.

(Schweyk doğru dürüst dinlememektedir. Çünkü iki asker bir yemek kazanını taşıyarak gelir ve nöbetçiye aluminyum bir tasla gulaş verirler. Yemeğini çoktan bitirmiş olan Baloun kalkmış, hipnotize olmuş gibi yemek kazanının peşine takılmıştır.)

SCHWEYK Şunun haline bakın! Alıp geleyim şunu.

NÖBETÇİ *(Sert bir biçimde Baloun'a seslenir:)* Dur!

KOPECKA *(Bozuk ve heyecanlı bir şekilde geri gelen Baloun'a:)* Kendinize gelin Bay Baloun.

SCHWEYK Budweis'ta bir doktor tanıdım, şeker hastasıydı. Öyle ki, bir lokma çorba içerdi, hepsi o. Adamın kadidi çıkmıştı. Dayanamazdı da, arada gizli gizli herkesin tabağında kalan artıkları atıştırırdı. Günün birinde adamın sabrı taştı; hizmetçisine bir sofra kurdurdu: Yedi çeşit! Etlisi, sütlüsü, hamur işi hepsi tamam. Gramofona da cenaze marşını koydurdu. Yedi, yedi, tak dedi gitti. Canına tak demiş adamın. Senin sonun da böyle olacak Baloun. Sonunda bir Rus tankının altında zıbaracaksın.

BALOUN *(Hâlâ eli ayağına dolaşmış durumdadır:)* Gulaş veriyorlar[18] yahu!

KOPECKA Benim gitmem gerek. *(Çanakları toplayıp çıkar.)*

BALOUN Bir bakayım. Yalnız bakacağım. *(Yemeğini yiyen nöbetçiye:)* Asker ağa, bu Alman ordusunda porsiyonlar hep böyle büyük mü oluyor? Sizinki bayağı heybetli. Ama belki de yalnız nöbetçilere böyle çok veriyorlardır. Öyle ya, sizin hep uyanık durmanız gerekir. Yoksa kaçarız maçarız da, değil mi ama? Bir kere koklayabilir miyim?..

(Nöbetçi oturduğu yerde yemeğini yerken bir yandan da dudaklarını kıpırdatmaktadır.)

SCHWEYK Soru sormayı bırak öküz! Görmüyor musun, arkadaş vagonun numarasını ezberliyor. Bir unutursa, Aşağı Bavyera'ya yanlış vagon gider sonra. *(Nöbetçi'ye:)* Haklısın arkadaş, numarayı iyice bir bellemek gerekir. Ne olur, ne olmaz. Eskiden gideceği yeri vagonun üstüne yazarlardı. Sabotajcılar adresleri silip silip yerine yanlış adresler yazıyor diye şimdi vazgeçtiler. Neydi numara, 4268, değil mi? Bunu bellemek için bır bır bır saatlerce tekrarlamaya gerek yok ki. Bak ben sana bunun usulünü öğreteyim. Lisans dairesinde bir arkadaş vardı, Allah selamet versin, ben ondan öğrendim. İşportacının biri ruhsat numarasını unutmuş, ona öğretiyordu. Şimdi bak, senin numarayla anlatayım, göreceksin ne kadar kolay: 4268. İlk rakam dört, ikinci rakam iki. Demek ki ilk iki rakamımız kırkiki. Bunu hatırlamak için ya-

pacağımız işlem: İki kere iki ne yapar, dört. İlk rakam dört. Dördü ikiye bölelim? İki. İkinci rakam da iki. Ne oldu? Dörtle iki. Okuyalım: Kırkiki. Şimdi sıkı dur bak! İki kere dört kaç eder? Sekiz eder, değil mi? Şimdi bunu da kafanın bir köşesine yaz: Sekiz rakamı, bizim 4268 sayısının son rakamı. O zaman ne kalıyor bellemeye? İlk rakam dört, ikinci rakam iki, son rakam yani dördüncü rakam da sekiz. Sekizden önce gelen üçüncü rakamın da altı olduğunu aklında tutabilirsen, büyük rakamı artık hiç unutmazsın. Bu da son derece basit: İlk rakam bir dört, ikinci rakam da bir iki; ikisini topladık mı, etti sana altı. Demek oluyor ki, sondan ikinci rakamın altı olduğunu artık hiç unutmayız. Allah selamet versin, lisans dairesindeki arkadaş olsa; "Bu sıra bir daha aklından çıkmaz," derdi. Aslında aynı sonuca daha basit bir yoldan da gidebiliriz. İşportacıya onu da anlatmıştı arkadaşım. Bak sana da anlatayım. Gene senin numara üzerinden gidelim.

(Nöbetçi, dudaklarını kıpırdatmayı bırakmış, fal taşı gibi açılmış gözlerle dinlemektedir.)

SCHWEYK Sekizden iki çıkarırsak kaç kalır? Altı. Altıyı biliyoruz demektir. Altıdan iki çıkardık kaç kaldı? Dört. Dördü de biliyoruz. Şimdi bunların arkalarına iki ile sekizi yerleştirince ne olur? 4 - 2 - 6 - 8... 4268. Bir de çarpma bölme yöntemi var. Aslında hiç de göründüğü kadar zor değil. Bak şimdi, aynı sonuca nasıl varıyorsun: İki kere kırkiki ne eder? Seksendört. Bir yılda kaç ay var? Oniki. Onikiyi seksendörtten çıkar. Kaldı yetmişiki. Şimdi bir oniki ay daha çıkar. Kaldı altmış. İşte yine altı rakamını bulduk. Sıfırın bir hükmü yok, sıfırı at. Şimdi kırkikiyi buluyoruz, altıyı biliyoruz, seksendördü de biliyoruz. Demin sıfırı attığımıza göre, sondaki dördü niye atmayalım? Onu da atarız. İşte yine sayımızı bulduk. Bir başka yöntem de bölme yöntemi. O da kolay. Neydi şimdi bizim sayımız?

ARKADAN BİR SES Nöbetçi! Aşağı Bavyera'ya gidecek vagonun numarası kaçtı?

NÖBETÇİ Kaçtı?

SCHWEYK Şimdi en iyisi biz aylara göre yapılan hesabı kullanalım. Bir yılda kaç ay var? Oniki, değil mi? Bunda bir tereddüdünüz var mı?

NÖBETÇİ *(Çaresizlik içinde:)* Şu numarayı söyle.

SES Nöbetçi! Uyuyor musun ulan!?

NÖBETÇİ *(Seslenir:)* Unuttum. U-nut-tum! *(Schweyk'a)* Allah belanı versin emi, eşşoğlusu!

SES *(Sert:)* Vagonun onikielli treniyle Passau'ya hareket etmesi gerekiyor.

BİR BAŞKA SES *(Uzaktan:)* Şuydu galiba. Şunu alalım.

BALOUN *(Korkuyla arka tarafa bakan nöbetçinin haline sevinmiştir:)* Oh olsun, Gulaşını bir koklayayım dedim, koklatmadı.

SCHWEYK Garanti şimdi makineli tüfekle dolu bir vagonu Bavyera'ya gönderecekler. *(Filozofça:)* Ama belki de vagon gidinceye kadar, Bavyera'da makineli tüfek ihtiyacı olur; Stalingrad'da[113] ise harman makineleri gerekir. Kim bilir?

6

(Cumartesi akşamı, "Kupa" Meyhanesi. Baloun, Anna, Kati, Prohaska, müşteriler ve ayrı bir masada iki SS oturur. Elektrikli piyanodan gelen müzik eşliğinde dans edilmektedir.)

KATI *(Baloun'a:)* Bugün soruşturmada Bretschneider'e söyledim. "SS'lerin köpeğin peşinde olduğunu önceden duyduk," dedim. Sizin adınızı vermedim. Yalnız arkadaşınız Schweyk'ın adını verdim. Bizimle konuşmak için birbirinizi tanımıyormuş gibi davrandığınızı da söylemedim. İyi etmiş miyim?

BALOUN Bence hava hoş. Zaten yakında artık beni göremeyeceksiniz buralarda. Geri dönersem eğer, o da bir sürpriz olur.

ANNA Kötü kötü konuşmayın öyle Bay Baloun; karamsarlıktan fayda yok. Ayrıca biraz daha oturup gevezeliğe devam ederseniz, karşıdaki SS beni dansa kaldıracak, ona göre. Hadi beni dansa kaldırın.

(Baloun kalkmaya yeltendiği sırada, Bayan Kopecka öne çıkıp ellerini çırpar.)

KOPECKA Bayanlar, baylar, saat sekizbuçuğa geliyor. Beseda Polka'nın[114] zamanıdır. *(SS'lere doğru:)* Bu Polka bizim geleneksel dansımızdır. Herkesin hoşuna gitmeyebilir. Ama biz severiz. Müzik, "Kupa"nın ikramı!

(Bayan Kopecka elektrikli piyanoya para atar, yüksek sesle Beseda Polka çalmaya başlar. Müşteriler, Baloun ve Anna dahil olmak üzere ayaklarını hızla yere vura vura dans ederler. SS'leri meyhaneden püskürtmek amacıyla masalarına çarpar, rahatsız ederler.)

BALOUN *(Dans ederken.)*

Saat gece yarısını vurmaya[115]
Çıkar oğlanlar piyasaya
Yuphaydiya, yuphayda
Kızları dizerler sıraya.

MÜŞTERİLER *(Katılırlar.)*

Sarmaş dolaş olmuşlar
Sanki herkesin iki kızı var
Yuphaydiya, yuphayda
Kızlar alta yatmışlar.

(SS'ler küfür ederek kalkar ve kendilerini dışarı atarlar. Dans bitince Bayan Kopecka yan odadan çıkar ve tezgâhta bardak yıkamaya başlar. Kati, birinci müşteriyi masalarına getirmiştir.)

1. MÜŞTERİ Bu halk dansları "Kupa"da yeni âdet oldu. Pek de seviliyor. Çünkü devamlı müşteriler, Bayan Kopecka'nın saat tam sekiz buçukta Moskova[116] Radyosu'nu[19] dinlediğini biliyor.

BALOUN Ama ben yakında artık dans edemeyeceğim. Gideceğim yerde polka molka yok[20].

ANNA Nehrin kıyısındaki parka gitmekle büyük tedbirsizlik etmişiz. Almanların asker kaçakları hep orada saklanıyormuş, insana saldırıyorlarmış.

1. MÜŞTERİ Yalnız erkeklere. Sivil elbise bulmak gerekiyor da ondan. Stromovka Parkı'nda her gün bir sürü Alman üniforması bulunuyormuş!

KATI Elbiselerini kaptıran bir daha zor buluyor. Konfeksiyon Kontrol Dairesi kâğıttan elbise ve şapka yapımını yasaklamış. Kâğıt kıtlığından.

1. MÜŞTERİ Bu Almanlarda da ne daireler var yahu! Mantar gibi yerden bitiyor daireler. Savaşa gitmekten korkan, hemen bir daire icadediyor... Yok Süt Kontrol Dairesi, Yok Gıda Maddelerini Kontrol Servisi, yok efendim Kâğıt Kontrol Müdürlüğü... Baskı yapmak için bahane!

BALOUN Sonunda beni yenecekler ya, sen ona bak! Başıma gelecekleri şimdiden görüyorum, ama ne çare?

ANNA Anlayamadım.

BALOUN Yakındır, anlarsınız bayan. Genç yaşta ölen ressamın türküsünü biliyor musunuz? "Binlerce kapı, pencere[117]"... Bir söylesenize ne olur; şu anda tam kafama göre.

ANNA *(Şarkıyı söyler:)*

Binlerce kapı pencere
Süsleyebilirdi sizlere.
Binbir türlü boya bilirdi
Kızlarını soyabilirdi.
Ama artık hiçbirisi olamaz
Çünkü mezara girdi.

ANNA Bu mu?

BALOUN Evet bu.

ANNA Aman Allahım, kendinize bir şey yapmaya kalkışmayın sakın!

BALOUN Öyle bir şey yapacağım ki, duyunca tüyleriniz diken diken olacak. Kendime bir şey yapmayacağım; daha beter!..
(Schweyk sahneye kolunun altında bir paketle girer.)

SCHWEYK *(Baloun'a:)* Gulaş için et getirdim ulan! Teşekkür istemez, sadece mutfakta duran kamp yatağını alacağım.

BALOUN Göster bakayım, sığır eti mi?

SCHWEYK *(Enerjik:)* Çek ayağını! Burada açılmaz. İyi akşamlar, küçük hanımlar, siz de burada mıydınız?

ANNA İyi akşamlar. Hepsini duyduk.

SCHWEYK *(Baloun'u kenara çeker:)* Ne anlattın ulan kızlara?

BALOUN Sadece birbirimizi tanıdığımızı, yalancıktan tanımıyormuş gibi yaptığınızı söyledim. Ne yapayım, ne diyeceğimi şaşırdım birden. Yatağı verdim gitti. Şu arkadaşını uçurumun kenarından çekip kurtardın, helal olsun. Yalnız bir koklayayım, ne olursun. Kâğıdın dışından. Karşıdaki Bayan Mahler, benim yatak için 20 kron veriyordu, ama boşver, eksik olsun. Nerden buldun bunu?

SCHWEYK Karaborsa. Ebenin birinden aldım; köyden getirmiş. 1930 yılında bir köye doğuma gitmiş. Çocuk doğunca ne görsün? Çocuğun ağzında küçük bir kemik var, kemiriyor. "Aman," demiş ağlamaya başlamış, "büyük kıtlık gelecek!" demiş. Düşün, daha Alman işgali falan yokken kadın başımıza gelecekleri görmüş. Sonra efendicağızıma söyleyeyim, köylü kadın da aman aç kalmasın diye buna her yıl böyle bir paket göndermiş. Gelgelelim bu yıl ebenin vergi borcu birikmiş. Onun için eti karaborsaya sürmüş.

BALOUN Şimdi Bayan Kopecka'da sahici kırmızı biber de olmalı ki!

BAYAN KOPECKA *(Yaklaşır:)* Siz şimdi masanıza dönün hiçbir şey yokmuş gibi oturun, renk vermeyin. Yarım saate kalmaz, mutfağa çağırırım. Tamam mı? *(Baloun'un masasına geri dönünce:)* Baloun'un keyfine diyecek yok. Ağzının tadını bozmayalım, içine bolca kırmızı biberi basın ki, sığır etine benzesin. At eti çünkü. *(Kopecka'nın ısrarlı ve soran bakışları karşısında:)* Pekâlâ söyleyeyim: Wodja'nın köpeği. Ne yapayım, mecburdum. "Kupa"nın gedikli müşterilerinden biri, açlıktan Alman ordusuna katılsa, bunun ayıbı kime düşerdi? "Kupa"ya düşerdi.

BİR MÜŞTERİ Bakar mısınız?

(Müşteriye bakmak isteyen Kopecka, tutması için paketi Schweyk'a verir. O anda ağır bir otomobilin kapıda durduğu işitilir. Başlarında Bullinger olmak üzere, SS'ler içeri dalar.)

BULLİNGER *(Schweyk'a:)* Ev sahibin, "Meyhanededir," dedi, haklıymış. *(SS'lere:)* Yer açın! *(SS'ler diğer müşterileri bir kıyıya toplarken, Schweyk'a:)* Köpek nerede ulan itoğlu it?

SCHWEYK Emrederseniz açıklayayım, sayın başçavuşum: Gazetelerin yazdığına göre, çalınmış. Okumadınız mı?

BULLİNGER Bir de arsızlaşıyorsun, ha?

SCHWEYK Yüksek müsaadelerinizle arz edeyim ki: Hayır, sayın başçavuşum. "Gazeteleri hep okursunuz," demek istedim. Çünkü okumasanız, gözünüzden bir şey kaçar. Gözünüzden kaçarsa da, gerekli önlemleri alamazsınız.

BULLİNGER Ulan ben seni karşıma alıp da ne diye konuşuyorum, anlamıyorum. Manyak mıyım, neyim? Belki de, senin gibi bir yaratık, ölümüne doğru yol alırken nereye kadar gidecek diye merak ediyorum.

SCHWEYK Evet komutanım. Bir de köpeği istiyorsunuz, onun için.

BULLİNGER Köpeği vermek için 200 Kron istediğini bildiren bir mektup yazdığını itiraf ediyorsun demek?

SCHWEYK İtiraf ediyorum komutanım. Çünkü eğer köpek çalınmamış olsaydı; çok yüksek masraflarım olacaktı.

BULLİNGER Bunu sonra Petschek Bankasında görüşürüz. *(SS'lere:)* Her tarafı arayın, bir köpek olacak!
(SS'lerden biri çıkar[21]. İçeride eşyaların devrildiğini, bazı şeylerin kırıldığını duyarız. Schweyk, kolunun altında paketiyle bir filozof sessizliği içinde durmaktadır.)

SCHWEYK *(Aniden:)* İyi erik rakımız var, başçavuşum. *(Bir SS, yanından geçerken kısa boylu bir müşteriyi iter. Müşteri gerilerken arkasındaki kadının ayağına basar ve "pardon" der. Bunun üzerine SS dönüp müşteriyi coplar ve Bullinger'in işareti üzerine, bir başka SS'le birlikte adamı dışarı sürükler. Yan odadaki SS, Bayan Kopecka ile birlikte döner.)*

SS Arama yapıldı; köpek yok komutanım.

BULLİNGER *(Kopecka'ya:)* Sizin bu meyhane, bozguncu faaliyetlerin yuvası. Ama merak etmeyin, köküne kibrit suyu dökeceğim.

SCHWEYK Haklısınız komutanım, Heil Hitler! Yoksa biz hemen şımarırız ve de kural mural hiç iplemeyiz. Bayan Kopecka, Rahip Vejwoda'nın dediği gibi, işyerini öyle işleteceksiniz ki, akvaryum gibi olacak: Önünden bakınca arkası görünecek.

BULLİNGER Kes ulan, hırt! Seni götüreceğim. Sizin de meyhanenizi kapatıyorum Bayan Koscheppa.

BRETTSCHNEİDER *(Kapıda görünür:)* Bay Bullinger, sizinle bir dakika yalnız görüşebilir miyim?

BULLİNGER Sizinle ne görüşecek mişim? Ne olduğunuzu söyledim size[22].

BRETTSCHNEİDER Wodja'nın kaybolan köpeği hakkında yeni bir bilgi edindik. Gestapo'nun elindeki bilgi sizi ilgilendirir sanırım. *(İkisi bir köşeye çekilip hararetli el kol hareketleriyle görüşmeye başlarlar: Brettschneider, köpeğin Bullinger'de olduğunu ileri sürer. Bullinger ise, "Ne? Bende mi?" diyerek öfkelenir, vs. Bayan Kopecka umursamaz bir tavırla tezgâha dönmüş bardak yıkamaktadır. Schweyk hiç oralı olmaksızın ve dostça bir ifadeyle olduğu yerde durur. Bu arada Baloun paketi emniyete almak için -ne yazık ki!- bir girişimde bulunur: Baloun'un işareti üzerine müşterilerden biri, paketi Schweyk'tan alıp bir diğerine iletir. Paket elden ele Baloun'a geldiğinde, Baloun arsızca paketin orasını burasını yoklamaya, mıncıklamaya başlar. SS'lerden biri paketin el değiştirmesini görmüştür.)*

SS Hop! Ne oluyor orda? *(Baloun'a yaklaşır ve elinden paketi alır. Paketi Bullinger'e uzatırken:)* Başçavuşum, bu paketi şu adam, şu adama gizlice verirken yakaladım.

BULLİNGER *(Paketi açar:)* Et! Sahibi öne çıksın.

SS *(Baloun'a:)* Sen! Paketi sen açıyordun.

BALOUN *(Şaşkın:)* Bana da başkası verdi. Benim değil.

BULLİNGER Senin değil, ha? Sahipsiz bir et, desene? *(Birden kükrer:)* Senin değil de niye açıyordun?

SCHWEYK *(Baloun'dan ses çıkmayınca:)* Yüksek müsaadelerinizle arz edeyim mi başçavuşum? Bu şapşal adamın suçsuz olması gerekiyor. Neden derseniz, kendisinin olsa pakette ne olduğunu bilirdi; "İçinde acaba ne var?" diye bakmazdı.

BULLİNGER *(Baloun'a:)* Kim verdi sana peki?

SS *(Baloun'dan yine cevap gelmeyince:)* Önce şu adamı gördüm komutanım. *(Paketi Schweyk'tan alanı gösterir.)* Paketi yanındakine verdi.

BULLİNGER Kimden aldın[23] paketi?

MÜŞTERİ *(Sıkıntıyla:)* Birisi bana uzattı ama, kim uzattı bilmiyorum.

BULLİNGER Ulan burası karaborsa karargâhı be! *(Brettschneider'e:)* Biraz önce meyhaneci kadın için garanti veriyordunuz yanılmıyorsam, Bay Brettschneider.

BAYAN KOPECKA *(Öne çıkar:)* Rica ederim beyler, "Kupa"da karaborsa yoktur.

BULLİNGER Öyle mi? *(Kopecka'ya bir tokat indirir:)* Ben sana gösteririm. Çek orospusu!

BRETTSCHNEİDER *(Sinirli:)* İstirham ederim! Bayan Kopecka'nın siyasi bir tarafı yoktur. Sorgusuz sualsiz bir yargıya varmayın lütfen.

BAYAN KOPECKA *(Rengi atmış bir halde:)* Bana vuramazsınız!

BULLİNGER Ne? Bir de itiraz ha? *(Bir tokat daha:)* Götürün! *(Bayan Kopecka Bullinger'e saldırmak isteyince, SS'lerden bir copla kafasına vurur.)*

BRETTSCHNEİDER *(Yere yıkılan Kopecka'nın üzerine eğilir:)* Bunun hesabını vereceksiniz Bullinger! Wodja'nın köpeği konusunda elimizde ipucu var! Dikkatleri başka yöne çekmek istiyorsunuz, ama başaramayacaksınız.

SCHWEYK *(Öne çıkar:)* Emir buyurursanız, bilmeceyi ben çözeyim komutanım. Bu paket kimsenin değil. Gayet iyi biliyorum, çünkü paketi buraya ben koydum.

BULLİNGER Ulan yine mi sen?

SCHWEYK Ama benim değil. Tanımadığım bir bey bunu bana verdi, "Sakla," dedi, sonra da ortadan kayboldu. Şöyle orta boylu, sarı sakallı bir beydi.

BULLİNGER *(Palavranın böylesine o da şaşırmıştır:)* Bana bak, sen salak mısın?

SCHWEYK *(Gözlerinin içine bakarak ciddiyetle:)* Daha önce de arz ettiğim gibi: Evet. Resmi bir heyet tarafından tasdikli olarak geri zekâlıyım. Son olarak alındığım Gönüllü Hizmetinden de bu yüzden kovuldum.

BULLİNGER Ama karaborsacılık yapmaya zekân yetiyor, değil mi? Bakalım Petschekbank'a gidince; bir değil yüz tane raporun olsa, yararı oluyor mu?

SCHWEYK *(Yumuşak:)* Emir buyurursanız arz edeyim: Hiçbir yararı olmayacak biliyorum. Neden derseniz: Küçüklüğümden beri istesem istemesem hep bu işlere karıştım, sonunda da hep bir ibnelik çıktı. Bir keresinde Lobau'da okulun hademesinin karısına, çamaşır asarken yardım etmek istemiştim... Sonra ne olduğunu ancak kulağınıza söyleyebilirim. Bu karaborsacılığa girişim de tamamen rastlantı sonucu oldu.

BULLİNGER *(Bakışlarını Schweyk'tan ayıramaz nerdeyse:)* Ulan seni ne diye dinliyorum, anlamıyorum. Bunu daha önce de düşündüm. Herhalde, senin gibi sahtekârı ömrümde görmedim de, biraz gözümü boyuyorsun, ha?

SCHWEYK Yani, Karl Caddesi'nde birden bire bir aslan görmüşsünüz de, "Bunun ne işi var burada," diyorsunuz gibi. Ya da Chotebor'da postacı karısını kapıcıyla yakalamıştı bir kere, cart karıyı bı-

çaklamıştı; onun gibi. Neden? Olaydan hemen sonra polise gidip teslim olmak istemiş. Sorgulamışlar tabii, "Olaydan hemen sonra ne yaptın," diye. "Hemen evden dışarı çıktım. O sırada çırılçıplak bir adam köşeyi dönüyordu," deyince; "Bu adam kafadan sakat," deyip serbest bırakmışlar. İki ay sonra anlaşıldı ki, gerçekten o sırada tımarhaneden bir adam kaçmış, anadan doğma ortalıkta dolaşıyormuş. İşte böyle, postacı gerçeği söylemiş, ama inanmamışlar.

BULLİNGER *(Şaşkın:)* Bak, hâlâ dinliyorum. Kendimi alamıyorum. Ulan, siz ne düşünüyorsunuz, bilmiyorum muyum sanıyorsun? Nazi İmparatorluğu üç yıl beş yıl sürer, nihayet on yıl sürer sanıyorsunuz. Ama aldanıyorsunuz! Ulan bu Nazi İmparatorluğu on bin yıl sürer be! Ya, böyle şabalaklaşırsın işte!

SCHWEYK Bunun sonu gelmez. Bir keşiş vardı, "Kuğu" Lokantasının sahibesiyle evlenmişti. Gerdek gecesi kadın dişlerini çıkarıp bardağa koyunca, o da şöyle demiş: "Bunun sonu gelmez".

BULLİNGER Söyle ulan: Sarı mı işersin, yeşil mi?!

SCHWEYK *(Güleryüzlü:)* Yeşilimtrak sarı işerim başçavuşum.

BULLİNGER Şimdi benimle geliyorsun! *(Brettschneider'den yana:)* Birtakım beyler garanti için elini değil, ayağını da ateşe tutsa, geliyorsun!

SCHWEYK Başüstüne başçavuşum! Düzen her şeyden önce gelmeli. Bu karaborsa öyle bir kara beladır ki, ortada zırnık kalmayıncaya kadar herkesi düzer. Hiçbir şey kalmayınca da, düzen düzene girer, yalan mı?

BULLİNGER Öteki köpeği de bulacağım, meraklanmayın!
(Paket koltuğunun altında çıkar. SS'ler Schweyk'i yaka paça götürürler.)

SCHWEYK *(Götürülürken, tatlı dil güler yüzle:)* Umarım, sonunda düş kırıklığına uğramazsınız. Bazı müşteriler, "İlle de bu köpeği isterim," diye tutturuyorlar. Ortalığın altını üstüne getiriyorlar. Sonunda bulup eline tutuşturuyorsunuz, bu sefer de beğenmiyorlar.

BRETTSCHNEIDER *(Kendini toparlamış olan Kopecka'ya:)* Size şu kadarını söyleyeyim ki, Gestapo ile SS arasındaki bazı çelişkilerin kurbanı oldunuz. Ama merak etmeyin, ben sizi korumaya kararlıyım. Bu konuyu başbaşa görüşmek üzere tekrar geleceğim. *(Çıkar.)*

KOPECKA *(Yalpalayarak tezgâha gider. Bardak kurulama bezlerinden birini kanayan alnına sarar.)* Bira isteyen?

KATI *(Schweyk'in masasının yanında asılı duran şapkasına bakarak[24]:)* Şapkasını almasına bile izin vermediler.

1. MÜŞTERİ Sağ salim geri dönerse, mucize.
(Genç Prohaska çekinerek girer. Bayan Kopecka'nın başındaki kanlı sargıyı görür.)

PROHASKA Bayan Kopecka, ne yaptılar size? SS'leri arabayla giderken gördüm. SS'ler mi yaptı?

MÜŞTERİLER
- Copla vurdular...
- "Kupa"da karaborsa yapılıyor dediler de ondan...
- Ama Brettschneider araya girdi, yoksa tutuklayacaklardı...
- Bir beyi götürdüler zaten...

KOPECKA Bay Prohaska, sizin "Kupa" Meyhanesinde bir alıp veremeyeceğiniz yok. Söylemiştim size, buraya yalnız gerçek Çekler girebilir.

PROHASKA İnanın, bu arada çok acı çektim Bayan Kopecka; bu bana iyi bir ders oldu. Suçumu bağışlatacak hiçbir şey yapamaz mıyım? *(Bayan Kopecka'nın buz gibi bakışları karşısında ezilip büzülür ve boynu bükük dışarı çıkar.)*

KATI SS'lerin kafası çok bozuk belli. Dün Moldau Nehrinden yine bir SS çıkarmışlar. Göğsünün sol tarafında bir delik[25].

ANNA Onların nehre attığı Çekler az mı?

MÜŞTERİLERDEN BİRİ Neden? Doğu cephesinde durumları berbat, ondan[118].

1. MÜŞTERİ *(Baloun'a:)* O götürdükleri sizin arkadaşınız değil miydi?

BALOUN *(Höykürerek ağlamaya başlar:)* Bütün suç benim. Hep benim pisboğazlığım yüzünden. Meryem Ana'ya az mı yakardım? "Ne olur şu benim midem biraz küçülse, büzülse," diye. Ama kaç para? Hayattaki en iyi arkadaşımın başına açtığım işlere bak. Allah bilir, daha bu gece kurşuna dizerler. Şansı yaver giderse sabaha bırakırlar.

KOPECKA *(Baloun'un önüne bir erik rakısı koyar:)* İç şunu, iç. Zırlamanın bir faydası yok şimdi.

BALOUN Allah cezamı versin, ne diyeyim. Sizin de durup dururken çocukla aranızı bozdum. Pırlanta gibi çocuk, bir daha öylesini nerden bulacaksınız? Gerçi o da biraz zayıf ya. Sizin dediğinize uyup da yemin etmiş olsaydım, şimdi bu durumlara düşmezdim işte. Ama gel gör ki, boş mideyle nasıl yemin edeyim? Hey büyük Allahım, nereye varacak bu işlerin sonu?

KOPECKA *(Tezgâha döner ve bardak yıkamaya başlar:)* Biriniz şu alete bir teklik atsın da, ben size söyleyeyim bu işlerin sonu nereye varacak.
(Bir müşteri elektrikli[26] piyanoya para atar. Piyanonun ışığı yanar.

Moldau üzerinde mehtabın süzülüşü resmi görünür. Bayan Kopecka bardakları yıkarken "Moldau Şarkısı"nı[119] söyler.)

YÜKSEK KATLARDA ARA OYUN

(Hitler ve mezarcı General von Bock[120], Sovyetler Birliği haritasının önünde. Her ikisi de insanüstü büyük. Savaşçıl müzik.)

VON BOCK
Sayın Başbuğum Hitler. Sizin şu Doğu Savaşı'nız,
Boyuna tank, uçak ve top yemekte.
Yediği askerlerden söz etmiyorum; bilirsiniz "mezarcı"
derler adıma
Her neyse, oyunbozanlık etmeyi sevmem,
Ama Stalingrad'ı[121] alamayacaksınız, o belli.

HİTLER
General von Bock, Stalingrad alınacaktır.
Ben halkıma söz verdim[122].

VON BOCK
Birkaç haftaya kalmaz kış[123] bastırır.
Burada kar tipi çok fenadır.
Hâlâ buralarda[27] eğlenirsek...

HİTLER
Bay von Bock, ben Avrupa'nın halklarını[124] bir faraşa toplarım
istersem.
Sokaktaki adam ne güne duruyor?
Siz de beni yaya bırakırsanız, işimiz var.

VON BOCK
Peki insan ve malzeme desteği?

HİTLER
Orasını bana bırakın.

7[125]

(Askeri hapishanede bir hücre. Yoklama için bekleyen Çek tutuklular. Aralarında Schweyk da vardır. Belden yukarısı çıplak olan tutukluların her biri, sakata çıkarılmak için bir numara tutturmuştur. Örneğin biri yere yatmış ölümcül hasta numarası yapmaktadır, vb.)

İKİ BÜKLÜM BİR ADAM Ben avukatıma danıştım ve de gayet emin bir cevap aldım arkadaş. Biz istemedikçe, bizi askere alamazlarmış. Yasaya aykırı olurmuş.

KOLTUK DEĞNEKLİ BİRİ Madem alamazlarmış da, ne diye iki büklüm duruyorsun?

İKİ BÜKLÜM Ne olur ne olmaz arkadaş.
(Koltuk değnekli alaylı bir biçimde güler.)

ÖLMEK ÜZERE OLAN *(Yattığı yerden:)* Hepimiz ya sakatız, ya hastayız. Bizi askere almaya cesaret edemezler. Zaten halk arasında sevilmiyorlar.

BİR MİYOP *(Kabararak:)* Amsterdam'da bir Alman subayı kanallardan birinin kıyısında geziniyormuş. Gece saat onbire geliyor ya, subay sinirli tabii. Oradan geçen bir Hollandalıya saati sormuş. Adam şöyle bir bakmış, "Benim saatim durmuş," demiş. Subayın keyfi kaçmış, biraz daha yürümüş. Bir başkasına rastlamış. Adamı durdurmuş. Ama daha, "Saat kaç," diye sormadan adam, "Saatim evde kaldı," demesin mi? Subay kendini vurmuş ha!

ÖLMEK ÜZERE OLAN Tabii. Aşağılanmayı hazmedememiş.

SCHWEYK Tek tük kendini vuran olsa da, boyuna başkalarını vuruyorlar aslında. Wrzlau'da bir meyhaneci vardı. Karısı bunu kardeşiyle aldatıyordu. Adam, "Bunları aşağılayarak cezalandırayım," diye düşündü. Kardeşinin arabasında bulduğu karısının geceliğini, komodinin üzerine koydu ki, kadın durumu anlasın ve utansın. Ne gezer? Adamı mahkemeye verdiler, "Bunamıştır," diye ilam aldılar, meyhaneyi de bir güzel satıp beraberce başka yere taşındılar. Ama meyhaneci yine de bir bakıma haklı çıktı. Neden dersen: Kadın taşınırken bir arkadaşına söylemiş, "Kocamın kışlık paltosunu da aldım, ama vallahi biraz utanıyorum," demiş.

İKİ BÜKLÜM Sen neden tutuklandın arkadaş?

SCHWEYK Karaborsa yapmaktan[28]. Aslında beni kurşuna dizeceklerdi, ama Gestapo beni SS'ler aleyhine tanık olarak kullandı da oradan kurtardım. Büyüklerin tepişmesi benim işime yaradı. Bir de dediler ki, "Şansın varmış, adın Schweyk ve y ile yazılıyor.

Yoksa i ile yazılsa, Alman kökenli sayılırdın ve askere alınırdın."

KOLTUK DEĞNEKLİ Ohoo, adamlar artık hapishanedekileri bile askere alıyor.

İKİ BÜKLÜM Yalnızca Alman kökenli olanları.

KOLTUK DEĞNEKLİ Ya da bey gibi, gönüllü Alman kökenli olanları.

İKİ BÜKLÜM Tek umut, sakata çıkmakta.

MİYOP Ben miyopum. Rütbeleri ayırdedemem ki selam vereyim.

SCHWEYK O zaman sizi dinleme birliğine ayırırlar; düşman uçaklarını haber verirsiniz. Bu gibi işlerde körler daha yararlı olur. Neden? Körlerde işitme duyusu daha gelişkin olur da ondan. Socz kasabasında bir çiftçi vardı; adam köpeğinin gözlerini çıkardı, daha iyi duysun diye. Onun için siz işlerine yararsınız.

MİYOP *(Şaşkınlık içinde:)* Brewnow'da bir baca temizleyicisi var, 10 Kron'a adamın ateşini yükseltiyor. Ama ne ateş! İnsan kendini pencereden atar namussuzum.

İKİ BÜKLÜM O da bir şey mi? Wrschovitz'de bir ebe kadın var, 20 Kron'a bacağını çıkarıyor; iki gözüm önüme aksın, bütün ömür boyu topal kalırsın.

KOLTUK DEĞNEKLİ Bu bacağı var ya, 5 Kron'a çıkarttırdım.

ÖLMEK ÜZERE OLAN Gestapo hapishanesinde[126] ameliyat ediverirler. O zaman ne yapacaksın?

SCHWEYK *(Neşeli:)* Sizi duyan da sanır ki, uygarlığı bolşeviklere karşı korumak için sürdürülen şu savaşa[127] katılmak istemiyorsunuz.

(Bir asker girer ve bir kıyıda duran kovaya gider.)

ASKER Kovayı yine pisletmişsiniz ulan! Size sıçmasını da biz mi öğreteceğiz, domuz herifler?!

SCHWEYK Tam Bolşevizmden konuşuyorduk[29]. Nedir Bolşevizm[128], ha? Wallstriet'in[129] yeminli müttefiği olduğunu, Beyaz Saray'daki Yahudi Rosenfeld'le[130] birlik olup bizi yıkmaya ahdetmiş olduğunu biliyor musunuz?

(Asker konuşulanları dinlemek için kovayla meşguliyetini uzatır. Schweyk da sabırla sözünü sürdürür.)

Ama bizi de iyi tanırlar ha. Birinci Savaş'ta Przemysl'de[131] bir topçu vardı. Çar'a karşı dövüşenlerden. Onun şarkısını bilir misiniz? *(Şarkıyı söyler:)*

Topun başında burdu
Hiç durmadan doldurdu.
Topun başında durdu

Hiç durmadan doldurdu.
Bir serseri mermi geldi
İki elini kopardı

Ama o aldırmadı
Durmadı, yılmadı doldurdu.
Topun başında durdu
Hiç durmadan doldurdu.

Bu Ruslar zaten mecbur kaldıkları için savaşıyorlar. Tarım diye bir şey yok; çünkü toprak ağaları ortalığı kurutmuş. Endüstri dersen çöle dönmüş. Neden? İşçiler müdürlerin çok kazanmasına bozuk çalıyor ondan. Kısacası bir şeycikler kalmamış. Biz Rusya'yı fethettik mi, Amerikalılar bir bakacaklar ki, geç kalmışlar, yalan mı[132]?

ASKER Kapa çeneni be! Konuşmak yasak.

(Bozuk bir şekilde kovayı taşıyarak çıkar.)

ÖLMEK ÜZERE OLAN Casus mudur nedir?!

SCHWEYK *(Neşeli:)* Casus masus değilim. Yalnızca düzenli olarak Alman radyosunu dinliyorum. Siz de dinleyin, iyi tantana yapıyorlar.

ÖLMEK ÜZERE OLAN Ne tantanası? Rezalet!

SCHWEYK *(Israrla:)* Tantana, tantana.

MİYOP Heriflerin[30] kıçına girecek halimiz yok ya!

SCHWEYK *(Ders verircesine:)* Öyle demeyin. O da bir sanattır. Binlerce hayvan var ki, kaplanın bir tarafına girmeye dünden razıdır. Güvenli yer olduğu için. Kaplan dahil, kimse saldıramaz oraya. Gelgelelim, girebilmek marifet.

İKİ BÜKLÜM Arkadaş, adileşme lütfen, tamam mı! Çeklerin böyle şeylere boyun eğmeleri hiç hoş değil.

SCHWEYK Wanjek Jaroslaw'ın veremli işportacıya dediği gibi[31]. Budweis'daki "Kuğu" lokantasının sahibi, çam yarması bir herif, işportacının kadehini az doldurmuş. Zavallı veremli adam da sesini çıkarmamış. Bizim Wanjek bozulmuş bu işe, "Neden sesini çıkarmıyorsun? Böylelikle sen de suça iştirak ediyorsun," demiş[32]. İşportacı da tutmuş Wanjek'e[33] bir tokat patlatmış. Hepsi bu... Şu zili çalıp da söyleyeyim, biraz acele etsinler. Savaş mavaş! Biz vaktimizi sokakta bulmadık.

KISA BOYLU ŞİŞMAN *(Şimdiye kadar sesini çıkarmadan bir kıyıda oturmuştur:)* Zil mil çalmaya kalkmayın!

SCHWEYK Nedenmiş?

KISA BOYLU ŞİŞMAN *(Otoriter:)* Bizim için yeterince hızlı gidiyor her şey.

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakülte
Kütüphanesi

ÖLMEK ÜZERE OLAN Çok doğru. Sizi neden tutukladılar?

KISA BOYLU ŞİŞMAN Köpeğim çalındı da ondan.

SCHWEYK *(İlgilenir:)* Spitz cinsi miydi köpeğiniz?

KISA BOYLU ŞİŞMAN Siz nereden biliyorsunuz?

SCHWEYK Bahse girerim ki, adınız Wodja. Karşılaştığımıza sevindim. *(Elini uzatır, şişman görmemezlikten gelir:)* Adım Schweyk. Belki bu sizin için fazla bir şey ifade etmez. Ama elinizi uzatabilirsiniz. Burada olduğunuza göre artık hâlâ Alman dostu değilsiniz umarım.

KISA BOYLU ŞİŞMAN Hizmetçinin ifadesi üzerine, SS'lerin köpeğimi çaldıklarını söyledim. Yetmez mi?

SCHWEYK Yetti bile. Budweis'ta bir öğretmen vardı, çok dindar biriydi. Öğrencinin birine takmış, kilisede ayin sırasında org sehpasına gazete koydu diye. Adam da öyle dindar ki, karısına kısa etekle gezmeyi bile yasaklayan biri. Ama sonra adamı öyle bir sorguya çektiler, öyle sıkıştırdılar ki, o dindar adam, "İsa'nın sudan şarap yaptığına bile inanmıyorum," dedi[133]. Siz de Kafkaslara kadar yürüyeceksiniz, Hitler'in çarkına sıçayım diyeceksiniz. Gelgelelim "Kuğu"nun sahibinin dediği gibi, neyin üzerine ne zaman sıçıldığı önemli.

KISA BOYLU ŞİŞMAN Eğer adınız Schweyk ise, söyleyeyim: Demin ana kapıdan girerken gençten biri yanıma sokuldu, "Shweyk'a haber verin," dedi. Sonra kapı açıldı, kaybettim kendisini. Herhalde avludadır şimdi.

SCHWEYK Bir bakalım. Bekledim durdum. *(Sabah hapishanenin önünde kalabalık toplanır:)* "Kupa"nın sahibesi ile şişman bir arkadaşım da gelir, beni görebilmek için beklerler diye. Beylerden biri biraz yardım edebilir mi?

(Koltuk değnekli adamın sırtına çıkıp hücrenin penceresinden dışarı bakar.)

Genç Prohaska bu yahu! Ama beni göremez ki. Şu koltuk değneğini bir verir misiniz?

(Koltuk değneğini alıp sallar. Anlaşılan Prohaska kendisini görmüştür. Schweyk büyük jestlerle meramını anlatır: İri kıyım sakallı biri -bu Baloun'dur- sonra yemek işareti, sonra da koltuğun altında bir paket taşıma işareti. Daha sonra Schweyk adamın sırtından iner.)

Yaptığıma şaşırmışsınızdır herhalde. Daha önceden bildiğimiz bir konuda, şimdi işaretle anlaştık. İyi bir çocuk olduğunu ben anlamıştım zaten. Bir hata yapmıştı. Ben de şimdi onu anlayışla karşıladığımı anlattım işaretle. Herhalde içi rahat etmedi; salim kafayla Rusya'ya gideyim istedi.

(Dışarıdan komuta sesleri duyulur. Bir bando Horst Wessel Marşını[134] *çalmaya başlar.)*

ÖLMEK ÜZERE OLAN Ne oluyor? Siz görebildiniz mi?

SCHWEYK Kapıda bir sürü adam vardı. Sanırım bir tabur yola çıkıyor.

İKİ BÜKLÜM Bu ne boktan marş yahu!

SCHWEYK Benim hoşuma gidiyor. Hem acıklı, hem de afilli.

KOLTUK DEĞNEKLİ Yakında ezberleriz, merak etmeyin. Horst Wessel Marşı. Ha bire onu çalıyorlar. Aslında bir kerhane kabadayısı yazmış bunu. Ama sözlerini bilmiyorum.

KISA BOYLU ŞİŞMAN Ben çevireyim size: "Bayrak önde, safları sıkıştırarak / SA yürür uygun adımla dimdik / Bizden önce kanı dökülen arkadaşlar / Artık hep yanımızdadır şimdik[136]."

SCHWEYK "Kupa" Meyhanesinde biz bunu başka türlü söylerdik. *(Bandoya eşlik ederek söyler. Ancak nakaratı melodiye, diğer sözleri trampete uydurur.)*

Davulun peşinde[137]
Yürüyen davarlar
Davulun derisini
Postumuzdan yaparlar.
Kasaplar çalar kurbanlık havasını
Davar yürür kapalı gözlerle dimdik
Daha önce boğazlanan kocabaşlar
Atamazlar ona bir çimdik.

Avuçları gibi
Kafalar da boştur
Kanlı elleriyle
Bunlar tam godoştur.
Kasaplar çalar kurbanlık havasını
Davar yürür kapalı gözlerle dimdik
Daha önce boğazlanan kocabaşlar
Atamazlar ona bir çimdik.

Kanlı bir bayrakta
Bir haç var gamalı
Yoksul insancıklar
Pis haçın hamalı.
Kasaplar çalar kurbanlık havasını
Davar yürür kapalı gözlerle dimdik
Daha önce boğazlanan kocabaşlar
Atamazlar ona bir çimdik.

(Diğer tutuklular ikinci nakarattan şarkıya katılırlar. Şarkının sonunda hücrenin kapısı birden bire açılır ve bir Alman askeri doktoru görünür.)

ASKERİ DOKTOR Ah ne güzel! Çocuklar şevkle şarkı söylüyorlar. Demek oluyor ki, hepinizi sağlam yazıp askere aldığıma sevineceksiniz. Ayağa kalk! Gömlek giy! On dakika içinde harekete hazır olunacak; marş marş!

(Çıkar.

Tutuklular, perişan vaziyette gömleklerini giyerler.)

İKİ BÜKLÜM Doktor muayenesi olmadan... Yasal değil bu arkadaş!

ÖLMEK ÜZERE OLAN Benim mide kanserim var. İspat edebilirim.

SCHWEYK *(Şişman'a:)* Duyduğuma göre, birarada kalıp da domuzluk etmeyelim diye; ayrı birliklere dağıtılacakmışız. Tanıştığımıza memnun oldum Bay Wodja. İyi şanslar dilerim. Bir gün "Kupa" Meyhanesinde görüşmek umuduyla[34]. Saat altıda. Savaştan sonra[138].

(Hücrenin kapısı açılırken Schweyk içtenlikle Wodja'nın elini sıkar[35]. Sonra sert adımlarla kapıya yönelir.)

SCHWEYK Hay İtler! İstikamet: Moskova!

8[139]

(Birkaç hafta sonra. Karlı Rusya steplerinin göbeği. Hitler'in uysal askeri Schweyk, Stalingrad yakınlarındaki birliğine ulaşabilmek için taban tepmektedir. Soğuktan mumya gibi sarılıp sarmalanmış durumdadır.)

SCHWEYK *(Şarkı söyler:)*[140]

Jaromersch'e giderken
Varamayız dediydik
Akşam yemeği vakti
Tam hedefe vardıydık.

(Bir Alman devriyesi yolunu keser.)

1. ASKER Dur! Parola?

SCHWEYK Nihai[141] Zafer[36]. Şu Stalingrad'a[37] nasıl gidilir, söyleyebilir misin? Yürüyüş kolundan ayrı düştüm, şanssızlık işte! Sabahtan beri taban tepiyorum.

(1. Asker Schweyk'ın kâğıtlarını kontrol eder[38].)

2. ASKER *(Matarasını uzatır:)* Nerelisin hemşerim?

SCHWEYK Budweis'lıyım.

2. ASKER Çek'sin o zaman?

SCHWEYK *(Başıyla evet der:)* İlerde durum pek iyi değilmiş galiba, ha?

(Askerler bakışıp kötü kötü gülerler.)

1. ASKER Peki arkadaş, sen Çek'sin de oralarda işin ne?

SCHWEYK Oralarda bir işim yok... da, yardıma gidiyorum. Bolşevizm karşısında uygarlığı koruyacakmışız. Siz de öyle değil mi? İstemiyorum desen, göğsüne bir kurşun, tamam? Yalan mı?

1. ASKER Firarda mısın yoksa?

SCHWEYK Firarda? Olamam. Çünkü o zaman beni hemen vurmanız gerekir. Neden? Asker yeminimi[142] tutmadım ve Başbuğ için ölmedim diye. Heil Hitler!

2. ASKER Ne yani, inananlardan mısın lan?

(Matarayı çekip alır.)

SCHWEYK Benim inancım Tonda Novotny'ninki kadar. Bu Novotny, Wysotschau'da kiliseye papazın yanına çömez olarak girmiş. Ama kilisenin Protestan mı, yoksa Katolik mi olduğunu bilmiyormuş. Sorayım diye papazın yanına gitmiş ki, odada bir kadın, papaz da ceketi falan çıkarmış... Tabi papaz Prostestan demiş ama, yanlış... İşte benim inancım da o kadar.

1. ASKER Peki ne diye ille de Stalingrad'a gideceğim diye tutturdun, üçkâğıtçı müttefik?

SCHWEYK Bölük komutanlığı orada. Bölüğüme teslim olduğuma dair damga vurduracağım. Aksi takdirde bu kâğıtlar bir boka yaramaz; Prag'ı da bir daha düşümde görürüm... Heil Hitler[39]!

1. ASKER Şimdi sana desem ki, "Hitler benim bokumu yesin[40]! Biz karşı tarafa geçeceğiz, seni de birlikte götüreceğiz. Çünkü bu Çekçe Rusça'ya benzermiş"...?

SCHWEYK Doğrudur benzer. Ama benim size pek yararım olmaz sanırım. Ne de olsa yabancıyım. Ben yine Stalingrad'a yürüsem daha iyi.

1. ASKER Bize güvenmediğin için mi öyle diyorsun yoksa?

SCHWEYK *(Dostça:)* Bana sorsalar, sizin için sadık askerler derdim[41]. Neden derseniz: Karşıya geçecek olsanız, Ruslara bir şeyler götürmeniz lazımdı. Şöyle bir makineli falan. Ya da iyi bir dürbün. Hem de havada tutardınız ki, karşıdan anlayıp ateş etmesinler. Öyle yapılıyormuş. Ben söyleyenin yalancısıyım.

1. ASKER *(Güler:)* Yani Rusça olmasa da bunu anlarlar diyorsun. İh-

tiyatlı herifsin. Pekâlâ, ille de Stalingrad'daki mezarını bulmak istiyorsan, şöyle gideceksin.

(Yön gösterir.)

2. ASKER Soran olursa, devriye gezdiğimizi, seni de ıcığına cıcığına kadar kontrol ettiğimizi söylersin, tamam mı?

1. ASKER *(Uzaklaşırlarken:)* Verdiğin akıl için teşekkürler, kardeşlik.

SCHWEYK *(Arkalarından el sallar:)* Bir şey değil. Gene görüşmek üzere.

(Askerler hızla[42] uzaklaşır. Schweyk da önce gösterdikleri yöne doğru yürür, ama sonra yönünü değiştirir. Alacakaranlıkta kaybolur. Yeniden göründüğünde bir yol levhasının önünde durur ve üzerindeki yazıyı okur: "Stalingrad 50 km." Başını iki yana sallayıp yürümeye devam eder. Gökteki bulutlar uzaktaki bir yangının ateşiyle kızıllaşmıştır. Schweyk bir yandan yürür, bir yandan ilgiyle bulutları gözler.)

SCHWEYK *(Şarkı söyler:)*[143]

Bir koşturma telaştır
Gelir geçer sandıydık
Bir hafta on gün sürer
Diyenlere kandıydık.

(Schweyk pipo içerek yürüyüşünü sürdürürken, bulutların kızıllığı hafifler ve pembe beyaz bir ışık içinde "Kupa" Meyhanesi görünür. Schweyk'in her zaman oturduğu masa. Baloun yere diz çökmüştür. Yanında elinde nakışıyla dul Bayan Kopecka durmaktadır. Anna ise önünde bira bardağıyla masada oturmaktadır.)

BALOUN *(Dua okurcasına:)* Bana et bulmak üzere yapılan bütün girişimler sonuçsuz kaldığı için, adam gibi bir yemek yiyememiş olsam da, aç karnına ve kayıtsız şartsız, Meryem Ana ve diğer bütün Azizler üstüne yemin ederim ki, Tanrının da yardımıyla, Nazi ordusuna ölsem bile girmeyeceğim. Bu yemini, başka bir şansı olmadığı için şu anda görev bilerek, Rusya steplerinin karlı soğuklarında taban tepmekte olan aziz dostum Schweyk'ın anısına armağan ediyorum. Schweyk uysal, itaatkâr bir insandı.

BAYAN KOPECKA Tamam. Şimdi kalkabilirsiniz.

ANNA *(Birasından bir yudum alır, ayağa kalkar, Baloun'u kucaklar:)* İşte bu kadar. Protiwin'den kâğıtlar gelince artık evlenebiliriz. *(Baloun'u öptükten sonra, Kopecka'ya:)* Ne olurdu, sizin de şansınız yaver gitseydi.

(Genç Prohaska, koltuğunun altında bir paketle eşikte belirir.)

BAYAN KOPECKA Bay Prohaska, size söylemedim mi bu eşikten adımınızı bir daha içeri atmayacaksınız diye? Aramızda her şey

bitmiştir, bunu böyle bilin. Değil mi ki, dağlara taşlara sığmayan aşkınıza bir kilo kavurma zor geldi?

PROHASKA Peki, ya getirdiysem? *(Gösterir:)* Bir kilo kavurma.

BAYAN KOPECKA Ne, getirdiniz mi? Başınıza neler gelebileceğini bile bile?

ANNA Aslında pek de gerek kalmamıştı. Baloun yemeksiz de yemin edebileceğini gösterdi. Değil mi ama?

BAYAN KOPECKA Ama şunu kabul etmeli ki, Bay Prohaska da aşkının fasaryadan olmadığını gösterdi. Ah, Rucena![43]

(Bayan Kopecka, Proshaska'yı hararetle kucaklar.)

ANNA Şimdi Bay Schweyk bunu bilse nasıl sevinirdi. Ne uysal adamdı.

(Sevgiyle Schweyk'in portmantoda asılı duran şapkasına bakar.)

Aman şapkayı iyi koruyun Bayan Kopecka. Eminim savaştan sonra Schweyk şapkasını almaya gelecektir.

BALOUN *(Paketi koklayarak:)* Bunun yanına mercimek de olacak ki!

("Kupa" kaybolur. Arkadan, üstüste iki kürk paltoya sarınmış, başında miğferle sarhoş bir adam, yalpalayarak yaklaşır. Schweyk'la karşılaşırlar.)

SARHOŞ Dur! kimsin? Goril sandım ulan! Allahtan bizdenmişsin. Ben, Askeri Papaz[144] Ignaz Bullinger. Metz'den[44]. Yanınızda biraz erik rakısı var mı?...

SCHWEYK Yanımda rakı yok komutanım.

BULLİNGER Hayret. Ulan adi! İçicem sandın değil mi? Doğru söyle, koskoca bir papaz hakkında öyle düşündün, değil mi? Oysa ben alkolü motorize mihrabım için istiyorum. Benzini bitti. Allah Baba'dan benzin sakınılır mı? Rostow'da[145] sakınıyorlar işte. Ama bunun acısı fena çıkacak. Yarın Allah Baba'nın önüne çıktıkları zaman gökgürültüsü gibi bir ses soracak: "Demek benim mihrabımı[45] motorize[145] hale getirdiniz? Peki, benzin neredeydi?"

SCHWEYK Vallaha bilemiyorum, komutanım. Stalingrad'a ne taraftan gidileceğini biliyor musunuz?

BULLİNGER Allah bilir. Piskopos fırtınaya yakalanınca kaptana sormuş: "Atlatabilecek miyiz kaptan?" Kaptan cevap vermiş: "Artık Allaha emanet!" Piskopos bir duraklamış başlamış ağlamaya: "Desenize boku yedik". Karlara oturur.

SCHWEYK Başçavuş Bullinger vardır; kardeşiniz mi[46]?

BULLİNGER Olmaz olasıca! Demek kardeşimi tanımıyorsun? Bana bak sahiden rakı votka falan bir şey yok mu yanında?

SCHWEYK Allah inandırsın ki yok komutanım. Hem karların üstüne oturmayın, üşüteceksiniz.

BULLGİNGER Üşütürsem, üşüteyim! Madem benzinden cimrilik ediyorlar, o zaman karada, denizde ve havada Allahsız, kitapsız, duasız[147] yürütsünler savaşlarını bakalım. Alman Hıristiyanların Nazi Birliği'ne[148] girinceye kadar düşüne düşüne vicdanım gevredi benim. Heriflerin hatırı için İsa'yı bile Yahudilikten çıkardım da, mavi gözlü sarışın Cermen Tanrısı Wotan'a[149] benzettim. Vaaz mı verilecek? Gümbür gümbür bastırıyorum: Yeryüzü bir kan denizine dönse de, dünyayı Almanlaştıracağız! Neden? Hayvanın, gebeşin, para için inancını satan deyyusun biriyim de ondan. Sonra bu herifler tutuyorlar, benim benzinimi kısıyorlar. Şu halime bak, nerelere düştüm!?

SCHWEYK Rusya steplerine düştünüz komutanım. İyisi mi siz benimle Stalingrad'a gelin de, önce bir güzel uyuyup ayılın. *(Bullinger'i kaldırıp yanı sıra birkaç metre taşır.)* Ama sizin de yürümeniz lazım. Yoksa bırakırım. Benim taburumu bulup Hitler'in yardımına koşmam gerekiyor. *(Bir sır söyler gibi:)* Bolşeviklerin işkencehanelerini görmek istiyorum. Hani halkın diri diri derisini yüzüyorlarmış da, kadınları parçalarına ayırıyorlarmış ya! Bakalım işkence yaptıkları bodrumlar, Nazilerin Prag'daki işkencehanelerinden daha iyi mi[47]?[150]

BULLİNGER Motorize mihrabımı terk edemem. Bolşeviklerin eline geçerse ne olacak? Herifler dinsiz. Demin şurada bir kulübenin yanından geçtim, bacasından duman tütüyordu. Belki onlarda votka vardır ha? Dipçikle kafalarına birer tane indirirsin, tamam. Sen Alman Hıristiyanı mısın?

SCHWEYK Hayır, normal Hıristiyanım. Üstünüze kusmayın, donunca fena üşütür.

BULLİNGER Felaket üşüyorum zaten. Stalingrad'a varınca hepsinin bir tarafında ateş yakmazsam, adam değilim.

SCHWEYK Evet ama önce oraya varmanız gerekiyor.

BULLİNGER Doğrusu pek de umudum kalmadı ya. *(Durgun neredeyse ayık denebilecek biçimde:)* Biliyor musun?.. Adın neydi senin? Biliyor musun, ne zaman cehennemle gözdağı vermeye kalksam, insanlar yüzüme gülüp alay ediyorlar. Zannımca, "Zaten cehennemin esfelessafilinindeyiz," diyorlar. Din iman, hiçbir şey kalmadı. Hitler'in suçu. Bunu kimseye söyleme ha.

SCHWEYK O Hitler var ya, osuruğun teki. Sarhoşsun diye söylüyorum. Asıl suç[151], Münih'te Çekoslovakya'yı Hitler'e peşkeş çekenlerde. Neymiş, "ömür boyu barış"mış[152]! Ömür boyu barış yerine, yıldırım gibi bir barış oldu da, "yıldırım savaşı[153]" yerine de "ömür boyu savaş" oldu, ne haber?

BULLİNGER Vay hıyar vay, demek sen Allahsız bolşeviklere karşı

sürdürdüğümüz savaşa karşısın ha? Seni Stalingrad'da kurşuna dizdiririm lan!

SCHWEYK Kendinizi toplayıp da doğru dürüst yürümezseniz Stalingrad'ı nah görürsünüz! Ben savaşa mavaşa karşı değilim. Stalingrad'a da şaka olsun diye gitmiyorum. Neden gidiyorum dersen, aşçı Naczek daha 1. Dünya Savaşı'nda söylemişti. "Nerde kurşunlar vızıldar, karavana orda kurulur," demişti; ondan gidiyorum.

BULLİNGER Atma ulan, ben bilmiyor muyum? İçinden şimdi, "Sen o savaşı al da bir tarafına sok!" diyorsun. Suratından belli. *(Schweyk'ın yakasına yapışır:)* Ne diye savaştan yana olacakmışsın? Ne çıkarın var? Ha! Doğru söyle, "Savaşın içine sıçayım!" demiyor musun?

SCHWEYK *(Sertleşir:)* Ben Stalingrad'a gidiyorum arkadaş! Sen de Stalingrad'a gidiyorsun. Neden? Emir demiri keser ondan; bir de insan burda tek başına kalırsa, açlıktan geberir de ondan. *(Birlikte yürümeye başlarlar.)*

BULLİNGER Yaya olunca savaş çok moral bozucu bir şey. *(Durur:)* İşte o dediğim kulübe. İstikamet: Karşı Kulübe! Silahın emniyetini açtın mı?

(Bir Kulübe görünür. Kulübeye yaklaşırlar.)

SCHWEYK Ama kavga, gürültü çıkarmak yok. İçeceğiniz kadar içmişsiniz zaten! Onlar da insan.

BULLİNGER İtiraz etme ulan! Ateşe hazır ol sen. Bunlar kâfir. *(Kulübeden yaşlı bir köylü kadınla, kucağında küçük bir çocuk taşıyan genç bir kadın çıkarlar[48].)*

BULLİNGER Kaçacaklar. Durdur onları! Önce votkayı nereye sakladıklarını sor. Gömmüşlerdir! Karıdaki şala bak! Şal benim, ona göre. Bokum dondu zaten.

SCHWEYK Üstünüzde çifte çifte kürkler var. Üşüyorsanız, sarhoşluktandır. *(Kımıldamadan duran genç kadına:)* İyi günler. Stalingrad'a ne taraftan gidilir acaba? *(Genç kadın uykudaymış gibi belli bir yönü gösterir.)*

BULLİNGER Votkaları var mıymış; itiraf etti mi?

SCHWEYK Sen oturmana bak! Hadise çıkarmak yok. Ben gerekli olanı yaparım, sonra birlikte gideriz. *(Kadına dostça:)* Neden kapının önünde duruyorsunuz[49]? Gidecek miydiniz? *(Kadın "evet" anlamında başını sallar.)* Bu şal çok ince. Yolda donarsınız. Giyecek başka bir şeyiniz yok mu? Bu çok az[50].

BULLİNGER *(Oturduğu yerden:)* Dipçiklesene! Bunlar kâfir soyu!

SCHWEYK *(Kabalaşır:)* Kapa şu çeneni be! *(Kadına:)* Votka? Bay hasta da!

(Schweyk soruların yanısıra her söylediğini işaretle de anlatır. Kadın "hayır" anlamında başını sallar.)

BULLİNGER *(Kabadayılanır:)* Yok, ha?! Senin canına okuyacağım. Ben burda soğuktan kakırdıyorum, sen yok diyorsun, ha? *(Zorlukla ayağa kalkar ve yumruğunu havaya kaldırıp kadının üstüne doğru yalpalayarak yürür. Kadın kulübeye kaçıp kapıyı kapar. Papaz Bullinger kapıyı tekmeleyerek içeri girer.)* Geberteceğim seni!

SCHWEYK *(Bullinger'i tutmaya çabalar, ama boşuna:)* Durun canım. Elâlemin evine ne giriyorsunuz? *(Bullinger'in ardından eve girmek zorunda kalır. Yaşlı kadın da içeri girer. Kadının çığlık attığı duyulur[51]. Ardından boğuşma sesleri.)* O bıçağı da bırakın elinizden! Bırak diyorum! Ulan rahat dur! Kırarım kolunu senin, puşt. Tamam, çıkın!

(Kulübeden çocuklu kadın çıkar[52]. Sırtında Papaz'ın kürk paltolarından biri vardır. Ardından yaşlı kadın ve Schweyk çıkarlar.)

SCHWEYK Ayılınca aklı başına gelir. Hadi siz de sıvışın[53].

YAŞLI KADIN *(Eski usulde Schweyk'ın önünde eğilir:)* Asker, Allah senden razı olsun, iyi çocuksun sen. Ekmeğimiz olsa sana da verirdim. Ekmek lazımdır sana. Ne tarafa?

SCHWEYK Sorma analık, Stalingrad'a, savaşa. Ne yandan gidilir, biliyor musunuz?

YAŞLI KADIN Sen de Slavlardansın. Bizim gibi konuşuyorsun. Öldürmeye gelenlerden değilsin. Hitlercilerden değilsin. Allahın iyiliği üzerine olsun.

(Schweyk'ı kutsayan jestler yapar.)

SCHWEYK *(Yadırgamaksızın:)* Doğru anacığım, ben de Slav'ım ama, hayır duanı bana harcama. Çünkü biz de Hitlercilerin maşası[154] olduk.

YAŞLI KADIN Allah seni korur evladım. Senin kalbin temiz. İmdadımıza yetiştin, Hitlercilerden korudun bizi.

SCHWEYK *(Israrla:)* Önemli değil analık, öyle bir niyetim yoktu ama denk geldi işte. Hadi bakalım yolcu yolunda gerek. Biraz daha üstelersen, sağırlığına vereceğim artık.

YAŞLI KADIN *(Kızının kolunun yeniden çekiştirmesine rağmen)* Bize yardım edeceksin. Bütün haydutları temizlemeye, koş evlat koş. Allah yolunu açık etsin.

(Genç kadının çekiştirmesi sonucu, yaşlı kadınla kızı uzaklaşırlar. Gece bastırır, gökyüzünde yıldızlar görünür. Schweyk bir yol levhasına rastlar, fenerle aydınlatıp, şaşkınlıkla okur: "Stalingrad 50 Km." ... Yürüyüşünü sürdürürken birden silah sesleri duyar. Hemen teslim olmak için silahını havaya kaldırır. Ama gelen giden olmadığı gibi, silah sesleri de kesilir. Schweyk sahnedeki turunu tamamlayıp yine aynı yere geldiği zaman soluk soluğadır. Bir kar yığınına oturur.)

SCHWEYK *(Şarkı söyler:)*[155]

Krwatt'a gelincesi
Pek de beğenmediydik
İki bardak rakıya
Çizmeleri verdiydik.

(Piposu ağzından düşer, uykuya dalar ve düş görmeye başlar. Altın sarısı bir ışık içinde Schweyk'ın "Kupa"da her zaman oturduğu masa görünür. Masanın çevresinde gelinlikle Bayan Kopecka, takım elbiseyle Prohaska, Kati, Anna ve Baloun oturmuşlardır. Baloun'un önünde yemekle dolu geniş bir tabak vardır.)

BALOUN *(Yerken:)* Nazar değmesin ama, iştahım yerindedir. Yemeği severim. Kurban olduğum Allah, güneşten kimyona kadar her şeyi nasıl düşünmüş de yaratmış. *(Tabağını gösterek:)* Şunun günahı olur mu? Güvercinler uçuyor, tavuklar da yerdeki yemleri dıdıklıyor. "Huss" Lokantasının sahibi 17 çeşit tavuk yemeği yapardı. 5'i tatlı soslu, 6'sı acı soslu, 4'ü de içini doldurarak[156]. Budweis'daki rahibin şekeri vardı yiyemezdi de, derdi ki: "Şarabın da aslı ekmek gibi topraktan gelir". Ben olsam diyemem işte. Pilsen'de "Şato" Lokantasında bir aşçı vardı, şimdi adam öldü, kimse gitmez oldu. 932'de bir tavşan yapmıştı adam, daha hayatımda öylesini yemedim. Hem soslu, hem püreli. Diyeceksiniz ki, "Bunda ne var?" Ama sosta öyle bir şey vardı ki, yemek kendinden geçiyordu da yerinde oynamaya başlıyordu sanki. Çok güzeldi. Bir daha öylesine rastlamadım. Aşçı da tarifini birlikte mezara götürdü yazık oldu. İnsanlık için büyük kayıp.

ANNA Şikayet etme. Zavallı Schweyk belki şimdi bir haşlanmış patatesi bile bulamıyordur. Şu söylediklerini duysa, ne derdi kim bilir.

BALOUN Doğru ya. Ama insan ne yapıp ediyor, yine bir yolunu buluyor. Pudonitz'de[157] kızkardeşimin düğününü hatırlarım: Kalabalık olmuştu. Kadınlı erkekli otuz kişi lokantada yemek yemiştik. Çorba, dana eti, domuz eti, tavuk eti, hepsi serbest, iki dana iki de yağlı domuz tepeden tırnağa gittiydi. Yanına bolca patates, sebze ve turşu. İçecek olarak da önce bira, sonra buğday rakısı. Tabağım boşalmadı desem yeridir. Her tabaktan sonra ya bir kupa bira içtim, ya da su bardağıyla rakı. Hele hiç unutmuyorum; domuz ortaya gelince herkesin soluğu kesildi. Çıt çıkmıyor, sanki kilisedesin. Hepsi de iyi insanlardı. Öyle ki, yemin etsen başın ağrımaz. Kimler yoktu. Pilsen'den bir yargıç vardı, özel yaşamında hırsızlarla işçiler için kurt köpeğinden farksızdı.

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

Ama işte yemek, insanı zararsız hale getiriyor.

BAYAN KOPECKA Bay Baloun'un şerefine şimdi size "Kupa" şarkısını söyleyeceğim. *(Şarkı söyler:)*

Gel otur şöyle arkadaş
Gel masamıza yaklaş
İster et gulaş
İster balık Moldau'dan.
Önünde yemek olmalı
Başının üstünde bir çatı
Herkes insan yerine konmalı
Saygı ve sevgi bulmalı
Birkaç gümüş liraya.

Tavsiye mektubu istemez
Torpil morpil gerekmez
Göz üstünde kaşın varsa
Gel otur soframıza.
Dostlukla gir havaya
Gerek yok şamataya
Herkes adamlığı tatmalı
Saygı sevgi bulmalı
Birkaç gümüş liraya.

İyi de kötü de olsa hava
Burası sıcak bir yuva
Isınan insan onuruyla
Bir sığınaktır bu "Kupa"
Herkes burada insandır
Kapımız açık kalacak
Tipi, fırtına da olsa
İsteyen buraya sığınacak
Birkaç gümüş liraya.

(Nakarat kısmını hep birlikte söylemişlerdir.)

BALOUN Dedem, Devlet Su İşlerinde[158] muhasebeciyken hastaneye gitmiş. Demişler ki[159], "Yemeği azaltacaksın, aksi takdirde gözlerini kaybedersin". O da demiş ki: "Şu hayatta yeteri kadar gördüm, ama daha yeteri kadar yemedim". Birden yemeği bırakır. Tanrım, Schweyk o büyük soğuklarda donup kalmaz umarım.

ANNA Bir yere uzanıp kalmasa bari. Derler ki donma başladığı zaman insan pek güzel bir sıcaklık hissedip uyuyakalırmış.

("Kupa" kaybolur. Gündüz. Kar yağar. Schweyk karların içinde kı-

pırdanır. Bir tankın gürültüsü işitilir.)

SCHWEYK *(Kalkar:)* Az kalsın uyuyacaktın. Kalk bakalım, istikamet: Stalingrad, marş!

(Silkinip yeniden yürüyüşe geçer. Kar fırtınasında bir tank görünür. Üzeri bembeyaz ya da morarmış yüzlü Alman askerleriyle doludur. Hemen hepsi, kürk, kumaş, bez, hatta kadın elbisesi, ne bulmuşlarsa sarınmış giyinmişlerdir.)

ASKERLER *(Almanların Yakarışı[160] Şarkısını söylerler:)*

Günlerden bir gündü, komutanlar emretti
Danzig kentini apansız, fethedin diye
Tanklarla uçaklarla Polonya'ya girdik
Polonya'yı fethettik tam üç haftada
Tanrı korusun bizi.

Günlerden bir gündü, komutanlar emretti
Norveç'i ve Fransa'yı, fethedin diye
Ne Norveç'i dinledik, ne Fransa anladık
Hepsini fethettik, birkaç haftada
Tanrı korusun bizi.

Günlerden bir gündü, komutanlar emretti
Sırbistan, Yunanistan, Rusya'yı alın diye?
Rusya'ya doğru savaşa çıktık
Çırpınıp duruyoruz tam iki yıldır
Tanrı korusun bizi.

Artık bir gün gelecek, komutanlar emredecek
Cehennemin dibini fethedin gelin diye.
Oysa fethetmek zor, şu Rusya'yı bile.
Düşman güçlü, kış çok zor, eve dönmek bir hayal
Tanrı korusun bizi ve yuvamıza döndürsün.

(Tank tipide görünmez olur. Schweyk yürüyüşünü sürdürür. Ters istikameti gösteren bir yol levhası görünür. Schweyk levhaya aldırmaz. Ne ki birden durur ve etrafı dinler. Sonra eğilip ıslık çalar ve parmağını şıklatır. Karlı çalılıkların arasından bir deri bir kemik bir köpek çıkar.)

SCHWEYK Gel bakayım. Çalının ardında saklanmış, "Dışarı çıkayım mı, çıkmayayım mı?" diye düşünüyordun, değil mi kerata? Çoban köpeğiyle sosyete köpeği kırması bir şeysin. Ama biraz da buldog var galiba arada. Senin adına Ajax diyelim, ha? Yerde sürünmeyi bırak, titremeyi de kes bakalım; hiç hoşlanmam! *(Yürür, köpek*

de ardından.) Stalingrad'a gidiyoruz. Orda başka köpekler de var, ortalık hareketli. Eğer savaştan sağ salim çıkmak istiyorsan, kalabalığın yanına sokul ve sıradan biri ol. Çıkıntılık etmek, ekstra turalamak yok. Pısacaksın, sineceksin. Ta ki[54] ısırabilecek hale gelinceye kadar. Elbet bir gün savaşın da sonu gelecek. Nasıl ki sürgit barış olmuyor. O zaman seni alır, "Kupa" Meyhanesine götürürüm. Ama Baloun'a dikkat etmemiz lazım ki, yemesin seni. Biliyor musun, savaştan sonra yine insanlar köpek sahibi olmak isteyecekler. Yine köpeklerin soyağacında, kafa kâğıdında sahtekârlıklar yapacağız. Neden dersen, insanlar yine cins köpek isteyecekler. Aptallık, ama istiyorlar işte, ne yaparsın? Ulan ayağımın altında dolaşma, ekleştiririm bir tane ha! Hadi bakalım, istikamet: Stalingrad[55]!

(Kar yağışı hızlanır. Schweyk'la köpek, karların içinde gözden kaybolurlar.)

SON OYUN

(Hitler'in emrindeki uysal asker Schweyk, uzaklığı hiç değişmeyen Stalingrad'a doğru hiç yorulmadan yürürken, kar fırtınasının içinde vahşi bir müzik duyulur ve insanüstü boyutta bir figür ortaya çıkar: Adolf Hitler. Schweyk ile Hitler'in tarihi karşılaşmasına tanık oluruz.)

HİTLER
Dur! Dost musun, düşman mısın?

SCHWEYK *(Alışkanlıkla selamlar:)*
Hay İtler!

HİTLER *(Fırtınayı bastıran bir sesle:)*
Anlamadım, ne dedin?

SCHWEYK *(Yüksek sesle:)*
Hay İtler dedim. Şimdi anladınız mı?

HİTLER
Evet.

SCHWEYK
Rüzgâra karışıyor.

HİTLER
Doğru. Bir kar fırtınası galiba.
Beni tanıdınız mı?

SCHWEYK
Çıkaramadım.

HİTLER
Başbuğ Hitler.

(Bir eli zaten havada kalmış olan Schweyk, korkuyla silahını atar ve teslim oluyormuşcasına öteki elini de kaldırır.)

SCHWEYK
Aman Allahım (Sankt Joseph[161])!

HİTLER
Rahat! Siz kimsiniz?

SCHWEYK
Schweyk. Budweis'dan. Hani Moldau Nehrinin dirsek yaptığı yer.
Stalingrad'a varalım diye, buraya yardımınıza koştum.
Ne tarafta olduğunu söyleyin yeter.

HİTLER
Şeytan alasıca!
Bolşeviklerin bu trafik felaketinde ben de çıkaramadım yönümü!

Haritaya bakarsan, Rostow'dan[162] Stalingrad'a serçe
parmağım kadar bir yoldu.
Hem de dümdüz. Şimdi bakıyorum, daha uzunmuş.
Zaten bu yıl kış da erken bastırdı[163].
İki yıldır böyle yapıyor:
5 Kasım'da başlayacağına 3 Kasım'da başlıyor!
Bolşeviklerin bir savaş taktiği olsa gerek.
Örneğin şu anda ne önümü biliyorum, ne ardımı
"Güçlü olan yener" diye düşünmüştüm hep.

SCHWEYK
E öyle oldu zaten.
(Schweyk ısınabilmek için olduğu yerde ayaklarını vurmaya, kollarını iki yanına çarpmaya başlar.)

HİTLER
Bay Schweyk, eğer Nazi İmparatorluğu yenilirse, bu şanssızlığın tek suçlusu, tabiatın huysuz cilveleri olacaktır.

SCHWEYK
Öyleymiş ya: Kış ve Bolşevikler.

HİTLER *(Uzun bir açıklamaya yeltenir:)*
Tarih bize ne öğretir? İster doğu, ister batı...
Etrükslerden Hermann[164] bile...

SCHWEYK
Şunu yolda anlatın. Yoksa burada heykel olacağız.

HİTLER
Pekâlâ. Öyleyse: İleri!

SCHWEYK
İyi ama ben şimdi sizi nereye götüreyim?

HİTLER
Kuzeyi deneyelim.
(Kuzeye doğru birkaç adım atarlar.)

SCHWEYK *(İki parmağını ağzına sokup ıslık çalar.)*
Kuzeyde adam boyu kar var.

HİTLER
O zaman güneye!
(Güneye birkaç adım.)

SCHWEYK *(Islık çalar:)*
Güneyde ölülerden oluşan dağlar[56].

HİTLER
Doğuya yüklenelim!
(Doğuya birkaç adım)

SCHWEYK *(Durup ıslık çalar:)*
Doğuda da kızıllar[57]!

HİTLER
Doğru ya.

SCHWEYK
İsterseniz memlekete dönelim. Olur a, belki bu yol çıkar?

HİTLER
Yok, orada benim Alman halkım var[58]. Dönemem.
(Hitler hızla bütün yönleri ardı ardına dener. Schweyk her defasında onu ıslık çalarak geri çağırır.)

HİTLER
Doğuya. Batıya. Güneye. Kuzeye.

SCHWEYK
Ne burada kalabiliyorsunuz, ne bir yerlere gidebiliyorsunuz.
(Hitler'in her yöndeki hareketi hızlanır.)

SCHWEYK *(Şarkıyla:)*[165]
Ne geri gidebilirsin, ne ileri
Yukarda iflas etmişsin, aşağıda toptan yitmişsin.
Doğunun rüzgârı soğuktur dersin, bastığım yer yakıyor sıcaktır dersin.
Sana hangisi daha yakışır bilmem ki:
Kurşunla sana 9 delik daha mı açmalı,
Yoksa ibreti âlem için suratına mı sıçmalı?
(Hitler'in şaşkın hamleleri giderek vahşi bir dansa dönüşmüştür.)

BÜTÜN OYUNCULARDAN OLUŞAN KORO

(Bütün oyuncular makyajlarını silerek ve oyuncu kişiliklerine dönerek rampa yaklaşır ve Moldau Şarkısını söylerler:)[166]

Devrandır bu dönecek. Kalmayacak ayakta
Bu kanlı horozların dev planları
Sonları besbelli çırpınmak batakta
Zaman değişmektedir. Çalar bir gün çanları.

Moldau Nehri akar durur, ne taşları sürükler
Üç imparator yatar şu Prag denen kentte
Büyükler büyük kalmaz, bir gün büyür küçükler
Gece oniki saattir, sonra şaşmaz gün doğar.

PERDE

[EKLER]

ASKER KARISINA NE GÖNDERMİŞ[167]?

Asker karısına ne göndermiş
Eski başkent Prag'dan?
Prag'dan bir çift topuklu pabuç
Topukla pabuç ve bir selam.
Bunlar gelmiş başkent Prag'dan.

Asker karısına ne göndermiş
Polonya'dan, Varşova'dan?
Varşova'dan bir keten gömlek
Rengârenk bir keten gömlek!
Göndermiş asker Varşova'dan.

Asker karısına ne göndermiş
Fiordlar kenti Oslo'dan?
Oslo'dan güzel bir kürk yaka
Ah ne fiyaka bu kürk yaka!
Norveç'in başkenti Oslo'dan.

Asker karısına ne göndermiş
Varlıklı Rotterdam'dan?
Hollanda işi güzel bir şapka
Ne de yakışır aman bu şapka!
Varlıklı Rotterdam'dan.

Asker karısına ne göndermiş
Brüksel'den Belçika'dan?
Bir giysi, yakası dantel işi
Elişi, dantel işi bir giysi
Brüksel'den Belçika'dan.

Asker karısına ne göndermiş
Işıklar kenti Paris'ten?
Paris'ten de başka bir giysi
Hem de en iyisi, ipeklisi
Işıklar kenti Paris'ten.

Asker karısına ne göndermiş
Libya'daki Trablus'tan?
Bir gerdanlıkla bir bilezik
Ne de nazik bu bilezik
Kuzey Afrika'dan Trablus'tan.

Asker karısına ne göndermiş
Uzak Rusya steplerinden?
Rusya'dan da siyah bir tül
Dullar için, matem tutmaya
Göndermiş asker Rusya'dan.

[Son Oyun'un İlk Seçeneği][168]

SON OYUN

(Hitler'in emrindeki uysal asker Schweyk, uzaklığı hiç değişmeyen Stalingrad'a doğru hiç yorulmadan yürürken, kar fırtınasının içinde vahşi bir müzik duyulur ve insanüstü boyutta bir figür ortaya çıkar: Adolf Hitler. Schweyk ile Hitler'in tarihi karşılaşmasına tanık oluruz.)

HİTLER
Dur! Dost musun, düşman mısın?
SCHWEYK *(Alışkanlıkla selamlar)*
Hay İtler!
HİTLER *(Fırtınayı bastıran bir sesle)*
Anlamadım, ne dedin?
SCHWEYK *(Daha yüksek sesle)*
Hay İtler dedim. Şimdi anladınız mı?
HİTLER
Evet.
SCHWEYK
Rüzgâra karışıyor.
HİTLER
Doğru. Bir kar fırtınası galiba.
Beni tanıdınız mı?
SCHWEYK
Çıkaramadım.

HİTLER
Başbuğ Hitler.
(Bir eli zaten havada kalmış olan Schweyk, korkuyla silahını atar ve teslim oluyormuşçasına öteki elini de kaldırır.)
SCHWEYK
Aziz Nepomuk[169] korusun!
HİTLER
Rahat. Siz kimsiniz?
SCHWEYK
Bruck kıyısındaki Budweis'tan Schweyk
Stalingrad'a varalım diye, buraya yardımınıza koştum, hani kaçırmayayım diye.
Ne tarafta olduğunu söyleyin yeter.
HİTLER
Şeytan alasıca, nerden bileyim?
Bolşeviklerin bu trafik felaketinde ben de çıkaramadım yönümü.
Haritaya bakarsan, Rostow'dan Stalingrad'a[170]
Serçe parmağım kadar bir yoldu.
Hem de dümdüz.
Şimdi bakıyorum, daha uzunmuş.
Zaten bu yıl kış da erken bastırdı[171].
İki yıldır böyle yapıyor:
5 Kasımda başlayacağına 3 Kasım'da başlıyor.
Bolşeviklerin bir savaş taktiği olsa gerek.
Örneğin şu anda ne önümü biliyorum, ne ardımı.
Bana söyleyebilir misiniz Bay Schweyk, geriye batıya giden yol hangisi?
SCHWEYK
Pardon, nereye?
HİTLER
Geriye!
SCHWEYK
Yüksek müsaadelerinizle arz edeyim ki, tipiden anlayamıyorum.
HİTLER
Bunda kasıt var. Hepinizi temizleyeceğim.
SCHWEYK
Sinirlenmeyin. Zora dayanıp hiç bir şey yapamazsınız.
HİTLER *(Köpürür)*
Ben tarih yapmışım!

SCHWEYK
Emin misiniz? Ufak tefek hikâyeler olmasın sakın?
HİTLER
Bunu on halkı dize getirmiş olan bana mı söylüyorsunuz?
SCHWEYK
Özellikle de, artık kimseyi dize getiremeyecek olan Alman halkını.
HİTLER
Ben onu çelik gibi tutmasam, Alman'dan bir şey olmaz.
SCHWEYK
Karnına öyle bir tekme attınız ki, o artık bir efendi ırkı[172].
HİTLER
Benden önce itibarı sıfıra düşmüştü.
SCHWEYK
Bugün onunla omuz omuza çarpışıyorsunuz[173]!
Oysa ben onunla bir bira içmeyi tercih ederdim.
HİTLER
Güçlü olan yener, diye düşünmüştüm.
SCHWEYK
Öyle de oldu zaten.
HİTLER
Bay Schweyk, yenilen biter.
Çünkü tarihle şaka olmaz.
Adem[174] baba bile...
SCHWEYK
Şunu yolda anlatın. Yoksa burada heykel olacağız.
Anlıyorum, kendinizi güvenli hissedeceğiniz bir yere gitmek istiyorsunuz.
Size söz veremem. Hele soğuk almayacağınıza, hiç.
Ayrıca yanlış anlamayın, ama şunu da düşünün:
Benim için iyi olan yer, sizin için belki kötüdür.
Ama boşverin, yine de benimle gelin:
Siz, önünüze düşen olmadan bir yere gidemezsiniz ki.

(Schweyk silahını yerden alır, Hitler'in önü sıra yürümeye başlar. Bir yol tabelasında dururlar. Schweyk feneri ile aydınlatarak okur: "Stalingrad 5 km" ve yürümeyi sürdürürler. Karanlık ve fırtınada kaybolurlar.)

BÜTÜN OYUNCULARDAN OLUŞAN KORO

(Bütün oyuncular maskelerini çıkarıp makyajlarını silerek rampa yaklaşırlar:)[175]

Devrandır bu dönecek. Kalmayacak ayakta
Bu kanlı horozların dev planları
Sonları besbelli çırpınmak batakta
Zaman değişmektedir. Çalar bir gün çanları.
Moldau Nehri akar durur, ne taşları sürükler
Üç imparator yatar şu Prag denen kentte
Büyükler büyük kalmaz, bir gün büyür küçükler
Gece oniki saattir, sonra şaşmaz gün doğar.

SON

MALFİ DÜŞESİ[1]

(The Duchess of Malfi)

Türkçesi
(İngilizce'den)
Filiz Ofluoğlu

Not: Bu oyun metni, Almanca Brecht Külliyatı'nda İngilizce'dir.

Çalışmaya katılanlar[2]: Hoffmann R. Hays, Wystan H. Auden

Kişiler[3]:
(Sahneye giriş sırasına göre)

Friar •Duke Ferdinand •Antonio Bologna •Delio Bologna •Bosola •Ancona Kardinali •Vaiz • Castruchio•Hizmetkâr •Cariola •Malfi Düşesi •Yaşlı Kadın •Birinci Görevli •İkinci Görevli •Birinci Hizmetkâr •İkinci Hizmetkâr •Siyah İç Oğlanı •Üçüncü Görevli •Dördüncü Görevli •Birinci Hacı •İkinci Hacı •Çocuk •Yankı •Flütçü •Hekim •Birinci Kadın •İkinci Kadın •Birinci Cellat •Yüzbaşı •Saray Erkânı •Nedimler •Savaşçılar •Saray Kadınları •Hizmetkârlar •Çocuklar • Nedimeler •Cellatlar •Askerler

ÖNDEYİŞ[18]

(Rahibin hücresi[19]*. Rahip ve Dük Ferdinand)*

RAHİP *(Dehşet içinde haykırır:)*
Yeter delikanlı, yeter! Duymak istemiyorum!
FERDINAND
Nazik Peder
Sana açtım dertli yüreğimi
Düşünlerimi, içimi döktüm,
Rahatlamak, sormak için sana:
Âşık olmak neden yasak bana?
RAHİP
Saçma, çılgın adam –
FERDINAND
Kardeşiz diye, neden yasak
Onun yatağında mutlu olmak?
RAHİP
Yeter zavallı genç! Sen yolunu şaşmışsın!
FERDINAND
Söyle bana rahip,
Nasıl kurtulurum bu acıdan ben?
RAHİP
Senin zekân oğlum bir mucize,
Son üç yıldır, çağın harikası
Diye bildi seni tüm dünya.
İtalya kralı alkış tuttu
Yönetim ve davranışın, bilgin, sözün,
Ve insanlık yeteneğine.
Ah, Ferdinand, neden sırt çevirdin
Bilgiye, döndün ölüme, hırsa?
Ölüm bekler hırsın başında, bak
Dünyada binlerce parlayan yüz
Senin taptığın puttan aydınlık.
Bırak onu, bul kendi yolunu.
FERDINAND
Azgın dalgaları kesmek kolay,
Ahdımı, andımı sindirmek zor.

Özel Üsküdar [illegible]
Kütüphanesi

RAHİP
Zoru yap.
FERDINAND
Yapamam kutsal peder.
RAHİP
Ben yaparım. Kızgın alevlerde
Görürüm seni: Tanrı adildir. –
Ama sen de dinle öğüdümü,
Koş evine, git, as kilidini,
Bir başına gir odana; diz çök.
Sürün, ta yürekten gözyaşı dök,
Sözlerin yıkansın yaşlarında,
(Becerirsen) yıkansın kanında.
Yakar Tanrıya, hırsını kirini paklasın.
Kabullen özünü,
Bir zavallı, bir solucan, bir hiç;
Ağla, iç çek, dua et sen, durma,
Günde üç kez, ve her gece üç kez.
FERDINAND
Hepsini yaptım ama boşuna,
Sen beni paklayamazsan peder
İşim bitik. Bu nedenle de ben
Kıbrıs'a savaşa gideceğim
Acım toprağı kana bulasa,
Sevinirim geri dönemezsem.
RAHİP
Sen orada dua et kendine
Ben burada ederim. Haydi,
Kutsamam seninle olsun!
Bize çok dua gerek.

PERDE I

SAHNE 1[20]

MALFİ DÜŞESİNİN SARAYINDA KABUL SALONU

(Perde açılınca: Delio ve Antonio önde. Arkada Bosola görülür.)

ANTONIO
Bu yoz günlerde, hoş geldin, kuzen Delio.
Korkarım mektubum zorla çekip aldı seni
Güzelim Fransa'dan.
Nasıldı oraları?
DELIO
Hâlâ güneşli bir ülke.
Orada iki haftada harcarsın
Bir aylık kazancını. Fransızlar
Çok yetkin sanatta.
Aşkın yanı sıra da,
Savaş oyunlarında. Paris'te
Yeni topçuluk becerileri öğrendim.
ANTONIO
Paris'ten yeni döndün, Malfi'yi nasıl buldun?
DELIO
Bayıldım ama ne yazık ki
Hemen dönmeliyim, sevgili Antonio
Beni yükselttin,
Lord Ferdinand'ın ardında
Savaşa gideceğim.
(Bosola'ya gösterir.)
Bu adam ne arar burada?
ANTONIO
Bilemem. Prens saraylarında üreyen
Bir asalak.
Kardinal geliyor.
(Ancona Kardinali girer, yanında vaiz ve sekreteri olan bir rahip ve birkaç kişi daha vardır. Bosola hemen Kardinal'in yanına gider.)
BOSOLA Hep sizi izliyorum.
KARDİNAL Öyle.
BOSOLA Size çok hizmet ettim, böyle küçümsemeniz bence hak-

sızlık. Günümüzde iyiliğin ödülü iyilik yapmış olmak[21].

KARDİNAL Yeteneğini çok fazla abartıyorsun.

BOSOLA Hizmetinizde tutsak oldum, iki yıl boyunca sırtımda gömlek yerine omuzda düğümlü bir çift havluyla[22] Romalılar gibi gezdim. Böylesine küçümsendim. Gün gelir ben de yolunu bulur, yükselirim.

KARDİNAL Peki, öyleyse, dürüst olacak mısın!

BOSOLA Siz kutsalsınız. Tüm kutsallığınızla, gösterin bana dürüstlüğün yolunu. Nicelerini tanırım bu yolda günlerce gitmiş, ama sonunda gene yolsuz dönmüşlerdir, çünkü nereye gitseler hep kendilerini taşırlar[23].

(Kardinal hemen uzaklaşır, sekreteriyle konuşur.)

Gittiniz demek? Derler ki, kimileri şeytanın tutsağıdır, ama bu yüce kişi şeytanların şeytanını tutsak etmiş, daha da kö-tüye çekmiştir. Ben de onun yağcı pezevenklerinden olsay-dım, at sineği gibi kulaklarına yapışır, semirir, sonra sıçrar giderdim.

DELIO *(Antonio'ya)*

Onun hakkını yedi.
Bu adamı bilirim, kürek mahkûmuydu yedi yıl,
Tutuklanmıştı feci bir cinayet için,
Denir ki, suçu Kardinal'in parasıyla yapmış.
Napoli'yi alınca Fransız Generali Gaston Foux[24],
Onu serbest bırakmış.

ANTONIO

İşte geliyor, ulu Kalabra Dükü.

(Dük Ferdinand girer. Yanında Castruchio, nedimler, muhafızlar, bayraktarlar düzenli biçimde ona eşlik etmektedir. Kendisi de zırhlıdır.)

FERDINAND Gemiler hazır mı?

CASTRUCHIO Hazır, Efendimiz. Ama bence siz şahsen savaşa katılmamalısınız.

FERDINAND Nedenmiş bakalım? Neden katılmayacak mışım?

CASTRUCHIO Askerin prensliğe yücelmesi uygundur, ama prensin yüzbaşılığa inmesi gerekmez.

FERDINAND Ya?

CASTRUCHIO Hayır, efendimiz yerine bir vekil gönderse daha iyi olur.

FERDINAND Bu savaş onurumu yakından ilgilendiriyor. Malfi Dükü öldüğünden bu yana kızkardeşim Düşesi onun yerine korumaya ant içtim. Ben yaşadıkça onun ne korkusu ne de düşmanı olacaktır.

CASTRUCHIO Benim deneyimlerime güveniniz. Hükümdarı asker

olan ülkede, barış ve esenlik uzun sürmez[4].

(Ferdinand, Antonio'ya yaklaşır.)

FERDINAND

Eşsiz Antonio, kız kardeşim Düşesin
Erkânının efendisi!
(Başıyla Delio'ya işaret eder)
Kuzenin hoşuma gidiyor.
Fransa'da öğrendiği topçuluk Kıbrıs'ta
İşimize yarayacak.
(Dışarıda kalabalığın gürültüsü.)

CASTRUCHIO Efendimiz, halk sizin limana gidişinizi izlemek için sokakta birikmiş. Onların coşkulu haykırışını duyuyorsunuzdur.

(Ferdinand kalabalığı görmek için pencereye gider.)

DELIO *(Antonio'ya)*

Kabul odası [25] doluyor. Söz verdiniz bana
Yüce nedimlerinizden bazılarına
Katılacaktım.

ANTONIO Evet, işte Kardinal –

DELIO Huyu suyu nasıldır? Ahlaksızın teki derler.

ANTONIO Papa olacaktı, ama rüşveti yanlış dağıttı. İyi de olmuş.

DELIO Ya kardeşi, benim yeni efendim?

ANTONIO Şu Dük mü? Çok sapık ve şamatacı bir kişidir.

DELIO İkiz midirler[26]?

ANTONIO Nitelikten yana öyledir. Kardinal ve kardeşi Dük, göle eğilen çarpık erik ağaçlarına benzer[27].Verimlidir, meyve yüklüdür, ama bodur kalır; tırtıllar ve saksağanlara yem olur.

DELIO

Ya kız kardeşleri, güzel Düşes?

ANTONIO

Aynı dökümde ama özünde
Böylesine farklı üç sikke
Görülmemiştir.
Söylevi öyle esrimelidir ki
Keşke dersin, sözünü bitirdiğinde, şaşkın,
Konuşkanlığı kibir saymasaydı.
İnsana öyle tatlı bakar ki,
Bakışı ölüye can verir.
Ama bu bakışta öyle kutsal bir ölçü vardır ki,
Tüm şehvetli ve boş umutları iter.
Günleri öylesine soylu erdemle geçer ki,
Geceleri, hatta uykuları

Kadınsı günahlarla değil, cennette geçer.
Tüm güzel, nazik kadınlar
Süslü fanuslarını kırıp
Onun kişiliğinde bürünsünler.

DELIO
Güzel Antonio
Sen onun erdemlerinde uzman kesilmişsin.

ANTONIO
Resmi tamamlayacağım. Tek sözüm var –
Onun değerlerini özetleyeceğim.
O, geçmişe iz bırakır[28], geleceğe ışık tutar.

FERDINAND *(Kardinal yanına gelince:)* Size diyeceklerim var ağabey. Ben savaştayken, kız kardeşimizin nasıl korunacağını düşündünüz mü? Sizinle Ancona'da kalması yolundaki öne-rime ne dersiniz?

KARDİNAL Beğenmedim. Sarayımı manastır sanıyorsan yanılı-yorsun. O, Malfi'de kalacak. Sen, kardeşten de öte kaygılanı-yorsun. Yoksa onun erdeminden kuşkulu musun, gerçi bunu gerektirecek bir şey yapmadı, ama istersen bir casus[29] tut.

FERDINAND *(Sessizdir.)*

KARDİNAL Başımı ağrıtan bir adam var, adı Daniel de Bosola, bu işte deneyimlidir.

FERDINAND Saray erkânını yöneten Antonio daha uygun olmaz mı?

KARDİNAL O böyle bir görev için fazla dürüst. Bosola'yı sana gönderirim.
(Düşesin nedimesi Cariola ve bir hizmetkâr girer.)

HİZMETKÂR *(Duyurur)* Malfi Düşesi Hazretleri onur verecekler.

CARIOLA *(Antonio'ya gider)* Yarım saat sonra hanımefendinizi kabul odasında bekleyiniz. Sizinle görüşecek.
(Çıkar.)

DELIO *(Antonio'ya)* Ne var, neden kızardın?

ANTONIO Hesaplarım içindir. Gidip defterlerimi getireyim.
(Çıkar.)

BOSOLA *(Ferdinand'a yaklaşır)* Beni istemişsiniz.

FERDINAND Ağabeyim Kardinal size güvenmiyor.

BOSOLA Bana borçlandığından bu yana, öyle.

FERDINAND
Belki de yüzündeki garip bir ifade
Onu kuşkuya düşürmüştür.

BOSOLA
Haksız yere kuşkulu.

FERDINAND *(Ona para verir:)*
İşte altın.

BOSOLA
Ardında ne var? Kimin gırtlağını keseceğim?

FERDINAND
Sana bunu verdim ki
Burada sarayda kal ve Düşesi gözle.
Ne yapıp ettiğini ince ince belle.
Kimler ona evlenme teklifinde
Ve o kimlerden hoşlanır. Genç bir dul o.
Bir daha evlensin istemem.

BOSOLA
Öyle mi efendim?

FERDINAND
Nedenini sorma, işine bak.
Fazlasını söylemem.

BOSOLA
Bana kalırsa
Beni sırdaş ettiniz.

FERDINAND
Sırdaş mı? O da nesi?

BOSOLA
Nesi mi?
Bir casus

FERDINAND
Serpilme yolunda bir görev.
Dilerim bu işte çok geçmeden sen
Yükseklere çıkarsın.

BOSOLA *(Parayı geri vermek ister:)*
Al git şeytanlarını.
Hangi cehennem, melek[30] ister? Bu lanetli armağan
Seni yoz, beni sersem bir hain yapar.
Bunlar beni doğruca cehenneme yollar.

FERDINAND *(Emreder:)*
Verdiğimi asla geri alamam.
Seni buraya yerleştireceğim.
Seyis olacaksın.

BOSOLA
Demek
Seyis olacağım? Yozlaşmam at dışkısıyla başladı
Deyiniz. Kulunuzum.

HİZMETKÂR
Malfi Düşesi Şahaneleri.

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

(Düşes nedimeleriyle girer. Kardeşleri onu resmi selamla karşılar.)

FERDINAND
Kardeşim, size bir emekçi getirdim.

DÜŞES
Bana mı, efendim?

FERDINAND
Kendisi burada, Daniel de Bosola
Değerli bir kişi, dilerim onu kabul edersiniz
Atınıza seyis olarak.

DÜŞES
Onu tanıyorsunuz
Bu da yeğlenmesine nedendir.

KARDİNAL
Artık size veda etmeliyiz. Kendi usunuz
Size yol gösterecektir.
(Saray erkânı çıkar.)

FERDINAND
Siz bir dulsunuz:
Erkek nedir bilirsiniz, bu nedenle
Gençlik, konum, kibarlık –

KARDİNAL
Onursuz hiçbir şey
Aklınızı çelmesin.

FERDINAND
Evlilik? Öyle şehvetlidirler ki
İki defa evlenirler.

KARDİNAL
Ne ayıp!

FERDINAND
Köpek sırtından
Daha lekelidir onların ciğeri[31].

DÜŞES
Derler ki, nice mücevherci
Elinden geçen elmas daha değerlidir.

FERDINAND
Öyleyse orospuların değeri yüksek.

DÜŞES
Dinlesenize beni
Ben hiç evlenmeyeceğim.

KARDİNAL
Çoğu dul öyle der
Ama bu söz, kum saati gibi, cenaze töreni gibi,

Akar gider, hepsinin yolu birdir.

FERDINAND
Şimdi
Dinleyin beni. Sarayda kokulu çayırlardasınız
Bir çiğdem vardır ki, öldürücüdür.
Ününüzü zehirler, ona bakınız ama kurnazca değil
Çünkü yüzüyle yüreğini yalanlayanlar
Cadılardır, yirmi yıl da geçse
Şeytana kapılırlar.

DÜŞES
Bunlar güzel öğütler.

FERDINAND
Riya, ince iplikle dokunur
Kelebek kanadından[32] ince; ama inan
En kara eylemlerdir, düşünler değil
Ortaya saçılacak olan.

KARDİNAL
Kendinize hoş görünür
Gizlice evlenmeye karar verebilirsiniz
Gecenin gözü önünde.

FERDINAND
Sanırsın iyi yol aldın,
Oysa, şaşkın yengeç gibi
Geri geri gider de, doğru gittin sanırsın,
Çünkü yolunu kendince tutarsın
Ama bak gör, böylesine nikâhlar
Kutlanmaz, kıyılır.

KARDİNAL
Zifaf gecesi
Zindana giriş yoludur.

FERDINAND
Ya keyfi,
Şehvet geceleri ağır uyku gibidir
Mutluluktan önce bastırır.

KARDİNAL
Us, sonra başlar[33]. Unutma bunu.
(Kardinal çıkar.)

DÜŞES
Sanırım bu konuşmayı ikiniz önceden
Hazırladınız. Su gibi akıp gitti.

FERDINAND
Kız kardeşimsiniz.

Bu babamın hançeriydi, bakınız,
Onun paslanmasını istemem, anlayınız.
Bu masraflı balolardan cayınız
Bir şapka, bir maske, fısıldayan odalar demektir,
İyiliğe kapısını açmayan. Elveda.
Kadınlar o kemiksiz yılan balığına[34]
Bayılır.

DÜŞES
Çok ayıp, efendim!

FERDINAND
Yok.
Dil demek istemiştim. Çeşit çeşit
Dil döken bir düzenbaza
Hangi kadın inanmaz? Elveda ateşli kadın.
(Çıkar.)

DÜŞES
Dokunur mu bu sözler bana? Soylu ailem
Bu evlilik yolunda engel olursa
Üstlerinden atlar geçerim. Şimdi bile
Büyük savaşlarda erkekler
Tehlike karşısında duydukları nefretle
(Kimi asker anlatmıştır)
Olmadık işlere yeltenirler.
Ben de, onca korku ve tehdide karşı
Denerim bu tehlikeli serüveni.
Varsın iletsin kocakarılar
Göz kırpıp eşimi seçtiğimi! Cariola
Senin ketumluğuna yaşamımdan ötesini
Teslim ederim, şöhretimi.

CORIOLA
İkisi de güvencede olacak
Bu sırrı saklarım tüm dünyadan
Zehir tacirlerinin zehri sakladığı gibi
Kendi çocuklarından.

DÜŞES
Antonio ile konuştun mu?

CARIOLA
Bekliyor sizi.

DÜŞES
İyi, sevgili dost, şimdi git
Odamın perdesinin arkasına gir

Oradan bizi dinlersin. Bana dua et
Çünkü kendimi çılgınlığa kaptıracağım.
(Cariola çıkar.)
Ah, yüce doğan bizlerin çaresizliği
Bize yaklaşamayanlara biz açılmalıyız.

SAHNE 2[35]

MALFİ DÜŞESİNİN YATAK ODASI

(Perde açıldığında: Düşes sahnededir.)

DÜŞES *(Antonio girer)*
Sizi çağırttım, oturun;
Kalem kâğıt alın ve yazın: Hazır mısınız?

ANTONIO
Evet.

DÜŞES
Ne dedim ben?

ANTONIO
Bir şeyler yazacaktım.

DÜŞES
Ah, anımsadım:
Bu ve daha ne büyük masraflardan sonra
Yerindedir (tutumlu bir koca[36] gibi) sormak
Gelecekte neler var?

ANTONIO
Kusursuz güzelliğiniz ne dilerse.

DÜŞES
Güzellik?
İçtenlikle teşekkür ederim: Genç dururum yardımınızla.
Vekilharcım olarak dertlerimi üstlendiniz.

ANTONIO
Hesapları huzurunuza getireyim.
Tüm gelir ve giderlerinizi.

DÜŞES
Ah siz eşsiz bir maliyecisiniz, ama
Yanlış anladınız, sormak derken ben
Gelecekte neler olduğunu
Demek istediğim, benden yana
Neler var?

ANTONIO

Nerede?

DÜŞES

Cennette.

Vasiyetnamemi yazıyorum (soylular
bunu aklı başındayken yapmalı)
Söyleyiniz efendim, geride bıraktığımız
Varlıklar yüzündenmiş gibi
Ağlaya sızlaya mı, yoksa, şimdiki gibi
Güler yüzle mi yapmalı?

ANTONIO

Evet, böylesi daha iyi.

DÜŞES

Bir eşim olsaydı, bu kaygım yersizdi,
Sizi bu konuda denetçi yaptım
Yardımcı olun bana!
Cennetle hesaplaşmamda
Ne tür erdemler savlayabilirim?

ANTONIO

Tüm erdemlerinizi yazmamsa istediğiniz
Bağışlayın, kalem kâğıdım yetmez.

DÜŞES

Teşekkür ederim.
Oysa ben bir tekini düşünürüm: Baş eğmek[5].
Zorba kardeşlerim bana eş seçtiklerinde
Eğmiştim başımı. Yazınız bu erdemi.
Durunuz! Tam bilemiyorum nereye yazılmalı,
Özür mü, erdem mi?

ANTONIO

Yukarıda nasıl hesap tutulduğuna bağlı.

DÜŞES

Yeryüzünde ben buna özür derim.
Evlenme konusunda ne düşünürsünüz?

ANTONIO

Arafı reddedenler gibiyim.
Ya cennettir, ya cehennem,
İkisi ortası yoktur.

DÜŞES

Evlilik iyi mi?

ANTONIO

Yalnızlığım[6], hüzünle birleşince

Çoğu zaman düşündürür.–

DÜŞES

Söyleyin lütfen.

ANTONIO

Bir erkek evlenmez, çocuk da yapmazsa
Bu ondan ne götürür? Yalnızca babalık ünvanı mı?
Yoksa, renkli bir dal parçasında
Ata binip sallanan minicik bir neşe
Ya da bilgiç papağanmış gibi
Mırıltılar duymanın sevinci mi?

DÜŞES

Vay, vay, ne sözler bunlar!
Gözlerinizden birine kan oturmuş. Yüzüğümü kullanın.
İyi gelir derler. Nişan yüzüğüm bu. Kullanın.
Onu vereceğim tek kişi
İkinci eşim olacaktır.

ANTONIO

Ama şimdi verdiniz.

DÜŞES

Evet, gözünüze iyi gelir.

ANTONIO

Şimdi hiç görmez oldu.

DÜŞES

Nasıl?

ANTONIO

Çok oynak, çok hırslı bir şeytan
Gezinir gözbebeğimde.

DÜŞES

Çıkar gitsin.

ANTONIO

Nasıl?

DÜŞES

Parmağınızla şöyle yapıverin
Olur biter: Nasıl, uydu mu?

ANTONIO

Siz neler diyorsunuz?
(Diz çöker.)

DÜŞES

Efendim,
Üstünüze çöken dam çok alçakmış;

Altında dik duramıyorum, ne de konuşabilirim.
Biraz yükseltmem gerek: Kalkınız,
Dilerseniz elim size yardımcı olsun: İşte.

ANTONIO

Haşmetlim, hırs daha ulu kişilerin çılgınlığıdır.
Beni aptal sanmayın, ama lütfunuzun
Nereye varacağını kestiriyorum: Ama ancak bir deli
Üşürse, ısınmak için elini ateşe sokar.

DÜŞES

İşte
Su yüzüne çıktı artık sizi
Ne engin bir varlığın efendisi
Yaptığım.

ANTONIO

Benim ne değerim var ki!

DÜŞES

Kendinizi yanlış değerlendirmeyin
Değerinizi karalamanız kentteki tüccarların
Yaptığına benzemez
Onların yapay ışığı özürlü mal sürmeye yarar[37].
Kulak verin bana
Sağlam adam görmek isterseniz.
(Boş övgü değil benimki) Gözlerinizi
Kendinize çevirin.

ANTONIO

Varsın öyle olsun.
Erdeminize hizmet ettim
Ama bedel istemedim.

DÜŞES

Şimdi ödüyor bedelini.
Sahtekâr nasıl sözleriyle oynar
Sözcüklerini her yana çekerse, bizler
Soylu doğmuş kadınlar da en ateşli duygularımızı
Bulmacalarla, düşlerle anlatır
Amacından hiç sapmamış
Erdem yolundan çıkarız.
Gidin, gidin de övünün
Yüreğim yitti, gitti göğsünüze yerleşti.
Dilerim sevgiyi çoğaltır orada. Titriyorsunuz.
Kalbiniz boş bir et parçası olmasın
Beni sevmekten korkmasın.
Güven duyunuz efendim.

Sizi çelen nedir? İşte etten kemikten bir gerçek,
Eşimin mezarında diz çöken taştan bir heykel değil.
Uyanın, uyanın dostum
Boş, yapmacık davranışları silkip atın
Karşınızda artık genç bir dulum
Size eş olarak bakar gözüm
Ve dullara yaraşan biçimde
Ancak yarı kızarır yüzüm.

ANTONIO *(Sessiz kalır.)*

DÜŞES

Artık bana görevle yanaşmayacaksınız
(Maliyecim olarak) bu nedenle dudaklarınıza
Mühürlüyorum azlinizi. Bunu istemeliydiniz benden
Çocuklar görmüşümdür tatlıyı ürkek yerler
Çabuk bitmesin diye.

ANTONIO

Ya kardeşleriniz?

DÜŞES

Aldırmayın onlara:
Bozuk sesler çıkarırlar uyumsuz.
Onlara acınır, korkulmaz:
Gene de, duyduklarında,
Zaman dağıtır fırtınayı.

ANTONIO

Bu sözcükleri ve de her dediğinizi
Ben söylemeliydim, hizmetinizde
Dilim böyle bağlanmasaydı.

DÜŞES

Diz çökün.
(İkisi de diz çöker.
Cariola girer.)

ANTONIO

A!

DÜŞES

Şaşırma, bu kadın benden yanadır.
Hukukçulardan duydum, dört duvar arasındaki ant
Per verba presenti[38], kesinlikle nikâh sayılır.
Tanrım, bu bağı kutsa, hiçbir şiddet
Çözmesin!
Kilise bundan öte ne yapar?

ANTONIO

Bahtımız kara olmasın

Ne sevinç ve ne keder bozmasın
Perçinlenen dileğimizi!

DÜŞES
Kilise daha hızlı bağlayamazdı.
Artık biz karı kocayız ve kilise
Ancak bunu yansıtır. Hizmetkâr, uzak dur;
Artık ben görmez oldum[39]!

ANTONIO
Bu da ne demek?

DÜŞES
Tut elinden artık varlığını
Zifaf yatağına götür:
(Benim içimde konuşan sensin, artık biz tekiz)
Yatıp birlikte konuşup tasarlarız
Kızgın kardeşlerimi yatıştırmayı; ve dilersen
Aramızda kından çıkmış bir kılıç[40] olsun, saf kalalım.
Bırak kızaran yüzüm göğsüne kapansın
Gizlerimin hazinesi orada barınacak.
(Düşes ve Antonio çıkar.)

CARIOLA
İçinde yücelik mi kadınlık mı
Ağır basar bilemem[7], ama
Korkunç bir çılgınlık olduğu belli.
Ona çok acıyorum.

SAHNE 3[41]

DÜŞESİN SARAYINDA BİR ODA. BİRKAÇ AY SONRA

(Perde açıldığında: Bosola elinde bir kitapla girer. Yaşlı bir kadına rastlar.)

BOSOLA Sen kimsin?

YAŞLI KADIN Sana ne delikanlı.

BOSOLA Demek ki, her güzelin adresini, adını, saçının
rengini kaydettiğimi bilmiyorsun? Beşikten
bu yana yaparım bunu fırsat kaçmadıkça.

YAŞLI KADIN Beni son sayfaya yaz delikanlı. Ben her fırsatın son durağıyım. Sonunda görüşürüz, delikanlı, sonunda görüşürüz.
(Çıkar.)

BOSOLA
Görüşmeyiz dilerim. Çirkinlik silsilesi!
Üstelik giz kaplı.
Nedir bu insanın dış kalıbı
Sevilen? Uğursuz sayarız
Doğa, insana benzer bir tay, ya da kuzu,
Ya da insan-keçi karışımı yaratık
Veya keçi yaratırsa, bir bacak insanı
Andırırsa, olağandışı diye koşar kaçarız.
Oysa kendi vücudumuzda
Adını hayvanlardan alan hastalıklar oluşur.
Aslan pençesi, domuz kızamığı gibi[42].
Gerçi[8] aç kurtlar[43], solucanlar yer tüketir bizi
Gerçi çevremizde çürümüş cesetler sezeriz
Tüm korkularımız
Yok, tüm dehşetimiz, hekimin
Bizi toprağa gömmesidir.
Oysa ayaküstü göreceğim işler var: Bakıyorum
Düşesimiz bugünlerde hasta, kusuyor, midesi bozuk.
Gözkapakları mosmor
Yanakları solgun
Kalçaları irileşmiş
Üstelik biz İtalyanlara aykırı
Bol giysiler giyiyor, bunda bir şeyler gizli.
Anlamak için bir oyunum var –
Pek de güzel – Birkaç kayısı getirdim
Turfanda ilk meyveler.
(Antonio girer.)

ANTONIO *(Kitabı göstererek)* Büyük bilgin olmak için mi okuyorsunuz?

BOSOLA En iyisi dürüst olayım.

ANTONIO Bunu kim istemez?

BOSOLA Size itirafta bulunsam? Elimin erişmediği yere uzanmam: Bazı ilahlar kanatlı atlara biner[44]. Hukukçunun ağır aksak katırı hem huyuma hem işime uygun düşer. Çünkü insanın kafası atından hızlı giderse, ikisi de tez elden yorgun düşer.

ANTONIO Yüzünü göğe dön derdim ama sanırım tepende dolaşan şeytan ışığını kesiyor[45].

BOSOLA Ah, efendim, siz büyük bir kişisiniz[46]. Düşesin baş adamısınız. Dünyanın en büyük ırmaklarının başını bulsanız, size su damlacıkları gibi gelir. Kimilerine göre soyluların ruhu, daha alt düzey kişilere oranla, öne çıkar. Onlar aldatılır, aynı eller

onlara da uzanır, aynı hırslar onları da bürür; bir papazı sudan nedenlerle adalete gönderen, komşularını ele verdiren nedenler, koca bir yöreyi bozmaya ve güzelim kentleri topla yerle bir etmeye yol açar[47].

(Düşes ve saray kadınları girer.)

DÜŞES

Kolunuzu uzatın, Antonio. Ben şişmanladım mı?
Soluğum kesiliyor. Bosola
Bana bir tahtırevan getirin
Floransa düşesinin bindiği türden olsun.

BOSOLA

Düşes bunu hamileyken kullanırdı.

DÜŞES

Sanırım öyle.
(Saray kadınına:)
Yaklaş. Yakamın farbelasını düzelt
İşte, haydi? Usandırdınız.
Soluğunuz limon kabuğu kokuyor – bak, ne yaptınız
Parmaklarınızın yüzünden başım mı dönsün?
Nem bana dokunuyor.

BOSOLA *(Kendi kendine:)*
Çok korkuyorum.

DÜŞES

Duydum ki, Fransız soyluları
Kral huzurunda şapka giyer demişsiniz[48].

ANTONIO

Gözümle gördüm.

DÜŞES

Huzurda.

ANTONIO

Evet.

DÜŞES

Biz neden bu modayı başlatmayalım?
Şapkayı çıkartan törensel neden
Görevden öte.
Siz de saraya örnek olunuz.
Önce siz şapkanızı giyiniz.

ANTONIO

Bağışlayınız.
Fransa'dan daha eski ülkelerde gördüm
Prensin huzurunda soyluların başı açık:
Bence farklılık saygınlıkla belliydi.

BOSOLA

Haşmetlimize bir armağanım var.

DÜŞES

Bana mı, efendim?

BOSOLA

Kayısı Madam.

DÜŞES

Ah efendim, nerede?
Çıktığını duymadım.

BOSOLA *(Kendi kendine)*

İyi, yüzüne renk geldi.

DÜŞES *(Kayısılar getirilince:)*

Çok teşekkür ederim; pek de güzelmiş.
Bahçıvanımız ne kadar beceriksiz!
Bu ay olgunlaşmazdı.

BOSOLA *(Düşes bir kayısı ısırırken:)*

Haşmetlim, soymaz mıydınız?

DÜŞES

Yo, mis gibi kokuyor; evet mis gibi.

BOSOLA

Bilemem, ama gene de keşke soysanız.

DÜŞES

Neden?

BOSOLA

Size söylemeyi unuttum, hınzır bahçıvan
Bir an önce kârını artırmak için
At gübresiyle olgunlaştırmış.

DÜŞES

Şaka yapıyorsunuz.
Siz karar verin. Haydi, tadın bir tane.

BOSOLA

Ama. Madam
Bu meyveyi hiç sevmem.

DÜŞES

İkramınızı
Geri almak istemiyorsunuz. Çok zarif bir meyve
İnsanı canlandırır.

BOSOLA

Ah, ince bir sanat.
Aşılamak.

DÜŞES

Öyle, doğayı iyileştirmek.

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

BOSOLA
Çayırda elma
Dikenlikte erik yetiştirmek.
(Kendi kendine)
Nasıl da yumuldu yemeye!
Bu yosmanın iç eteğini savurmaya kasırga gerek!
Hem bu, hem de bol giysiler
Nasıl olsa anlardım
Karnındaki[49] tekmeliyor.
DÜŞES
Teşekkür ederim, Bosola, pek lezzetliydi.
Dilerim dokunmaz.
BOSOLA
Neden dokunsun Madam?
DÜŞES
Ham meyve mideme iyi gelmez –
Karnım şişer!
BOSOLA *(Kendi kendine)*
Ama siz zaten hayli şişmişsiniz!
DÜŞES
Ah, soğuk ter döküyorum.
BOSOLA
Çok üzüldüm.
DÜŞES
Doğru daireme! Ah, Aziz Antonio
Sanırım fena oldum.
(Saray kadınlarıyla çıkar[50]. Cariola kalır.)
ANTONIO
Eyvah, Cariola, eyvah. Sanırım doğum sancısı tuttu.
Onu uzaklaştıracak vakit de yok.
CARIOLA
Ebeleri hazır etmiştim.
Bosola onu kayısıyla
Zehirledi deriz.
Uzak kalmasına özür olur.
ANTONIO
Olmaz,
Hekimler başına üşüşür. Ben de şaşırdım
Ne yapacağımı bilemiyorum
Aklımızı toplayıp bir yol çizmeliyiz.
(Çıkarlar.)

SAHNE 4[51]

SARAYIN AVLUSU. BİRAZ SONRA

(Perde açıldığında: Bosola girer.)

BOSOLA Tamam. Hiç kuşku yok, semizliği ve kayısıya aşermesi, gebeliğin işaretidir.
(Kolunda çarşaf taşıyan yaşlı bir kadın girer.)
Dur!
YAŞLI KADIN Olmaz, acelem var.
BOSOLA Yok, yok, bence hiç gecikmedin. Git de evlatlıklarına iyi öğüt ver. De ki onlara, şeytan bayılır kadın korsesine asılmaya, bozuk, paslı bir saat gibi, kadın da vakit nasıl geçti bilemez.
(Çıkar. Antonio ve iki saray görevlisi girer.)
ANTONIO Saray kapılarını kapatın.
BİRİNCİ GÖREVLİ
Nedenmiş? Tehlike nerede?
ANTONIO
Tüm kapıları kapatın
Saray görevlilerini çağırın.
BİRİNCİ SUBAY
Hemen, efendim.
(Çıkar.)
ANTONIO
Ana kapının anahtarı kimde?
İKİNCİ SUBAY
Forobosco'da.
ANTONIO
Hemen getirsin.
(Çıkar.
Birinci subay ve hizmetkârlar girer.)
BİRİNCİ HİZMETKÂR
Ah, saray erkânı, bu en feci ihanet!
BOSOLA *(Kendi kendine:)*
Yoksa ben farkına varmadan
Kayısılara zehir mi katılmış?
BİRİNCİ HİZMETKÂR Düşesin yatak odasına bir İsviçreli[52] girdi.
İKİNCİ HİZMETKÂR İsviçreli mi?
BİRİNCİ HİZMETKÂR Belindeki koca kesede silah vardı.
BOSOLA Ha, ha, ha!

BİRİNCİ HİZMETKÂR Bütün iş o kesede.
İKİNCİ HİZMETKÂR Hınzır bir hain. Keseyi aramak kimin aklına gelirdi?
BİRİNCİ HİZMETKÂR Doğru, hanımların dairesine girmeseydi. Ceketinin düğmeleri de kurşunmuş.
İKİNCİ HİZMETKÂR Vay yamyam vay! Kesesine tüfek sokmuş!
BİRİNCİ HİZMETKÂR Bu Fransızların oyunu, yemin ederim.
İKİNCİ HİZMETKÂR Görün, şeytan neler eder[53]!
(Antonio girer.)
ANTONIO
Bütün görevliler burada mı?
HİZMETKÂRLAR
Buradayız.
ANTONIO
Baylar,
Biliyorsunuz, bugüne kadar çok para çaldırdık.
Ama bu akşam tam dört bin dukalık
Mücevher çalındı Düşesin odasından[54].
Kapılar kapalı mı?
BİRİNCİ HİZMETKÂR
Evet.
ANTONIO
Düşesin emriyle
Her bir hizmetkâr odasına kapatılacak
Güneş doğana dek ve tüm dolap ve
Kapı anahtarlarını
Düşesin odasına gönderecekler.
Kendisi çok hasta.
İKİNCİ HİZMETKÂR
Emrederler.
ANTONIO
Gücenmemenizi diliyor. Suçsuzlar
Daha da göze girecek.
BOSOLA *(Hizmetkârlara)*
Bağ bahçe efendileri, İsviçreli nerede şimdi?
(Antonio dışında hepsi çıkar.)
ANTONIO
Korkuyorum, sanırım bir tehlike var.
Kötülükleri batıl inançla karşılıyoruz.
Tuz saçar ya da tavşan[55] asarsak
Burun kanamasına yarar,
Atın sekmesi ya da çekirge ötmesi[56]

İçimizdeki yiğitliği uyarır.
CARIOLA *(Kolunda çarşafla girer:)*
Efendimiz, bir oğlunuz oldu
Eşiniz sizi bekliyor.
ANTONIO
Şükürler olsun.
İyi bakınız ona. Birazdan
Tören için birini gönderiririm.

SAHNE 5[57]

SARAYIN AVLUSU

(Perde açıldığında: Bosola kara bir fenerle girer.)

BOSOLA
Bir kadın çığlığı duydum
Sanırım ses Düşesin dairesinden geldi.
Saray erkânını görevleri başına çağırmak
Yerinde olur. Ben de katılmalıyım
Yoksa casusluğum boşa gidecek.
Kim bilir belki de o hüzünlü kuş
Sessizlik ve yalnızlığın dostu olan
Baykuştu böylesine çığıran. Hah! Antonio?
ANTONIO *(Elinde şamdan ve çıplak kılıcıyla girer.)*
Bir ses duydum. Kim o? Kimsin? Konuş.
BOSOLA
Antonio? Ne kendinizi, ne düşünüzü kaptırın
Böylesine korku gösterisine.
Ben Bosola'yım, dostunuz.
ANTONIO
Bosola?
(Kendi kendine)
Bu serseri beni salak sanıyor –
Siz de duymadınız mı bir ses?
BOSOLA
Nereden?
ANTONIO
Düşesin dairesinden.

BOSOLA
Duymadım. Ya siz?
ANTONIO
Duydum ya da düşledim.
BOSOLA
Haydi o yöne gidelim.
ANTONIO
Yok, belki de
Rüzgârdı.
BOSOLA
Herhalde. Hava çok soğuk
Oysa terliyorsunuz.
Huzursuz görünüyorsunuz.
ANTONIO
Düşesin mücevherlerine değer biçiyordum.
Çalınmış.
BOSOLA
Ne sonuca vardınız?
ANTONIO
Bundan size ne?
Herkesin odasına kapanması emredilmişken
Sizin ne amaçla uyurgezer gibi dolaştığınız
Merak konusu.
BOSOLA
Size gerçeği söyleyeyim.
Bütün saray uykuda. Düşündüm ki şeytan
Buralarda dolanmaz. Dua etmeye geldim.
ANTONIO *(Kendi kendine)*
Bu adam beni öldürecek.
(Bosola'ya:)
Bugün Düşese kayısı verdiniz.
Dua edin de, zehirli olmasın.
BOSOLA
Zehirli mi[58]?
Saçma bir töhmet.
ANTONIO
Hainler hep kendilerinden emin görünür
Yakayı ele verene dek. Üstelik mücevherler de
Çalındı. Bana kalırsa kuşkular
Sizin üzerinizde.
BOSOLA
Siz sahtekâr bir vekilharçsınız.

ANTONIO
Aşağılık uşak! Sana kök söktüreceğim.
BOSOLA
Siz küstah bir yılansınız, efendim.
Arada bir kızışıp zehir kusar mısınız?
İftiranız kusursuz, Efendim!
ANTONIO
İyi ya, siz de suretini çıkartın
Kalıbımı basayım.
(Mendilini çıkartır, bu arada bir kâğıt düşürür.)
Burnum kanıyor.
Batıl inancı olan kötüye yorar bunu
Kendiliğinden olmuşsa. Adımın baş harfleri
Kana bulandı. Kaza işte. Size gelince, Efendim,
Emir emirdir. Bu kapıdan geçemezsiniz.
Bence yanına bile yaklaşmamalısınız,
Buradan çıkıp gidene kadar.
(Çıkar.)
BOSOLA
Antonio bir kâğıt düşürdü şuraya –
(Feneri kaldırır.)
Sen de ne işe yararsın, sahte dost – A, işte? Neymiş?
Bir çocuğun vaftiz kâğıdı?
"Düşes gece saat[9] oniki ile bir arasında
Bir erkek çocuk doğurdu. Anno Dom. 1504."[59]
Yani, bu yıl. –
"Decimo nono Decembris"[60]
Yani, bu gece –
"Malfi'nin yüce katında[61] düzenlendi."
Bu bizim Düşes. Ne keşif, yaşasın!
"İlk burcun yükselişte olması yaşam kısa demektir;
Mars ise Ejderha kuyruğuna bağlı insan simgesindeyse,
Sekizinci burçta, Şiddet kurbanı ölüm demek olur[62].
Caetera non serutantur."[63]
Besbelli bu sıradan adam
Düşesin pezevengi. Dileğim tuttu.
Haber diye buna derler.
Saray erkânı da bu nedenle kapatıldı.
Üstelik şimdi sözde ben
Düşesi zehirlemişim, gülerim buna.
Şimdi babayı ele geçirelim! Ama
Bunu da zaman gösterecek. Varsın

Kovsunlar beni.
Ben haberi Düke iletirim
Olanca kanı tepesine fırlayacaktır.
Şehvet hiç böylesine kılık değiştirmemiştir.
Düşes kendini kurnaz sanır
Ama asla akıllı değildir.

(Perde.)

PERDE II

SAHNE 1

KALABRIA DÜKÜNÜN ÇADIRI

(Ferdinand, yanında ona zırhını uzatan siyah bir iç oğlanı. Dışarıda şarkı söyleyen bir askerin sesi.)

ASKER *(Dışarıda şarkı söyler:)*
Milano'ya ayak bastım
Yârime name yazdım:
Savaş bitse tez elden
Ahçı fıttırdı hepten
Teğmen koydu kelleyi
Anında gitti elden[64].

FERDINAND
Bu savaş, uzun kış gibi, sonsuz
Donmuş bahar günleri zaferi bekler.
(İç oğlanına:)
Kemerim.
(İç oğlanı takar.)
Anlat çocuk. Sevdiğinle nasılsın?

İÇ OĞLANI Rakibimin bıraktığı yara izleri dışında, iyi. Bir gözü kara fener gibi. Işığı görülmüyor.

FERDINAND Kızı bu alçağın elinden almalısın.

İÇ OĞLANI Nasıl alırım? Öyle küçüğüm ki gözünde, beni görmez bile. Varmışım, yokmuşum umurunda değil.

FERDINAND Oysa sen onun için yaratılmışsın!

İÇ OĞLANI Ama o farkında değil. Belki de yıldızlara inanmıyordur.

FERDINAND Ne büyük bir facia.

İÇ OĞLANI Ah bir bilseydi.

ASKER *(Girer:)*
Bir bay Dükü görmek istiyor.

FERDINAND
Adı ne?

ASKER
Bosola.

FERDINAND
Demek Bosola burada? Göreyim.

D.E.Ü

(İç oğlanına:)

Miğferimin altını ver.

(Asker çıkar. Bosola girer.)

BOSOLA *(Yolculuktan yorgun ve perişandır)* Efendimiz...

FERDINAND Düşes nasıllar?

BOSOLA Efendim, hizmetinizde elden ayaktan düştüm. Atlara, köpeklere ödüller verilir, ama sadık bir hizmetkâra, at binmekten ağrıyan bacaklar, şu nice yara ve bereler, üstümü az çok örten paçavralar kalır.

FERDINAND Düşes nasıllar?

BOSOLA Efendimiz, çok acı, çok kötü yönlendirildim. Soyuldum, hapse atıldım, hasta düştüm, ölsem yeriydi, ancak size casusluk iletimi uğruna sizin kadir bilmezliğinize uğradım. Kara haber iletip, fırtına, kar tipi yiyip kartallarla şahinlere yem olmaktan güç kurtuldum, herkesin kulak tıkayacağı haberi yetiştirdim. Kendi felaketimi kendim hazırlamakta üstüme yoktur[65].

FERDINAND

Düşes nasıllar dedim.

BOSOLA

Çok iyiler

Bir oğlu oldu.

(Ferdinand şaşırmıştır.)

Bir oğlu oldu dedim.

FERDINAND *(Kılıcını yarı çeker.)*

BOSOLA *(Acele ona bir kâğıt uzatır:)*

İşte vaftiz kâğıdı. Yerime o konuşsun.

(Dük kâğıdı okurken, asker dışarıda şarkı söyler.)

ASKER

Biz kentten ayrılırken yavaş
Başladı gitti ikinci savaş
Daha biri bitmemişti ki
Yuvarladım gitti binlerce içki
Güzel yosmadır şu dizimdeki
Kavuşana dek, en hoş benimki[66].

FERDINAND *(Okur:)*

Düşesin bir oğlu dünyaya geldi...

(Okumaya devam eder, sonra ağır ağır konuşur.)

Mars Ejderha kuyruğuna bağlıysa
Bu kısa bir ömür demektir
Şiddet sonucu ölüm – Gerçi eskiden
Yıldızlara kulak asmazdım

Bu fala inanırdım – sana inansaydım
Alçak yalancı.

(Ansızın)

Kimmiş bu adam?

BOSOLA

Bilmiyorum.

FERDINAND *(Kızgın)*

Açık konuş alçak!

Öyleyse evli değil!

(Zırhını çıkarmaya başlar.
Dışarıdan düdükler ve savaş sesleri.)

Hey, Delio'yu gönderin bana. Yerime o geçecek. Ben Malfi'ye gidiyorum.

(Delio girer. Kan içindedir.)

DELİO

Efendimiz, düşman bizi pusuya düşürdü. Taptaze sayısız atla üstümüze saldırdılar. Düşesin sancağı düştü.

FERDINAND

Önemsiz.
Size emrimi bildiriyorum. Malfi'ye gidiyorum.
Askerlere siz kumanda ediniz.

DELİO

Ama, yapamam.

(Düşer.)

FERDINAND

Bu ne? Delio yaralı mı? Durum kötü!

(Bir asker acele girer.)

ASKER

Efendim, bize acele siz gerek.

(Ferdinand zırhını kapıp giyinir. Savaş sesleri yükselir. Ferdinand hemen arkasına döner ve Bosola'ya seslenir.)

FERDINAND

Seni alçak, sen uydurdun. Bu kâğıt sahte!
İki hafta sonra gelirim, merak etme.
Çok geçmeden gelirim. Er geç gelirim.
Bu adi savaş on yıl sürse de
Daha uzun sürse de, geleceğim.
Ölürsem, öç yüklü hayaletim gelir.
Aileyi yoluna koyar. Sen ses etme
Şimdi geri dön, sana görevim
Baba kim, bunu öğren!

(Miğferin siperini kapatarak çıkar. Bu sahnenin sonlarında dışarı-

dan sürekli, tekdüze borazan sesi gelir.)

BOSOLA Nesi var bunun? Kadın neden bir erkek çocuk doğurmasın? Kardeşi beş çocuğa yetecek kadar çaldı. Gene de duyunca Dükün gözü döndü. Sanki, Türkiye'de Kalabralı bir şövalye karısının kendisini aldattığını duymuş da sıla izni alamamış gibi. Gene de bu bir politika işi, çünkü onun gibi bir efendi, bir dükalıkdan aşağısı için ter dökmez.

SAHNE 2[67]

DÜŞESİN SARAYINDA BİR ODA.

(Müzik. Antonio ve Delio girer.)

ANTONİO
Soylu kuzenimiz, sevgili Delio!
Dostumu geri getiren kutsal gün!

DELİO
Yüzüne bir bakayım. Biraz zayıflamışsın.
Lord Ferdinand çok istekli
Malfi'yi ziyarete. İki kez hazırlandı
Dönmeye, ikisinde de olmadı.
Sonunda zafer büyük oldu.
Ya yüce Düşesimiz nasıllar?

ANTONİO
İyidir.

DELIO
Bence
Dilinin altında bir şey var senin. Söyle
Eskiden ondan söz edince
Dilin çözülürdü.

ANTONIO
Ah, kuzen Delio, çok korkuyorum.
Büyük bir felaket olabilir. Düşesi
Son gördüğünden beri üç çocuk doğurdu.
İki kız bir oğlan.

DELİO
Ne? Evlendi mi?

ANTONIO
Hayır. Gizlice oldu.

DELİO
Duyulmadı mı?

ANTONIO
Söylenti yayılıyor.

DELİO
Halk ne diyor?

ANTONIO
Ayaktakımı açıkça
Orospu diyor.

DELIO
Ya daha akıllılar; onlar ne diyor?

ANTONIO
Onlar politika yapıp susuyor.

DELIO
Peki, baba kim?

ANTONIO
Ah, Delio, kuzenim, neredeyse unutuyordum
Sırdaş[10] olmak ne demektir. Dudaklarım
Çoktan mühürlendi.
Çocukların babası benim.

DELIO
Antonio!

ANTONIO
Hemen söyle bana, Delio
Bu söylentiler ulaştı mı kulağına
Lord Ferdinand'ın? Çünkü bilirsin,
İki kardeşi de, her nedense,
Kız kardeşlerini evlendirmezler.

DELIO
Bu habere dondum kaldım, Antonio.
Aşkın ne denli büyük olmalı ki
Aklını böylesine cüce etmiş.
Lord Ferdinand'a gelince
Savaş alanında hali tavrı değişti
Son zamanlarda çok sakindi
Sanki uykuda, fırtınadan önceki
Sessizlik gibi.
Söylentiler ona ulaşmış olmalı
En çok hayalet en sessiz evde dolaşır[68].

ANTONIO Şölen bitti. Düşes ve kardeşi geliyor.

SAHNE 3[69]

DÜŞESİN YATAK ODASI

(Düşes, Antonio, Cariola girer.)

DÜŞES
Bana mücevher kutumu ve aynamı getirin.
Bu gece burada size yer yok efendim.
ANTONIO
Ya rica etsem.
DÜŞES
Pekâlâ.
Dilerim zamanla âdet olur
Kocalar dize gelmeli[70] derim
Eşlerinin yanında bir gece kalmak için.
ANTONIO
Burada yatmalıyım.
DÜŞES
Yatmalı. Siz yanılgının hükümdarısınız.
ANTONIO
Hükmüm yalnızca geceleri geçerli.
DÜŞES
Ya benim yerim nedir sizce?
ANTONIO
Birlikte uyuruz.
DÜŞES
Ama, âşıkların birlikte uyuması neye yarar?
CARIOLA
Efendimiz, çoğu zaman ben yanında yatarım.
Uykunuzu kaçırır.
ANTONIO
Gördünüz mü, sitem var.
CARIOLA
Çok sereserpe yatarlar.
ANTONIO
Bu daha da hoşuma gider.
CARIOLA
Size bir soru sorabilir miyim efendim?
ANTONIO
Elbette sor, Cariola.

CARIOLA
Hanımımla yatarken
Neden çok erken kalkarsınız?
ANTONIO
Çalışan erkekler
Saati sık kollar Cariola,
Görev sonunda rahat ederler.
DÜŞES
Şimdi seni sustururum[72].
(Antonio'yu öper.)
ANTONİO
Ama bu bir tek. Venüs'ün arabasını
Bir çift kumru çekerdi[73]. Bir tane daha.
(Düşes onu bir daha öper.)
Sen ne zaman evleneceksin, Cariola?
CARIOLA
Bilemem. Siz söyleyiniz bana.
Us, varlık ve güzellik sunulsa bana
Üç ayrı adamda, kimi seçeyim?
ANTONIO
Güç bir soru. Paris'in[74] başına da bu geldi
Gözü görmez oldu çünkü seçimi güçtü
Nasıl karar verebilirdi karşısında
Âşık üç tanrıça varken
Üstelik çırılçıplak?
DÜŞES
Us, varlık ve güzellik içinde birini seçecek olsam
Seviyi seçerdim. Gene de, burada gece kalamazsın.
CARIOLA
Daha iyi ya, ipekböceği alışıktır
Üç günde bir perhize, ertesi gün
İpeğini daha güzel eğirir.
(Gülerler.)
DÜŞES
Söyle bana lütfen
Ne zaman bu kadar şendik? Saçım dolaştı.
ANTONIO *(Cariola'yı bir kenara çeker:)*
Gel Cariola, usulca odadan çıkalım
Varsın kendi kendine konuşsun. Çoğu kez
Böyle tedirgin olduğunda bunu çok yaptım.
Öfkesine bayılırım. Yavaş, Cariola!
(Parmaklarının ucuna basarak çıkarlar.)

DÜŞES
Saçımın rengi değişiyor mu?
Ağardığında, saraydaki herkesin saçına
Süsen tozu[75] sürdüreceğim, benim gibi olsunlar.
Beni sevmek hakkın, seni yüreğime oturttum.
(Ferdinand görünmeden girer.)
Anahtarları istemeden güvence bulmalısın[76]
Gün olur kardeşlerim seni uykuda bulur.
Sanırım kardeşimin sarayda olması
Seni kendi yatağında tutmalı. Oysa dersin ki
Korkuyla karışık sevi en tatlısıdır. Ama inan bana
Kardeşlerim vaftiz babalığı kabullenmeden
Başka çocukların olamaz. Dilini mi yuttun?
Yoksa bana kızdın mı? Bağışla, eşim
Burada yat. Gerçekte hiçbir şeyden korkum yok
Öylesine mutluluk tattım ki
Ölsem de, kalsam da umurumda değil[77].
İkisi de kabulüm.
(Ferdinand geldiğini belli eder ve çok sert konuşur.)
FERDINAND
Öl öyleyse, hemen.
Erdem, nerelere gizlendin? Seni hangi günah
Örttü böyle?
DÜŞES *(Donup kalmıştır.)*
FERDINAND
Yoksa gerçek mi, sen yalnızca bir adsın
Özün boş[78].
DÜŞES
Efendim –
FERDINAND
Sus, konuşma.
DÜŞES
Peki Efendim.
FERDINAND
Ah, insan aklının kör ışığı
Önleyemeyeceğimiz günahları gösterip
Bizi mutsuz eder! Bu yoz ışıkta
Dileğini izle, zafere ulaş. Utançta huzur yoktur
Tüm bağların ve utanç duygusunun sınırı
Aşılmıştır[79].
DÜŞES
Ne olur dinleyiniz beni efendim. Ben evlendim.

FERDINAND
Ya!
DÜŞES
Beğenmeyebilirsiniz, ama artık geç kaldınız
Uçan kuşun kanadını kesemezsiniz.
Eşimi görmek ister misiniz?
FERDINAND
Evet, gözünü oyup
Deliğine yılan[80] sokmak isterdim.
DÜŞES
Oysa siz buraya
Onun bilgisiyle gelmişsinizdir?
FERDINAND
Kurt uluması
Sana müzik olur, huzur verir ey cüce baykuş.
Her kimsen kardeşimden zevk tattın.
Kuşkum yok, beni duyuyorsun, canını kurtar
Seni gözüm görmesin. Buraya seni bulmaya geldim
Ama anladım ki, bulursam, seni de beni de
Mahvedecek sonuçlar çıkar. Seni görmemek için
Varımı yoğumu feda ederim.
Elinden geldiğince adını duyurma bana.
Sana gelince alçak kadın
Zamparan koynunda yaşlansın istiyorsan
Sana bir oda yaptırırım
Daha kutsal amaç için
İnzivaya çekilenlerin odası gibi.
Ömür boyu Güneş yüzü görmesin.
Ancak köpekler ve maymunlarla söyleşsin
Çorak topraklar taşlar adını ansın.
Onu seviyorsan eğer, dilini kesip at
Adını ele vermesin.
DÜŞES
Neden evlenemez mişim?
Ben bu işte eski ağıza yeni taam
Vermedim.

FERDINAND
Senin işin bitik.
Sen kocanın kemiklerini taşıyan kurşun levhayı
Yüreğime sardın.

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

DÜŞES
Benim yüreğim ise kan ağlıyor.
FERDINAND
Seninki? Yüreğin?
Ona ne desem ki, içi azgın şehvetle dolu
Bir kurşun.
DÜŞES
Siz bu konuda
Çok sertsiniz, siz saygın kardeşim olmasaydınız
İnatla[81] derdim ki: Adım, şanım
Sağlamdır.
FERDINAND
Ad, şan nedir bilir misin?
Söyleyeyim – ama neye yarar, öğütlerim
Geç kaldı. Bir tek şunu diyeyim sana,
Sen adınla şanınla vedalaştın
Aldı başını gitti. Hoşça kal kalabilirsen
Bir daha yüzünü görmem.
DÜŞES
Neden ben
Dünyadaki onca soylu içinde
Kutsal bir emanet gibi sarılıp sarmalanayım?
Gencim, biraz da güzelim.
FERDINAND
Bazı bakireler
Birer cadıdır. Asla yüzünüze bakmayacağım.
(Çıkar.
Antonio, elinde tabanca, Cariola ile girer.)
ANTONIO
İhanete uğradık.
(Cariola'ya)
Yoksa derim
Sen miydin.
CARIOLA
Ben masumum.
ANTONIO
Öyleyse buraya nasıl girdi?

CARIOLA
Balkondan geçmiş.
ANTONIO
Dilerim bu korkunç yaratık gene gelir,

Hazır olur, ona anlatırım
Haklı ve sağlam aşkımı.
(Düşes sessizdir.)
İşte, az kullanılmış ama güçlü bir silah
En güçlüye karşı sağlam. Kullanalım:
Kardeşine karşı çıkalım. Onun çılgınlığına
Usun mucize gücünü[82] saldırtalım, gösterelim ona:
Aşka karşı duran doğaya karşıdır.
DÜŞES
Beni bırak, git.
Ayağımın altında
Yer yerinden oynadı.
ANTONIO
Sanırım kan bağından kaynaklanan
Bir sihir sardı seni.
Büyülendin, kocanın sesini duymaz oldun.
Yüce soylu Ferdinand büyük cenkçi olabilir, ama
Askerlerin söz ettiği yürekli bir yüzbaşı
Haykırmış: Kendimi savunmaya gücüm yok, öyleyse
Saldırırım. Öğüdüm şu: Saray muhafızlarını çağıralım
Sadakat andlarını yinelesinler
Sana dönük saldırıları önlesinler.
Savımız bu önlemlerle silahlanınca
Tez canlı kardeşinle görüşür
Saygın nikâhımızın öyküsünü söyleriz.
(Kapı vurulur.)
ANTONIO
Bu da ne? Kapıyı vuran kim? Yeni bir deprem mi?
CARIOLA
Bosola geldi.
DÜŞES *(Antonio'ya)*
Koş! Hemen git buradan.
Ben hazırlığımı yaptım.
ANTONIO *(Hüzünlü)*
Bıraksaydın da seni savunsaydım.
Bir balıkçı bile sevdiklerini korumak için
Silaha sarılırdı. Beni koruma.
Büyük bir hınç tehdit ediyor seni
Aramızdaki anlaşmazlık artık sona ersin.
(Antonio çıkar. Bosola girer.)
BOSOLA
Kardeşiniz Dük sanki fırtınaya kapılmış

Atına atlayıp Roma yolunu tuttu.

DÜŞES

Bu saatte mi?

BOSOLA

Eyere atlarken bana söyledi
İşiniz bitikmiş.

DÜŞES

Neredeyse.

BOSOLA

Neler oluyor?

DÜŞES

Vekilharcımız Antonio
Hesaplarda öyle yanlışlar yapmış ki
Kardeşim Napolili[11] bankerlerden alınan
Onca paranın hesabını sordu
Antonio'nun bonoları sahteymiş.

BOSOLA

Garip: İşin içinde iş var.

DÜŞES

Bu nedenle de
Napoli'de kardeşimin senetleri protesto
Edilmiş[83]. Görevlileri çağırın.

BOSOLA

Çağırayım.

(Çıkar.
Antonio girer.)

DÜŞES

Kaçacağın yer Ancona'dır.
Orası kardeşim Yüce Kardinal'in
Piskoposluk alanıdır. Hiç kuşkusuz
Merhamet edip bizi barındırır
Hatta evliliğimizi bile kutsar
Rüşveti alınca çünkü o çok açgözlüdür.
Azize Loretto'ya yalandan hac uydururum.
Orada buluşuruz. Sen bir ev kirala
Ardından paramı ve mücevherlerimi gönderirim.
Cılız güvenliğimiz kurnaz tekerleklerle koşacak.
Elimizi çabuk tutmalıyız. Şimdi seni suçlayacağım.
Ama soylu bir suç olacak bu
Çünkü onurumuz korunmalıdır. Diyeceğim ki
Benim hesaplarımda sen hile yaptın.

ANTONIO

Bu iyi bir çözüm yolu. Ama bunu da yaparsam –
Sizin isteğinizle sizin için dövüşmezsem – Korkarım
Zamanla beni küçümsemeye başlarsınız
Çünkü ben gidince akıl hocası çok çıkar.
Her ne derseniz deyiniz, ama kulak tıkayınız.

DÜŞES

Sevgili dost, senden nefret eden kimseyi sevemem.
Sen yanı başımda olmayınca, aynamdan çok
Resminde gezinecek gözlerim.
Ah, işte geliyorlar.
(Bosola ve görevliler girer.)

ANTONIO

Şahaneleri beni dinler mi?

DÜŞES

Sana gözümü açtım, senin yüzünden
Milyonlar kaybettim. Vekilharcımsın diye
Halk beni lanetleyecek.
Denetim zamanı yalandan hastalandın
Ben seni aklayınca[84] ansızın iyileştin,
Hekim yardımı olmadan. Baylar,
Bu adam hepinize örnek olsun ki
Hep gözde olasınız. Şimdi ona iyi bakın.
O, sizlerin aklından geçmeyeni yapmıştır.
Onu kovmaya karar verdiğime göre
Ele vermeyeceğim. Git bahtını başka yerde ara.

ANTONIO

Azlime katlanmaya hazırım, oysa bu
Genellikle çok uzun sürer.
Bunun nedenlerini suçlamayacağım
Ama sanırım bahtımın karası değil
Haşmetliyi bu yola iten.
Ah, emeğin tutarsız, çürümüş temeli!
Tıpkı bir kış gecesi ateş közlerinin başında
Uykuya dalıp da, sonra istemeye istemeye
Ayrılan ve geldiğinden daha da çok titreyen
Kişi gibi.

DÜŞES

El koyacağız
Varınıza yoğunuza, hileli hesaplara
Karşı.

ANTONIO

Emrinizdeyim, pek de uygundur,
Benim olan sizindir.

DÜŞES

Bayım, işte yargınız.

ANTONIO

Gördünüz ya sayın baylar, canını dişine takıp
Bir soyluya hizmet ne demekmiş.
(Çıkar.)

BOSOLA İşte ihanetin bir örneği; denizden çıkan nem, havalar bozdu mu, gene denize akar.

DÜŞES Söyleyin bana, şu Antonio için ne düşünürsünüz.

İKİNCİ GÖREVLİ Artık tabana kuvvet kaçacaktır. Haşmetlileri ona Yahudi diyecektir.

ÜÇÜNCÜ GÖREVLİ Onun görevlisi olsaydın iyiydi ya.

DÖRDÜNCÜ GÖREVLİ Kesen daha çok dolardı

BİRİNCİ GÖREVLİ Para isteyenlere kulağını tıkardı, işitmiyorum derdi.

İKİNCİ GÖREVLİ Kimi de hünsa[85] derdi, zira kadına yanaşmazmış.

DÖRDÜNCÜ GÖREVLİ Kasa dolu olunca nasıl da kabarırdı! Koyun gitsin.

BİRİNCİ GÖREVLİ Kelebekler ardına üşüşürdü altın zincirini yürütmek için.

DÜŞES Sağ olun baylar; artık gidebilirsiniz.
(Görevliler çıkar. Bosola kalır.)
Ne dersiniz bunlara?

BOSOLA

Parası bolken, bu serseriler
Kızlarını ona peşkeş çekerdi
Ona omuzdaş olurdu, oysa şimdi
Nasıl da sinek gibi silkelendiler! –
Yazık, zavallı adam!

DÜŞES

Nesi zavallı! Cebini iyi doldurdu!

BOSOLA

Çok dürüsttü kuşkusuz.

DÜŞES

Bilmezdim dostu olduğunuzu.

BOSOLA

Anlatayım size, nasıl da boş yere

Fırlatıp attınız ham bir elması.
Onu bulan kazanır. Kusursuz bir nedimdi
Çok sadık bir askerdi; öyle bir asker ki
Kendi değerini bilmeyecek kadar saf
Abartmayacak kadar çok bilmiş.
Erdemi de, davranışı da daha iyi bahta layıktı;
İçi kusursuz niteliklerle doluydu
Ama sır küpü gibi
Hiç ses etmezdi.

DÜŞES

Oysa çok fena aşağılandı.

BOSOLA

Bir insanı erdemleri yerine şeceresiyle
Yargılayan çıkarcı teşrifat görevlisi mi olacaksınız[86]?
Onu çok arayacaksınız.
Irmak boyuna dikilen servi gibidir
Dürüst devlet adamı efendisine karşı.
Irmak ağacın kökünü besler, zarif ağaç
Onu gölgesiyle ödüllendirir.
Siz öyle yapmadınız.
Casus yüreğinin bam teliyle bağlı
Bir çift politikacı işkembesine tutunup
Bermuda Adalarına[87] yüzmeyi yeğlerim
Bir efendinin böylesine değişken lütfuna güvenmeye.
Elveda, Antonio! Dünyanın tüm kötülükleri
Yanı başında olsa da, sana kötülük edende
Erdem aranmasın[88].

DÜŞES

Ne güzel nağmeler ilettiniz bana!

BOSOLA

Öyle mi?

DÜŞES

Sözünü ettiğiniz bu iyi insan, benim eşimdir.

BOSOLA

Düş mü görüyorum? Bu garip çağımızda
Bir insanı serveti ve yakıştırma ünvanların
Gölgesi olmadan, salt değeriyle yeğleyecek
Yeterince iyilik var demek? Olası mı?

DÜŞES

Ondan üç çocuk yaptım.

BOSOLA

Şanslı kadın!

Siz kendi gerdeğinizi
Barışın zifaf sığınağı yaptınız.
Günümüzde göz ardı edilen ozanlar
Bu adamın ak ellerinizle yücelen
Utkusu onuruna
Mezarında bile şükran sunacaktır size.
Ve yaşayan tüm soylu efendilerden
Daha saygın kılacaktır. Antonio'ya gelince
Çığırtkanlar post kavgasındayken
Ünü nice kalemlerden akacaktır.

DÜŞES
Bu dost sözcüklerle içim rahatlarken
Sır verecek bir kucak açtınız.

BOSOLA
Efendimizin sırrını
Yüreğime gömerim!

DÜŞES
Olanca paramı ve mücevherlerimi alıp
Onu, sığınacağı Ancona'ya dek izleyin.

BOSOLA
Ya?

DÜŞES
Birkaç gün sonra ben de oraya gideceğim.
(Düşes çıkar.)

BOSOLA
Artık yapılacak iş bunları efendime anlatmak.
Bu haber kuşkusuz beni yükseltecektir.
Ölmüş ot canlandıran övülür.

SAHNE 4[89]

KARDİNALİN SARAYINDA BİR ODA

(Sahnede Kardinal ve elinde mektupla Ferdinand vardır.)

FERDINAND
Meydanı boş bulunca[90]
Azgın bir yosma olmuş.

KARDİNAL
Yavaş konuş.

FERDINAND
Yavaş mı?
Okuyunuz casusum neler yazmış.
Bir hizmetkâr! Layığını bulmuş!

KARDİNAL *(Mektubu okur:)*
Kesin mi bu?

FERDINAND
Söktürücü[91], ah bir söktürücü olsa
Bu öfkeyi söküp atsa! İşte lanetli gün
Belleğimi tazeleyen; asla içinden çıkmayacak
Kanayan yüreğimi siper edip
Öfkemi silip temizleyene dek.

KARDİNAL
Neden kendini
Böyle kaptırdın öfke fırtınasına?

FERDINAND
Elimden geldiğince
Sarayını başına geçirsem,
Ormanlarını yolup
Otlarıyla ona kök söktürsem,
Toprağını yoz edip
Kirlettiği erdemine çevirsem.

KARDİNAL
Soylu kanımız,
Aragon ve Kastil'in asil kanı,
Böyle mi paklanacak?

FERDINAND
Tıbba baş vuralım
Kına değil ateş yakalım,
Can acıtıp hacamat edelim
Onunki gibi pis kan
Ancak böyle arınır.
Gözümdeki bir damla merhameti
Mendilime akıtırım, işte,
Piçlerine armağan diye.

KARDİNAL
Ne yapmalı?

FERDINAND
Analarının yarasını mı sarmalı?
Paramparça ettim diye.

KARDİNAL
Lanetli yaratık.

FERDINAND
Güldüğünü görür gibiyim
Tam bir sırtlan[92]! Konuş benimle çabuk,
Düş gücüm aldı başını gider.
Onu günah işlerken göreceğim,
Herkesle! Dolgun bacaklı bir denizci!
Ya da ormanda varyos fırlatan
Veya sırık atan bir erkek
Belki de odasına kömür götüren bir hamal!
KARDİNAL
Kendini fena kaptırdın.
FERDINAND
Dinle kadın[93]!
Senin orospu sütün değil
Ancak orospu kanın söndürür
Ateşimi.
KARDİNAL
Seni sürükleyen bu hışım
Cadıların amansız fırtınasına
Kapılanda bulunur!
Bu dehşet haykırışı
Herkesi kendi gibi sanan sağırların
Bağırtılı söyleşisi gibi cırlak.
FERDINAND
Sen de
Benim gibi dehşete uğramadın mı?
KARDİNAL
Evet
Ama ben köpürmeden öfkelenebilirim.
(Mektuba bakar.)
Ancona'ya gelecekmiş.
FERDINAND
Onu asla kabul etmeyin.
KARDİNAL
Düşünürüm.
FERDINAND
Onu hemen öldürürdüm şimdi,
Çünkü sanırım senin ya da benim,
İşlediğimiz bir günah yüzünden
Tanrı öcünü bizden alıyor
Onunla.

KARDİNAL
Çıldırdın mı sen?
FERDINAND
Yaksam gövdelerini
Delikleri tıkalı kömür ocağında
Lanetli dumanı göğe ermesin diye;
Yattıkları çarşafı kükürt kuyusuna batırır
Onları sarmalar, ateşe verirdim.
Ya da piçlerini kaynatıp peltе eder
İğrenç babalarına içirirdim,
Ve günahını tazeletirdim.
KARDİNAL *(Soğuk)*
Ben gidiyorum.
FERDINAND
Dur, bitirdim.
Hiç kuşkusuz lanet çökeydi sırtıma
Çoktan duyardım ben bunları
Soğuk terler dökerdim. Olan oldu
Uykuya dalarım artık
Biliyorum kimin atladığını kardeşime.
Akreplere gerdireceğim kamçılarımı
Gömeceğim karanlığa o yosmayı.
(Ferdinand çıkar.)

SAHNE 5[94]

ANCONA'DA AZİZE LORETTO'NUN TÜRBESİ

(İki hacı girer.)

BİRİNCİ HACI
Şanslıyız hac yolumuz bugün
Buraya düştü. Azize Loretto'nun türbesini
Ziyaret için Malfi'den buraya gelen
Düşes için yapılacak töreni
Kardinal bizzat yönetecek.
İKİNCİ HACI
Düşes ne kadar dua etse az. Ancona'yı saran
Söylentiye göre, Düşes piçleri ve kâhyası için

Barınak aramaya gelmiş.

BİRİNCİ HACI

Bu, kiliseye göre büyük bir günah değil mi?

İKİNCİ HACI

Bir sarayın yatak odasında düzenlenirse,
Değil.

BİRİNCİ HACI

Kim derdi ki
Böyle soylu bir bayan kendine yakıştırırdı
Küçücük bir adamı.

İKİNCİ HACI

Ya, şehvet
İnsanları eşit kılar. Ünvana kördür.

BİRİNCİ HACI

Tören başlıyor
(Org müziği ve koro başlar.)

İKİNCİ HACI

Bu törende ne çok rahip varmış, garip.

BİRİNCİ HACI

Kim bu kadın, tövbekâr gibi giyinmiş?
Yanında bir adam ve üç küçük çocuk var.

İKİNCİ HACI

Düşes bu, onu görmüştüm
Ancona sokaklarında arabasıyla gezerken.

BİRİNCİ HACI

Bence çok solgun.

İKİNCİ HACI

İşte Kardinal geliyor
Kilise deposundan bu yana. Nedir o kâğıt
Elinde taşıdığı?

KARDİNALİN SESİ Göklerin Hâkimi Yüce Tanrının ve Kurtarıcımız olan Oğlu'nun verdiği yetkiyle ve de Kutsal Kilisemizin diğer görevli ve yöneticilerinin öğüt ve yardımıyla, Malfi Düşesi Angelica Theresa'yı, şehvet düşkünlüğü ve işlediği bedensel günah yüzünden, dostu Antonio Bologna ve de üç çocuğuyla birlikte suçladığımı, kınadığımı ve bunu kanıtladığımı beyan ederim.

BİRİNCİ HACI Onu aforoz etti!

KARDİNALİN SESİ Onun başını, saçının her telini, gözlerini, ağzını, burnunu, dilini, dişlerini, boynunu, omuzlarını, göğsünü, yüreğini, kollarını, bacaklarını, sırtını, midesini, rahmini, tepeden tırnağa vücudunun her bir parçasını lanetliyorum.

İKİNCİ HACI

Yargılanacağına dair
Hiç söylenti yoktu.

BİRİNCİ HACI

Üstelik de o buraya
Sığınmaya gelmişti!

KARDİNALİN SESİ Onları Tanrının evinden ve de yasaların kapsam ve andından ayırıp dışlıyorum. Tüm dindarları onlarla görüşmekten men ediyor ve dünyevi tüm varlıklarına Kutsal Kilise adına el koyuyorum. Onların mumu gözümüz önünde yanmaz olunca, ruhları Tanrı katından, şanları yeryüzünden silinе[95].

İKİNCİ HACI

Demek artık Malfi Düşesi değil!

BİRİNCİ HACI

Hangi hukukla ağabeyi
Mülküne el koyuyor?

İKİNCİ HACI

Bence hiç.

BİRİNCİ HACI

Bugüne dek rastlamadım bundan iyisine
Oysa çok tören gördüm.

İKİNCİ HACI

Neydi böylesine dehşetle
Parmağından söküp çıkardığı?

BİRİNCİ HACI

Nikâh yüzüğü.

SAHNE 6[96]

LORETTO YAKININDA BİR YOL

(Antonio, Düşes, Çocuklar, Cariola, hizmetçiler girer.)

DÜŞES

Ancona'dan sürüldük!

ANTONIO

En kötüsü, aşkımız

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

Günah sayıldı ve tüm İtalya'ya yayıldı
Herkes bizi dışlasın diye, varlığın elinden alındı.

DÜŞES
Elimizde olan biten bunlar mı kaldı?

ANTONIO
Hizmetindeyken az pay alan hizmetçiler
Servetini almaya and içtiler, ama daha kurnazları
Çoktan çekip gittiler.

DÜŞES
İyi etmişler.

ANTONIO
Dünyanın gidişatı bu.
Çöken servetten her dalkavuk kaçar;
Temel çökünce, yapım durur.

DÜŞES
Dün gece garip bir düş gördüm.

ANTONIO
Neydi?

DÜŞES
Sanırım tam tacımı takmıştım
Ansızın tüm elmaslar
İnci oldu.

ANTONIO
Benim yorumum
Tez elden ağlayacaksın çünkü bence
İnci gözyaşıdır.

DÜŞES
Tarlada uçuşan kuşlar
Doğanın yabanında yaşar
Daha mutludur çünkü onlar seçebilir
Eşlerini, ötüşür sevinçlerini baharda.
Sevgili Antonio, bu duruma seni ben soktum.
Çok pişmanım.

ANTONIO
Nedeni sen değilsin.
O andan beri – artık tam anımsanmıyor
Çünkü ardından gelen keder gölgeledi anıyı –
Odanda durup, usun emrine uymadım
Senin için dövüşmek yerine
Nice oyunlar oynadım, ve ben yitirdim
Benliğimi.

(Bosola bir mektupla girer.)

BOSOLA
İyi ki yetiştim size.

DÜŞES
Kardeşimden mi?

BOSOLA
Evet, kardeşiniz Lord Ferdinand'dan
Sevgi ve güvence.

DÜŞES
Siz kötülüğü bile
Aklarsınız.

BOSOLA Efendimiz, sevgili kız kardeşinin Loretto Türbesi'nde karşılaştığı dehşet verici davranışı duymuş. Efendimiz bunu Kardinal ile görüşecek.

DÜŞES *(Okur:)* "Sevgili kardeşim,
neden Malfi'ye dönmüyorsun? Yanında Aziz Antonio Bologna'yı da getir. Bir iş konusunda ona danışacağım."
Garip sözler.
(Mektubu Antonio'ya gösterir.)

BOSOLA
Garip mi? Antonio iyi maliyecidir.

DÜŞES
Öyledir. Kardeşimin ne demek istediğini anlıyorum.
(Antonio'ya:)
Senin öğüdünü değil, kelleni istiyor.
Yani, sen ölmeden gözüne uyku girmez.
İşte, üstü güllerle bezeli
Bir kuyu daha: Bu işte hınzırlık var.
(Okur:)
"Napoli[12] bonolarını elden çıkardım, anladım ki o boş yere suçlanmış. Böylece sana dürüst hizmet verdiğine inandım, kardeşim. Para yüzünden kaygılanmasın, bana onun parası değil, yüreği gerek."
Bence de öyle.

BOSOLA
Sizce de ne?

DÜŞES
Eşimin sevgisine o kadar güvenmez ki
Yürek taşıdığına asla inanmaz
Gözüyle görmeden: Şeytan yeterince kurnaz değil,
Bizi bulmacalarla tuzağa düşüremez.

BOSOLA

Yani siz
Bu kibar ve karşılıksız öneriyi
Geri mi çeviriyorsunuz?

DÜŞES

Evet.

BOSOLA *(Antonio'ya)*

Ya siz?

ANTONIO

Söyleyin ona: Gelmiyorum.

BOSOLA

Bu sizin şecerenizi gösterir.
Küçük insanlar küçük şeylerden ürker
Oysa soylu, yüreklidir. Hoşça kalın, efendim;
Tez elden size haber salarız.
(Çıkar.)

DÜŞES

Sevgili eşim
Kardinal bize çok sert davrandı
Ama kardeşim Ferdinand beterdir
Şimdi tüm yüreğimle yalvarırım
Büyük oğlumuzu al ve tez Milano yolunu tut.
Kalan varımız yoğumuzu
Tek bir bahtsız tekneye yüklemeyelim[97].

ANTONIO

Öğüdün yerinde.
Yaşamımın güzel yarı, elveda. Ayrılık yazgımızsa
Tanrı buyurmuştur, tıpkı çarkından çıkan bir saati
Düzeltmek için elleyen meraklı bir usta gibi.

DÜŞES *(Büyük oğluna:)*

Hangisi iyisi bilemem
Ölümün mü, ayrılık mı? Elveda yavrum;
Mutlusun kara bahtını göremediğinden
Çünkü olanca zekâ ve bilgimiz
Daha çok yaklaştırır bizi
Yeise.
(Susar, oğlunu tekrar çeker.)
Yok, verin onu bana.
Ciğerleri zayıftır. Başına bir şey gelir.
(İkinci oğluna:)
Git, sen git babanla. Ama, sen de pek küçüksün.
Geceleri ağlar ananı ararsın.

Ama daha güçlüsün, yolun da uzun
Sonsuz Tanrı evinde, Efendim, dilerim ayrılmayız[98].

ANTONIO

Ağlama.
Tanrı bizi yoktan yarattı, biz uğraşırız
Yok olmaya. Elveda Cariola sana
Ve kucağındakine.
(Düşese:)
Göremezsem seni bir daha
Küçüklere iyi ana ol
Koru onları kaplandan. Elveda.

DÜŞES

Sana bir kez daha bakayım, çünkü bu söylev ölen bir babanın sözleri.
(Onu öper.)
Elveda.
(Antonio ikinci oğluyla çıkar.)
Defne dalından tacım soldu.

CARİOLA

Bakınız Madam bir bölük silahlı adam
Miğferleri kapalı, bize doğru geliyor.
Neden örtmüşler yüzlerini? Haydut olmalı onlar.
(Bosola miğferli bir muhafızla girer.)

DÜŞES

Yo, hoş geldi onlar.
Dilerim çabuk gelir sonum.
Avınız ben değil miyim?

BOSOLA

Evet.

DÜŞES

Söyleyin, hangi zindana?

BOSOLA

Hiçbirine.

DÜŞES

Öyleyse nereye?

BOSOLA

Sarayınıza. Kardeşiniz güvenlik sağlıyor.

DÜŞES

Güvenlik! Böyle güvenlikte insanlar diri gömülür.
Sülünler ve bıldırcınlar semirmeden yenilir[99].

BOSOLA

Bunlar sizin çocuklarınız mı?

DÜŞES
Evet. Babaları vekilharçtı.
Doğuştan lanetliler.
BOSOLA
Ayıp, Madam,
Bu adi, aşağılık adamı unutun.
DÜŞES
Erkek olsaydım
Şu yapay suratınızı dağıtırdım.
OĞLU
Babam adi değildi, büyüktü.
CARIOLA
Sen sus.
DÜŞES
Neden susacakmış?
Söyleyebilir misiniz, en büyük kim?
Hazin öyküler bana yaraşır
Dinleyin birini:
Bir som balığı açık denize çıkar
Bir köpek balığına rastlar
Kaba balık çirkin sesiyle sorar
Bu ne cüret, cesaret
Derin sularımıza girmek
Sen ne ulusun ne soylu
Sakin sular, sığ ırmak yolu
Sana yaraşır, haydi git katıl
Sersem çamukalara, karideslere takıl
İzinsiz sınırı nasıl aşarsın?
"Ah" demiş som, "Kardeş neden kızarsın?"
Şükret kurtulduk ağa takılmadan
Değerimiz bilinmez çarşıya çıkılmadan.
Ederin olsa da daha yüksek
Ahçının ateşine dayanır mı yürek?"
Kıssadan hisse alın siz efendiler
En hazin durumda biçilir yüksek değer.
Buyurunuz buraya soylular kederim derin
Karşıtımın emrine elbet boyun eğerim,
Derin vadiler ancak ulu tepelerin
Eteğindedir derim.
(Çıkarlar.)

PERDE III

SAHNE 1[100]

KARDİNALİN SARAYINDA BİR ODA

(Kardinal kitap okur. Yanında bir rahip tespih[101] çeker.)

KARDİNAL
Cehennem konusunda bir çekincem var.
(Kitaba bakar.)
Der ki cehennemde tek tip ateş var
Oysa herkes aynı yanmaz.
Her neyse.
(Kitabı kapatır.)
Vicdan azabı ne berbat şeymiş!
Bahçemdeki balıklı havuza bakarım da
Biri, elinde tırmık, sanki bana
Saldıracak.
(Ferdinand ve elinde iki kılıçla siyah iç oğlanı girer.)
KARDİNAL
Vay, hoş geldin, Ferdinand!
Kötü görünüyorsun.
Bakışların pek azimli.
Neyin var?
FERDINAND
Seni cezalandırmaya geldim.
Kurulunu topla.
KARDİNAL
Kurul mu? Neden?
FERDINAND
Çünkü kardeşimizin adını
Halka rezil ettin. Şimdi senden dileğim
Kurulun karşısında
Loretto Türbesinde
Sözünü geri al.
KARDİNAL
Aklını mı kaçırdın?
Ona en şiddetli kızan sendin,

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

Ona adi orospu diyen sen kendin.

FERDINAND

Dedim ama sokakta değil.
Handa hamamda halk onu
Rezil edecek,
Göğsü iri mi, ufak mı
Bahse girecek.
Bunun acısı çıkacak.

KARDİNAL

Onu savunacak mısın?

FERDINAND

Onu savunacağım ve cezalandıracağım.

KARDİNAL

Ne garip sözler. Neden kardeşimiz
Benden çok seni ilgilendirsin?
Sanki o benim değil senin ağzında
Bir çürük diş.
Alın yazısına gelince
Kendimi değil konumumu
İlgilendirir bu iş.
O günah işledi.

FERDINAND

Keseni ilgilendirir desene!
Onun toprağına el koydun!

KARDİNAL

Şimdi anladım derdini. Dur, sinirini bozma
Kârı seninle adilce bölüşürüm.

FERDINAND

Senin önerin duandan beter
Çağır kurulunu, yeter.

KARDİNAL

Gece vakti mi?

FERDINAND

Pişmanlık gün doğuşu beklemez
İtirafın iyisi böyle sessizce
Gecenin son saatinde olur.
Dinle kardeş, itiraf edeceksin,
"Kız kardeşimiz Malfi Düşesine
Aç gözlülüğüm yüzünden leke sürdüm,"
Diyeceksin.

KARDİNAL

Sen çıldırmışsın.

FERDINAND

Daha fazlasını da yapacaksın.
Papaya rica edeceksin bu iğrenç yasak
Onun omuzlarından atılıp düşesliği
Ünvanı ve serveti
Kardeşimize geri verilecek.
Yapmazsan bunları vururum seni.

KARDİNAL

Bu aforoz demektir, dayanamam.

FERDINAND

Bu aforoz demektir, dayanacaksın
Tükürdüğünü yala, ya da çek kılıcı.
(Kılıcın birini Kardinale atar, öbürünü kendisi alır.)

KARDİNAL

Ben din adamıyım. Savaşmam.
(Kitabı kılıç gibi tutar.)
Bu kutsal kitaptır benim savunmam
Yürekliysen savur kılıcını kitaba.
(Ferdinand kılıcıyla kitabı savurur.)

FERDINAND

Dövüşecek misin, yoksa namertçe ölecek misin?
(Kardinale saldırır.)

KARDİNAL *(Fırlar ve kılıcı yakalar.)*

İmdat! – imdat! – Muhafız!

RAHİP

Hey muhafızlar! Muhafızlar!

FERDINAND

Yanıldın!
Onlar duyamaz ulumanı!
Ya itiraf, ya ölüm!

KARDİNAL

İtiraf yok.

FERDINAND

Öyleyse ölüm!
(Ferdinand, Kardinali yaralar. Kardinal kılıcını düşürür.)

KARDİNAL

Yaraladın beni.

FERDINAND

Az bu kadarı.
(Kardinali çeker ve kılıcı saplar.)

KARDİNAL

Ah adalet! İşim bitik.

Ettiklerimin ağır bedeli budur
Keder günahın büyük oğludur.
(Ölür.)

FERDINAND
Cehennem yolculuğunda, rüşvetin eksik kalmasın.
(Para kesesini cesedin üstüne atar. Kara iç oğlanıyla çıkar.)

RAHİP
Ah, bu nasıl ölüm! Yücelik peşindeyken
Avare çocuk gibi
Gezip tozmak isterken
Havada balon izleriz.
Yüce piramit gibi dikilen sen
Koca yaygın tabandan
Yükseldin ve bir zerre,
Bir hiç oluverdin.

SAHNE 2[102]

MİLANO YAKININDA BİR KALINTI

(Antonio ve oğlu girer. Rüzgâra karşı yürümüş gibi pelerinlerine sımsıkı sarılmışlardır.)

ANTONIO
Orada kutsal bir manastır kalıntısı
Bu eski taşların üzerinde yürüdükçe
Ulu bir tarihe ayak basmış oluruz[103].
Fırtınalı günlere göğüs gerip dayanan
Şu bomboş avluya bir bak
Kiliseye tutkun, dinine vurgun
Nice insan yatar burada.
Sandılar ki kemikleri kıyamete dek barınır
Oysa her şeyin gelir sonu.
Tapınaklar da, kentler de, bizler gibi illetlenir,
Bizler gibi ölür elbet, gel oğlum acele edelim
Milano'ya varana dek.

ÇOCUK
Neden annemle kalmadık?

ANTONIO
Biz çok küçüğüz, yaraşmayız yüceye

Onların sorumsuz değirmeni öğütür mezar olur
Bizler gibi cüceye.

ÇOCUK
Demek, görmeyeceğiz artık onu.

YANKI[104]
Görmeyeceğiz artık onu.

ÇOCUK
Dinle, kalıntıdan gelen güzel sesi!

YANKI
Güzel sesi!

ANTONIO
İki yüz adım daha attık mı oğlum
Bu ıssız vadi bitecek ve göreceksin
Milano kalelerini.
Zavallı yavrum, ayakların yara bere içinde
Ama kaçmalıyız tehlikeden. Durmak yok!

YANKI
Durmak yok!

ÇOCUK
Daha hızlı koşarsak, baba, demek gene bize ölüm var?

YANKI
Ölüm var.

ÇOCUK
Yankı ne diyor?

ANTONIO
Sanırım şunu der evlat
Savaşmayanın yazgısı berbat.
Anımsarım bir gün ava çıktık babamla
Britanya ovalarında, şahinimiz
Bir tavşan gördü kovaladı
Zavallıcık ölesiye yoruldu,
Perişan, sırt üstü döndü
Ürkek kaçışlarla taş kesmiş ayaklarını
Şahinin göğsüne bindirdi.
Gene de bakalım kaçmaya
Gerçi göreceksin, karşı çıkılamaz yazgıya.

YANKI
Karşı çıkılamaz yazgıya!

SAHNE 3[105]

DÜŞESİN SARAYINDA BİR ODA

(Ferdinand ve Bosola girer.)

FERDINAND
Kız kardeşimiz Düşes nasıl geçiriyor
Tutsaklığını?
BOSOLA
Soyluca: Anlatayım.
Kedere uzun süre alışmış biri gibi
Derdini gidermek değil, bitirmek istediği[106].
Öylesine soylu ki davranışı
Düşmanlığa yücelik katmış[107].
Güzelliği, gülücüklerde değil
Gözyaşlarında belirgin,
Saatlerce dalar düşünceye.
FERDINAND
Yası sanki güçleniyor
Tepeden bakışıyla.
BOSOLA
Öyle, tıpkı tasması gerildikçe
Azgınlaşan İngiliz köpekleri gibi[108]
Tutsaklık, isteğini artırıyor
Yasaklanan zevklere.
FERDINAND
Kahrolası!
Vekilharç kocasıyla piçlerini sorar mı?
BOSOLA
Çocukları diyelim.
Gerçi anayasamız piçleri ayırır
Meşru çocuktan, ama sevecen doğa
Onları[13] eşit kılar.
FERDINAND
Çocuklarına ağlar mı?
BOSOLA
Evet, çünkü sağ mı değil mi, bilmez.
FERDINAND
Bilecek. Ona armağanımı getir.
Böylece kederi bitecektir.

Gizlenip bakacağım, şehvet günahı
Kafasına nasıl kazınmış.
(Ferdinand[14] balkonda saklanır. Düşes, hizmetkârları ve Cariola girer.)
BOSOLA
Haşmetlileri dilerim iyidirler!
DÜŞES
İyilik benden uzak.
Neden bulursınız zehirli hapları
Altına ve şekere?
BOSOLA
Kardeşiniz
Efendimiz Ferdinand, sizinle barışının
Kanıtı diye ziyaretinize geldi,
Bu arada geçmişe yönelen kederinizi giderir
Ve de eğlenirsiniz diye, Efendimiz Ferdinand
Size çok ender ve de çok değerli
Bir armağan sunar.
DÜŞES
Aradığım armağan değil
Kardeşimden. Gücünün sunacağı en büyük nimet
Dostlarıma dostluktur.
BOSOLA
Armağanı getirin.
DÜŞES *(Cariola'ya)*
Artık kardeşimi tanımaz oldum
Oysa bir zamanlar beni severdi.
(Hizmetkârlar kocaman, oymalı bir sandık getirir. En önde flüt çalan bir görevli vardır.)
BOSOLA
Buyurun, anahtarı.
CARİOLA
Pahalı bir armağan olmalı.
DÜŞES
Yatak odama koyun.
BOSOLA
İçinde neler var, neler.
DÜŞES
Açayım mı?
BOSOLA
Açınız.
(Düşes ağır ağır sandığa gider, anahtarla kapağını açar. Antonio ile

Güzel Sanatlar Fakültesi

oğlunun cesetleri yere yuvarlanır. Cariola haykırır. Düşes dehşetten donmuştur.)
Kardeşiniz bu hazin gösteriyi sundu size
Böylece onların öldüğünü gözlerinizle görünce
Giden gitti diye artık akıllanıp
Yas tutmazsınız.
(Düşes bayılır. Flütçü olanları görünce hemen müziği keser. Bosola Düşesi kaldırır.)
Haydi, yaşamanız gerek!
(Onu ayıltmaya çalışırlar.)
Dindarsınız unutmayın!
Bu boş yası bırakın!
Teselli en kötü anda gelir.
Elinizi sokan arı
Göz kapağınıza yeltenir.

CARİOLA
Ne de güzel teselli
Kemikleri ezilip toz toprak olana
İnansın demek, hepsi yenilenecek gibi
Bir yalana!
(Düşes gene bayılır.)

CARİOLA
Hanımım! İmdat! Onu sakın ayıltmayın
Baygınlık merhamettir. Yardım edin götürelim odasına!

FERDINAND *(Balkondan:)*
İşi bitik! Onu ben bile kurtaramam.

BOSOLA
Neden yaptınız bunu?
Zaten çok acı çekiyordu.

FERDINAND *(Aşağıya iner:)*
Adi uşak! Yakarman merhamet dolu!

BOSOLA
Efendim size iyi hizmet ettim. Bağlılığı
Dürüstlüğe yeğledim. Yemin ederim onun gözleri
Eşinden başkasını görmezdi.
Sadakat, sonun gelsin. Kötülüğe gem vur artık.
Ne olur, ona tesbih ve kutsal kitap verin
Bırakın kendi ruhunu kurtarsın.

FERDINAND
Yerin dibine batsın
Benim kanımdan akarken damarlarında,
Gövdesi, rahatlar dediğin o ruhtan

Daha değerliydi.
Görüyorum günahı sandığımdan da derin.
Vekilharcına olan iğrenç iştahına
Şimdi de utanç yaşları katmış.
Ölümüne yas tutar, şehvetli kederinde çıplak,
Kokmuş gövdeli seyisin dulu.
Böylesine hastalığı otamaya
Neşter derine batmalı
Can almaya.
Senin işin bitti sayılır.

SAHNE 4[109]

DÜŞESİN ŞATOSUNDA AVLU.

(Delio, bir hekim ve Ferdinand'ın kara iç oğlanı girer.)

DELİO
Ben, Delio Bologna
Merhum Antonio Bologna'nın kuzeni
Kendisi bu yörenin eski düşesinin eşiydi.
– O da, biliyorsunuz, bu dört duvar arasında tutsak –
Sizi, Dük Ferdinand Hazretlerini muayene için tuttum,
O şimdi kardeşinin dükalığında yasa dışı hükümdar,
Onun yönetimi akıl almaz feci sözlerle çalkalanıyor.

HEKİM
Dükün derdi melankoli[110] mi, yoksa çılgın bir öfke mi?

DELİO
Dükün iç oğlanı bildiklerini size anlatacak.

İÇ OĞLANI
Son zamanlarda dehşet bunalımına giriyor.

DELİO
Kardeşi Kardinalin ani ve garip ölümü ertesinde
Bu çocuk onu soğuk terler içinde bulmuş
Yüreği ve dili çarpılmış.

İÇ OĞLANI
O gün bugün giderek kötüleşti,
Ama bazen kendine geliyor.

HEKİM
Başka ne gibi belirti
Gösteriyor durumu?
DELİO
Biri Düke rastlamış gece yarısı
Kilisenin arkasında
Yemin ederek ulumuş
Ben bir kurdum[111] demiş, tek fark
Kurdun postu vardır
Benim postum içimde
Çekin kılıcınızı ve de
Etimi yarıp görün siz de
Demiş. Bu korkunç bir delilik değilse
Nedir?
HEKİM
Devam et anlat.Daha da derine inip
Görmeliyim çarpıklığını.
İÇ OĞLANI
Bir kez ona sordum neden yalnızlığı sevdiğini. O da kartallar çoğu kez yalnız uçar dedi. Ancak güvercinler, kargalar, sığırcıklar, birlikte uçar. Sonra ansızın dehşet verici biçimde haykırdı: "Beni izleyen nedir?" Sonra kendini yere attı ve gölgesini boğacağını söyledi.
HEKİM Bu çok kaygı verici bir durum.
İÇ OĞLANI Sonra hemen dehşet içinde kalktı ve çevresine bakındı ve bağırdı: "Haydutlar, serseriler, pezevenkler! Dünya çürümüş! Bunu ancak soğuk mezar paklar. Bu illetin panzehiri kandır." Sonra feci kahkahalar attı. Kılıcını çekti, uludu,"İşte! İşte! Senden arda kalan dil ve işkembe, yağcılık ve zamparalık! Herkes toz olsun," dedi.
HEKİM Bu gerçekten delilik.
DELIO *(İç oğlanına:)* Ya kitap?
İÇ OĞLANI
Dük Ferdinand araştırdı
Söylentiye göre, bir eczacı,
Dostunu kitapla zehirlemiş.
DELIO
Bu hoşuma gitmedi. Düşes için kaygılıyım
Siz Dükü incelerken ben acele
Cortezza'ya[112] gidip askerleri toplayayım
Onlar beni sever Kıbrıs Savaşı'ndan beri
Üstelik Düşese de sadıktırlar bilirim,

Onlarla ve sizin tanınızla
Dükü tutuklar ve Düşesi özgür kılarım.
Haydi bakalım! Gün doğmadan geri dönerim.
(Çıkarlar.)

SAHNE 5[113]

DÜŞESİN SARAYINDA BİR ODA.

(Sahnede Düşes ve Cariola.)

CARIOLA
Ne düşünüyorsunuz Madam?
DÜŞES
Hiç.
Böylesine dalınca, uyuyorum.
CARIOLA
Deliler gibi, gözünüz açıkken mi?
DÜŞES
Acaba buluşabilir miyiz
Öbür dünyada?
CARIOLA
Evet, kuşkusuz.
DÜŞES
Ah keşke olabilseydi de
Ölmüşlerle görüşseydik bir iki gün.
Onlardan öğrenebilirdim, kuşkum yok,
Burada bilemediklerimi.
Kardeşimin hışmına ne dersin, Cariola?
CARIOLA
Antonio'yu eş olarak size yakıştırmadı
Ama bu kadar çok düşünmeyiniz.
DÜŞES
Yok, olmaz.
O hiç böyle değildi
Anımsadığım kadar. Biz küçükken
Bahçede âşık rolü oynar, keserdik
Birbirimizin gırtlağını tahta bıçakla.
Ferdinand hiç de kibar damat olmazdı,

D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

Hep kaçak, haydut oynardı,
Beni yüce bir sunaktan sürükleyip alırdı.
Kökeniyle övünmezdi. Öyleyse neden
Böylesine düşman oldu uysal eşim Antonio'ya,
Bilemiyorum.
(Bosola girer.)

BOSOLA
Huzur dilerim Haşmetlimize!

DÜŞES
Bana huzur yok.

BOSOLA
Haydi, Madam, keyiflenin, hayatınızı kurtaracağım.

DÜŞES
Küçük işlere eğilecek halim yok.

BOSOLA
İnanın acıyorum size çok.

DÜŞES
Öyleyse budalasınız
Kendine bile acımayan, böylesine perişan birine
acımakla. Alçak, söyle kardeşlerime, kendime geldim ya,
Artık alıp vereceğim en güzel armağan
Ölümdür benim için.

BOSOLA
Ölüm sizi korkutmuyor mu?

DÜŞES
Neden korkacak mışım?
Bilirken en iyilerle buluşacağımı
Öbür dünyada?

BOSOLA
Yok, yaşamanız gerek.
Ölümden söz eden kim? Hiç kuşkusuz kardeşiniz
Yaşamanızı ister, efendimiz. Tek düşüncesi
Sizin esenliğiniz, yeter ki siz
Kitaba el basıp yemin ediniz
Bir daha evlenmeyeceğinize.
İşte kutsal kitap, haydi öpünüz.

DÜŞES
Burası kolay. Yüreğim artık
Cansız bir et parçası, artık
Yerde gökte tek arzum kaldı.
Hâlâ iki çocuğum var. Yoksa kardeşlerim
Gelip onların da gırtlağını kesmez mi?

BOSOLA
Konuşabiliyorlar mı?

DÜŞES
Evet.

BOSOLA Öyleyse onlara kurt yavrusu diyemez. Neyse, daha fazla pazarlığa gereksinmeden anlaşmaya varacaktır. Bu yemin kardeşinize yeter. Kitabı öpünüz.

DÜŞES
Öyleyse
Severek and içerim, asla evlenmeyeceğim
Çünkü dilerim çok geçmeden eşimle buluşurum
Cennette, kardeşlerim bana el uzatamaz orada,
Karışamaz sevincimize. Çünkü onlar
Cehennemde uluyacak.
İşte ben de and içer, kitabı öperim. Amin.
(Kitabı öper.)

BOSOLA
Böylece emin olacaktır, andınızı bozmazsınız.

DÜŞES
Başka?

BOSOLA
Kardeşiniz Dük Hazretleri
Bu feci olayda içini rahatlattınız diye
Elinizden alınmamış olması gereken
Varlığınızı ve dükalığınızı size geri verecek.
(Dışarıdan trampet ve yürüyüş sesleri gelir.)

CARIOLA
Hanımefendim, özgürsünüz!

BİRİNCİ KADIN *(Pencerede:)*
Hanımımı tutsak tutan saray muhafızı
Gidiyor.

İKİNCİ KADIN
Bayrağı da yeniden uçuşuyor
Kulede.

BOSOLA[15]
Düşes giysilerinizi giyiniz, Haşmetlim.
(Dört hizmetkâr kadın, düşes giysisi ve tacını getirir.)
Lütfen resmi giyininiz.

CARIOLA
Efendimiz, ayağa kalkabilir misiniz?

DÜŞES
Neler oluyor? Bir mucize olmalı:

Daha çıldırmadım, gerçi kederimden
Yüreğim hançerli, ama çıldırmadım.
Bu gürültü de ne?
(Çanlar. Bir papaz girer. Aforozun iptali ve Düşesin mallarının geri verilmesine dair Latince bir bildiri okur.)

DÜŞES
Bu da ne demek?

BOSOLA
Kardeşiniz Dükün önerisiyle
Papa sizin aforoz kararınızı iptal etti
Ve mallarınızı geri verdirdi.

DÜŞES
Yani bu, benim ve çocuklarımın üzerinden
Kilisenin yasakları kalktı mı demek?

BOSOLA
Öyle.

DÜŞES
Yetkilerim de geri verildi?

BOSOLA
Yeniden Malfi Düşesisiniz.
(Eğilerek selam verir. Papaz çıkar.)

DÜŞES
Kardinal buna ne diyor?

BOSOLA
Cesetler konuşamaz.

DÜŞES
İyi de, Kardinal ne diyor?

BOSOLA
Ancona Prensi, Kardinal hazretleri
Öldüler.

DÜŞES
Öldü mü?

BOSOLA
Efendimiz Ferdinand,
Onun sizin bahtsızlığınızı açıklamasını
Bağışlamadı.

DÜŞES
Bosola, kardeşim deli mi?

BOSOLA
Yalnızca sizinle ilgili konularda.

DÜŞES
Kardeşim kardeşimi öldürmüş.

BOSOLA
İdam edildi.
Kardeşiniz, Dük Hazretleri, az sonra
Ziyaretinize gelecek, elinizi öpüp
Kendini bağışlatacak.
(Çıkar. Düşes kalkar, donup kalmıştır.)

CARİOLA
Kardeşinizin feci ölümüne
Böylesine yas tutmayın.

DÜŞES
Ne çare, ağlayamam
Gözyaşlarım tükendi. Yas tutmazsam bağışlayın
Oysa tutmam gerek. Kardeşim Ferdinand
Ve de buraya gelişi için çok kaygılıyım
Keşke böylesine halsiz, bitkin olmasaydım.
Çabuk davranmalı, canlılarımı koruyup
Ölülerimi gömmeliyim.
Yasak kalktığına göre
Onları çöplükten alıp yerleştireyim
Hazırlayacağım kutsal mezara.
Yakışır bir tören sunmalıyım
Sevgili Antonio ile oğluma
Ve yas giysilerimle tabutların ardında
Yürüyeyim dünya alem önünde.
Theresa, git çocuklarımı getir. Dileğim şu:
Babalarının yası için uygun giydirilsinler.
Ama, tehlikeli bir konuğum gelecek
Çocuklarım gözüne kem gelebilir.
Mariana, lütfen muhafızlarımın başını bul
Söyle ona buraya silahlı on adam getirsin.
Konuğum beni bağışlamaya geliyor,
Elini uzatacak – ne yazık ki
Kan damlayacak o elden –
Oysa ben onu bağışlayamam, bu nedenle
Getir odamdan bir zamanlar
Çılgın kardeşimin verdiği silahı:
Böylece tanımış olur kaplan kardeşim
Kaplan kız kardeşini.

CARIOLA
Hanımefendimiz, sizi böyle kararlı görmek ne güzel.

DÜŞES
Cariola, güçlükle kalkıyorum. Şu anda

Zavallı aklımı kurcalayan bir soru var.
Benim aşağılanmam, varım yoğumdan edinmem
Kardeşimi öldürmeye mi yarar[16].

CARIOLA
Doğru.
Sizden yana çıkmasına şaştım.
Nefret ettiği besbelli.
DÜŞES
Ah, Cariola
Keşke ben de böyle
Basite indirseydim. Ama, olmaz.
Kafamın içi kapkaranlık.
Kardeşim Ferdinand'la ilgili
Nice garip soru var
Yarı unutulmuş, asla yanıtlanmamış.
CARIOLA
Efendim, solgun görünüyorsunuz.
DÜŞES
Sanırım
Daha önce hiç bilmediğim bir şeyi
Anlamaya başladım. Ah, zavallı kardeşim!
Cariola, bazı günahların kökü
Nefretten de derindir.
CARIOLA
Ah, hanımefendim
Siz hastasınız. Böyle düşünceler
Hastalıktan kaynaklanır. Siz iyileşince
Camdan uçup giderler.
DÜŞES
Evet, giderek kötüleşiyorum, Cariola.
Oturt beni. Sanırım az sonra öleceğim.
CARIOLA
Böyle demeyin. Tanrıya karşı gelmeyin.
DÜŞES
Bacaklarım uyuştu. Acı çekmiyorum
Ama ayağım sanki uykuda.
CARIOLA Yediğiniz bir şey dokunmuş olmalı. Bacaklarınızı ovayım. Hanımefendim, buz gibisiniz. (*Çömelirken ansızın*) Öptüğünüz kitap! Kitaptan oldu! Alçaklar! Canavarlar! Katiller!
DÜŞES
Andım!

CARIOLA
Andınız! Bozmayacağınızdan emin olmak istemiş!
(Kadınlara:)
Hanımefendim hasta! Yardım isteyin!
DÜŞES
Nasıl bir büyücülük bu?
CARIOLA *(Öbür kadınlar koşuşurken:)*
Su ısıtın. Likör getirin.
Bunu Dük yaptı. Su, şarap getirin.
Hanımefendim zehirlendi. Çabuk hekim çağırın!
DÜŞES
Bana yaramaz. Hastalığım ölümcül.
Artık sırrını biliyorum. Sanırım
Namusum ve ötesini zorlamasının
Nedenini anladım.
CARIOLA
Neler diyorsunuz, Madam?
DÜŞES
Bu ateşli kural, evlenmeyeyim diye,
Bu gözetim! Çarşaflarımı böyle parçalaması!
Dolaptaki armağan!
Ve acımı açığa çıkaran kardeşini
Katledişi. Tüm bu hışım,
Bu acımasız perişanlık!
Şimdi de zehir, beni cezalandırmak için
Yatağımı paylaştım diye.
Bu ateş, kardeşe yaraşmaz
Bu ateş, bir aşkın ateşi
Ne yazık, öz kardeşim!
Aşkını dost eliyle değil, ölümle sundu.
CARIOLA
Ne olur, içiniz şu likörü.
DÜŞES
Neye yarar?
Yo, ver içeyim, yaşamam gerek.
Kardeşim gelince, söyleşerek
Anladığımı ona bildirmeliyim.
Çünkü öylesine acıyorum ki ona
Her şeyi silip süpürdü merhamet.
Ördüğü felaket
Benim kederim, ve onun kederi.
Ah, öyle bitkinim ki, biraz dinlensem.

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

CARIOLA

Yo, yo, efendim
Bu zehirle uyuyan, bir daha uyanamaz.

DÜŞES

Öyleyse uyumam. Yardım et, Cariola
Yürüyelim, dinlendirme beni, söz ver!
Kardeşimle görüşmeden ölemem.
(Yardımla kalkar, yürümeye başlar, Cariola ve ağlayan kadınlar ona destek olur.)
Biri baksın, Dük geliyor mu,
Acele edin. Vaktim daraldı.
(Kadınlar pencereye bakmaya gider.)
Öyle sesli ağlamayın.
Henüz sağır değilim, bu ses aklımı çeliyor.
(Cariola'ya:)
Ne olursun küçük oğluma
Bir şurup ver, üşütmüş. Kızım da
Yatmadan dua etsin. Yürümem gerek
Sekersem beni dürtükle. Seslenin, bağırın
Kulağıma: "O ruhunu yitirdi,
Çünkü sana âşıktı."
Ay, başım dönüyor.

CARIOLA

Bana dayanın, efendim.

DÜŞES

Dünyanın
Olanca soğuğu yüreğime siniyor.
Kardeşim ağırdan aldı. Söyleyin ona, bekleyemedim.
(Ölür. Kadınlar inilder. Biri dışarıya fırlar. Dışarıdan haykırışlar, sonra trampet sesleri.
Bosola ve cellatlar girer.)

BOSOLA

Birileri de çocukları boğsun.
(İki cellat çıkar.)

CARIOLA

Ah, sonsuza dek
Lanetleneceksiniz. Sıra bende,
Öyle emredilmedi mi?

BOSOLA

Evet, sevindim
Böylesine hazır olduğuna.

CARIOLA

Yanıldınız, efendim.
Hazır değilim, ölmeyeceğim,
Önce yargılanayım, ve bileyim
Suçum neymiş.

BOSOLA

Gelin, götürün şunu. –
Onun sözünü dinlerdin; şimdi bizimkini dinle.

CARIOLA

Ölmeyeceğim, ölmemeliyim; bir gençle
Nişanlıyım.

BOSOLA

İşte nikâh yüzüğün.

CARIOLA

Bırakın, Dük'le konuşayım: Ona karşı
Bir ihanet var, biliyorum.

BOSOLA

Katiller: – Boğun şunu.

BİRİNCİ CELLAT

Isırıp tırmalıyor.

CARIOLA

Beni şimdi öldürürseniz
Cehenneme giderim; tam iki yıldır
Günah çıkarmadım.

BOSOLA *(Cellata)*

Haydi!

CARIOLA

Hamileyim.

BOSOLA

Ya, öyleyse
Onurun temizlenir.
(Cariola'yı boğarlar.)
Onu yandaki odaya götürün.
(Düşesi gösterir.)
Bu yerinde kalsın.
(Trampetler susar. Ferdinand girer.)

FERDINAND

Öldü mü?

BOSOLA

Dilediğiniz gibi
Oldu. Gözünüzü çevirin şuraya.

FERDINAND
Hiç ayırmadan.
BOSOLA
Ağlamıyor musunuz?
Öbür günahlar konuşur; cinayet haykırır.
Su toprağı ıslatır, oysa kan
Yukarıya fışkırır, semaya çiy yağdırır.
FERDINAND
Yüzünü örtün; gözüm kamaşıyor, genç öldü.
BOSOLA
Bence değil. Mutsuzluğu
Yaşına yaş katmıştı.
FERDINAND
Biz ikizdik. O benden birkaç dakika sonra
Doğmuştu, birkaç dakika önce öldü.
Açın, bir kez daha yüzünü göreyim.
(Bosola'ya:)
Ona neden acımadın? Ne iyi, dürüst bir adam olurdun
Onu bir kutsal sığınağa götürseydin!
Ya da, iyi amaç uğruna yürekli, –
Karşı dursaydın eğer
Onun paklığıyla benim kinim arasında!
Aklım başımda değilken sana
Git en aziz dostumu öldür dedim, sen de yaptın.
Nedenini iyice bir deşeyim.
Evlenmesi yüreğimde derin bir yara açtı.
Gerçi, içimde bir umut yok değildi
Hep dul kalırsa, öldüğünde
Bana büyük miras bırakacaktı.
Bu haince gelebilir, oysa daha kötüsü
Ağzıma almadığım bir başka nedendir.
Diyelim bu neden, benim gemsiz ateşim,
Kötülüğüm, kinimdir. Ama değil,
O da değil, korkarım.
(Bosola'ya:)
Sana gelince, senden iğreniyorum.
Dünyanın bilinmeyen bucağına başını al git
Seni bir daha gözüm görmesin.
BOSOLA
Efendim! Belleğinizi tazeleyeyim,
Çünkü nankörlüğe yöneldiniz.
Oysa ben, hizmetime ödül beklerim.

FERDINAND *(Giderek daha da kışkırtıcı:)*
Sana ne vereceğimi söyleyeyim: Bir ip.
Asılacaksın.

BOSOLA
Ha?
FERDINAND
Ya. Enayi gibi yaşamını tehlikeye attın
Bu yüzden öleceksin.
BOSOLA
Demek ücretim bu, ey alçak?
Çek kılıcı, ya da gör yazgın ne olacak.
(Ferdinand kıpırdamaz. Bosola onu yaralar.)
FERDINAND
Bu ölümcül.
Şerden bazen hayır doğar.
Kardeşim, canım kız kardeşim!
İşte ruhum sana koşar.
(Ölür.)
BOSOLA *(Inanamaz:)*
Dövüşmedin ha?
Sanırım gene elinde araçtım ben
Amacın ve kurnazlığın öyle kurdu,
Seni öldürmemi istedin, oldu.

SAHNE 6[114]

DÜŞESİN ŞATOSUNUN AVLUSU

(Yüzbaşı Delio, Düşes'in en büyük oğlu ve askerlerle girer.)

DELIO
Düşes nerede?
(Askerler, Bosola'yı sürükleyerek, saraydan çıkar.)
ASKER
Malfi Düşesi içeride yatıyor
Kardeşi Ferdinand öldürdü.
Onu da, kendi casusu.

BOSOLA

Bir budala tarafından
Boş yere işlenen, yerinde bir iş.
Onun hainliğine hizmet ettim,
Dünyada en çok ona yaranmaktı amacım.
İnanın efendiler
Kötülükten iğrensem de
Emredene hayrandım[115].

DELIO

Kuzenimi öldüren de bu.
Günahı yüklü –
Asılsın.

BOSOLA

Ama efendim
Benimki korkudan da öte[116].
Değerli kafaları güvensizlik çelmesin,
Ya ölüm, ya utanç, hangisi uygunsa
Benim yolum o yöne.
(Bir asker onu götürür.)

YÜZBAŞI

Aziz Delio, geç kalmışız.

DELIO

Düşesin küçük kızını buldunuz mu?

ASKER

Ne yazık – Ölmüş.

DELIO[17]

Bu güçlü aileden arda kalan tek kişi
Bu çocuk, bir hizmetkâr kurtarmış kargaşada.
Bu zavallı seçkinler, buzda kayıp, karda
Ayak izi kalan kadar bile bırakmaz
Ün ya da san ardında. Güneş açtı mı
Ne iz kalır, ne biçim – Soyluca kullanalım
Bu çöküntüyü ve toplayalım onca gücümüzü
Bu gencecik, umut dolu efendiciğe
Sağlayalım anasının hakkını.

YÜZBAŞI

Duydunuz elbet
Onun soylu değilmiş kökü?

DELIO

Boş söylem bunlar
Bu kadim, bu sağlam dört duvar ardında
Yakıp yıkan laflar kadar asılsız.

Gerçek olsaydı eğer, şuracıkta
Gövdesi kuruyup bitmiş
Yüz yıllık ağaç filiz verirdi,
Umut taşırdı hemen. Haydi artık
Toprağa verelim bahtsız kardeşleri
Gizli nedenlerle beslendi kara bahtları
Bilmesek de nedenleri bürünsün merhamete tahtları.

SON

[EK]

[ÖNDEYİŞ'İN ALMANCA METNİ]

ÖNDEYİŞ

(Ferdinand günah çıkarma koltuğunda, Rahip)

RAHİP *(Bağırarak)*
Tek kelime daha etmeyin Prens! Duymak istemiyorum!
FERDINAND
Herkesin yapabildiği bir şeyi ben yapamaz mıyım – ben âşık olamaz mıyım?
RAHİP
Siz delirmişsiniz, susun!
FERDINAND
Kolum kanadım kesilinceye kadar dayandım
Seven insanın soluk alıp verebildiği
İç çekişleri, umarsız inlemeleri bastırdım
Gözlerime görmeyi
Kulaklarıma işitmeyi
Ellerime dokunmayı yasakladım
Elleri, gözleri ve kulakları olmayan bir yıkıntı haline geldim. Yeter ki,
(Bağırır)
Onun varlığının farkına varmayayım diye çabaladım.
Onun yatağından ebediyen uzak kalmamın nedeni...
RAHİP
Tek kelime daha etmeyin!
FERDINAND
Dünyaya onun erkek kardeşi olarak geldiğim için mi
Onun yatağından ebediyen uzak kalmak zorundayım?
RAHİP
Bahtsız! Buraya gelmeden önce
Bu koltuğa oturduğunda neler duyacağını biliyordun.
FERDINAND
Denizlerin med cezirlerini durdurmak

Ondan uzak kalmaktan daha kolay...
RAHİP
Her şeyi baştan anlatma, şaşkın!
Sen buraya günah çıkarmaya değil
İçini dökmeye gelmişsin. Sesin günah dolu.
Bütün İtalya'nın kutsadığı o insan sen misin?
Savaş sanatının, hitabet yeteneğinin ve bilgisinin ünü
Kalabriya Üniversitelerinde almış yürümüş o insan sen misin?
Bilginin yolundan şehvetle ve
Ölümle buluşmak için ayrıldın, çünkü şehvet
Seni ölüme götürecek.
FERDINAND
Biliyorum.
Öyleyse bana bir çıkış yolu göster, tabii eğer varsa.
RAHİP
Ben de öyle yapacağım: Hiç zaman kaybetmeden
Evine yollan, ama eve giderken
Karşılaşacağın kimselerin yüzüne bakma.
Evinin en dip odasına kapat kendini
Orada dizlerinin üzerine çök ve şu zavallı başını
Yerden yere vurarak Tanrı'ya yakar.
Sözlerini gözyaşlarınla yıka
Hatta kanlı gözyaşlarınla, ancak böyle
Yüreğini çürüten hayvansı arzularından kurtulabilirsin.
Neye benzediğini anla: Bir pisliğe, bir solucana
Hiçbir şeyden de öte bir leş parçasına.
FERDINAND
Demek öyle.
Ben mahvoldum. Kendimi
Kıbrıs Savaşı'nın içine atmaya karar verdim.
Böylece çürümüş varlığım kan içinde boğulmuş
Ve bu dünyadan silinip gitmiş olur.
RAHİP
Oğlum, bahtsız gemin nereye giderse gitsin
Senin için dua edeceğim, çünkü buna muhtaçsın.

(Not: Bu metin Almanca'dan, Ayşe Selen tarafından çevrilmiştir.)

[BRECHT/AUDEN (1946): PERDE I, SAHNE 5]

SAHNE 5

(Bosola bir mektupla girer.)

BOSOLA Büyük devlet adamlarını yakından tanımak, yalan dolanda ustalaşmak demektir. Ben surat konusunda bilge olmaktayım. Kardinali ele alalım. Fırtına öncesinde pis bir domuz balığı gibi burnunu havaya diker. Ya efendim Ferdinand Hazretleri? Dumanı tütmeyen öldüresi bir top gibi gürler. Bu mektup ona zehir zemberek olacaktır. Kimilerine göre soyluların ruhu, sıradan kişilere oranla daha yüce amaçlarla oluşur: Onlar da aldatılır, aynı eldir uzanan; aynı hırs onları sarsar; bir papazı domuz hırsızlığı için mahkemeye götüren, komşuları perişan eden neden, onlara koskoca bir yöreyi çökerttirir, güzelim kentleri top ateşine tutturur. Peki, kurttan kuştan kaçıp barınak ararmış gibi, onu başını alıp gece boyunca koşturtan nedir? *(Haberci girer)* Ne var efendim? Böyle acele niye geldiniz?

HABERCİ Venedik'e felaket haberiyle bir gemi geldi. Sur açıklarında demirliyken, gece yarısı bizim alay hücuma uğramış, ihanetten kuşkulanıyorlar. Lord Sylvio ve Mescara Markisi öldürülmüş, Dük Ferdinand da tutsak edilmiş, Şam'a götürülmüş, fidye kararlaştırılmadan salıverilmeyecekmiş. Düşese hemen haber vermeliyim.

BOSOLA En iyisi, vekilharcı Antonio'ya söyleyin.

HABERCİ Lütfen efendim, atım ahıra bağlansın. Ben içeri gireyim. *(Haberci çıkar.)*

BOSOLA *(Mektubu yırtar:)*

Mürekkebi kurumadan yırtalım
Beklenmedik bir olay kesmeden
İyi kötü amacımızı: Ama yazgı
Sonsuzdur, er geç baş verir,
Gerçi aptallar, ara verilince,
Kural işlemez sanır.

[BRECHT/AUDEN (1946): PERDE II, SAHNE I]

SAHNE 1

BİRİNCİ VATANDAŞ Araba rüzgâr gibi geçti.

İKİNCİ VATANDAŞ Nereye doğru?

BİRİNCİ VATANDAŞ Kardinalin Sarayına.

(Üçüncü Vatandaş girer.)

ÜÇÜNCÜ VATANDAŞ Biri panjuru çekmeden yüzünü şöyle bir görebildim. Calabria Düküydü.

İKİNCİ VATANDAŞ Tanrıya şükür. Uzun süre tutsak kalmıştı.

BİRİNCİ VATANDAŞ Kardinal hazretleri, kardeşine fidye diye böyle büyük bir para ödemek istememiş. Tam iki konak parasına mal olmuş.

ÜÇÜNCÜ VATANDAŞ Acele dönüşüyle yer yerinden oynayacak. Kız kardeşinin orospu olduğunu duyunca kıyametler kopacak.

BİRİNCİ VATANDAŞ Üç piç doğurmuş derler.

ÜÇÜNCÜ VATANDAŞ Beş.

BİRİNCİ VATANDAŞ Her birine bir düzine adam babalık taslarmış.

ÜÇÜNCÜ VATANDAŞ Hanımefendinin uşakları sokakta koca burnundan tanınırmış.

İKİNCİ VATANDAŞ Ayıp sizlere, bir damlacık gerçeğe dağ boyu yalan katan söylentileri ağzınıza aldığınız için. Başkalarını ayıplayan kendi suçuna baksın. Ve de en çok yalanı kendine yakıştırsın.

[PERDE II, SAHNE 5 İÇİN SEÇENEK]

II, 5[117]

(Fransız ve İngiliz Elçileri girer.)

FRANSIZ ELÇİSİ
Düşesin duruşmasını izlemek için
Önemli büyükelçileri[118] çağırmakla iyi ettiler.
Kara şehvetinin kanıtı olarak
Bizim tanıklığımıza güvenerek
Komşu ülkelerde de onu
Suçlu ilan ederler.
İNGİLİZ ELÇİSİ
Acaba Ancona devletinin gücü nedir ki
Özgür bir prensi yargılıyor, ne dersiniz?
FRANSIZ ELÇİSİ
Burası özgür bir ülkedir efendim,
Kardeşi Kardinal de başıboşluğunu duyunca
Düşesin buraya hacca gelmelerini fırsat bilip
Hepsini tutuklattı,
Düşesi, vekilharcı ve uygunsuzluğun meyvelerini.
Şimdi de, bir çabuk, yargıya getiriyor.
İNGİLİZ ELÇİSİ
Hangi hukukla?
FRANSIZ ELÇİSİ
Bence hiçbir hukukla.
Büyük ailelerde, bu hizipler
Tilkiye benzer, başı kesildi mi
Ateş kuyruğa sıçrar
Ülkelerini yakıp yıkar.
İNGİLİZ ELÇİSİ
Gene de suç işledi. Kim derdi ki
Böyle bir hanımefendi kendine
Küçük bir adam yakıştıracak?
FRANSIZ ELÇİSİ
Zevk düşkünü hanımefendiler
Çoğu kez direnç ve düşte
Saçmalar.
(Mübaşir girer.)

MÜBAŞİR Lütfen susalım, efendilerimiz geliyorlar.
(Ferdinand, Kardinal ile Düşes, Antonio, çocukları getiren muhafızlar girer.)
MÜBAŞİR *(Antonio'ya)* Ayağa kalk, ait olduğun yere geç. Burası mahkeme salonu, Düşesin yatak odası değil. Burası adaletin evidir, sen burada üstlerinle birlikte duramazsın.
FRANSIZ ELÇİSİ
Bazıları, kiliseye giden Hollandalı kadınlar gibi, iskemlesini yanında taşır.
MÜBAŞİR Mahkeme hazır, Efendim.
KARDİNAL
Kürsüye geliniz, Sayın Bayan, siz de Efendim
Savınızı sayınız.
SAVCI Domine judex, converte oculos in hanc pestem, mulierum corruptissimam[119].
DÜŞES
Bu kim?
FERDINAND
Size karşı bir hukukçu, savcı.
DÜŞES
Lütfen, efendim, kendi dilimizi konuşsun
Yoksa yanıtlamam.
FERDINAND
Neden, Latince bilirsiniz.
DÜŞES
Bilirim efendim, ama dinleyenler arasında,
Savunmamı duymak isteyenlerin yarıdan çoğu
Bilmeyebilir.
KARDİNAL
Devam ediniz efendim.
DÜŞES
Rica ederim,
Suçlanmam yabancı bir dilin
Sis perdesine bürünmesin: Burada herkes
Beni neyle suçladığınızı işitsin.
FERDINAND
Lütfen dilinizi değiştiriniz.
KARDİNAL
Aman, Sayın Bayan, suçlanmanız böylece
Daha da ünlenecek.
SAVCI
Pekâlâ öyle olsun!

Bilge yargıçlar, lütfediniz
Dizi dizi yolsuzluğa sapmış
Bu sefih ve sapık kadına
Yargınızı açıkça sununuz
Anılarda yer etsin suçlamanız
Ona ve uzantılarına.

DÜŞES
Nedir bunlar?

SAVCI
Sakin olunuz!
Büyük günahlar bulaşıcıdır.

KARDİNAL
Daha açık konuşayım
Çılgınlığınızı yüzünüze daha kara
Harflerle yazıp çizeyim.

DÜŞES
İşte yanılgınız!
Yüzümün akıdır saldırdığınız
Anamızın ak sütü gibi.

KARDİNAL
Şu yaratığa bir bakın Saygın Yargıçlar...

DÜŞES
Aziz Efendim,
Saygın bir Kardinale yaraşmaz
Böylesine savlar! Bu bir yargısız infaz!
Beni suçlayacaksanız, yargıcım olmayınız!
İniniz kürsünüzden!

KARDİNAL
Bakınız, Sayın Yargıçlar,
Olgun bir meyve gibi görünse de,
Elma tacirleri Sodom ve Gomora'da
Böylesine meyveler görmüşler[120]
Bir dokunsam, toz duman olup
Dökülür hemen.

DÜŞES
Ah, nerede merhamet
Al libaslar[121] giymez elbet.

KARDİNAL
Söyleyiniz bayan, yadsıyor musunuz
Yokluğumuzdan yararlanıp
Kirli ve sefih yaşadığınızı?

DÜŞES
Yanıltıldınız: Evlilikti bu, bir sözleşme,
Bir odada per verba presenti.

KARDİNAL
Hiç kuşkum yok
İkinci cennet olsaydı yitirilecek
Bu şeytan ona da ihanet edecek.

DÜŞES
Şeytan resimleriyle çocukları korkutunuz.
Böylesine tokatlar bana ulaşmaz.
"Kirli" ve "sefih" suçlamalarınız
Özünüzden kaynaklanır.
Rüzgâra karşı tükürenin pisliği
Kendi suratına çarpar.

KARDİNAL
Öyle mi?
Lütfen bayan, şu sorumu yanıtlayın: Biz yokken
soylu Malfi sarayını kirleten hiçbir pislik
sızmadı mı ortaya?
(Antonio'ya:)
Sizi yönetici yapan nedir?

ANTONIO Tabii, dürüstlüğüm; dürüstlüğüm olmalı.

KARDİNAL Şehvetiniz. Üstelik sarayın vekilharcıyken,
hesaplarda hile yapmadınız mı?
(Antonio ses çıkarmaz. Kardinal, Düşes'e döner:)
Kardeşiniz Ferdinand sizinle para için anlaşmadı mı?
Napolili bir Yahudi'den alınana kefil olmadı mı?
Senetler sahte çıkmadı mı?

DÜŞES
Doğru değil.

KARDİNAL
Sonra da, kendi ifadenize göre,
Napoli'de kardeşimizin bonoları protesto edilmedi mi?

DÜŞES
Edilmedi.

KARDİNAL
Ama görevlilerinize böyle söylediniz.

DÜŞES
Kocamın hayatını kurtarmak için.
Onu sevdim diye mi beni suçluyorsunuz?

KARDİNAL
Şu yaratığa bir bakın, kocasıymış.

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

DÜŞES
Sokakta olsaydı,
Oda penceremin dibinde dursaydı,
Gene de ona varmak isterdim.
KARDİNAL
Duydunuz ya, sayın Yargıçlar, şehvetli bir aşka, günah
içinde bir yaşama, ciddi bir evlilik diyor. Böylece
bu orospu, kutsal oluyor.
DÜŞES
A! Orospu ha! Bu da nesi?
(Salonda mırıltılar. Ferdinand kalkar ve ağır ağır inip, Düşesle yüzleşir. Ansızın sessizlik.)
İNGİLİZ ELÇİSİ
Öyle bir bakışı var ki,
Olanca yeşili soldurur, müziği bozar
Ve bir cadı fısıltısına dönüştürür.
FERDINAND
Neymiş? Neymiş?
Anlatayım mı, neymiş orospu? Anlatırım elbet
Kişiliğini sererim önünüze. En önce
Bal şekerdir, yiyeni bozar; adamın burnuna
Zehir sokar. Dolandırıcı simyacıdır
Sakin havada tekne batırır. Neymiş orospu?
Doğa baharı unutmuşcasına
Buz kesmiş, kupkuru Rus geceleri.
Cehennemin gerçek ateşi.
Neymiş orospu?
Hem düğünde, hem cenazede
Tek ses çalan süslü çanlar.
Zindanda çürüyüp, özürleri göstermek için
Cerrahlara verilen cesetlerden de berbat.
Neymiş orospu? Sahte yaldızlı kalp para gibi
Kim basarsa bassın, alanın
Başı derde girer.
DÜŞES
Bu adam beni korkutuyor.
FERDINAND
Oysa kaçamazsın
Kendi ettiğinden. Seni cezalandıracak
Mahkeme yoktur. Benim kız kardeşim var mıydı?
Bir kolum yara aldı, çürüdü
Onu keseceğim.

(Ferdinand çıkar.)
İNGİLİZ ELÇİSİ
Çok kötü bir şey parladı pencerede
O konuşurken
Keşke görmeseydim.
FRANSIZ ELÇİSİ
Onu severmiş derler
Canından çok. Onun utancı
Mağrur ruhunu yıkmış. İşte gerçek ölüm acısı,
Baş yukarıda savaşan yaşam acısı.
İNGİLİZ ELÇİSİ
Şşş! Düşes konuşacak.
DÜŞES
Benim sizler gibi
Okuyacak fermanım yok,
Üfürdüğünüz büyü, sayın bilgeler,
Beni mahva yönelik
Nefreti belli. Kardeşim, senin umudun
Dul kalsaydım eğer
Büyük servete konmaktı ölümümde.
KARDİNAL
İşte, buyurunuz yargıçlar,
Duruşmaya rezalet katıyor.
DÜŞES
Evlerim var
Ziynetlerim, biraz da birikmiş param[132].
Bunlar sizi cömert yapar mı?
KARDİNAL
İşte, ne yüzle rüşvet öneriyor
Adaleti susturmak için. Kaydedin bunu
Masumluk savına karşı.
DÜŞES
Beni suçlayın, kafamı koparıp atın
Gene de dost kalırız! Ancak, yaşamımı
Ne sizin ne de bir başka erkeğin
Ayağına düşüremem, efendim.
KARDİNAL
Yeter artık susunuz, çünkü verildi hükmünüz.
Dinleyin. Giovanna, sizin aşikâr suçunuz
Günümüz koşullarına göre, merhamet meyvelerini
Sizden çekip kopardı. Böyle yoz savunmayla
Hem yaşamınız hem de güzelliğiniz

Soyluları yakıp kavuran
Yıldızların yazgısına dönüştü.
Hükmünüzü bekleyin.
(Kardinal ve dinsel yargıçlar kalkar, Kardinalin işaretiyle öbürleri de kalkar. Düşes, Antonio ve çocuklar onun önüne getirilir.)

KARDİNAL Yüce Tanrının, Semaların Babası ve Kurtarıcımız olan Oğlunun verdiği yetkiyle, Ancona Kardinali olarak, Malfi Düşesi Theresa ile gayri meşru eşini ve çocuklarını, Kutsal Pederimiz Papanın ve tüm başpiskopos ve piskopos, rahip ve papazların ve de kutsal kilisemizin vaizleri ve üyelerinin sağlığı ve yardımıyla, açığa çıkmış olan şehvet düşkünlüğü ve bedensel günahları nedeniyle lanetlediğimi beyan ve ilan ederim.

FRANSIZ ELÇİSİ
Onu aforoz etti!

KARDİNAL Onun başını, saçının her telini, gözlerini, ağzını, burnunu, dilini, dişlerini, boynunu, omuzlarını, göğsünü, yüreğini, kollarını, bacaklarını, sırtını, midesini, rahmini, tepeden tırnağa vücudunun her bir parçasını lanetliyorum.

DÜŞES
Zorbalık! Zorbalık! Evet, adaleti yıktınız!
Kendi keyfinize alet ettiniz!

KARDİNAL Onları Tanrının evinden ve de yasaların kapsam ve andından ayırıp dışlıyorum. Tüm dindarları onlarla görüşmekten men ediyor ve dünyevi tüm varlıklarına Kutsal Kilise adına el koyuyorum. Onların mumu gözümüz önünde yanmaz olunca, ruhları Tanrı katından, şanları yeryüzünden siline. Yok ola!
(Kardinal kürsüden iner. Bir görevliye:)
Onun sağ elini tutup kaldırın!
(Kardinal, Düşesin parmağından bir şey çekip çıkarır. Kardinal ve dinsel yargıçlar çıkar.)

İNGİLİZ ELÇİSİ
Parmağından öyle şiddetle çekip çıkardığı
Neydi–

İSPANYOL ELÇİSİ
Evlenme yüzüğü.

[BRECHT / AUDEN (1946): SON SÖZ]

SON SÖZ

DELİO
Burada sergilenen ölümler
Merhametle, korkuyla paklansın
Ta ki arınan her vicdan
Ölümcül aşklardan aklansın.
Gizli kinler, loş sevgiler
Canlı ateşle otanmaz
Gurur ve yoz sezgiler
Yalan dolanla aklanmaz.
İşte bitti yücelik
Bu öykücük göstersin
Doğuştandır cücelik
Doğar büyürsün sonra
Kara toprağa gidersin.
Elveda saraylar zevkler
Neye yarar boş yürekler
Tatlı soluk, berrak göz
Misk gibi uçup söner
Övgü, söyleşi ve söz
Sessiz ve yalnız ölüme gider.
Kralların hırsı boşuna
Ganimet ün arayan yoluna
Ardında ad bırakma uğruna
Rüzgâra karşı ağa tutuna.

SON

AÇIKLAMALAR

SCHWEYK
MALFİ DÜŞESİ

Türkçesi
Yücel Erten *(Schweyk)*
Ayşe Selen *(Malfi Düşesi)*

(Not: Açıklamalar içindeki *Malfi Düşesi*'ne ait İngilizce bölümlerin çevirileri, bu oyunun çevirmeni Filiz Ofluoğlu'na aittir.)

SCHWEYK

Temel Metin

Schweyk, Temmuz 1943, Belgelikte bulunan daktilo ile yazılmış metin. - Ek: *Askerin Karısına Ne Geldi?* - Son Oyun'un ilk seçeneği, Belgelikteki daktilo ile yazılmış metinler.

Tarihçe

Mayıs 1943: Kurt Weill'ın besteleyeceği müzikal için ayrıntılı oyun öyküsünün hazırlanışı.

Haziran 1943: *Schweyk*'ın ilk taslak yazımı.

1943 yazı: İlk taslak üzerinde çalışma. Sonbahara kadar *Schweyk* başlığı ile iki daktilo ile yazılmış metin ve düzeltmeler.

1947/48: *Ulenspiegel* dergisinde bazı sahnelerin ilk basımı.

Mart 1955: Berliner Ensemble'daki çalışma için, *Schweyk İkinci Dünya Savaşı'nda* (Schweyk im zweiten Weltkrieg) başlığı ile yeni bir daktilo ile yazılmış metin'in oluşması. Aufbau Yayınevi'nin bir yıllığında ("*Zehn Jahre. Ein Almanach*/On Yıl. Bir Yıllık", Berlin/DDR 1955) ve *Sonntag* gazetesinde (Berlin/DDR, 28 Ağustos 1955) bazı bölümlerin basımı.

1956: *Schweyk*'in teksir edilmiş metninin Henschelverlag, Berlin/DDR tarafından yayınlanması.

17 Ocak 1957: Varşova'daki Polonya Ordu Tiyatrosu'nda dünya prömiyeri.

1957/58: Metnin, Brecht'in ölümünden sonra *Schweyk İkinci Dünya Savaşında* başlığı ile, *Stücke* (*Oyunlar*) dizisinin 10. Cildinde basılması (Frankfurt-Main.: Suhrkamp Yayınevi 1957 ile Berlin ve Weimar: Aufbau-Yayınevi 1958)

1 Mart 1958: Erfurt Şehir Tiyatrosu'nda oyunun Almanya'daki ilk sergilenmesi.

Metnin Oluşum Öyküsü

Brecht, Grete Reiner'in Almancaya çevirdiği, Jaroslav Haşek'in *Uysal Asker Schwejk'ın Dünya Savaşı Maceraları* (*Osudy dobrého vojaka*

Švejka za světové valky / Alm. *Die Abenteuer des braven Soldaten Schweyk während des Weltkriegs*) romanı ile 1926/27 yıllarında tanışır. Fatzer'e ilişkin not defterindeki Eylül 1927 tarihli bir kayıt göstermektedir ki, "Schweyk tipi", Brecht'in kişilendirmelerinde daha o zamanlar bir rol oynamaktadır: "Büsching / pasif ama tehlikeli / saldırgan bir Schweyk". 1927 sonlarında Brecht, Piscator'un Kollektifi'nin 23 Ocak 1928'de, Berlin'de Theater am Nollendorfplatz'da prömiyer yapacak olan *Schwejk* uyarlamasında da birlikte çalışmıştır. Brecht'in dostu, rejisör ve tiyatro yöneticisi Piscator, romanın sahneye uyarlanışının şöyle olması gerektiğini söyler: "Savaşın bütün karmaşıklığını, hicvin ışığında göstermeli ve mizahın devrimci gücünü ortaya çıkarmalı". Max Brod ile Hans Reimann'ın 1927'de yapmış oldukları bir uyarlama, Piscator'a yetersiz görünür: Tam anlamıyla epik bir figür olan Schweyk'ın uygun şekilde sahnede gösterilmesi girişimini başarısız bulur. Ona göre bu uyarlama, oyunun başkişisinin devrimci tutumunu ve romanın hiciv kalitesini yansıtamamaktadır. Piscator, "olabildiğince çok ve etkili episodu sıralayarak, Haşek'in dünyasını yansıtan, romana sadık bir uyarlama" hedeflemiştir (Erwin Piscator, *Politik Tiyatro* / Das politische Theater, Reinbek bei Hamburg 1963, S, 179,180). Yalnızca dört hafta sonra, 1928 Ocak ayı başında hazır olacak bu uyarlama çalışması için Piscator, Brecht'in yanısıra Felix Gasbarra ve Leo Lania'nın da katıldığı bir çalışma grubu oluşturmuştur.

Brecht'in *Uysal Asker Schwejk'ın Maceraları* (Die Abenteuer des braven Soldaten Schwejk*)* adlı bu uyarlamadaki bireysel katkısını kestirmek mümkün değil. Ama şu kadarı kesin ki, daha sonraları kullandığı, oyunu tek başına yazmış olduğu yolundaki ifadeler, haklı görünmüyor. Örneğin "1927'de Piscator için uyarladığım *Schwejk*" ifadesi (*Journale* / Çalışma Güncesi, 24 Haziran 1943) ve (*Brecht Bütün Eserleri* / Messingkauf, Bertolt Brecht Werke, Suhrkamp Yay. Frankfurt-Main, Band 22) de yer alan yazarın bu yoldaki sözleri. Öte yandan yoğun bir işbirliği ve katkı olduğu da kuşku götürmez tabii. Ne ki sonraları Brecht, Piscator uyarlamasını "romandan salt bir montaj" olarak nitelendirecektir (*Çalışma Güncesi,* 24 Haziran 1943). Brecht, Avrupa'daki tüm göçmenlik dönemi sırasında, tiyatronun yenilenmesi için yazdığı yazılarda, tekrar tekrar Piscator'un *Schwejk* sahneleyişine değinir. (Örneğin, karş. *In den Jahren aus dem großen Krieg, Messingkauf, Über experimentelles Theater,* adı geçen eser, Cilt 22).

Brecht'in arkadaşı sosyolog Fritz Sternberg, anılarında, 1928 yılında Brecht'in *Schweyk*'a ilişkin bir "düşünce"sini anlatır ki, bu açık biçimde 1943'de yazılmış *Schweyk*'a işaret etmektedir.

> "Bir binada Ludendorff'u, o koskocaman haritalarda gösterildiği gibi göstermek istiyorum. [...] Ve bu haritalarda Ludendorff Alman birliklerini yönetecek [...] ama birlikler tam zamanında ve onun istediği güçte gelemeyecek. Onun istediği yoğunlukta da gelemeyecek! Yani olay işlemeyecek. Neden işlemeyecek? Ludendorff'un haritada Alman birliklerini ileri geri itip savaş yönettiği devasa odanın altında, askerlerle dolu, büyükçe, bodrum gibi bir yer olacak. Ama yakından bakıldığında bu askerlerin hepsi, bir biçimde Schweyk'a benzeyecek. Ve bu Schweyk'lar harekete geçirilmiş olacak. Direnmeyecekler, ama gelmeyecekler, ya da zamanında gelmeyecekler. Arada boyuna onları engelleyen bir şeyler olacak, git gide daha çok gecikecekler ya da kaybolacaklar. Hiç bir yerde aktif bir direnme yok. Hatta savaşa karşı sözle bile bir muhalefet yok. Bütün emirlere uyuyorlar, üstlerine saygı duyuyorlar, yürüyüş emri aldıkları zaman harekete geçiyorlar. Ama asla, Ludendorff'un yukarıda haritada belirlediği zamanda ve yerde olamıyorlar ve asla sayıları onun belirlediği kadar olmuyor." (Fritz Sternberg, *Der Dichter und die Ratio. Erinnerungen an Bertolt Brecht,* Göttingen 1963, S.13f.)

1930 yılı başında Kurt Weill, Haşek'in varisi Jan Loewenbach'a mektupla bir öneride bulunarak; bir *Schwejk* operası bestelemek istediğini, "olağanüstü Schwejk figürünü almak" ve "savaşla karşı karşıya koymak" düşüncesinde olduğunu belirtir. (Eyalet ve Kent Kütüphanesi, Viyana). Brecht'in bu çalışmanın içinde olup olmayacağı, o sırada belli değildir. 17 Mayıs 1930'da Viyana'daki müzik yayınevi Universal-Edition, varislere bir anlaşma taslağı gönderir. Varisler, ciddi pazarlıklardan sonra projeyi 1931 yılı başında reddeder ve her türlü metin çalışması için itiraz hakkının anlaşmaya konmasında ısrarlı olurlar. 18 Mart 1932'de ise Universal-Edition, Brecht'e varislerden izin alındığını "Bay Eisler [!] ile çalışmaya başlayabileceğini bildirir. (Eyalet ve Kent Kütüphanesi, Viyana). Kısa süre sonra Universal-Edition, Kurt Weill'dan tamamlanmış metni en geç Kasım ayına kadar göndermesini ister ve Weill ile Brecht'in çalışmalarının, Haşek varisleri nezdinde ancak bu tarihe kadar öncelik taşıdığını bildirir. Büyük olasılıkla, Haşek varislerinin anlaşmalara koyduğu itiraz hakkı kayıtları yüzünden, *Schwejk* operası sonuca ulaşmayacaktır.

Otuzlu yıllarda, *Schwejk* projeleri konusunda inisiyatif Erwin Piscator'da görünür. 1931 yılında Sovyetler Birliği'ne göçen Piscator, 1933'de Brecht'e *Uysal Asker Schwejk'in Maceraları*'nı orada filme çekmeyi önerir. 1934/35'de Piscator'un Amerika Birleşik Devletleri'nde

bir sahne ya da film versiyonu olanaklarını araştırdığını biliyoruz. 1936 ve 1937'de de Paris'te, Haşek'in varisleri ve bazı Fransız ve Amerikan film şirketleri ile görüşmeler sürdürerek, Avrupa'da bir film çekilmesi konusundaki hukuki zorlukları aşmaya çabalamaktadır. Piscator, 1938 yılında bu kez Paris'te düzenlenecek büyük dünya sergisi için, masraflı bir *Schwejk* projesi için çaba harcamaktadır. Ama telif sorunları ile politik bazı kaygılar bütün bu planları boşa çıkarır. 1935 Eylül'ünde (Piscator'a 25 Eylül tarihli mektubu) *Schwejk* filminin ne durumda olduğunu soran Brecht, 1937 Nisan'ında da (Piscator'a 4 Nisan tarihli mektubu) Paris projesinde heyecanla birlikte çalışabileceğini belirtir. Ve 1937 Mayıs'ının sonunda Piscator, Brecht'e 48 daktilo sayfasına sık aralıkla yazılmış geçici film sinopsisini gönderir. Brod ile Reimann'ın sahne uyarlamasına ve 1927/28'deki ikinci uyarlamaya dayalı olan bu metin, Schwejk temasının bir kez daha politik anlamda güncelleştirilmesini hedeflemektedir. Ama Hitler Almanya'sı ve nasyonal sosyalistlerin dış politikadaki saldırgan tutumu, film dağıtım şirketlerinin politik kaygıları yüzünden, yalnızca ima edilmektedir.

Brecht, Piscator'un film sinopsisi üzerine ayrıntılı bir değerlendirme yapar: "Savaş nedensiz, keyfi sevimsiz ve 'haksız' görünmeli ki, Schweyk da gerçekten halkı temsil edebilsin. [...] O zaman da başlangıç operet gibi olmamalı, daha ciddi olmalı. Savaşın sahnelenmesi üzerine şaka yapılamaz. Savaş, sakin ve barışçı yaratık Schweyk'ın üstüne gelen korkunç bir şey olmalı. Şiirsel görüntülerle, bozulan barışı göstermek gerek. [...] Eğer bir aşk öyküsü gerekiyorsa (Amerikalılar komedilerde ve savaş filmlerinde buna hiç başvurmuyorlar), sanırım bunun Schweyk'ın sınıfında geçmesi doğru olur. Aksi takdirde Schweyk aşırı derecede sadık bir hizmetkâr gibi, aşka hizmet eder gibi görünebilir. Schweyk olayları düzene sokmamalı; tersine bütün iyi niyeti ile düzeni bozmalı, ki bazan asıl düzen budur. Her şeyden önce de Schweyk figürünün örnek olan yanı, tipik olan yanı, çok açık bir şekilde görünmeli. [...] Çünkü "aşağı" düşünen, yüksek şeylere sağır, yetersizliği ile olağanüstü planların altını oyan bu "düzine insanı" (sıradan insan), bu hatalı kurbanlık hayvan, nereden bakarsanız bakın, diktatörlerin kâbusudur." Piscator'un, Schwejk'in karşısına yerleştirmek istediği, Hitler'i simgeleyen bir mareşal figürü de, Brecht'e yetersiz görünmektedir. Brecht, final için şunu önerir: "Şu sırada birçok ülkede sürdürülen savaş hazırlıklarında, Schweyk'in bir ruh gibi gezindiğini görmeliyiz. Tek başına ya da binlerce Schweyk: Savaş gemileri, gülümseyen Schweyk'larla dolu, Palazzo Venezia'nın önünde faşist selamı vermek için kollarını kaldıran Schweyk yığınları, içinde Schweykların oturduğu bombardıman uçakları, vb." (Piscator'a Mektup, Haziran 1937) Brecht, Piscator'un film sinopsisini eleştirirken; bir bakıma kendi *Schweyk* oyununun tasarlanmasında yol almış oluyordu.

1942 yazında Brecht günlüğüne şu notu düşer: "[...] araya *İnsanlığın Son Günleri*'nden sahneler katarak, yine *Schweyk*'ı yapmak istiyorum; öyle ki yukarıda egemen güçler, aşağıda da onların büyük planlarına rağmen hayatta kalmayı başaran askerler görülebilsin" (*Çalışma Güncesi*, 15 Temmuz 1942; bkz. not 183,I). Bu planlar, Brecht'in 1943 yılında Şubat'tan Mayıs'a kadar süren New York gezisinde somut çizgiler kazanır. Brecht burada, 1939'dan beri Amerika'da bulunan ve Alfred Kreymborg ile *Schwejk* için bir Broadway yapımı tasarlayan Piscator ile buluşur. Piscator, 1927/28'de yapılmış olan uyarlamayı tazelemeyi düşünmektedir. Brecht, bu yeni projede birlikte çalışmaya hazır olduğunu hissettirir. Ama kısa bir süre sonra, Piscator'un bilgisi dışında, Brecht ile besteci Kurt Weill arasında yeni bir işbirliği başgösterir. Bu gelişim büyük olasılıkla, Berlin'deki Schiffbauerdamm Tiyatrosu'nun eski yöneticisi Ernst Josef Aufricht'e yaslanmaktadır. Weill, bir müzikal konusu aramaktadır. Aufricht, Haşek'in *Schwejk* romanını önerir. Brecht librettoyu yazacak, Weill da besteleyecektir. Aufricht, oyunlaştırma hakkını alır ve 1943 sonbaharında Broadway'de prömiyer yapması tasarlanan oyunun prodüksiyonu için, varlıklı göçmenlerden para toplamaya başlar. Brecht, Amerika'da da başarılı olan bestecinin, deneyimine ve ününe güvenmektedir. 1943 Mayısı ortalarında, Kurt Weill ile eşi Lotte Lenja'nın New York yakınlarında New City'deki evlerinde bir hafta kadar konuk olur. Brecht burada, kişileştirme, olay örgüsü ve sahne yapısı bakımından *Schweyk* oyununa hemen bütün ayrıntılarda uyan bir oyun öyküsü yazar.

26 Mayıs 1943'de Brecht, yine Santa Monica'dadır. Trende bir kez daha Haşek'in romanını incelemiştir. "Haşek'in dev panoramasından; bu panorama içinde, aslında tek pozitif şey olan ve bu yüzden başka hiç bir *'pozitif'* ile yanyana gelmeyen, halkın 'pozitif olmayan' görüş açısından, bir kez daha etkilenmiş"tir. Hemen aynı gün, Schweyk figürünün tasarımlanması için önemli saydığı noktaları kaydeder: "Schweyk asla düzenbaz, hinoğlu hin bir sabotajcı olmamalı. O yalnızca, kendisine kalan minicik fırsatların fırsatçısıdır. Schweyk, süregiden düzeni içtenlikle benimsemektedir. Kendisi için yıkım olsa bile, bir düzen prensibini onaylaması, hatta ulusal olanı bile, bir baskı olarak üstüne geldiği içindir. Bilgeliği şaşkınlık vericidir. Yok edilemeyişi, onu kötüye kullanmanın tükenmez aracı ve aynı zamanda da kurtuluşun beslendiği kaynak haline getirmektedir." (*Çalışma Güncesi*, 27 Mayıs 1943.)

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültes

Oğlu Stefan ve bir ara Schweyk rolü için öngörülen aktör Peter Lorre ile konuşmaları, oyunun çizgilerini netleştirmekte yararlı olur. Brecht, oğlunun itirazını dikkate alarak; Schweyk'ın "apolitik tavrını [...] çelişkili de olsa küçük öyküye katmaya (Açgözlü Baloun'un kurtarılması) " karar verir (*Çalışma Güncesi*, 27 Mayıs 1943). *Simone Machard'ın Düşleri* (Die Gesichte der Simone Machard) adlı oyununu bir kez daha gözden geçirdikten sonra, 6 Haziran 1943'de *Schweyk* oyununu yazmaya başlar. Üç gün sonra birinci perde (Sahne 1-3), 16 Haziran'da da ikinci perde (Sahne 4-6) hazırdır. 24 Haziran'da Brecht şu notu düşer: "*Schweyk* hemen hemen bitti. *Cesaret Ana*'ya (Mutter Courage) karşıt bir oyun." (*Çalışma Güncesi*, 24 Haziran 1943.) Oyunun oluşumundaki kronolojiyi, hem Ruth Berlau ile yazışmaları, hem de daktilo ile yazılmış metin üzerinde elle düşülmüş bazı tarihler (14 Haziran'dan 22 Haziran'a) doğrulamaktadır. Bu ilk yazım, *Schweyk* başlığını taşır.

1943 yazında oyun üzerinde yeniden çalışırken, ayrı daktilo ile yazılmış iki metin daha oluşur. Bunlardan birinin üzerinde Brecht'in el yazısı ile, "Temmuz 1943" tarihi bulunmaktadır. Değişiklikler özellikle Ön Oyun, Son Oyun ve Son Sahne (8. Sahne) üzerinde olmuştur. Moldau Şarkısı'nın da zorluk yarattığı anlaşılmaktadır. Eylül başlarında Brecht şöyle yakınır: "Moldau Şarkısı hâlâ eksik. Tuhaftır, yazamıyorum. İçeriği ve mısraları biliyorum, ama bütünü bir şeye benzemiyor. Bazan yeteneksizlere özgü bir can çekişme duygusuna kapılıyorum." (*Çalışma Güncesi*, 4 Eylül 1943.)

Brecht, oyunu tamamlamadan, Kurt Weill ile ortak çalışmasını bir sözleşmeye bağlama gayretindedir. Burada, yazarın rolünü uygun çerçeveye yerleştirmek ister. "Ben bir libretto yazarı değilim. Oyun bana aittir ve öyle görülmelidir (*Sezuan* oyununda olduğu gibi bir Amerikan versiyonu değil), üstelik yalnızca Amerika'yı gözönünde tutamam. Ayrıca oyun, politik sorunlar içeriyor ki, bu konuda söz sahibi olmam gerekir." (Ruth Berlau'ya mektup, 23 Haziran 1943.) Sözleşme taslağı, Anna Kopecka rolünü de kapsar. Çünkü Brecht bu rolü, Weill'ın eşi Lotte Lenja için tasarlamıştır. Brecht'in müsveddeleri arasında, "Kupa" sahibesinin rolünü genişletmek üzere düşünülmüş, iki ayrı sahneden parçalar vardır. (Karş. Ruth Berlau'ya mektup, 15 Eylül 1943).

Schweyk oyununun Amerikan diline çevrilmesi için Brecht, 1943 Haziran sonunda Alfred Kreymborg'u önerir. Daha önce Piscator'un New York'taki *Schwejk* projesinde çalışan Kreymborg'a çevirinin önerilmesi ve Brecht'in kendisine haber vermeden yeni bir oyunla ortaya çıkması, Piscator'da derin bir kızgınlık yaratır. Eylül ortasında Kreymborg'un çevirisi hazırdır. Brecht, çeviriden önce hoşnut görünürse

de, daha derin inceledikten sonra, İngilizcesindeki zayıflıklar ve yanlışlardan şaşkınlığa düşer. Kreymborg, Schweyk ağzına uygun bir İngilizce oluşturamamıştır. Brecht, Hans Viertel, Peter Lorre, Mordecai Gorelik ve oğlu Stefan'ın yardımlarıyla çeviriyi düzeltmeye çalışır. Bu çalışmada, New York'da Kreymborg ile ilişkiyi ayakta tutan Ruth Berlau'nun da büyük payı vardır.

Oyunu okuduktan sonra, Kurt Weill'ın ortak proje üzerindeki ilgisi gözle görünür derece azalır. Brecht, 12 Ağustos 1943'de Ruth Berlau'ya şöyle yazar: "Weill bana, Amerikalı yazarların oyunu Broadway için yeterince Amerikan usulü bulmadıklarını, vs. vs. yazmış. Böyle deneysel bir sahneleyişi ancak Aufricht yapabilirmiş, ama o da oyuna pek inanmıyormuş." Kasım ayında bir Broadway yapımı oluşturma planından tümüyle vazgeçilir. Weill kararlı bir şekilde reddetmiştir: "Ciddi değişiklikler yapılmadıkça, *Schweyk*'ın bugünkü şekliyle Amerikan sahnesinde bir başarı şansı olduğuna inanmıyorum." (Kurt Weill'ın Brecht'e mektubu, 5 Aralık 1943.)

Ama Brecht, Weill'ın bu tutumuna rağmen projeden vazgeçmez. *Danalar Marşı*'nı (Kälbermarsch) ve oyuna alınmış olan *Alman Yakarışı*'nı (Deutsche Miserere) bestelemiş olan Hanns Eisler devreye girer. 1944 Şubat başında Brecht, yeni bir çeviri için Ferdinand Reyher'i kazanma çabasındadır. Bu arada son bir kez Weill'ın müziği üzerine spekülasyon yapar; çünkü bu adla yapılacak bir prodüksiyonun başarı şansı daha yüksektir. (Ferdinand Reyher'e mektubu, Şubat başı 1944). 1944 ilkbaharında oyunun düzeltilmiş çevirisini Charles Laughton okur ve hayranlık duyar (*Çalışma Güncesi*, 29 Nisan 1944). Ama *Schweyk*'ın Amerika'da oynanması yine de gerçekleşemez.

Brecht'in Avrupa'ya dönüşünden önce, Aralık 1946 'da, Berlin'deki Deutsches Theater'in yöneticisi Wolfgang Langhoff, *Schweyk*'ı sahnelemek istediğini belirtir. (Wolfgang Langhoff'un Brecht'e mektubu, 16 Aralık 1946). Langhoff elinde oyunun bir kopyasının olduğunu ve 1947 Mart'ında prömiyer yapmayı planladığını yazmaktadır. Brecht, henüz oyunun tamamlanmadığını belirterek, başlamış olan provaları durdurtur. *Schweyk* oyunu yerine *Furcht und Elend des III. Reiches* (III. Reich'ın Korku ve Sefaleti) adlı oyunu oynamalarını önerir. Daha sonraki yıllarda, oyunun yalnızca bazı sahnelerinin dergilerde basılması üzerine, Brecht'e yapılmış olan sahneleme başvuruları, oyunun daha basılmadan çok büyük bir ilgi gördüğünün kanıtı olur. Berlin'deki Deutsches Theater'da bir stüdyo sahnesi oluşturulması çerçevesinde, Brecht'in başrolde Peter Lorre ile oyunu sahnelemek istemesi de sonuç vermez. (*Çalışma Güncesi*, 12 Aralık 1948). 1954 yılında *Hirse für Achte* adlı oyunun çalışılması sırasında Brecht, Manfred Wekwerth'e, Demokratik Alman Cumhuriyeti tiyat-

rolarından birinde *Schweyk*'in sahnelenmesini üstlenmesi için öneride bulunur. (Manfred Wekwerth, *Schriften. Arbeit mit Brecht*/ Yazılar. Brecht'le Çalışma, Berlin/DDR 1975, S.198). Kısa süre sonra Leipzig Şehir Tiyatrosunda Wekwerth'in yapacağı bir sahneleyiş için karar verilir. 1955 yılında Brecht, Hanns Eisler'e müzikleri tamamlaması için ricada bulunur. Brecht'in ölümünden sekiz hafta önce, Eisler 1943'de başladığı müzikleri tamamlar. Bu müzik, *Schweyk*'ın 1957 yılında Varşova'da yapılan dünya prömiyerinde kullanılır. 1959'da Frankfurt-Main'da ve 1961'de Villeurbanne-Lyon'da yapılan sahneleyişler için Eisler partisyonu bir kez daha gözden geçirir ve bazı düzeltmeler yapar. (Karş. Hanns Eisler/André Gisselbrecht, *Schweyk ve Alman Militarizmi*/Schweyk und der deutsche Militarismus, *Sinn und Form* dergisi. Özel Sayı Hanns Eisler, Berlin/DDR 1964, S.271-275)

Schweyk'tan kısa bazı bölümler, 1947 ve 1948 yılında basılmıştır: *Ulenspiegel* dergisinin Şubat 1947 sayısında, sekizinci sahneden ve Son Oyun'dan bölümler, *Sahne Oyunu Schweyk'tan* (Aus dem Bühnenstück - Schweyk) başlığı altında (Berlin 1947, Sayı 3), 1948 Martı'nda da ilk sahneden bir bölüm, *Schweyk ve Suikast* (Schweyk und das Attentat) başlığı altında *(Ulenspiegel*, Berlin, 1948, Sayı 6, S. 4) yer almıştır. 1955 yılında da Aufbau Yayınevi'nin bir yıllığında (On Yıl. Bir Yıllık/ *Zehn Jahre. Ein Almanach*, Berlin/DDR 1955, S.75-88) oyunun birinci sahnesi basılmıştır: Schweyk Yüksek Politika Yapıyor (*Schweyk betreibt höhere Politik).* Aynı metin, 28 Ağustos 1955 tarihli *Sonntag* gazetesinde de (Berlin/DDR) yayınlanmıştır. Aufbau Yayınevinin yıllığı için yapılmış düzeltide, oyunun adı el yazısıyla *Schweyk İkinci Dünya Savaşında* (Schweyk im Zweiten Weltkrieg) olarak değiştirilmiştir. Üçüncü, dördüncü ve beşinci sahnelerin *Aufbau* dergisi (Berlin/DDR) için 28 Ekim 1955 tarihinde yapılmış olan düzeltisinde ise, *Schweyk* başlığı bulunmaktadır. (Ancak bu sahneler Aufbau'da basılmamıştır.) Brecht'in zaman zaman *Schweyk 2 nolu Dünya Savaşı'nda* (Schweyk im Weltkrieg No. 2), *Uysal Asker İkinci Dünya Savaşında* (Der brave Soldat im zweiten Weltkrieg) ve oyunun İngilizce bir basımı için de, *Schweyk Naziler Diyarında* (Schweyk in Naziland) gibi adlar düşündüğü anlaşılıyor.

Brecht daha 1948 yılında, *Schweyk*'ın *Versuche* adlı dizide yayınlanmasını önermiştir (Peter Suhrkamp'a mektubu, Eylül 1948). 1954 yılında, Peter Suhrkamp'ın, oyunu *Versuche* dizisinin 13. Sayısında yayınlamak konusundaki tereddütlerini gidermeye çalışır. Oyunu okuyan yayıncı oyundan çok "hoşlanmıştır", ama kamuoyu ilgisinin "minimal" olacağını düşünmektedir (Peter Suhrkamp'ın Elisabeth Hauptmann'a mektupları, 9 Ekim 1954 ve 11 Ekim 1954). Brecht ise,

Hauptman aracılığıyla, "kendini yayıncının yerine koyduğu zaman da" yayınlanmasını önemli bulduğunu ve bu düşüncesinden "şaşmayacağını" bildirir (Elisabeth Hauptmann'ın Peter Suhrkamp'a mektubu, 14 Ekim 1954). 1954'ü 55'e bağlayan günlerde yaptıkları görüşmede, Suhrkamp, Brecht'i bu oyunun *Versuche* dizisinde yayınlanması düşüncesinden vazgeçirmeyi başarır. *Arturo Ui'nin Yükselişi* (Der Aufstieg des Arturo Ui) ve *Simone Marchard'ın Düşleri* (Die Gesichte der Simone Machard) oyunlarında olduğu gibi, bu konuda da, bazı politik görüş ve yorumlar rol oynamış olabilir.

1955 Mart'ında, Manfred Wekwerth'in oyunu sahnelemesi projesine ilişkin olarak, *Schweyk İkinci Dünya Savaşı'nda* (Schweyk im zweiten Weltkrieg) başlığını taşıyan son daktilo ile yazılmış metin oluşur. 1955 sonbaharında Brecht, oyunu Çek diline çevirmek üzere çalışan Rudolf Vapénik ile uzun bir söyleşi yapar. Isot Kilian'ın 24 Ekim 1955 tarihli dosya notlarına göre, Vapénik oyunun diline ve tarihsel ayrıntılara ilişkin bazı eleştiriler getirmiştir. Brecht'in, Vapénik'in önerilerini daha sonra oyun üzerinde yapacağı yeni bir çalışmada değerlendirmek isteyeceği düşünülebilir. Kilian'ın notları arasında, Schweyk figürünün tasarımının son bir ifadesine rastlıyoruz: "Figür, suçsuzlukla zekâ arasında durur. Schweyk, basit, nahif bir insandır, ama zekidir." (Elisabeth Hauptmann arşivi.) 1956 yılında Henschelverlag Berlin/DDR (Doğu Alman Henschel Yayınevi) *Schweyk*'ın teksir edilmiş metnini yayınlar. Değişik *Schweyk İkinci Dünya Savaşı'nda* başlığı ile yayınlanması ise, Elisabeth Hauptmann'ın denetiminde basılan *Stücke* (Oyunlar) dizisinin 10. Cildinde gerçekleşir (Frankfurt-Main.: Suhrkamp Verlag 1957 ve Berlin und Weimar: Aufbau Verlag 1958).

Brecht *Schweyk*'ta, Jaroslav Haşek'in *Uysal Asker Schwejk'in Dünya Savaşındaki Maceraları* (Die Abenteuer des braven Soldaten Schwejk während des Weltkrieges) adlı ünlü romanından, (Brecht'in kütüphanesinde bulunan ve kendisi tarafından kullanıldığı anlaşılan romanın künyesi şöyledir: Çekçe'den Almanca'ya çeviren Grete Reiner. Resimleyen Josef Lada, Prag, 1. Cilt, 3. basım 1927, 2. cilt, 2. basım 1926, 3. cilt, 1926) olaylar, figürler, diyaloglar ve şarkılar almıştır. Bu roman aslında 1920 ile 1923 yılları arasında Prag'da bölüm bölüm yayınlanmış ve yazarının ölümü üzerine fragman olarak kalmıştır. Birçok bağımsız episodda Haşek, Praglı köpek satıcısı Schwejk'in Birinci Dünya Savaşındaki maceralarını anlatır. Schwejk, "Kupa" Meyhanesinde, ulu orta devlet düşmanı sözler söylediği için tutuklanır. Polis merkezinde, hastaneden raporlu bir budala olduğunu söyler. Schwejk, bilinen budalalığını devreye sokarak ve daima egemenlere bağlılığını öne sürerek, roman boyunca karşılaşacağı Avus-

turya-Macaristan monarşisinin temsilcilerini sürekli şaşırtır. Schwejk'ın pek çok öyküde örneklenen bu tavrı, her seferinde, çöküş dönemindeki Habsburg Hanedanına özgü bürokrasinin, ordunun ve kilisenin maskesini indirmektedir. Roman, hicvin abartısı ile, yeryüzünde bizatihi amaç haline gelmiş olan savaş düzeninin (ya da düzeneğinin) anlamsızlığını gösterir. Schweyk, kendi isteğiyle bu savaşa gider. Cephe Papazı Katz tarafından kumara sürülüp de kaybedilince, Schweyk üsteğmen Lukasch'ın emir eri olur. Bir köpek hırsızlığının açığa çıkması üzerine, Schweyk ve komutanı cepheye sürülürler. Schweyk, Tabor'da askeri birliğinden ayrılıp, türlü dolambaçlı yollardan sonra birliğine tekrar Budweis'ta katılır. Arkadaşı Woditschka ile efendisinin aşk maceralarına da karışır. Aralarında boğazına düşkün Baloun'un da bulunduğu askerler, Macaristan topraklarında cepheye doğru ilerlemektedirler. Salt denemek için bir Rus askerinin üniformasını giyince, Schweyk tutuklanır. Bu kez sözümona esir Rus askeri olarak, Avusturya-Macaristan askeri mahkemelerinde yeni bir Odyssee başlar. Schweyk zar zor idamdan kurtularak, cephedeki birliğine döner.

Brecht'in kütüphanesinde bulunan *Schweyk*'a ait kitapta, roman üzerinde tekrar tekrar çalıştığını gösteren işaretler vardır. Piscator Kollektifi tarafından yapılan montajla karşılaştırıldığı zaman, Brecht'in 1943'de yazdığı *Schweyk* oyunu, romanın bir uyarlaması olmanın çok ötesindedir. Figürlerde yapılan değişiklikler, kişilerin çoğaltılması ve yeni olaylar dizisi, oyuna kendi özgü bir karakter kazandırmıştır. Gerçi oyuna katılmış olan roman episodlarının seçimi, daha önceki uyarlamalara (Brod/Reimann, Piscator Kollektifi) ve 1937'deki film sinopsisine uygundur. Ama episodların işlevi ve uygulaması tümden farklıdır.

Brecht'in *Schweyk* oyununda, romandan ve daha önceki uyarlamalarından farklı olan yanlarından birincisi oyun kişileridir. Haşek'de yalnızca bir episodda görünen Baloun, burada büyük önem kazanmıştır. Brecht'in burada, Prag'da yaşayan ama Alman dilinde yazan Hermann Ungar'ın 1930'da yayınlanmış *Bobek Evleniyor* (Bobek heiratet) adlı bir öyküsünden esinlendiği anlaşılıyor (Hermann Ungar, *Colberts Reise*, Berlin 1930, S.119-127). Ungar, sözkonusu Bobek figürünü ilk kez 1927'de yayınlanan *Sınıf* (Die Klasse) adlı romanında kullanmıştır. Oyunun sekizinci sahnesindeki düş bölümünde, bu öyküden kısa bazı bölümler alınmıştır (Karş. *Schweyk*'a İlişkin Notlar Dipnot: 156, 157, 159). Meyhane sahibesi Anna Kopecka, Haşek'in romanındaki meyhaneci Palivec'den bazı çizgiler taşır belki, ama böyle bir figür romanda hiç yoktur. Aynı şey, kasabın oğlu Prohaska ve SS Komutanı Bullinger için de geçerlidir. Gestapo ajanı

Brettschneider ise, Haşek'in romanında aynı isimle bir sivil polistir. Köpek çalma öyküsündeki iki hizmetçi kız ile ve cephe vaizi, romanda örneklerine sık rastladığımız figürlerdir.

Oyundaki olaylar dizisi, kökten değişiklikler göstermektedir. Romanın episodik yapısı, iki ana olayın birbirine örülmesi ile değiştirilmiştir. Açgözlü Baloun'un kurtarılması, tümüyle yeni sayılabilir. Haşek'in romanında, Schweyk sık sık arkadaşı Baloun'un yardımına koşmaktadır. Ama bu episodik momentlerin, belli bir olaya yoğunlaştırılması, oyuna bir temel öykü kazandırmakta ve aynı zamanda politik bir niyeti ifade etmektedir: Baloun öyküsünde, faşist işgalcilere karşı direniş simgeleşir. Buna bir de meyhanenin sahibesi Kopecka ile kasabın oğlu Prohaska arasındaki aşk öyküsü örülmüştür. Gerçi bir aşk öyküsü, Brod/Reimann uyarlamasında ve 1937'deki film sinopsisinde sözkonusudur, ama Lukasch öyküsü içinde sınırlı kalır. İşte birbirine örgülenmiş olan bu iki öykü, oyunun komedi yönünü pekiştirir ve Schweyk'ın döngüsü karşısına bir denge unsuru yerleştirir. Schweyk'ın döngüsel hareketi, Piscator'un 1927/28'deki uyarlamasında da, uygun bir final bulunması sorununu birlikte getirmişti. Sekizinci sahnenin düşsel momentlerinin ilk hazırlığı ise, 1937'deki film sinopsisinde gerçekleşmiştir.

Olay örgüsünü zamana ve mekâna yerleştirirken, İkinci Dünya Savaşı'nda Alman işgali altındaki Prag'ı seçen Brecht'in; 1942 yılında Fritz Lang için yazımına katıldığı *Cellatlar da Ölür* (Hangmen also die) filminin senaryosundaki deneylerden ve araştırmalardan yararlandığı anlaşılıyor. Örneğin topografik bazı ayrıntılarda. Ama diğer alanlarda da (polis terörü, gönüllü hizmet birlikleri, gıda maddelerinin karneye bağlanması, karaborsa, sabotaj ve direniş gibi) oyun, yanlış anlamaya meydan bırakmayacak şekilde, Prag'daki Alman işgaline oturtulmuştur. Özellikle Sekizinci Sahne ve Son Oyun, *Schweyk*'ın savaş alanını, 1942/43'de Stalingrad önlerine yerleştirmektedir ki, Brecht, burada Stalingrad'ın, İkinci Dünya Savaş'ında bir dönüm noktası olacağını erkenden kestirmiş oluyor.

Brecht, dil açısından, *Schwejk*'i Alman dilinde çeviren öncülü Grete Reiner'den ayrılır. Haşek, romanında Çek halk dilini kullanmıştır. Grete Reiner, Schwejk ağzını "Kleinseite Almancası"na oturtmuştur. Adını, Prag'daki Kleinseite semtinden alan ve Prag'da konuşulan bu Almanca; Prag'da yaşayan ve her iki dili birden konuşan Almanların ağzıdır. Bu ağız Alman dilinde, yazın açısından da kendini kanıtlamıştır. Brecht ise, Reiner'in çevirisinden fonetik, sözcük yapısı ve cümle yapısı bakımından pek çok alıntı yapmıştır, ama aynı zamanda Schweyk ağzını, bir yöre ağzı olmaktan kurtarmak için çaba göstermiştir. "Oyunun dili, Almanca'daki Haşek kita-

bının dilinden büyük ölçüde ayrılıyor. Güney Almanya'ya özgü anlatım biçimleri var ve temel tavrı da (Gestus), bazı bakımlardan farklı. O yüzden bu oyunda konuşma dilinin Bohemya'ya çalması doğru olmaz." (*Çalışma Güncesi*, 12 Temmuz 1943) Brecht, öncüllerinin kullandığı Prag Almancasını, yerel entonasyondan ve yerel ağzın gönül okşayıcılığından kasıtlı bir biçimde ayrılan, halka yakın bir dile doğru geliştirme çabasındadır. "Haşek'in *Schwejk*'teki tonu", Brecht'in göçmenlik döneminde diğer bazı oyunlarında da zaman zaman kullanılmıştır: *Cesaret Ana ve Çocukları*'nda, bir halk oyunu olan *Puntila Ağa ve Uşağı Matti*'de , (*Çalışma Güncesi*, 19 Eylül 1940), *Göçmen Söyleşileri* (Flüchtlingsgespräche) ve *Kafkas Tebeşir Dairesi*'inde (*Der kaukasische Kreidekreis*) .

Metin Yazımları

Brecht arşivinde, dört ayrı daktilo metni bulunuyor. Bunlardan üçü, 1943 yazında oluşmuştur: Birisi ilk yazımdır. İkincisi, bu ilk yazımın üzerinde el yazısı ile düzeltmeler yapılmış olan kopyasıdır -ki bu kitapta, bu metin temel olarak alınmıştır-. Üçüncüsü ise, ilk yazımın daha erken bir tarihte üzerinde bazı düzeltmeler yapılmış olan kopyasıdır. Her ne kadar ilk yazım ve el yazısı ile üzerinde yapılan düzeltmeler elde bulunuyorsa da, 1943 yazında yapılan bu düzeltmelerin tarih sırası tam olarak kesinleştirilememiştir. Dördüncü daktilo yazımı ise, 1955 ilkbaharında Berliner Ensemble'daki çalışma için yapılmıştır.

1943'deki diğer iki yazım gibi, *Schweyk* başlığını taşıyan ilk yazım üzerinde, Brecht'in el yazısı ile yapılmış pek çok düzeltme vardır. Bu metinde, oluşum sürecini belirleyen ve 14 Hazirandan 22 Hazirana kadar uzanan on ayrı tarih görülür. Brecht bu metni, Peter Lorre'a vermiş ve daha sonra Lorre, Elisabeth Hauptmann'a teslim etmiştir. DDR Sanatlar Akademisi'nin Elisabeth-Hauptmann-Arşivinde korunmaktadır. *Sahneleyiş* (Inszenierung) başlıklı bölüm ile *Yüksek Katlarda Ön Oyun* (Vorspiel in den höheren Regionen) arasında, Brecht'in *Look* (8 Eylül 1942) adlı dergiden kestiği, (Karş. *Schweyk*'a ilişkin Notlar, Dipnot, 63) Arthur Szyk'in *Madness* başlıklı karikatürü bulunmaktadır. İlk yazım ana hatlarıyla Mayıs 1943'de yazılmış olan oyun öyküsüne uygundur. Yalnızca ikinci *Yüksek Katlarda Ara Oyun*'da (Zwischenspiel in höheren Regionen) Goebbels'in yerine, General von Bock görünür. İlk yazım, üç perdeden oluşur. (1. Perde: Ön Oyun, sahne 1-3; 2. Perde: Yüksek Katlarda Ara Oyun, sahne 4-6; 3. Perde: Yüksek Katlarda Ara Oyun, sahne 7-8, Son Oyun). Yedi ayrı bölümün köşeli parantez içine alınmış olması dikkati çeker: 207, 22-38 (Schweyk ... Kunert.), 211, 32-212,9 (Hams ... kennt.), 213,3-28 (Manchmal ... seufzt.), 218,8-24 (Frau Kopecka ... Freude.), 227,15-228,15 (Du wirst ... Und), 233,33-234,7 (Der Kurzsichtige ... alles.), 242,28-39 (Ich bin ... weiter.). Bu parantezlerin, oyunun sahnelenme durumunda, olası budamalara işaret ettiğini varsayabiliriz. *Nazi Askerinin Karısının Şarkısı* (Lied vom Weib des Nazisoldaten) adlı şarkıdan söz edilmekle birlikte, şarkı metinde yoktur. Bu ilk yazımda yer alan *Son Oyun* (Nachspiel) seçeneğini, Ekler bölümünde bulacaksınız.

İlk daktilo yazımının, Brecht tarafından üzerine el yazısıyla "Temmuz 1943 Santa Monica" tarihi konulmuş olan kopyası, ikinci bir metni oluşturur. İlk kopyanın düzeltmeleri, bu kopyaya da aynı anda aktarılmış olsa gerek. Ama bu metinde, (eklemeler, çıkarmalar ve varyantlar olmak üzere) daha fazla değişiklik yapıldığı göze çarpar. Brecht bu ilk iki kopya üzerinde aynı zamanda çalışmış olsa bile, birlikte daha ileri bir tarihe oturtulmaları gerekir. Bu kopyada, 1943 Mayıs'ında kurulan oyun öyküsünde ve ilk yazımda rastlanmayan iki yeni *Yüksek Katlarda Ara Oyun* bulunmaktadır. İlk yazımda rastlanmayan iki değişiklik de, Sekizinci Sahnede ve *Son Oyun*'da görülür. Sekizinci Sahnede, Stalingrad yerine sık sık Rostow denilmektedir. Diğer iki değişiklik de şunlardır: 8. Sahnede Schweyk'ı konuşması,"... Ben savaşa mavaşa karşı değilim. Stalingrad'a da şaka olsun diye gitmiyorum. Neden gidiyorum dersen, aşçı Naczek daha 1. Dünya Savaşı'nda söylemişti. 'Nerede kurşunlar vızıldar, karavana orda kurulur,'demişti; ondan biliyorum," yerine, "Burada kalamazsınız; açlıktan geberirsiniz. Ben paramı ödemeyen Bay Bullinger'e karşıyım, ama savaşa karşı değilim. Şaka olsun diye Rostow'a gitmiyorum. Savaşla karnımı doyuruyorum. Naczek'in Birinci Dünya Savaşında dediği gibi: 'Ordunun karavanası, kurşunların vızıldadığı yerde kurulur'. Yani şu anda savaşa karşı değilim ," denmiştir.

Diğeri ise, yine 8. Sahne'deki şu diyaloglar:

> "SCHWEYK *(Yadırgamaksızın:)* Doğru anacığım, ben de Slav'ım ama, hayır duanı bana harcama. Çünkü biz de HİTLERcilerin maşası[154] olduk.
>
> YAŞLI KADIN Allah seni korur evladım. Senin kalbin temiz. İmdadımıza yetiştin, HİTLERcilerden korudun bizi.
>
> SCHWEYK *(Israrla:)* Önemli değil analık, öyle bir niyetim

D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültesi

yoktu ama denk geldi işte. Hadi bakalım yolcu yolunda gerek. Biraz daha üstelersen, sağırlığına vereceğim artık.

yerine,

"SCHWEYK *(Çekinmeden:)* Bir şey değil analık, ben bir Slav'ım ama ben de HİTLERcilerin yanındayım. Onun için dualarını bana harcama. Sen şimdi bana Stalingrad'ın ne yanda olduğunu söyle, orayı almamız lazım.

YAŞLI KADIN Tanrı seni korusun yavrum, sen temiz kalplisin, bize yardım ettin. HİTLERcileri yenmemize de yardım edeceksin.

SCHWEYK *(Kararlı:)* Rica ederim, yardıma falan gelmeyeceğim. Ben onların yanındayım. Bunu da kendim seçmedim. Sen galiba sağırsın."

metni yer alır.

Birinci ve ikinci metin arasındaki farklara ait:

DİPNOTLAR

Aşağıdaki liste, ikinci kopyadaki düzeltmeler ile birinci kopya arasındaki farkları gösterir. İtalik dizilmiş olanlar, ilgili sayfa ve satır numarasında görülebilecek düzeltilmiş varyantlardır:

(Dipnot numaralarından sonraki parantez içindeki değerler, Almanca baskısının sayfa ve satır numaralarıdır.)

1. (182,23) *Fotoğrafçı*] "fotoğrafçı çırağı".
2. (185,4-6) *Bir tabelayı gösterir ... Anna Kopecka*] Yoktur.
3. (185,10) *insanlar*] "misafirler"
4. (188,40) *Gece deryada ... Anna*] Yoktur.
5. (193,34) *Arkada bir SS.*] Yoktur.
6. (196,1) *Tasfiye Komando Birliği*] Yoktur.
7. (196,17) *Domuz seni!*] "Seni sahtekâr domuz".
8. (198,26f) *Bunun ..... olacak?*] "Kimse bundan fayda beklemesin".
9. (198,36f) *Ne demişler: ... kokar.*] Yoktur.
10. (198,39) *Tasfiye Komando Birliği 4.*] "Tasfiye Komando Birliği".
11. (200,24-27) *Usuldan, ... yenmeyi ister*] Yoktur.
12. (201,1-4) *Usuldan, ... yenmeyi ister*] Yoktur.
13. (203,23) *Dambrettspielern*] "Damespielern" / Dama oyunu
14. (208,3) *Pencereden bakar.*] "Bardan durup pencereden bakar".

15. (208,11f) *bir gün önceki SS'le*] Yoktur.
16. (209,31) *Böyle bir organizasyon*] Yoktur.
17. (218,11) *tabiatı ile*] "sonra"
18. (219,10) *Gulaş veriyorlar*] "Gulaş dağıtılıyor".
19. (222,12) *Moskova Radyosu*] "Londra Radyosu".
20. (222,13f) *Gideceğim yerde polka molka yok.*] Yoktur.
21. (224,37f) *SS'lerden biri çıkar.*] Yoktur.
22. (225,23) *Ne olduğunuzu ... size.*] "Hatırlatmama gerek yok".
23. (226,15) *Kimden aldın ...*] "Kimden aldınız". Dipnot, 23'de de "siz" hitabı "sen" hitabına dönüştürülmüştür.
24. (228,36f) *Kati ... bakarak:*] "Anna, Schweyk'ın masanın üzerinde asılı duran şapkasını göstererek:".
25. (229,14) *Kati SS'lerin kafası... bir delik.*] Bu cümle Dipnot 24'deki KATİ'nin konuşmasından sonra gelmektedir.
26. (229,39) *elektrikli*] "mekanik".
27. (230,28) *buralarda*] "oralarda".
28. (231,39) *Karaborsa yapmaktan.*] Bundan sonraki ikinci cümle olan, "Büyüklerin tepişmesi benim işime yaradı" cümlesi, bundan sonra gelmektedir.
29. (232,39) *Tam Bolşevizmden konuşuyorduk.*] Yoktur.
30. (233,33) *Heriflerin*] "Ama heriflerin".
31. (234,1) *dediği gibi*] "aynı ... dediği gibi".
32. (234,4f) *Wanjek bozulmuş ... demiş*] "Wanjek de kasadakine demiş ki".
33. (234,6) *Wanjek*] "Wanjek ossaat".
34. (237,12) *görüşmek umuduyla*] "Diğer baylara da hoşça kalın diyorum".
35. (237,14) *Wodja'nın elini sıkar*] "Herkesin elini sıkar".
36. (237,33) *Nihai zafer*] "Stalingrad".
37. (237,33) *Stalingrad*] "Rostow". Diğer sayfalardakilerde de aynı şekilde.
38. (237,36) *1. Asker ... kontrol eder*] Yoktur.
39. (238,19-24) *1. Asker peki ne diye ... Heil HİTLER!*] Bu bölüm yoktur.
40. (238,25f) *HİTLER .... yesin*] Yoktur.
41. (238,34f) *Bana sorsalar ... derdim*] Yoktur.
42. (239,12) *hızla*] "başlarını sallayarak".
43. (240,21) *Rucena*] "Jaroslaw."
44. (240,34) *Ignaz Bullinger. Metz'den.*] "Rosenberg'den Matz".
45. (241,5) *mihrabını*] "tahtını".
46. (241,13f) *Schweyk Başçavuş ... kardeşiniz mi?*] Yoktur.

47. (241,36-39) *(Bir sır söyler gibi) Bolşeviklerin ... daha iyi mi?*] Yoktur.

48. (243,9f) *köylü kadınla ... çıkarlar*] "Köylü kadın. Arkasında genç bir kadın".

49. (243,22) *Neden ... duruyorsunuz?*] "Siz" anlamında tekil "duruyorsunuz".

50. (243,24) *Bu çok az*] Yoktur.

51. (243,39) *Kadının ... duyulur.*] "Genç kadının sesi duyulur".

52. (244,4) *Kulübeden çocuklu kadın çıkar*] "genç kadın çıkar".

53. (244,6) *sıvışın*] "sıvışınız".

54. (248,31f) *Ta ki*] Yoktur.

55. (248,38) *istikamet: Stalingrad!*] Yoktur.

Üçüncü bir yazım ise, 1943 yazında düzenlenmiştir, ama metnin bazı düzeltmeler yapılmazdan önceki şeklidir. Yabancı bir daktiloda yazıldığı anlaşılan ve üzerinde Brecht'in el yazısı düzeltmeleri bulunmayan bu metinde, yalnızca ilk iki metinde bulunan sınırlı bazı düzeltmeler dikkati çeker. Buna göre, üzerinde çalışılmış olan birinci kopyaya ve en çok düzeltilmiş olan ikinci kopyaya göre, oyunun daha gerilerde duran bir versiyonudur. Bu kopyadaki *Ön Oyun*'da (Vorspiel), HİTLER ve Polis Bakanı Himmler görülürler. Şöyle başlar:

"HİTLER
Sevgili Himmler, artık 48 yaşındayım.
Bu demektir ki, ya şimdi ya da hiç.
Dolayısıyla demin dünyayı yenmeye karar verdim".
Ön Oyunun sonu da değişiktir:
"HİMMLER
Başbuğum, sizi temin ederim ki,
Almanya'da küçük adamın sevdiği gibi, sizi sever.
Bunun için Gestapo gerekeni yapacaktır.
HİTLER
İyi ki gestapo var."

Sahneleyiş konusundaki not ve *Aşağı Katlarda Ara Oyunlar*, bu metinde yoktur. Brecht'in Temmuz ayında Ruth Berlau'ya *Sahneleyiş* notu ile yeni bir *Ön Oyun* göndermesi (Brecht'in Berlau'ya mektubu, 19 Temmuz 1943) ve bunları metinde yerleştirmesini istemesi, bu kopyanın daha o zamanlar var olduğunu düşündürüyor. Bu metinde, Brecht'in 1943 Eylül başında sorun olarak nitelendirdiği *Moldau Şarkısı* da (Lied von der Moldau) bu metinde yoktur (Karş. *Çalışma Güncesi*, 4 Eylül 1943). İlk yazımda işaretlenmiş olan yedi budama olasılığından, üçü bu metinde gerçekleştirilmiştir). Bu kısaltmalar 4. ve 5. Sahnelerdedir. Ana metin olarak ele aldığımız metinde bu varyant arasında dikkati çeken nokta, yer ve kişi isimlerinde pek çok değişiklik olmasıdır. Örneğin: Krwatt, bu tekstte Kowno olarak; Prszlau ise Pardubic olarak yazılmıştır. Kişilere gelince: Klokota yerine Klokoty, Prohaska yerine Procházka, Blaukopf yerine Wesely, Laslaczek yerine Polaczek, Kruscha yerine Pruschka, Wodja yerine Vojta, Rucena yerine Rudolf adları kullanılmıştır. Prag kentine ilişkin farklılıklar da vardır. Örneğin, Feld und Garten yerine politika, Fronleichnam yerine Sanct Wenzel, Hawlitschek Meydanı yerine Kioskgarten, bir gazete ismi olan *Tagblatt* yerine *Neuer Tag* kullanılmaktadır. İlk *Yüksek Katlarda Ara Oyun*'da, bir tank modelinin yerine, Arthur Szyks'in karikatürü esas alınarak, dekorun odak noktası bir yerküre olarak belirlenmektedir. Gerçi 8. Sahnede, diğer kopyalardaki bazı düzeltmeler vardır, ama yine de bu tekst genel olarak, daha eski tarihli bir belge olarak yorumlanmalıdır. *Son Oyun*'da da asıl kopya esas alınmış olmakla birlikte, düzeltmelerden üçü, işlenmemiştir:

56. (251,5) *Güneyde ölülerden oluşan dağlar.*] "Orada İngilizler tepemize biner."

57. (251,10) *Doğuda da kızıllar.*] "Orada bolşevikler var."

58. (251,16) *Orada benim Alman halkım var.*] "Orada Almanlar var."

Schweyk'ın *Ulenspiegel* dergisinde (1947/48), *Sonntag* gazetesinde (1955), Aufbau Yayınevinin yıllığında (1955) yayınlanan ve Yayınevinin *Aufbau* dergisinde bulunan basım taslağı (1955) hep 1943'de oluşan bu kopyaya dayanmaktadır. Elisabeth Hauptmann Arşivi'nde, 1943'de yazılmış bu metnin, kapak sayfası bulunmayan ve 1955'de Brecht'in Çek çevirmen Rudolf Vapénik ile yaptığı görüşmeden kaynaklanan düzeltmelerin, başka bir el yazısı ile işlendiği bir kopyası daha bulunmaktadır.

1955 ilkbaharında yine daktilo ile yazılmış olan dördüncü yazımın üzerinde ise Brecht'in el yazısı ile oyunun adının değiştirilmiş olduğunu görürüz: *Schweyk İkinci Dünya Savaşı'nda* (Schweyk im zweiten Weltkrieg). Bir dosya içinde bulunan ve Berliner Ensemble'ın mührünü taşıyan metin, 21 Mart 1955 tarihini taşır. Bu metin üzerinde de, ayrıntıdaki bazı noktalarda, yabancı bir el yazısı ile yapılmış üç düzeltme vardır. Bunların da Brecht'in 1955 sonbaharında Rudolf Vapénik ile yaptığı görüşmeden kaynaklandığı düşünülebilir. Bu metinde bazı yazım yanlışları ile yeni bir "Schweyk ağzı"

oluşturmayı hedefleyen bazı yazım değişiklikleri dikkati çekmektedir. Bunların dışında 1955 yazımı, genel olarak 1943 yazındaki yazıma denk düşmektedir. Bunun yanısıra, birinci kopyada ve düzeltilmiş kopyadaki *Ön Oyun* burada dikkate alınmış ve ilk kez *Nazi Askerinin Karısının Şarkısı* (Lied vom Weib des Nazisoldaten) eklenmiştir. 1943 yazımı üzerinde yapılan yer ve kişi adlarına ilişkin düzeltmeler, birkaç istisna dışında dikkate alınmamıştır. 191. sayfadaki 26. satırdan sonra şu cümle eklenmiştir: "Bay Brettschneider, misafirlerimi tutuklamak için politik konuşmalara sürüklemezseniz memnun olurum. Siz de Bay Schweyk:". DDR/Berlin'deki Henschel Yayınevi'nin 1956'da teksir olarak yayınladığı sahne metninde de, Mart 1955 tarihli bu yazım esas alınmıştır.

Brecht, sözkonusu olan dört ayrı metnin hiçbirini, yayınlanması için gözden geçirerek onaylamış değildir. Mart 1955 tarihli yazım, Berliner Ensemble'da, çalışma için hazırlanmıştır. Dolayısıyla bu amaç için hazırlanmış olan bu yazım, esas metin açısından, tartışma dışı kalmaktadır. 1943 yılına tarihlediğimiz üç metinden, ilk yazımın *Schweyk* başlıklı düzeltilmiş kopyası, oyunun en gelişkin ve üzerinde en çok çalışılmış kopyasıdır. Bu nedenle, bu basım için esas olarak alınmıştır.

Bu basımda metnin düzenlenmesine ait:

DİPNOTLAR

Mevcut metin, gerek grafik açıdan, gerekse Schweyk ağzı bakımından, çeşitli çelişkiler içermektedir. Sözgelimi aynı sözcüğün: *intressant/interessant, möcht/mecht, missen/müssen, ham/hamm, Geselchtes / Gselchtes, betriegt/betrügt, is/ist* ve benzeri şekillerde ayrı yazımları ile karşılaşılmaktadır. Bunların düzeltilmesi yoluna gidilmemiş; orijinal yazım ve noktalama işaretlerine aynen uyulmuştur. 'Haşek'in Schwejk'ındaki entonasyonu' kullanan *Cesaret Ana ve Çocukları* oyununda olduğu gibi, burada da, metni normalleştirmek için apostrof kullanılmasından -sözgelimi *frierts* yerine *friert's*- kaçınılmıştır. Metinde yer yer Kathi olarak geçen Kati adı, her yerde Kati olarak yazılmış ve "Kupa" Meyhanesi her defasında tırnak içinde yazılmıştır.

59. (181,1) *Schweyk*] Brecht, orijinal metnin son sayfasına "Temmuz 1943 Santa Monica" yazmıştır.

60. (182,1) *Sahneleyiş*] Orijinal metinde "Kişiler" bölümü ile "Ön Oyun" arasında yer almaktadır.

61. (182,20) *Kişiler*] Kişiler bölümüne bu basım için Müller 2, SS; Cephe Vaizi ve Goebbels isimleri eklenmiştir.

Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları

Oyun, Andrzej Wirth tarafından Lehçeye çevrilmiş ve *Szwejk* adı ile 17 Ocak 1957 günü, Varşova'daki Polonya Ordu Tiyatrosu'nda dünya prömiyerini yapmıştır. Rejisörü Ludwik René, sahne tasarımcısı ise Jan Kosinski'dir. Hanns Eisler, daha önce başlamış olduğu Schweyk Müziğini, Polonya'daki dünya prömiyeri için tamamlamış ve müziklerin çalıştırılmasında bizzat bulunmuştur.

Oyunun başrolünü Aleksander Dzwonkowski oynamıştır. Varşova'daki bu sahneleyiş, "oyunun fars özelliklerini yoğunlaştıran ve politik kabareye yaklaştıran" bir çizgi ortaya koymuştur. Gerçekçi ayrıntıların satirik bir biçimde abartıldığı kostümler ve maskeler, Polonyalı karikatürist Jerzy Zaruba tarafından gerçekleştirilmiştir. Ara oyunlardaki Nazi büyüklerine, karton maskeler takılmış, SS'lere olağanüstü büyük başlıklar giydirilmiş, Gestapo ajanı Brettschneider'e olağanüstü büyük bir kulak takılmıştır. Dekorda, "renkler açısından cömert davranılarak; büyütülmüş formlar adına, gerçekçi kostüm ve aksesuvarlardan vazgeçilmiştir. Çıplak bir ufuk perdesi ile yalnızca döner sahnenin kullanılması, Berliner Ensemble'ın sahneleyiş yöntemlerini andırmaktadır. Sürekli sahnede bulunan tek dekor parçası, ucundan ipi sarkan, derme çatma bir darağacıdır." (Andrzej Wirth, *Sonntag* gazetesi, Berlin/DDR, 3 Şubat 1957)

Polonya dışında kimsenin dikkatini çekmeyen bu sahneleyiş ve başoyuncu Aleksander Dzwonkowski'nin performansı, halk ve Polonyalı eleştirmenler tarafından olağanüstü pozitif bir değerlendirme ile karşılanır. Oyunun, "Brecht Tiyatrosu'nun ruhunu ve biçimini taşıdığı" yazılır (Jaszcz, *Trybuna Ludu*, Varşova, 29 Ocak 1957). Ama oyunun, Brecht'in en iyi oyunlarından biri olmadığı konusunda neredeyse görüş birliği vardır. "Brecht'in en iyi oyunlarından biri olmasa da, *Schweyk*'ın bir başka avantajı, halk komiğine yaslanması. Isırgan ve ilkel, ama insanları birleştirdiği için, egemenler için tehlikeli." (*es, Slowo Powszechne*, Varşova, 29 Ocak 1957.) Oyunu genel olarak benimseyenler bile, Schweyk figürü ile Nazi işgali altındaki dehşet verici olaylar arasındaki ilişkiyi uygun bulmazlar. "Brecht'in *Schweyk*'ının en önemli başarısı bence şu: SS'lerin ve polisin egemenliği altında hayatının üç kuruşluk bile değeri yokken, Gestapo'daki sorgulamada, birahane sohbetlerinde ve hatta Alman üniforması ile Stalingrad önlerinde bile, saçma ama mantıklı bir yolla hayatta kalabilmesi. Bu oyunda Brecht'in epik tiyatrosunun çok durağan kaldığı ve işgalcilerin terörünün karşısına, yalnızca bir küçük burjuvanın edilgen pasifliğinin çıkarılmış olması da, işin başka bir

yanı." (Jaszcz, *Trybuna Ludu*, Varşova, 29 Ocak 1957).

Jan Kott, Varşova'daki sahneleyişi şu sözlerle yermektedir: "Gereksiz bir gösteri [...] gerçi büyük bir sanatsal özenle hazırlanmış, ama biz buna tiyatro dilinde 'fiyasko' diyoruz" (*Przeglad kulturalny*, Varşova, 24-30 Ocak 1957). Görüşlerin tamamını temsil etmese de, Jan Kott'un eleştirisi, dile getirilen çekincelerin özünü yakalamaktadır: "En iyi yazar da bir gün kötü bir oyun yazabilir. Brecht'in *Schweyk*'ı, baştan itibaren bir yanılgı. Daha tasarım aşamasından sorgulanabilir. Schweyk'ı Birinci Dünya Savaşından, İkinci Dünya Savaşına taşımış, ama bunun olanaksızlığı ortada. Franz-Josef'in Avusturya'sında mizah doluydu; ama Hitler dönemi ve Gestapo değil." Edward Bonusiak da, Haşek'in romanından birçok 'mekanik aktarma' olduğundan yakınır ve işgal edilmiş ülkelerdeki Nazi acımasızlığının, fars olarak sergilendiği bir oyunu izlemekte güçlük çektiğini itiraf eder (*Glos Olsztynski*, Olsztyn, 18-19 Aralık 1967). Jan Kott, Brecht'in *Schweyk*'ında "özellikle Varşova'da hissedilen yanlış bir ton hisseder. Nazımla, üstelik de kötü bir nazımla konuşan bir Hitler, ne komiktir ne de grotesk. Yalnızca bizi utandırır. [...] Ben belki yeterince mizah duygusuna sahip değilim, ama bayanlara tokat atılmasına ya da SS barakalarında komik bir sorgulama yapılmasına gülmem." (*Przeglad kulturalny*, Varşova, 24-30 Ocak 1957).

Oyunun Almanya'daki ilk gösterisi, *Schweyk İkinci Dünya Savaşı'nda* adı altında ve Egon Schaub'un rejisi ile Erfurt Şehir Tiyatrolarında, 1 Mart 1958 tarihinde gerçekleşmiştir. Aynı yıl Berlin Festivaline de davet edilen ve DDR televizyonu tarafından kaydedilen sahneleyişin dekoru Siegfried Bach'a aittir. Başrolü ise Erhard Köster oynamıştır. Schaub, "sahneleyişte belki de en basit, ama en etkili" yolu seçmiştir: "Sözcüğün tam anlamıyla komedi tiyatrosu" (Christoph Funke, *Der Morgen*, Berlin/DDR, 7 Mart 1958). Goebbels dışında uzun tahta bacaklarla oynanan, ara oyunlardaki Nazi büyükleri, "eski sessiz filmlerdeki oyuncular gibi, aşırı makyajlı, abartılı jestlerle oynayarak, etkili bir tiyatro yapıyorlar" (Lothar Kusche, *Die Weltbühne*, Berlin/DDR, 14 Mayıs 1958). Dekor, çepecevre dikenli tellerle çevrilidir. Arnolt Bronnen bu tasarıma karşı çıkar: "[...] faşist işgalcileri, Hitler'den son SS'e kadar çarpıtıyordu. Ama daha çok kaskatı bir parodiye ve gerçeküstüne doğru. Bu karton devlerden ve Mephisto şablonlarından, gerçek bir tehlike yansımıyordu. Ama oyunun anlamı ve etkisi için, özellikle bu tehlikenin korkunç gerçekliği önemli." (*Berliner Zeitung*, Berlin/DDR, 12 Nisan 1958). Erfurt'daki sahneleyişe ilişkin eleştiriler, olanakları sınırlı küçük bir sahnede, oyunun güçlüklerinin aşılabildiği yönündedir. "Daha önce bir örnek olmaksızın çalışılmış ve oyuna iyi yaklaşılmış"tır. (Herbert Jhering, *Sonntag*, Berlin/DDR, 30 Mart 1958). Ama yine de bazı eksikliklerden söz edilir: "Brecht'in oyunundaki katmanları sonuna kadar kullanılmamış ve tekstin alt anlamları tam olarak saydamlaştırılamamış"tır. (Christoph Funke).

Oyunun tartışmasız bir şekilde başarıya ulaşması, Harry Buckwitz'in 22 Mayıs 1959'da prömiyer yapan ve seyircinin 'fırtına gibi alkışı' ile karşılanan, Frankfurt'taki sahneleyişi ile olmuştur. Buckwitz oyunu 1958'de Recklinghausen'daki Ruhr Festivali için önermiş, ama festival yönetimi bu öneriyi geri çevirmişti. Frankfurt sahneleyişinde dekor, Teo Otto'nundu. Hanns Eisler ise oyunun müziğine, ara oyunlar için dört yeni parça eklemişti. Schweyk rolünü ise, Hanns Ernst Jäger oynamıştı. Buckwitz ve Otto, *Yukarı Katlardaki Ara Oyunları*, havada asılı duran bir yükselti ve bu yükseltiden boşluğa inen bir merdivene yerleştirmişlerdi. Oyunun yedinci sahnesinin sonuna kadar süren birinci bölüm, genellikle natüralist ve gelenekçi bir biçimdeydi. Prag'da bir cadde üzerindeki "Kupa" Birahanesi, "güzel bir meyhane şiirselliği" taşıyor; "Gestapo karargâhı ise, içindeki işkence görmüşler korosu ile çıplak ve ölümcül bir düzlük taşıyordu. Perde sonunda, stilizasyona doğru geçiliyor; perde kapanırken, işkence görmüşler korosu, giderek seyirciden uzaklaşıyor ve savaşa katılmak için hazırlığa başlayan insanlar, giderek küçülüyorlardı." (Hans Schwab-Felisch, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 25 Mayıs 1959.) İkinci bölümde ise, oyunun komedi yanı geri çekiliyor; Schweyk'ın yürüyüşü ve Hitler'le karşılaşması giderek daha kararlı bir biçimde stilize ediliyordu. "Kupa" görüntüleri iyice rampa yaklaştırılarak; hem Schweyk'ın yürüyüşü orta alanın uyum atmosferinden uzaklaştırılıyor, hem de Prag komedisinin mutlu sonu görsel olarak vurgulanmış oluyordu.

Oyunun eleştirileri, mesafeli bir tutumdan, reddedişe kadar uzanıyordu. Bununla birlikte oyunun dili, müzikleri, Schweyk figürünün konsepsiyonu ve bazı sahneler, genellikle beğenilmişti. Joachim Kaiser, "modernize edilmiş *Schweyk*'ın [...] hiç bir biçimde Brecht'in büyük yapıtları arasında yer almadığını, olsa olsa en ilginçlerinden biri olduğunu" belirtirken, eleştirilerin ana çizgisini de dile getirmiş oluyordu. (*Süddeutsche Zeitung*, Münih, 25 Mayıs 1959). Siegfried Melchinger gibi birçok eleştirmen de, "yeterince olgunlaşmamış ve üstünkörü" yerler bulunduğundan ve oyunun sahnede yeteri kadar prova edilmemiş olmasından yakınıyorlardı. (*Stuttgarter Zeitung*, 25 Mayıs 1959). Brecht'in 'antifaşist müzikali'ne karşı asıl itirazı, yine Joachim Kaiser dile getirmişti. Kaiser, SS'lerin aptallıklarına gülünmesi

yüzünden, İkinci Dünya Savaşı'nın faşist hunharlıklarının, önemini yitirmesini eleştiriyordu. Şöyle yazıyordu: "Herkesin keyfi yerindeydi. İkinci Dünya Savaşı, 'Kasperle Tiyatrosu'na düşmüştü (Kasperle: kukla, ibiş. Ç. N.)." Kaiser, oyunun temel kurgusunu yanlış buluyordu. "Köpek satıcısı, külyutmaz alık Schweyk'ın, Birinci Dünya Savaşı Prag'ında geçen maceraları bize komik bir ayna tutuyor olabilir. Ama Schweyk'ın Bohemya biçimi öykülerle süslü alıklıkları, SS'lerle karşı karşıya gelince, ya aynada yanlış bir resim oluşuyor ya da bu dramatik ayna parçalanıyor. Komikliklerle olaylar, Schweyk'ın korkulmayacak kadar zararsız ve aptal olduğu sonucunu doğuruyor." Jürgen Habermas'ın sorusu da aynı yöne çevrilidir: "Acaba sonuçta bu karşılaşma, bizde, içimizdeki büyük SS tipini hoşgören ve altımızdaki küçük SS tiplerini de es geçen bir eğlence olmuyor mu?" (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 12 Haziran 1959). Kaiser görüşlerini, Frankfurt'taki *Schweyk* sahneleyişi üzerine yapılan, Hanns Eisler, Erich Engel ve Helene Weigel'in de katıldıkları ve büyük ilgi gören bir açık oturumda da dile getirir. Eisler bu oturumda bir noktaya dikkat çeker: "Brecht, bu oyunla İkinci Dünya Savaşı'nın resmini çizmeyi amaçlamıyordu. Çizmek istediği resim, özel bir direniş biçimiydi. Eulenspiegel'in direniş biçimi. Karşıtının düşüncelerini, sonuna kadar, yani saçmalık noktasına kadar ileri götürerek, karşıtını silahsız bırakan bir direniş biçimi" (*Frankfurter Rundschau*, 8 Haziran 1959).

Satır Açıklamaları

1955 daktilo metnine Brecht, oyunun adını, *Schweyk İkinci Dünya Savaşı'nda* (Schweyk im zweiten Weltkrieg) olarak değiştirmiştir

62. (182,9) *Anabasis*] Yunanca: Tırmanma, kıyıdan anakaraya doğru yürüyüş. Antik dönemden günümüze bu başlıkla iki tarih ürünü kalmıştır. Bunlardan birinde, Xenophon (İ.Ö. 430-354) kendisinin de katıldığı Kyru Anabasis'ini (Pers Prensi Kyros'un dağlara tırmanan ordu yürüyüşü) anlatır. Diğeri ise Flavius Arrianus'un (İ.S.95-175) Büyük İskender hakkında önemli tarihsel bilgiler taşıyan, Anabasis Aleksandru (İskender Seferi) adlı yapıtıdır. Haşek'in romanında 2. kısmın ikinci bölümü (*Schwejk'in Budweis Seferi* / Schwejks Budweiser Anabasis) şöyle başlar: "Eski çağlarda bir komutan olan Xenophon, bütün küçük Asya'yı dolaşmış. Haritasız tanrı bilir nereye varmış. Eski Gotlar da topografyayı bilmeden sefere çıkarlarmış. Öyle burunlarının doğrusuna giderlermiş. Buna Anabasis denir." (Haşek, 2. cilt, S.41.)

63. (183,1) *Ön Oyun*] Büyük olasılıkla 1928 yılında düşünülmüş olan, yüksek katlardaki egemenlerin ön oyunda canlandırılması fikri, Arthur Szyk'in 8 Eylül 1942' de *Look* dergisinde yayınlanmış olan *Delilik* (Madness) karikatüründen de esinlenmiştir. *Yüksek Katlardaki Ön Oyun*'un ilk müsveddesine eklenmiş olan bu karikatür, bir yerkürenin çevresinde, olağanüstü büyüklükte Hitler, Göring, Himmler ve arkada olağanüstü küçüklükte Goebbels'i gösterir. Brecht, *Yüksek Katlardaki Ön Oyun*'la ilgili olarak Karl Kraus'un dünya savaşına ilişkin *"İnsanlığın Son Günleri* (Die letzten tage der Menschheit)" adlı oyununu hatırlar. (*Çalışma Güncesi*, 15 Temmuz 1942). Burada ayrıca, Goethe'nin *Faust*, *"Faust 1. Bölüm"*üne (1808) ve Haşek'in romanındaki *Askeri Okul Öğrencisi Biegler'in Budapeşte Önlerindeki Düşü* (Traum des Kadetten Biegler vor Budapest) bölümüne (3. Cilt, S.81-89) göndermeler de vardır. Burada sözkonusu olan düş, Piscator'un Berlin'de 1928'de yapmış olduğu *Schwejk* uyarlamasında yalnızca bir kez oynanmış olan final sahnesine de (*Schwejk Gökyüzünde. Bir Son Oyun* / Schwejk im Himmel. Ein Nachspiel*)* esin kaynağı olmuştur. - *"Yüksek Katlardaki Ara Oyunlar* / Spiele in den höheren Regionen" ve "Son Oyun/ *Nachspiel*", İkinci Dünya Savaşı'nın tarihine uygun bir kronoloji oluştururlar. "Ön Oyun/ *Vorspiel*" ise, savaşın hemen öncesindeki duruma uygundur.

64. (183,3) *Hitler, Göring, Goebbels ve Himmler*] *Ön Oyun*'da Nazi hiyerarşisinin en üstünde duran figürleri görürüz: "Başbuğ ve Şansölye Adolf Hitler", Prusya Başbakanı, Ulusal Avcılar Başkanı, Havacılık Bakanı ve Mareşal Hermann Göring, Eğitim ve Propaganda Bakanı Joseph Goebbels ve SS'lerin başı Heinrich Himmler.

65. (183,20) *Österreich/ Avusturya*] Avusturya'nın Mart 1938'de Alman İmparatorluğu'na zorla "katılması"na gönderme yapılıyor.

66. (183,20) *Çekoslovakya*] 29 Eylül 1938'de Münih'te yapılan anlaşmada, Hitler, Südet Almanlarının yaşadığı bölgeyi Çekoslovakya'dan koparark Alman İmparatorluğuna bağlamayı başarmıştır. 14/15 Mart 1939'da da Alman birlikleri, Bohemya ve Moravya'ya girerler. 16 Mart'ta da Hitler Prag kalesinden "Bohemya ve Moravya'nın İmparatorluğun himayesi altına alındığını" açıklar. Slovakya, şeklen bağımsız bir ülke olarak kalacaktır.

67. (183,26) *İnşaat sanatı*] Hitler, iki kez Viyana'daki Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmek için başvurmuş; ancak yetenek eksikliği dolayısıyla okula kabul edilmemişti. Daha sonraları Hitler, "Architektur-Maler / mimari ressamı" olduğuna dair bir efsane oluşturmuş ve fanatik bir acemi olarak nasyonal sosyalist Almanya'nın mimarisini doğrudan etkilemiştir. (Karş. DN. 83.)

68. (183,31) *Bana bağlı mı... gözünü kırpmadan*] *Ön Oyun* ve bu-

rada propagandası yapılan erdemler, Mareşal Göring'in, iktidara el koymalarının 10. yıldönümü olan 30 Ocak 1943'de yapmış olduğu konuşmada söylediklerini anımsatıyor: "Şimdi de, yoldaşlarım, [...] şu sözlerle başbuğumuza bütünüyle özveriye hazır olduğumuzu, bütün bağlılığımızı ve onun uğruna her şeyi feda edebileceğimizi bildirelim. Çünkü o, bunları kendisi için değil, halkı için istiyor. Bu yüzden, yoldaşlarım, başbuğumuz, sevgili başbuğumuz: Sieg Heil!" (*Nedenler ve Sonuçlar. Almanya'nın 1918 ve 1945'de Çöküşünden Çağdaş Alman Devlet Düzenine*/Ursachen und Folgen. Vom deutschen Zusammenbruch 1918 und 1945 bis zur staatlichen Neuordnung Deutschlands in der Gegenwart, Herbert Michaelis ve Ernst Schraepler, Cilt 18, Berlin/West 1970, S.99.)

69. (184,9) *1*] Birinci Sahne bir bütün olarak Haşek'e göndermeler taşıyor. (1. Cilt S.13-28 ; *Uysal Asker Schwejk'ın Dünya Savaşına Müdahalesi* /Das Eingreifen des braven Soldaten Schwejk in den Weltkrieg.)

70. (184,25) *suikast*] Hitler'e karşı 8 Kasım 1939 tarihinde Münih'teki bir birahanede marangoz Johann Georg Elser'in giriştiği bombalı suikast girişiminden söz ediliyor.

71. (185,21) *yemek kamesi*] Zor bulunan gıda maddelerinin dağıtımı ve karaborsanın engellenmesi amacıyla, Bohemya ve Moravya Protektoratlarında da karne sistemi oluşturulmuştu.

72. (185,29) *Mussolini*] İtalyan faşist lider Benito Mussolini. 1922'den 1943'e kadar hükümet başkanı ve Duce (Führer=Başbuğ), 1943'den 1945'e kadar Hitler tarafından oluşturulan "İtalya Sosyal Cumhuriyeti"nin başbakanı. Mussolini, 1936'da Hitler'le Berlin-Roma aksını kurmuş ve 1940 Haziranında, İtalya'yı Almanya tarafında savaşa sokmuştur.

73. (185,39) *yortu*] Katoliklerde, Pantakot Yortusundan sonraki Üçlük (Trinitatis) Bayramını izleyen "Kutsal Perşembe" günü.

74. (186,20f) *gönüllü*] 1941 yılı yazında, Sovyetlere karşı yürütülen savaşta, Çek birliklerinden yararlanılması düşüncesi ortaya çıkmış, ancak uygulanmamıştır. Yine de Almanlar, işgal altında ve sözümona himayeleri altında olan bölgelerde, baskı uygulayarak "gönüllüler" toplamışlardır. Bu sözde gönüllüler, cephede ve cephe gerisinde nakliyat vb. çeşitli işlere koşulmuşlardır.

75. (186,33) *gönüllü/Legion*] Eski Roma'da bir askeri birliğe verilen ad. Alman ve İtalyan gönüllülerinden oluşan ve İspanya İç Savaşı'nda (1936-1939) faşistlerin yanında savaşan "Legion Condor" dolayısıyla; İkinci Dünya Savaşında da Legion, gönüllü asker birliği anlamında kullanılmıştır. Bu anlamda bir Çek Legion'u olmamıştır. (Karş.DN. 74.) Çek çevirmen Rudolf Vapénik, 1955 sonbaharında

Brecht ile yapmış olduğu bir söyleşide, tarihsel gerçeğe rağmen oyunda böyle bir Çek Birliğinden söz ediliyor olmasından yakınır. (Isot Kilian'ın dosya notu. Elisabeth Hauptmann Arşivi). Elisabeth Hauptmann Arşivi'nde, kapak sayfası olmayan ve yabancı bir el yazısı ile Vapénik'in düzeltmelerinin üzerine işlenmiş olduğu bir metin bulunmaktadır.

76. (186,37) *Ukrayna... tahıl ambarı*] Alman Birliklerinin 22 Haziran 1941'de Sovyetler Birliği'ne saldırması ile birlikte, nasyonal sosyalistlerin başlattıkları yoğun savaş propagandasında, "Almanya'ya doğuda yaşam alanı açmak" ifadesi merkezi bir rol oynamıştır. Burada, Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti'nde, Dinyeper Irmağının aşağı kesimlerini iki taraftan saran verimli topraklar, "tahıl ambarı" olarak nitelendirilmiştir.

77. (186,38) *Hollanda*] Almanların Mayıs 1940'da Hollanda'ya saldırmaları kastediliyor.

78. (187,17f) *şarkı (Nazi Askerinin Karısı)*] Şarkı, oyun metninde yoktur. Mart 1955 tarihli metne eklenmiştir. Şarkı metni, bu basımda "Ekler" bölümündedir.

79. (188,23f) *KOPECKA Aşkınız... geliyor*] Mayıs 1943'de yazılmış olan oyun öyküsünde, Kopecka ile Prohaska arasında geçen bu diyalog üzerine şöyle denir: "Kopecka, tatlı bir havada, Kleopatra'nın eski ve ünlü sorusunu sorar: 'Eğer gerçekten aşksa, söyle bakalım, ne kadar?'" - Brecht, bu ifadeyle, Shakespeare'in *Antonius ve Cleopatra* (1606/07) oyunundaki şu soruya uzanmıştır:

"CLEOPATRA: Gerçekten aşksa, söyle bana ne kadar?
ANTONIUS: Ölçülebilen aşk, zavallıdır!"

80. (190,18f) *Benesch!*] 1935'den 1938'e kadar Çekoslovakya devlet başkanı olan Edvard Beneş. Münih Anlaşmasından sonra çekilmiş, savaş süresince de İngiltere'de, Çekoslovakya'nın sürgündeki hükümetinin başkanlığını yapmıştır. (Karş. DN.111.)

81. (191,37-192,10) *halk denen... beğenmez*] Karş. *Cesaret Ana ve Çocukları*, Sahne 6.

82. (192,17-19) *Göring ne dedi...*] Büyük olasılıkla, Mareşal Göring'in 30 Ocak 1943'de orduya yapmış olduğu şu konuşmaya gönderme yapılıyor: "Dünya tarihinde de bir mantık vardır. Sanıyor musunuz ki yoldaşlarım, kader, hatta Tanrının yazdığı alınyazısı, basit bir adamın, isimsiz ve varlıksız, dünya savaşının basit bir savaşçısının, sayısız kargaşalıklar arasından ilerlemesini ve git gide büyümesini öngörmüşse, bu neden birdenbire anlamsız olacakmış? Eğer Tanrının çizdiği kader, Alman halkına, başbuğumuz gibi büyük bir adamı göndermişse; [...] bunlar, bizim zafere inanmamızı

D.E.U
Güzel Sanatlar

haklı kılacak garantilerdir." (*Ursachen und Folgen. Vom deutschen Zusammenbruch 1918 und 1945 bis zur staatlichen Neuordnung Deutschlands in der Gegenwart*, Herbert Michaelis ve Ernst Schraepler, Cilt 18, Berlin/West 1970, S.97f.)

83. (192,22) *Bina*] Burada, satirik bir biçimde, Hitler'in Almanya'yı mimari bakımdan değiştirme planlarından söz ediliyor. Nasyonal sosyalist mimari, Berlin'deki yeni Başbakanlık binası gibi politik bir anıtsallık, ya da Nürnberg'deki parti toplantı alanı gibi kitleleri etkileyecek bir büyüklük peşinde olmuştur. Hitler'in kent planları da yaptığı bilinmektedir. Örneğin Berlin'i, yeniden düzenleyecek ve savaştan sonra Almanya'nın hakim olacağı Avrupa'nın başkenti durumuna getirecek "Germania" planı. (Karş. DN. 67).

84. (192,30) *Danzig*] Hitler'in 1 Eylül 1939'da Polonya'ya yaptığı saldırıyı hazırlamak üzere yürüttüğü, diplomatik şantaj girişimleri kastediliyor. Danzig kenti, 1919 Versay Anlaşması ile Milletler Cemiyetine bağlı bir kent durumuna getirilmişti. Hitler, duygusal bir şekilde gündemde olan Danzig sorununu, görünüşte Polonya ile doğu sınırının "barışçı" yollarla düzeltilmesi amacıyla; ama gerçekte "Almanya'nın doğusundaki yaşam alanı"nın fethine stratejik bir hazırlık olarak kullanmıştır. İkinci Dünya Savaşı, Danzig önlerindeki Westerplatte yarımadasının bombalanması ile başlayacaktır.

85. (192,32) *IG Farben*] Boya endüstrisinin çıkar birliğini temsil eden şirket, 1925 yılında önde gelen Alman kimya sanayicilerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Devletin ve ordunun önde gelen kişileriyle sıkı ilişkiler içinde, İkinci Dünya Savaşının hazırlanması ve planlanması ile işgal edilen ülkelerin ekonomik bakımdan sömürülmesi konularında, aktif bir rol oynamıştır.

86. (193,9) *İngiliz hapı (perfiden Britten)*] "perfides Albion" sözünden esinlenerek. Fransız Devrimi sırasında ortaya çıkan ve 19. yüzyılda Alman diline giren bu politik deyiş, burada İngilizlerin sözümona hain ve sinsi tabiatını ifade etmek için kullanılıyor.

87. (193,12) *Petschek Bankası*] Prag'daki Gestapo karargâhı, Petschek Palas'ta yerleşmişti.

88. (193,30) *2*] İkinci sahnede de Haşek'e dayanan pek çok unsur bulunmaktadır. (1. Cilt, S.29-42; *Uysal Asker Schwejk Polis Merkezinde* / Der brave Soldat Schwejk auf der Polizeidirektion)

89. (193,33) *Başçavuş (Scharführer)*] SA ve SS'lerde, başçavuş muavinine veya üsçavuşa denk tutulabilecek rütbe.

90. (194,6) *Tasfiye Komondo Birliği (Rollkommando)*] Özel görevleri olan bir birlik için kullanılan askeri deyim.

91. (194,19f) *Savunma Savaşı*] Nasyonal sosyalist propaganda, Almanya'nın diğer ülkelere saldırısını, Sovyet saldırısını son anda karşılamış bir "savunma savaşı" olarak öne sürmüştür.

92. (196,1-3) *Der Kruscha,... kabul etti.*] Yahudilerin ve işgal altındaki halkın, zorla mülklerinden uzaklaştırılması vurgulanıyor.

93. (197,9f) *safkan*] Burada ve bunu izleyen alaylı öyküde, nasyonal sosyalistlerin "Irkçılık Teorisi" ima edilmektedir. Bu teoriye göre, sözümona daha değerli olan "ari ırk"ın safkanlığının korunması, ancak "ırkların karıştırılması"ndan kaçınılması ile mümkündür. Irkçı temellere dayanan Yahudi aleyhtarlığı, Eylül 1935'de çıkarılan Nürnberg Yasaları ile; Yahudilerle ari ırktan olanlar arasında evliliği ve evlilik dışı ilişkiyi yasak saymış ve cezalandırılmasını kararlaştırmıştır.

94. (197,29) *Toplama kampı*] Nasyonal sosyalist rejim tarafından kurulan "*Konzentrationslager*=KZ / Toplama Kampları", önceleri politik ve dünya görüşü bakımından muhaliflerin saf dışı edilmesi için kullanılmış, daha sonra da halkların kıyımı için bir araç haline getirilmiştir.

95. (197,31) *vatan haini (Quisling)*] Norveçli politikacı ve faşist lideri Vidkun Quisling, savaş sırasında açıkça Almanlarla işbirliğini savunmuş ve 1942-1945 yılları arasında Norveç Başbakanlığını yapmıştır. "Quisling" sözü, işbirlikçiler ve vatan hainleri için genel bir ad olarak kullanılır olmuştur.

96. (198,37) *"İnsanın...*] "Talihsizlik gelince tek başına gelmez" atasözünden uyarlama.

97. (199,23-30) *Başbuğumuz... çekti ha?*] Savaş sırasında nasyonal sosyalist propagandanın giderek güçlendirdiği asketik (dünya nimetlerinden elini eteğini çekmiş) Hitler imajı ile alay ediliyor. Buna göre Hitler içki içmez, sigara içmez, her türlü lüksten ve özel yaşamdan elini eteğini çekmiştir.(Karş. Brecht'in "*Alman Satirleri*/ Deutsche Satiren" başlığı altında toplanmış olan şiirlerinden "*Başbakanın Sıkıntıları*/Die Sorgen des Kanzlers", *Bertolt Brecht Bütün Eserleri*, Suhrkamp Yayınevi, Cilt 12; Türkçede: MitosBOYUT Yayınları, *Bertolt Brecht Bütün Şiirleri*, Cilt 2)

98. (204,35) *Venüs tepesi*] Venüs tepesi, el falında, elin belli bir bölümünün adıdır. Burada, aynı zamanda kadınların Venüs tepesi de işin içine giriyor.

99. (205,23 *"Şizifoni"*] Şizofreni sözcüğünün alay amacıyla bozulmuş şekli.

100. (208,27f) *Kara turp*] Bu şarkıda "kara turp"tan söz edilirken, SS'lerin siyah üniforması kastediliyor.

101. (209,12) *Göring*] Ekim 1936'dan itibaren Göring'e, dört yıllık planla ilgili olarak tam yetki verilmiştir. Göring, savaş için devletin, sanayinin ve ordunun hazırlıklarını yönetmiş, 1939'dan başla-

yarak savaş ekonomisini organize etmiştir.

102. (209,16) *dördüncü yıl*] *Yüksek Katlarda Ara Oyun*, savaşın tarihini 1942 olarak belirler: Çünkü Hitler, savaşı Polonya'ya, İskandinavya'ya, Benelux ülkelerine, Fransa'ya, Balkanlara, Kuzey Afrika'ya ve Sovyetler Birliği'ne taşımıştır. 1941 Aralık ayında Amerika Birleşik Devletleri de savaşa girmiştir. *Ara Oyun* (Zwischenspiel), savaş dolayısıyla giderek eksikliği hissedilen silah üretimine sorununa dayalıdır. Silah üretimini arttırmanın çaresi olarak, işgal altındaki ülkelerden "yabancı işçi" getirilmesi ve toplama kamplarındaki esirlerin endüstride sömürülmesi düşünülmektedir. (Karş. DN. 103.)

103. (209,29) *Savaş Hizmetleri Servisi*] 26 Haziran 1936'da çıkarılan bir yasa ile, Alman İmparatorluğu sınırları içindeki bütün genç erkeklere, 6 ay süreyle çalışma zorunluluğu getirilmiştir. Bu kural, 1938'de Avusturya ve Südetler Bölgesine, 1939'da da Bohemya ve Moravya Protektoratlarına genişletilmiştir. Bunun ötesinde, 1942'den başlayarak, işgal altındaki ülkelerin halkı, Alman sanayi ve savaş ekonomisi için, Almanya'da da çalıştırılmışlardır.

104. (210,1) *4*] Dördüncü Sahne'de de Haşek'in romanına (Cilt 1, S.297-311) paralel unsurlar vardır.

105. (210,9) *Mum Bayramı*] Katoliklerin 2 Şubat'ta kutladıkları bayram.

106. (211,39-212,3) *Yoksullara... Davranma Derneği / Halkın... Tutulması Derneği*] İkinci Çekoslovak Cumhuriyetinin (Ekim 1938'den Mart 1939'a) iki büyük partisi kastediliyor: "Ulusal Birlik Partisi" ve "Çalışan Halkın Ulusal Partisi". Bu iki parti, Alman işgali altında kendilerini feshetmek zorunda kalmışlardı. Bunların yerine, komünistler dışında, Çek faşistleri de dahil olmak üzere, bütün eski partileri bünyesinde toplayan "Ulusal Halk Birliği" kuruldu. "Ulusal Halk Birliği"nin, daha 1939 Mayıs'ında iki milyon üyesi vardı ve nasyonal, korporatif eğilimli, katı Yahudi aleyhtarı bir programa sahipti.

107. (212,37) *Azizler Yortusu*] Katoliklerin bütün azizleri andıkları, kutsal 1 Kasım günü.

108. (213,20f) *insanoğlunun günahkâr...*] Hıristiyanlığın "günah veraseti" kavramına gönderme. Hıristiyanlıkta, Adem ile Havva'nın işledikleri günah yüzünden, insan soyunun günahı miras yolu ile taşıdığı fikri ve inancı vardır.

109. (213,28f) *"Heinrich taze gelinle yatarken"*] Johann Friedrich August Kazner'in 1779'da bestelediği bir şarkıya dayanan Heinrich ile Wilhelmine Destanı, Brecht tarafından 1921 yılında da gülünçleştirilmiştir (Karş. *Heinrich schlief in seinem Wüstlingsbette...*). Halk arasında değişiklikler yaşamış olan, ve bazan panayır şarkısı, bazan da mutfak şarkısı kılığına giren bu hortlaklar baladı, buraya, Brecht arşivinde bulunan şekliyle konulmuştur. Bir şarkı kitabından ya da bir dergiden kesilmiş iki sayfa üzerinde, bazı destanlar ve bunlar arasında da "Soylu Wilhelmine Moritatı/ *Die edle Wilhelmine*" bulunmaktadır. (Ayrıca, Karş. *"30 Haziran Balladı*/Ballade vom 30 Juni" , Suhrkamp Yay., *Bertolt Brecht Bütün Eserleri*, Cilt 14. Türkçede: MitosBOYUT Yay., *Bertolt Brecht Bütün Şiirleri*, Cilt 4.).

SOYLU WILHELMINE

Heinrich taze gelinle yatarken
Gerdek gecesi kuş tüyünde
Yılanlar döner yüreğinde
Bırakmazlar varsın uykuya.

Gece yarısı saat 12
Uzanır pencereden bir el
Bu hayalet acep nedir ki?
Wilhelmine, eski sevgilisi.

Titreme der, ona yavaşça
Benim bir tanecik sevgilim
Sana hiç kırgın değilim
Kıskanmam yatağındakini.

Talihsiz bir yazgım varmış
Genç yaşımda ayrılıp gittim.
Ama cehennemde değilim
Cennette kurtulmuş gibiyim.

[İnanmıştım yeminlerine
Sevmiştim candan seni.
Aklımdan bile geçirmezdim
Benden sonra seveceğini.]

Ağlama hiç, değmez dünya haline
Sonunda olacağı buydu.
Sen bari mutlu ol sevgilinle
Yatağındaki taze gelinle.

Mutlu ol ömrün boyunca
Tanrıya varıncaya kadar.
Ama Tanrının huzurunda

O gün kötü yargılanacaksın.

[Heinrich dayanamaz haykırır:
Kurban istiyorsun sen, kurban!
Gece fısıldarken adını
Heinrich kendi canına kıyar.]

[Gelincik yalnız kalır gerdekte
Hain kocası gitti mi gider.
Geceleri ruhlar gezinirler
Ne huzur kalır ne uyku.]

(Köşeli parantez içindeki üç dörtlük, 1982'de oyunu çevirirken rastladığım bir varyantta vardı. Yararlı olabileceği düşüncesi ile ekledim. Ç. N.)

110. (215,15) *Gönüllü Çalışma Servisi*] 1942 yılından başlayarak Almanların Protektorat Bölgesinde, evli olmayanlar için de zorunlu çalışma koşulu getirilmişti. (Karş. DN. 103).

111. (216,16-24) *Müttefikler... sorun çıkınca*] Çek Devlet Başkanı Edvard Beneş'in Eylül 1938'deki Münih Antlaşmasından önce ve sonra takındığı tutuma ironik bir yaklaşım. Beneş, Südet Bölgesinin Almanya'ya ilhak edilmesinden birkaç gün sonra 5 Ekim 1938'de başkanlıktan çekilecek ve ülkeden kaçacaktır.

112. (216,19) *Nazileri... güzel kıstırmıştı*] Fransa ve İngiltere 1938'deki Münih Antlaşmasında, Çekoslovakya'nın geriye kalan bölümünün varlığı açısından garantör durumundadırlar. Ama Hitler, 1939 Mart'ında (Karş. DN. 65) zor kullanarak bu bölgelere girdiği zaman, bu uluslararası garantinin gereklerini yerine getirmezler.

113. (221,2) *Stalingrad*] Karş. DN. 121.

114. (221,28) *Beseda*] Beseda Polkası, 1838'den beri, Çeklerin Habsburg Monarşisine karşı ulusal bağımsızlık özlemlerini dile getiren bir simgedir. (Karş. Haşek, Cilt 3, S. 286.)

115. (221,36) *Saat gece yarısını vurmaya*] Şarkının ilk dizesi, Haşek'in *Schwejk* romanından alınmıştır (Cilt 3, S.287). Romanda "Çek birliklerinin Solferino önlerinde Avusturya için kanlarını dökmeye gidiş şarkısının devamı" olarak adlandırılır. Haşek'deki halk şarkıları geleneğine dayalı şarkı şöyledir:

Verir, verir, verir
Onun için burada değil mi
Kız bir yerine iki öpücük verir sana
Her yanağına bir tane.
Yuphaydiya, yuphayda
Bütün kadınlar verir

Verir, verir, verir
Onun için burada değil mi.

116. (222,12) *Moskova Radyosu*] Moskova Radyosu, Komünist Enternasyonalin, işgal altındaki ülkelerde direnişi organize etmek için yaptığı radyo yayınıdır. Savaşın gerçek durumu üzerine bilgiler veren, düzenli haber yayınları yapardı. Diğer metinlerde burada "Londra Radyosu" ifadesi vardır. BBC (*British Broadcasting Corporation*) radyosu da Çekoslovakya'dan dinlenebilen ve sürgündeki Beneş Hükümetince organize edilen yayınlar yapardı.

117. (222,34-39) *"Binlerce kapı pencere"*] Bu halk şarkısının sözleri de Haşek'in *Schwejk* romanından alınmıştır (Cilt 3, S. 49). Haşek'de şarkı, düzyazı biçimindedir.

118. (229,18) *Doğu cephesinde... ondan*] Alman birlikleri, 22 Haziran 1941'de Sovyetler Birliği'ne saldırınca, başlangıçta geniş toprakları ele geçirmişler, 2 Ekim'de de Moskova'ya yüklenmişlerdi. Ama Hitler'in Sovyetler Birliği'ne karşı da bir yıldırım zafer kazanma planları, kısa süre sonra düş kırıklığına dönüştü. 1941/42 kışında Almanların önü kesildi ve Sovyetlerin püskürtme saldırıları başladı. 1 Aralık 1942'de Almanların Doğu Ordusu, gücünün dörtte birini kaybetmiş bulunmaktaydı.

119. (230,3f) *"Moldau Şarkısı"*] Eldeki metinlerin hiçbirinde bu şarkı bulunmamaktadır. (Karş." *Tüm Oyuncular Korosu*/Chor aller Spieler" ve metne ilişkin notlar ile DN. 166.)

120. (230,9) *mezarcı General von Bock*] Mareşal Fedor von Bock, büyük kayıplar verilen Moskova saldırısının komutanlarındandır. 1941 Aralık ayında Hitler'le görüş ayrılığı yüzünden geri çekilir ve Stalingrad ile Kafkaslara aynı zamanda saldırılmasını eleştirmesi üzerine, 1942 yazında emekliye sevk edilir. (Karş. *Savaşın Alfabesi*, Nr. 30; 12. Cilt. Türkçede: MitosBOYUT Yay. *Bertolt Brecht Bütün Şiirleri*, Cilt 2).

121. (230,20) *Stalingrad*] Hitler tarafından "kale" olarak nitelendirilen Wolga kıyısındaki bu kent (Bugün Wolgograd) çevresindeki savaş, İkinci Dünya Savaş'ının dönüm noktalarından biri sayılır. 1942 Kasım ayında Sovyet Birlikleri, 6. Alman Ordusunu burada kuşatırlar. Ordu Komutanı General Paulus, Hitler'den teslim olmak için izin ister. Bu isteğin Hitler tarafından reddedilmesi üzerine, Alman Birlikleri çok büyük kayıplar verdikten sonra, 31 Ocak ve 2 Şubat 1943 günlerinde teslim olurlar.

122. (230,23) *Ben halkıma söz verdim.*] 30 Eylül 1942 tarihinde, "Savaş İçin Kış Yardımı Programı"nın açılışında yaptığı konuşmada Hitler, bazı kehanetlerde bulunur. Örneğin, Alman Birliklerinin "Stalingrad'ı çiğneyip ele geçireceklerini": "Şu sırada Stalingrad'ın

teslim alınması tamamlanmak üzeredir [...] ve şundan emin olabilirsiniz ki, bizi oradan bir daha kimse çıkaramayacaktır." (Max Domarus, "Hitler. Konuşmalar ve Demeçler 1932-1945/ *Hitler. Reden und Proklamationen 1932-1945". Kommentiert von einem deutschen Zeitgenossen,* Cilt II": "*Untergang,* 1939-1945 /Çöküş,1939-1945", Würzburg 1963, S.1914 ve 1916.)

123. (230,25) *Kış*] Karş. DN. 164.

124. 230,30 *Avrupa halkları*] Stalingrad önlerindeki savaşta, Alman tarafında Romen, İtalyan, Macar ve Slovak tümenleri de savaşıyordu.

125. (231,1) *7*] Yedinci Sahnede de Haşek'in *Schwejk* romanından bazı izlere rastlanmaktadır. Cilt 1, S.98-122 (*Schwejk Hasta Rolünde*/Schwejk als Simulant).

126. (232,30) *Gestapo hapishanesi*] Prag'daki Gestapo hapishanesi.

127. (232,33f) *bolşeviklere... şu savaşa*] Nasyonal sosyalist propaganda, Almanya'nın Haziran 1941'de Sovyetler Birliği'ne saldırısını, "bolşevizm"e karşı "hasretle beklenen sefer" şeklinde haklı göstermeye çalışarak, bu "kutsal savaş" için batı Avrupa'nın ve Amerika'nın sempatisini kazanmayı umuyordu.

128. (232,39-233,3) *Nedir Bolşevizm?*] Schweyk burada Nazi propagandasının sloganlarını alaya alıyor. 30 Eylül 1942 tarihinde, "Savaş İçin Kış Yardımı Programı"nın açılışında yaptığı konuşmada Hitler, "Kapitalizm, Plutokrasi ve Bolşevizmin uluslararası ihanetinin sağ kolunu imha edilmesini" istemişti. (Max Domarus, *Hitler. Reden und Proklamationen 1932-1945. Kommentiert von einem deutschen Zeitgenossen,* Cilt II: *Untergang,*1939-1945, Würzburg 1963, S.1915.) Hitler, 1942 yılının 8 Kasım'ında Münih'teki Löwenbräu Birahanesinde, "eski savaşçıların" önünde yaptığı konuşmada da şöyle demişti: "Bugün dışarda yine aynı düşmanlar koalisyonu ile karşı karşıyayız. Bu koalisyon, uluslararası mason locasının şefi ve yarı Yahudi Roosevelt'ten ve onun "Yahudi beyin takımı"ndan başlıyor; marksist-bolşevik Rusya'daki katıksız Yahudi kültürüne kadar uzanıyor." *(Ursachen und Folgen. Vom deutschen Zusammenbruch 1918 und 1945 bis zur staatlichen Neuordnung Deutschlands in der Gegenwart,* Herbert Michaelis ve Ernst Schraepler, Cilt 18, Berlin/West 1970, S.48.)

129. (233,2) *Wallstriet*] Wallstreet: Uluslararası finanskapitalin merkezi New York'da, bankalar ve borsa caddesi.

130. (233,2f) *Rosenfeld*] Franklin Delano Roosevelt. 1933-1945 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı.

131. (233,6f) *Przemsyl'de*] Buradaki şarkı, Haşek romanından alınmıştır (Cilt 2, S. 134). Haşek'in romanında bu parçanın adı *Topçu Jaburek'in Şarkısı*'dır (*Lied vom Kanonier Jaburek).* Güneydoğu Polonya'da bir Galiçya kasabası olan Przemsyl, Polonya'nın 1772'deki ilk bölüşümünden sonra Avusturya'da kalmıştı. Birinci Dünya Savaşı'nda da, stratejik bakımdan önemli bu kent üzerinde, 1914 Ekim'inden 1915 Haziran'ına kadar, Almanlar ve Avusturyalılar ile Ruslar arasında uzun süren ve büyük kayıplara yol açan savaşlar olmuştu. (Karş. *Die Mutter*/Ana, 1933 Yazımı, Sahne 14. Bu dizinin 4 numaralı cilti.)

132. (233,19-25) *Biz Rusya'yı... yalan mı?*] Burada, Sovyetler Birliğine karşı yürütülen nasyonal sosyalist propaganda sloganları sıralanıyor.

133. (234,33) *"İsa'nın sudan... inanmıyorum," dedi.*] İsa Peygamberin hayatından bir bölüm. Burada İsa, suyu şaraba dönüştürür. (Karş. Johannes 2,1-11.)

134. (235,26f) *Horst Wessel Marşı*] 23 Şubat 1930 tarihinde evinde vurularak öldürülen Horst Wessel, Nazi propagandası tarafından bir kahramana stilize edilmiştir. Wessel'in bestelediği ve daha sonra onun adıyla anılan Horst Wessel Marşı, nasyonal sosyalist Almanya'da ikinci bir milli marş gibi kullanılmıştır. (Karş. DN. 136.)

135. (235,35) *Zutreiber*] Burada "*Zuhälter* / pezevenk" anlamında. Wessel'in nişanlısı eskiden fahişelik yapan bir kadındı. Antifaşist gruplar, nasyonal sosyalistlerin Wessel Destanını çökertmek için, SA mensubu olan Wessel'in ölümünü, fahişeler ve pezevenkler dünyasına oturtmuşlardı. (Karş. Brecht'in *"Horst Wessel Destanı* / Horst Wessel Legende"; *Bertolt Brecht Bütün Eserleri* / Bertolt Brecht Werke, Suhrkamp Yay., Cilt 19).

136. (235,37-236,1) *"Bayrak önde,... yanımızdadır şimdik."*] Brecht, burada *Horst Wessel Marşı*'nın birinci ve dördüncü dizelerini değiştirmiştir. Orijinali şöyledir: "Bayrak yukarı! Safları sıkıştırın! /SA yürür, uygun adımla dimdik./Kızıllarla muhaliflerin vurduğu arkadaşlar /Hayalimizde bizimle birlikte yürür."

137. (236,7-32) *Davulun peşinde... Atamazlar ona bir çimdik.*] Hanns Eisler'in verdiği bilgilere göre 1933 yılında Paris'te çalışmaya başladıkları ve 1936'da geliştirdikleri *Danalar Marşı* (Kälbermarsch), *Horst Wessel Marş*'ının metni, melodisi ve ritmi ile alay eder. (Karş. *Çalışma Güncesi,* 9 Haziran 1943 ile *Simone Machard'ın Düşleri - Birinci Düş,* Bu dizinin 9. cilti ve ayrıca, *"Sınıf Düşmanının Şarkısı*/Das Lied vom Klassenfeind", *"Bertolt Brecht Bütün Eserleri* / Bertolt Brecht Werke", Suhrkamp Yay. Cilt 22.).

138. (237,12f) *Savaştan sonra.*] Karş. Haşek Cilt 2, S. 282.

139. (237,19) *8*] Bu sahne de Haşek'in romanına yaslanmak-

tadır. Cilt 2, S. 41-148 (*Schwejks Budweiser Anabasis* / Schwejk'in Budweis Seferi).

140. (237,27-30) *şarkı sözleri*] Bu şarkı da Haşek'in *Schwejk* romanından (Cilt 3, S. 291) alınmıştır. Üçüncü ve dördüncü dizeler, Haşek'de tek dize oluşturur. Eisler'in bestesinde, bu şarkı ve onu izleyen *Meinte, daß das Dienen* (Bir koşturma telaştır) ile *Als wir nach Krwatt gekommen* (Krwatt'a gelincesi) şarkıları, bir yürüyüş marşının bölümleri olarak kurgulanmıştır. İlk iki kıta, Piscator'un 1928'deki *Schwejk* sahneleyişinde kullanılmıştı. Brecht burada, *Duchess of Malfi* (Malfi Düşesi) oyununun oluşumu sırasında kullanılan *Als wir kamen nach Milano* (Milano'ya geldiğimizde) şarkısını örnek olarak almıştır.

141. (237,33) *Nihai Zafer*] Bu slogan, Stalingrad önlerindeki yenilgiden sonra, nasyonal sosyalist propaganda tarafından daha sık kullanılır olmuştu.

142. (238,9) *Asker yemini*] Devlet Başkanı Hindenburg'un ölümünden sonra, 2 Ağustos 1934 tarihinde, "Başbuğ ve Başbakan" Hitler, ordunun kendi adı üzerine yemin etmesini sağladı. Böylelikle asker yemini, ilk kez bir kişiye sınırsız bağlılık biçimine dönüşüyordu.

143. (239,22-25) *Şarkı sözleri*] Haşek'in *Schwejk* romanından aktarılmıştır (Cilt 1, S.121). Karş. 237,27-30.

144. (240,33f) *askeri papaz*] Burada "cephe papazı" anlamında.

145. (241,2) *Rostow*] Don Irmağının deltasında yer alan Rostow kenti 1941/1942 yıllarında, birkaç kez Almanlar tarafından ele geçirilmiş, ancak Sovyetler tarafından tekrar geri alınmıştır. 1942 yaz sonundaki Stalingrad saldırısı için bu kent stratejik açıdan önemli bir çıkış noktasıydı. Oyunun ilk yazımındaki son oyunda, Stalingrad yerine sık sık Rostow kullanılmıştır.

146. (241,5) *motorize*] Karş. *Kriegsfibel* (Savaşın Alfabesi), Nr. 31.

147. (241,20f) *Allahsız, kitapsız, duasız*] Alman ordusunun zaferleri hakkında radyodan sürekli tekrarlanan beylik mesajlara gönderme.

148. (241,22f) *Alman Hıristiyanların Nazi Birliği*] Evangelist Hıristiyanlar Birliği. Nasyonal sosyalizmin görüşlerine katıldığını belirten bir kilise hareketi. 23 Temmuz 1933'deki kilise seçimlerinde, Alman Hıristiyanları ruhani meclislerdeki çoğunluğu ele geçirmişlerdi. 27 Eylül 1933'de ise, Hitler'in Evangelist kilisesindeki "mutemet adamı ve temsilcisi" Ludwig Müller, İmparatorluk Piskoposluğuna seçildi. 1933 Kasım'ında, Berlin'deki Spor Sarayında düzenlenen bir toplantıda, Alman "halk kilisesi"nin, artık "eski ahitten ve Yahudilerin ahlakından" kurtulması ve "ırkın üstünlüğüne uygun bir Hıristiyanlık temelinde, kahraman bir İsa figürü" geliştirilmesi gerektiği dile getirildi.

149. (241,25) *Wotan*] En büyük Cermen tanrısı. Karş. DN.148.

150. (241,36-39) *Bolşeviklerin işkencehanelerini... iyi mi?*] Nasyonal sosyalistlerin, Sovyetlerin sözde mezalimi üzerine yürüttükleri propagandaya gönderme.

151. (242,19-23) *Asıl suç... ne haber?*] Karş. DN.112.

152. (242,20f) *"ömür boyu barış"mış*] İngiltere Başbakanı Chamberlain'in bir demecine ironik gönderme. Chamberlain, 1938 Eylül'ünde, Münih Antlaşması'nın imza töreninden dönüşünde, Londra Hava Alanında, "*peace in our time*"ı (Ömür boyu barış) başardığını söylemişti.

153. (242,21) *"yıldırım savaşı"*] "Yıldırım savaşı"ndan örneksemeyle, "yıldırım barış". Almanlar savaşın ilk yıllarında giriştikleri baskın stratejisini "yıldırım savaşı" olarak adlandırmışlardı. Bu kavram, Polonya, Benelux ülkeleri ve Fransa'daki hızlı başarılardan sonra, Alman ordusunun üstünlüğünü ve yenilmezliği efsanesini yaymak amacıyla, nasyonal sosyalist savaş propagandasının merkezine oturtulmuştur.

154. (244,19) *Hitlercilerin maşası*] Karş. DN. 74.

155. (244,39-245,3) *Şarkı kıtası*] Şarkının bu kıtası, Haşek'in romanındaki modele uygundur. Ancak sözler Brecht'e aittir. (Karş. DN. 140.)

156. (245,15-18) *Şunun günahı... içini doldurarak.*] Karş. Hermann Ungar'ın *Bobek heiratet* (Bobek Evleniyor) adlı öyküsü: *Colberts Reise. Erzählungen* (Colbert'in Yolculuğu . Öyküler), Berlin 1930, S.119-127.

157. (245,33-246,2) *Pudonitz'de... bardağı ile rakı*] Karş. Hermann Ungar'ın *Bobek heiratet* (Bobek Evleniyor) adlı öyküsü: *Colbert'in Yolculuğu. Öyküler* (Colberts Reise. Erzählungen), Berlin 1930, S. 122.

158. (247,5) *Devlet Su İşleri (Wasserfiskus)*] *Fiskus*: Latincede sepet, para sepeti. Devlet malı ve devlet malının yönetilmesi için kullanılır. *Wasserfiskus*: Su kullanım ücretini toplayan devlet dairesi.

159. (247,6-8) *Demişler ki, "Yemeği... kadar yemedim."*] Karş. Hermann Ungar'ın *Bobek Evleniyor* (Bobek heiratet) adlı öyküsü: *Colbert'in Yolculuğu. Öyküler* ; Berlin 1930, S. 126.

160. (247,25) *Almanların Yakarışı (deutsche Miserere)*] Lat. *Miserere*: yakarış. Günah çıkarma dualarından 51 Psalm'da geçer. *"Alman Yakarışı* (Das deutsche Miserere), oyunun ilk yazımında oluşmuştur. Sözleri, Almanların "yıldırım savaşı" stratejisi ile yürüttükleri,

ama 1941'de Sovyetler Birliği'ne saldırdıklarında ağır bir şekilde tökezledikleri, İkinci Dünya Savaşı'nın seyrini özetler. Bu parça Hanns Eisler'den başka, Paul Dessau tarafından da bestelenmiştir. Ama buradaki şarkı ile Paul Dessau'nun metnini Brecht'e ısmarladığı ve koro ve orkestra için bestelediği büyük oratoryosu *Deutsches Miserere 1944* aynı değildir.

161. (249,32) *Aman Allahım* (Sankt Joseph)] Yeni İncil'de, İsa'nın annesi Maria'nın kocası. 1870'den bu yana Katolik kilisesinin koruyucu bir azizi.

162. (250,5) *Rostow'dan...*] Karş. DN. 145.

163. (250,8f) *Zaten bu... erken bastırdı.*] Burada, nasyonal sosyalist propagandanın, Rusya cephesindeki yenilgiyi, iklim koşulları ile açıklama gayreti alaya alınıyor. Brecht, 8 Aralık 1942'de, Almanların Moskova önünde yenilgiye uğratılması ve Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa girişi üzerine, *Çalışma Güncesi*'ne şu notu düşmüştür: "Yeryüzünün en büyük endüstri gücü savaşa girdiği gün, Hitler Rusya'da kışın soğuk olduğunu fark ediyor." 26 Nisan 1942'de Hitler, mecliste yaptığı bir konuşmada; "Eksi 47 derecede ve daha altı" gibisinden kafadan uydurduğu bir takım sıcaklık derecelerinden söz ederek, "öngörülenden dört hafta önce, ne Avrupa'da ne de o bölgelerde 140 yıldan beri görülmemiş" bir kışın Alman ordularına sürpriz yaptığını söylüyordu. (Max Domarus, *Hitler. Reden und Proklamationen 1932-1945. Kommentiert von einem deutschen Zeitgenossen*, Cilt II: *Untergang*, 1939-1945; Würzburg 1963, S. 1871.)

164. (250,27) *Hermann*] Bir Cermen soyu olan Etrüsklerin lideri Hermann (Latincesi: *Arminius*), Romalılara karşı bir isyanı organize etmiş ve 9 yılında, Teutoburg Ormanı savaşında onları yenmeyi başarmıştı. Romalı tarihçi Tacitus tarafından "Germania'nın kurtarıcısı" olarak nitelendirilen Hermann, 19 yüzyıldan beri Alman milliyetçiliğinin simgesi olmuştur.

165. (251,25-29) *Ne geri... mi sıçmalı.*] Bu şarkı, Hanns Eisler tarafından *Schweyk'in Bitiş Şarkısı* (Schweyks Abgesang) adıyla bestelenmiştir.

166. (251,38-252,6) *Devrandır bu dönecek... gün doğar.*] Buradaki koro parçası, *Moldau Şarkısı*'nın iki kıtasından oluşur. (Karş. DN. 119). Brecht bu şarkıda Maurice Magre'ye ait bir Fransız şansonundan esinlenmiştir. *Seine Nehrinin Dibinde* (Au fond de la Seine) adını taşıyan bu şansonu Kurt Weill, 1934 yılında kabare sanatçısı Lys Gauty için uyarlamıştır (Karş. Kurt Weill'a mektup, 23 Haziran 1943). Brecht'in arşivinde değişik taslakları bulunan *Moldau Şarkısı*, ilk bakışta arka arkaya dizilmiş 8 dizeden oluşur. Parçayı besteleyen Hanns Eisler'in önerisi üzerine, Brecht parçayı üç kıta halinde genişletmiştir. (Eisler'in bestesi de, Çek bestecisi Bedrich Smetana'nın *Moldau* adlı senfonik şiirine bağlantılanan bir çalışmadır.)

167. (253,4) *Asker karısına ne göndermiş?*] (Karş. DN.78). Brecht, 1942 yılının Mart ayında Mexiko'da yayınlanan göçmen dergisi *Freies Deutschland*'da (Özgür Almanya) yayınladığı bu şarkıyı, daha sonraları halk geleneğine oturtmuştur. (Karş. *"Öğrendiğim Yerler*/ Wo ich gelernt habe"; *Bertolt Brecht Bütün Eserleri*, Suhrkamp Yay., Cilt 23) Bu şarkı da, her kıtasında İkinci Dünya Savaşı'nın önemli bir durağını anlatır. Hanns Eisler'in eleştirel yaklaşımı üzerine, Brecht şarkının adını, *"Nazi Askerinin Karısının Şarkısı*/Das Lied von dem Nazisoldaten" olarak değiştirmiştir. *(Çalışma Güncesi*'nin 9 Mayıs tarihli notuna göre de, *"SA'nın Karısına Ne Geldi?*/Und was bekam des SA-Manns Weib?") Bu şarkı, Hanns Eisler, Kurt Weill ve Paul Dessau tarafından bestelenmiştir.

168. (254,14) *Son Oyun'un İlk Seçeneği*] Ön Oyun'un eski yazımı.

169. (255,7) *Sankt Nepomuk*] Johannes von Nepomuk. 1389'dan başlayarak Prag Başpiskoposluğunda papaz vekili olmuş, 1729'da acı çekmiş kahraman bir aziz olarak kabul edilmiştir. Bohemya'nın koruyucusu sayılır.

170. (255,19) *Rostow'dan Stalingrad'a*] Karş. DN. 145

171. (255,22-25) *Zaten bu... bastırdı.*] Karş. DN.163.

172. (256,17) *efendi ırk*] Karş. DN. 93.

173. (256,22) *omuz omuza çarpışıyorsunuz*] Stalingrad Savaşının sonucunun, propaganda amacıyla çarpıtılmasına değiniliyor. Hitler'in 3 Şubat 1943'de yayınlanan demeci şöyle demektedir: "Generaller, subaylar ve erler, omuz omuza, son kurşunlarına kadar savaştılar." (Max Domarus, *Hitler. Reden und Proklamationen 1932-1945. Kommentiert von einem deutschen Zeitgenossen*, Cilt II: *Untergang*, 1939-1945; Würzburg 1963, S.1985.)

174 (256,31) *Adem*] Eski ahitteki yaratılış öyküsüne göre (1 Mose 1-3) Adem, insanoğlunun atasıdır.

175. (257,13-20) *Şarkı sözleri*] Karş. DN. 166.

AÇIKLAMALAR

MALFİ DÜŞESİ

Temel Metinler

The Duchess of Malfi, 1945/46, ölümünden sonra bulunan daktilo metni. – Ek: Almanca Öndeyiş metni, ölümünden sonra bulunan daktilo metin. Brecht/Auden (1946): I. Perde, 5. Sahne – Brecht/Auden (1946): II. Perde, 1. Sahne; Washington'daki Kongre Kitaplığı, Telif Hakkı Bölümü'nden alınan metin II. Perde, 5. Sahne'nin çeşitlemesi, ölümünden sonra bulunan metin. Brecht/Auden (1946): Son Söz, Washington'daki Kongre Kitaplığı, Telif Hakkı Bölümü'nden alınan metin.

Tarihçe

Nisan/Mayıs 1943: John Webster'in *Malfi Düşesinin Tragedyası* (The Tragedy of the Dutchesse of Malfi) adlı oyunu üzerine çalışmaya başlar. Hoffmann Reynolds Hays'ın işbirliğiyle ortaya iki metin çıkar.

26 Haziran 1943: Ortaya çıkan ikinci metin "*Malfi Düşesi*, Yazan John Webster" başlığıyla temize çekilir. *"Çağdaş Tiyatro için Bertolt Brecht ve H. R. Hays Uyarlaması"* açıklamasıyla oyunun telif hakkı her iki yazarın olur.

Mayıs'ın ikinci yarısı ve Kasım/Aralık 1943 süresinde, Brecht ve Hays oyunu baştan sona gözden geçirirler.

Aralık 1943: Brecht, Wystan Hugh Auden'den çalışmaya katılmasını rica eder. Hays çalışmadan çekilir.

Ocak/Şubat 1944: Brecht ve Auden arasında yoğun bir işbirliği başlar.

Haziran/Temmuz 1945: Brecht oyun üzerinde yaptığı çalışmayı taslak olarak tamamlar.

24 Ekim 1945: Auden yaptığı çalışma için *The Duchess of Malfi* adıyla telif hakkı almak üzere başvurur.

1945/46: Ortaya, *The Duchess of Malfi* başlığıyla bir metin çıkar, bu metin üzerinde Auden'in herhangi bir çalışması söz konusu değildir.

4 Nisan 1946: Her iki yazar "*The Duchess of Malfi*. By W. H. Auden and Bertold(!) Brecht," adını taşıyan bir metin için telif hakkı almak üzere başvurur.

15 Ekim 1946: Doğu kıyısında düzenlenen bir deneme turnesinden

D.E.Ü

sonra, New York'taki Ethel Barrymore Tiyatrosu'nda *The Duchess of Malfi*'nin prömiyeri yapılır. Brecht'in yazdığı metin dikkate alınmamıştır ve de alınmayacaktır.

Metnin Oluşum Öyküsü

John Webster'in 1613/14 yıllarında yazdığı *The Tragedy of the Dutchesse of Malfi* (1623; Alm.: *Die Herzogin Von Amalfi* / Malfi Düşesi, 1858) adlı oyun üzerine yapılan çalışmanın öyküsü 1941 yılına kadar uzanır. Aynı yılın Kasım ayında Brecht, oyuncu Elisabeth Bergner'i, Thomas Heywood'un *A Woman Killed With Kindness* (1603, Alm.: *Sie starb an ihres Gaten Güte* / Şefkatle Öldürülen Kadın) adlı oyunu üzerinde çalışmak için ikna etmeye çabalamaktadır. Bergner, Brecht'in, "Elisabeth tiyatrosu biçeminde yazılmış egzotik bir kurabiye," olarak tanımladığı böyle bir oyunda oynamak konusunda tümüyle "ilgisiz" değildir. Ancak ne bu proje, ne de Brecht'in Elisabeth Bergner ve onun tiyatro, film yapımcısı olan kocası Paul Czinner'le bir sonraki yıl gerçekleştirmeyi düşündüğü öteki projeler gerçekleşmez. Brecht, Ekim 1942 ayında Lion Feuchtwanger'le birlikte Heywood projesini bir kez daha gündeme getirir (*Journale*/Çalışma Güncesi, 30 Ekim 1942), 1943 yılı ilkbaharında New York'ta bulunduğu günlerde de şu notu düşer: "Bergner için (Hoffmann Hays'la birlikte) Webster'in *Duchess of Malfi* adlı oyunu üzerinde çalışıyorum" (*Çalışma Güncesi*, 1943 Mart-Mayıs). Elisabeth Bergner'in anılarına göre Brecht, Bergner'den çıkan bu fikirden çok etkilenmiş ve hemen kabul etmiştir (Elisabeth Bergner, *Takdir ve Tekdir. Elisabeth Bergner'in Düzensiz Anıları*, Münih 1978, s. 213). Uzun süredir kendi oyunlarından birinin Broadway'de sahnelenmesini isteyen Brecht, Elisabeth Bergner'in ününe, Paul Czinner'in deneyimlerine ve tiyatro çevresine güvenmektedir. Brecht'in böyle bir çalışmaya girişmesinin bir nedeni de parasaldır; öte yandan İngiliz Marlowe'un bir oyunundan hareketle Feuchtwanger'le birlikte 1923/24 tarihinde yazdıkları *İngiliz Karalı II. Edward'ın Yaşamı* (Leben Eduard des Zweiten von England -II. Eduard) başlıklı çalışmadan bu yana Elisabeth Dönemi tiyatrosuna ilgi duymaktadır.

Webster'in oyunu üzerine yapılan çalışmanın oluşum öyküsü bugüne kadar hep kaba çizgileriyle biline gelmiştir. Çalışmanın başında Hoffmann Reynolds Hays, daha sonra da İngiliz yazar Wystan Hugh Auden, Brecht'le işbirliği yapmıştır. Metinlerin büyük bölümü Brecht'in 1943-1946 yılları arasında New York'a geliş gidişlerinde Ruth Berlau'un evinde oluşur. Elisabeth Hauptmann'ın da bu çalışmaya katıldığı, metin üzerinde el yazısıyla yaptığı düzeltmelerden ve aldığı

notlardan anlaşılmaktadır. Brecht, çeşitli çalışma arkadaşlarının zaman zaman karşı çıkmalarına rağmen, oyun üzerinde yaratıcı çalışmalarını geliştirir. Özgün metnin dili üzerinde yapılan çalışmalar ve yeni metin parçaların oluşturulması – Almanca metinden ya da Brecht'in kabaca yaptığı İngilizce çevirilerden yola çıkarılarak – İngilizce bilen çalışma arkadaşları tarafından gerçekleştirilir. İngilizce metin üzerinde el yazısıyla yapılmış olan düzeltmeler Brecht'in oyunun dili üzerinde yapılan ayrıntılı çalışmalara da katıldığını gösterir.

Brecht, 1943 yılının baharında New York'taki temsilcisi olan Ann Elmo'nun bürosunda, proje üzerinde birlikte çalıştığı ilk yazar olan Amerikalı Hoffmann Reynolds Hays ile bir sözleşme yapar, Hays daha önce de Brecht'in kimi oyunlarının (*Lukullus'un Sorgulanması, Cesaret Ana, Arturo Ui'nin Yükselişi*, vb.) çevirisini yaparak Brecht'in hayranlığını kazanmıştır. Brecht ve Hays, Nisan 1943 tarihinde çalışmaya başlar. Mayıs sonuna kadar ortaya iki metin çıkar. Üzerinde daha ayrıntılı olarak çalışılan ve *The Duchess of Malfi by John Webster. An adaptation for the modern Stage by Bertolt Brecht and H. R. Hays* adını taşıyan ikinci metin için her iki yazar, 26 Haziran 1943 tarihinde telif hakkı başvurusunda bulunur. Hays çalışmanın amacını şöyle tanımlar: "Brecht and I were both fond of the Webster piece and both felt that it sprawled too much for a succesful production. The idea was to eliminate the anticlimactic series of deaths at the end, tighten up the script, and emphasize the implict incest motivation of the duke." ("Brecht de ben de Webster'in yapıtını sevmiştik, ancak başarılı bir yapım için çok dağınık olduğunu düşündük. Amacımız oyunun sonunda yer alan ve oyunun doruk noktasını gölgeleyen ölümleri çıkarmak, metne çeki düzen vermek ve Dükün örtülü biçimde belirtilen *ensest*–nikâh düşmeyen akrabaya cinsel istek– dürtüsünü vurgulamaktı.") (H. R. Hays, *A Note on The Duchess, Bertolt Brecht, Collected Plays*, Yay.: Ralph Manheim ve John Willett, 7. Cilt, Londra 1976, s. 334.). Brecht ve Hays, Webster'in metnini büyük ölçüde kısaltır ve oyunu beş perdeden, üç perdeye indirir. Webster'in metninde bulunan *ensest* ilişkilere ve sahip olma hırsına dair motifler daha da öne çıkarılır. Yazılan yeni diyaloglarda, mantığın ve burjuva aşkının izleri belirgindir. Oyunda çatışmanın odak noktasını, feodalizmden erken dönem burjuva çağına geçiş oluşturur.

Hays ile yapılan işbirliği başlarda olumlu gibi gözükse de, kısa bir süre sonra Brecht sonuçtan memnun olmadığını dile getirmeye başlar. 19 Kasım 1943 tarihinden başlayarak yine New York'tadır ve şu notu düşer: "Hays ve Bergner'le *Duchess of Malfi* üzerinde çalışıyoruz. Bergner fazla zaman ayıramadığı için çalışma tamamlanmadı." (*Çalışma Güncesi*, 1943 Kasım ortası – 1944 Mart ortası.) Brecht'in aksine

Hays, Webster projesinin tamamlandığı görüşündedir. Brecht, Aralık 1943 başında, yazarlığına uzun zamandır değer verdiği Wystan Hugh Auden'e başvurur. "Bu yaz Webster'in *Duchess of Malfi* adlı yapıtı üzerine, Elisabeth Bergner için bir çalışma yaptım, benimle birlikte çalışmayı düşünür müsünüz?" (Auden'e Mektup, Aralık 1943) Brecht, özgün metin üzerinde titiz bir çalışma yaptığını, ama yine de "birkaç yeni sahne ve dize" eklediğini anlatır. Auden'den, İngilizceye kabaca çevrilmiş olan metin parçalarını "sınıflandırmasını" rica etmektedir. Brecht, Auden'le kendi isteğiyle ilişki kurmuş, Hays'a herhangi bir bilgi vermemiştir; ancak, Bergner ve Czinner'in onayını almıştır. Auden birlikte çalışmayı kabul eder, Czinner'le birlikte Hays'a bazı gerçekleri anlatmaya çalışırlar: Czinner, Amerikalı yazara, projenin bir "British Poet"e gereksinimi olduğunu söyler (H. R. Hays, *A Note on The Duchess, Bertolt Brecht. Collected Plays.*, 7. Cilt, s. 335). Hays öfkelenerek çalışmadan çekilir.

Auden ve Brecht, 1944 Ocak-Şubat aylarında birlikte çalışmaya başlarlar. Brecht'in ölümünden sonra bulunan birçok belgeden anlaşıldığına göre, Auden'in bu çalışmaya katkısı, Brecht'in tahmininin tersine, var olan İngilizce metnin çevirisiyle sınırlı kalmaz (Karşl. *'Duchess of Malfi' Oyununun Broadway'de Sahnelemesi Denemesi, "B. Brecht Bütün Eserleri* / Bertolt Brecht Werke", Suhrkamp Yay., 24. Cilt); Anlaşılan o ki, Auden kendini çalışmanın şiirsel yönüne Hays'den daha fazla kaptırmıştır. Şubat 1944'ten sonra çalışma kesintiye uğrar. Brecht, *Kafkas Tebeşir Dairesi*'ni yazar, Christopher Isherwood'un reddi üzerine bu oyunu İngilizce'ye Auden çevirmeye başlar. Ancak Auden *Tebeşir Dairesi*'nin çevirisini tamamlayamadan askere alınır ve Avrupa'ya gider.

Auden'in yokluğunda Brecht, *The Duchess of Malfi* üzerinde çalışmaya devam eder. 1945 Haziran'ında *The Private Life of the Masterrace* (Alm. *Das Privatleben der Herrenrasse; Szenen aus Furht und Elend des III. Reiches*/ Efendiler Soyunun Özel Yaşamı; III. Reich'in Korku ve Sefaleti'nden Sahneler) adlı oyunun prömiyerine katılmak için New York'a gider. Burada Webster projesiyle ilgili olarak Elisabeth Bergner'le bir kez daha buluşur. Temmuz ayında Bergner'in Vermont'taki yazlık evlerinde çalışmaya başlarlar. Brecht'e göre taslak metin ancak tamamlanmıştır (*Çalışma Güncesi*, 1945 Haziran-Temmuz ortası). Brecht, 17 Temmuz 1945 tarihinde Ruth Berlau'a yazdığı mektupta şöyle yakınır: "Dün ona (Elisabeth Bergner'e), – biraz da sabırsız bir biçimde – oyunun sahnelenmeye uygun duruma geldiğini söyledim. Çünkü yine, oluşan metnin ancak 'temel alınacak bir metin' olduğunu söylemişti". Brecht artık yalnızca bazı ayrıntıların değiştirilmesi gerektiği görüşündedir. İki yıl boyunca fazlasıyla emek ve zaman harcadığı bu

projenin en kısa zamanda tamamlanması gerekmektedir. Bu nedenle, 1945 Temmuz'unda Berthold Viertel'den *Malfi* projesi hakkında Bergner'le hiçbir şey konuşmamasını rica eder: "Çünkü söylenen bir sözcük, onda oyunu baştan sona değiştirme isteği uyandırıyor, böylece iş çıkmaz ayın son çarşambasına kadar uzayıp gidiyor. Oysa, oyun burada." (Bertold Viertel'e mektup, Temmuz 1945.)

Brecht'in oyunun bir an önce sahnelenmesine yönelik isteği işin sahibi ve gelecekteki başrol oyuncusu olan Elisabeth Bergner yüzünden gerçekleşemez; Bergner, Brecht'in görmezden gelebileceği bir kişi değildir. Onu "egemen tiyatronun en başarılı temsilcisi" olarak niteler (*Çalışma Güncesi*, 15 Mart 1942). Bergner'in Webster projesine ilişkin anıları, onun Brecht'in *The Duchess of Malfi* oyununa olan yaklaşımını tümüyle kabul edip etmediği sorusunu açıkta bırakır. Onun çalışmaya duyduğu ilgi, kendisi için öngörülen başrole duyduğu ilgiden öteye gitmez. Ayrıca, bir Webster oyunu üzerine yapılan çalışmanın Amerikan tiyatrosu yaşamında ne gibi bir şansı olacağı konusunda da şüpheleri vardır. Bergner'in yazarları neredeyse bağlayıcı olan önerileri ve itirazları, bu yararcı nedenden kaynaklanmaktadır. Webster'in öteki oyunlarından yapılan alıntılar, *The White Devil, or, The Tragedy of Paulo Giordano Ursini, Duke of Brachiano. With the Life and Death of Vittoria Corombona, the Famous Venetian Curtizan* (1612; Alm.: *Der weiße Teufel oder Vittoria Corombona*/Beyaz Şeytan ya da Vittoria Corombona, 1880) ve *The Devils Lawcase. Or when Women Goe to Law, the Devil is Full of Business* (1623; Alm. *Des Teufels Rechtsstreit oder Wenn Frauen das Gericht anrufen, hat der Teufel viel zu tun* / Kadınlar Mahkemeye Telefon Ederlerse Şeytanın İşi Var Demektir), Bergner'in önerileri üzerine geri çekilir. Onun isteği üzerine daha sonra oyuna bir "Öndeyiş" eklenir, bu öndeyişin metni John Ford'un *Tis Pity She's a Whore* (1633; Alm. *Schade, daß sie eine Hure ist*/Bir Fahişe Olması Çok Yazık) adlı müzikalinden alınmıştır.

Auden Avrupa'dan döndükten sonra, Bergner ve Czinner'in ricası üzerine, Kasım 1945'te Webster projesi üzerinde tek başına çalışmayı sürdürür. Webster'in orijinal metni üzerinde önemli ölçüde bir kısaltma yapar; yaptığı montaj sırasında Brecht'le birlikte yaptıkları çalışmaları pek dikkate almaz. 24 Ekim'de Washington'da yaptığı çalışma için telif hakkı başvurusunda bulunur. İki yazar ancak Mart 1946'da, yine New York'ta, yeniden birlikte çalışmaya başlarlar.

Brecht, Auden'le aralarında oluşan görüş ayrılıklarını Bergner'e yazdığı bir mektupta dile getirir (Elisabeth Bergner'e mektup, 16 Şubat 1946). Brecht'e göre, Auden oyunu salt "çöküşe ilişkin" olarak nitelendirmektedir. Düşes, Antonio ile olan "olaya, küstahlığından [...], erkek kardeşlerinin isteğine karşı çıkmak için girişmiştir, vb. Yani

Antonio'nun bir jigolo olduğu rahatlıkla söylenebilir."

İki yazar arasında geçici bir anlaşma sağlanır: "Bu evliliğin Malfi için 'saplantı' haline geldiği düşüncesini (ki Auden bu düşünceye sıkı sıkı bağlıdır) saklı tutarak, Malfi'nin yaptığı burjuva evliliğine (bu durumda son derece sağlıklı bir evlilik bu) bir macera gözüyle bakmayı önerdim ki, bu da ölümcül sonuçlar doğurabilirdi. O zaman Antonio daha güçlü, daha mantıklı ve daha anlamlı olacaktı; jigololuk yapan bir adamla bir aile kurmak pek de kolay açıklanamayacak bir durum olduğu için burada ailenin kurulması da olağan gelecekti". Brecht, daha altı ay önce, Hollywood'a göç etmiş olan Avusturyalı yazar arkadaşı Hans Winge'ye *ensest* ilişki motifinin altının çizilmesinde "şiirsel" bir yan olduğunu anlatmıştır: "Duyduğu aşk uğruna sevgilisini kaybeden ve sonra da ölüme mahkûm edilen Malfi, erkek kardeşinin kendisine duyduğu aşkı doğal bir şey olarak tanımlar ve böylece bu aşkı temize çıkarır" (*Çalışma Güncesi*, 30 Temmuz 1945). Brecht'le Auden arasında orijinal metin üzerine yapılan değerlendirmeler konusundaki gerginlik giderek artmasına rağmen ortaya ortak bir çalışma çıkar, iki yazar 4 Nisan 1946 tarihinde telif hakkı başvurusunda bulunur.

Elisabeth Hauptmann'ın yazdığına göre, Mayıs 1946'da Paul Czinner, Brecht tarafından yazılan *Malfi* metninin bir an önce de elde edilmesini rica eder, bu metin son olarak ortaya çıkan metinden hemen önce Brecht'in yazdığı metindir (Elisabeth Hauptmann'dan Brecht'e, 27 Mayıs 1946). Ortaya çıkan "son" metin derken, Brecht'le Auden'in Nisan 1946'da telif hakkı için başvurdukları metin kastedilmektedir. "Brecht'in yazdığı metin" ise, büyük bir olasılıkla ölümünden sonra bulunan ve *The Duchess of Malfi* başlığını taşıyan daktilo edilmiş metin, aynı metindir; bu metin, Brecht'in Webster'in oyunu üzerinde yaptığı çalışmanın son durumunu yansıtmaktadır. Brecht, 1945 yazında çalışmanın 'taslak' olarak bittiğini söylerken bu daktilo edilmiş metni kastetmiş olmalıdır. Bu metin üzerindeki düzeltmelerin ancak, 1946 yılında yapıldığını da göz ardı etmemek gerekir.

Brecht, *Malfi* projesinin başından beri kendini metin üzerinde çalışma yapan kişi ve oyunun gelecekteki yönetmeni olarak görmüştür. Brecht'in çalışma metni, kendisinin somut öneriler getirdiği bir sahneleme için temel oluşturuyordu. New York'tan 8 Mayıs 1946 tarihinde ayrılmadan önce, Elisabeth Bergner ve Paul Czinner'le birlikte, sonbaharda sahnelenmesi düşünülen oyunun rejisi, dekoru ve müziği üzerine konuşmuştu.

Ağustos 1946 sonunda New York'ta provalar başladı. Czinner giderleri olabildiğince düşük tutmaya çalışıyor, dekor ve kostüm konusunda 1945 yılında Londra'da Haymarket Tiyatrosu'nda büyük

bir başarı kazanmış olan sahnelemeye öykünüyordu. Yönetmen olarak da, Brecht'in yerine, Londra'daki oyunun yönetmeni olan George Rylands'ı seçti; Rylands gelir gelmez provalara başladı. Rylands, Brecht ve Auden tarafından yapılan çalışma önüne konulunca oldukça şaşırdı; Webster'in yazdığı metnin oynanmasında ısrar ediyordu. Reji defteri ve sahne metni ele geçmemiş de olsa, oyunda görev alanların anlattıklarından New York'ta oynanan oyunda Brecht'le Auden'in yaptığı çalışmanın hiçbir biçimde dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Cambridge Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan Rylands, Elisabeth Tiyatrosu konusunda uzmandı ve epik-diyalektik tiyatronun oyun biçimini benimsemeyi reddetmekteydi. Brecht bu durumu şöyle özetler: "Oyunu bir İngiliz yönetmen sahneledi, kökleri geçtiğimiz yüzyıla uzanan Shakespeare geleneğine dayanan ve dolayısıyla da Elisabeth Tiyatrosu'yla hiçbir ilgisi olmayan bu reji, modası geçmiş ve didaktik bir oyun çıkardı ortaya." (*Duchess of Malfi Oyununun Broadway'de Sahneleme Denemesi*. Bu kitabın *Bertolt Brecht'in Yazıları, Notları* Bölümü.)

Üç hafta süren provalardan sonra oyun, Broadway prodüksiyonlarında her zaman yapıldığı gibi, bir deneme turnesine çıkar. Brecht, kendinin oyunu etkileyebileceği umudunu yitirmeyerek, Santa Monica'dan Doğu kıyısına gider. 25 Eylül 1946'da Boston'da oyunun bir gösterimini izler ve dehşet içinde kalır; oyunun ilanlarında ve broşüründe kendisinin ve Auden'in adı geçmektedir. Hemen ertesi gün Czinner'e bir protesto yazısı göndererek oyunun eksiklerini gidermesini ister. Brecht için önemli olan ışık, akustik ve aksesuar gibi teknik ayrıntılar değildir. Öncelikle kendisinin ve Auden'in yaptığı çalışmanın dikkate alınmasını istemektedir. Ayrıca yönetmenin ve Ferdinand'ı oynayan Donald Eccles'in de işlerine son verilmesini ister (Paul Czinner'e mektup, 26 Eylül 1946). Czinner uzlaşmacı bir tavır sergiler. Rylands gittikten sonra Brecht sahneleme üzerinde bazı değişiklikler yapma olanağını bulur. Provaları artık Brecht yönetmektedir. Brecht'in bu döneme ilişkin olarak tuttuğu prova notları – 1946 Eylül sonu / Ekim başı – bir yandan Rylands rejisinin olumsuz yanlarını sergilerken, bir yandan da sahnelemede somut değişiklikler yapıldığını gösterir. Brecht bazı sahneler için ayrıntılı öneriler geliştirir (*The Duchess of Malfi'nin Reji Notları*, Bu kitabın *Bertolt Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü). Özetle, *"Duchess of Malfi" Oyununun Nasıl Sahnelenmesi Gerektiği Üzerine* başlıklı yazı, (adı geçen bölümde) sahnelemenin temel taşlarından biri olarak yerini bulur. Bu yazıda Broadway müzikalleri, epik tiyatroyla aralarındaki benzerlikler nedeniyle örnek olarak gösterilmektedir. Ancak sahneleme üzerinde yapılan birkaç değişiklik etkisiz kalır, metni kısa zamanda toparlamak olası değildir, New York'ta yapılacak olan prö-

miyerin tarihi yaklaşmaktadır. Brecht, daha o tarihte umudunu tümüyle yitirir. 15 Ekim 1946 tarihinde New Yokr'ta yapılan prömiyerin başarısızlığını, hemen hemen bütün eleştirmenlerin sözlerini sakınmayarak bu başarısızlığı dile getirmelerini ve oyunun dört hafta sonra, 16 Kasım'da kaldırılmasını, yaptığı itirazların doğrulanması olarak değerlendirir (*"Duchess of Malfi" Oyununun Broadway'de Sahneleme Denemesi* başlıklı yazıyla karşl.).

1946 yılı sonlarında Paul Czinner ve Elisabeth Bergner tarafından oynanan hukuki bir entrika, Brecht'in iyice öfkelenmesine neden olur. 19 Eylül 1946 tarihinde Czinner, Brecht ve Auden'le bir sözleşme yapar; bu sözleşmeye göre, yapılan prodüksiyonda yalnızca ikisinin kaleme aldığı metin temel alınabilecektir. Bu sözleşme, Rylands bu metni sahnelemeyi reddedip Webster'in orijinal metni üzerinden provalara başladığı bir zamanda yapılmıştır. Prömiyer öncesi yapılan gösterilerin broşürlerinde Brecht ve Auden'in adları geçmektedir. Brecht, New York'ta yapılacak prömiyerden önce, 19 Eylül'de imzalanan sözleşmeye dayanarak Czinner'e karşı dava açmayı düşünmektedir. Ancak, sözleşme nüshaları birdenbire ortadan kaybolunca Brecht adını geri çeker: New York'ta yapılan prömiyerin broşürüne yalnızca Auden'in adı yazılır. Brecht, 1946 Aralık başında sözleşmeye uymadığı gerekçesiyle, Czinner aleyhine dava açması için avukatına talimat verir. Davanın açılıp açılmadığı, açıldıysa nasıl sonuçlandığı bugüne kadar karanlık kalmıştır.

Çalışmaya katılanların *The Duchess of Malfi*'yi iyi anmamaları için tek neden de bu değildir. Elisabeth Bergner projenin düş kırıklığı ile bitmesi üzerine, ABD'den Londra'ya beraberinde getirdiği dört nüsha metni imha eder (Elisabeth Bergner, *Takdir ve Tekdir. Elisabeth Bergner'in Düzensiz Anıları*, Münih 1978, s. 226). Auden, 1958 yılında *The Duchess of Malfi*'den söz ederken oldukça duyarlıdır: "God forbid that anyone should get hold of that *Duchess of Malfi*. ... I cannot recall the incident without a shudder " (Tanrı korusun da, *Malfi Düşesi* metni kimsenin eline geçmesin. ...Bu olayı anımsadıkça tüylerim diken diken oluyor. *Auden ve John Willett*, 18 Ağustos 1958, Londra New York 1984, s. 67). Brecht'in daha sonraları Webster projesini bir kez daha ele aldığı konusunda hiçbir veri yoktur. *Malfi* malzemesini herhangi bir sahneleme ya da yayım için değerlendirmeyi düşünmemiştir. Elisabeth Hauptmann, 1965 yılında yazdığı bir notta, Brecht'in *The Duchess of Malfi*'yi oyunlarının basımından çıkarmak istediğini belirtir.

Brecht, *The Duchess of Malfi*'yle Jakoben Dönemi'nin pek fazla bilinmeyen bir İngiliz yazarının bir yapıtını ele almıştır (Bu dönem adını, I. Elisabeth'in ardından iktidara gelen ve 1603-1625 yılları arasında hüküm süren I. Jakob'dan alır). John Webster'in yaşam öyküsü hakkında

çok az bilgi vardır. 1582 yılında doğmuş, 1602 yılında yazarlığa başlamıştır. En önemli iki yapıtı, *The White Devil* (Beyaz Şeytan) ve *The Tragedy of the Duchess of Malfi* (Malfi Düşes'inin Tragedyası) 1611/12 ve 1613/14 yıllarında ortaya çıkmıştır. Webster'in 1625 yılıyla 1634 yılları arasında öldüğü sanılır. Christopher Marlowe (1554-1613) ve William Shakespeare'den (1564-1616) genç olduğu için bu iki yazarın Elisabeth Dönemi Tiyatrosu'ndaki yükselişini yakından izlemiş olmalıdır. Webster'in çabuk unutulan ve ancak 19. yüzyılda yeniden keşfedilen yapıtları farklı bir biçimde değerlendirilmiştir. Bitmekte olan Rönesans Dönemi'nin yazarıdır; mantık ve ilmin öteki yüzünü tema olarak seçmiş, özgür insanı odak noktasına koyan dünya görüşünün olumsuz sonuçlarını araştırmıştır. Webster'in tragedyaları, akılcılıkla cinayetin, bireysel özgürlükle zorbalığın inanılmaz yakınlığını göz önüne serer. Eserlerinde, insan zekâsının, iktidar hırsının, sahip olma tutkusunun ve kökleri insan doğasının derinliklerinde bulunan güdülerin doyurulması yolunda nasıl kötüye kullanıldığını örnekler. Webster'in yapıtlarına egemen olan "mutlak kötümserliğin yarattığı karanlık şiirde"' Jakoben Dönemi kendi anlatımını bulur. Şehvetin ve şiddetin şiiriyle bezenmiş olan Webster tragedyaları, yüzyıl sonunda çökme duygusu içindeki insanlar ve dünya savaşlarının sürdüğü dönemler için çekici olmuştur.

Webster, *Düşes Malfi'nin Tragedyası* (The Tragedy of the Dutchess of Malfi) adlı oyununda, 16. yüzyılda İtalya'da meydana gelen tarihi bir olayı ele almıştır. 1490 yılında Aragon Dükü henüz oniki yaşındayken Amalfi Düşesi'yle evlendirilir. Sekiz yıl sonra Dük ölür. Amalfi'nin yönetimi oğluna ve dul karısına kalmıştır. Birkaç yıl sonra, Fransa'da sürgündeyken Aragon Şatosu'nda hizmet görmüş olan Antonio da Bologna, Düşes'in sarayına gelir. Amalfi'de kâhya olarak çalışmaya başlar. Düşes ona âşık olur, gizlice evlenirler, Düşes'in Antonio'dan üç çocuğu olur. Kız kardeşlerinin gebe olduğu söylentilerinden korkan erkek kardeşleri, Kardinal Lodovico ve Dük Carlo, Düşes'i gözetlemesi için bir casus gönderirler. Antonio bu durum karşısında uyarılınca Ancona'ya gider. Düşes de, Loretto'ya giden bir hacı kılığına girerek onu izler. Ancona'da kimliğini açığa çıkararak isteğini dile getirir: Düşes olarak bütün haklarından vazgeçmek ve bundan sonra yeni ailesiyle sakin bir yaşam sürmek istemektedir. Kardinal, kız kardeşini Ancona'dan sürdürür. Giovanna ve Antonio'yla birlikte Siena üzerinden Venedik'e doğru yola koyulurlar. Yolda durdurulurlar. Giovanna erkek kardeşlerine teslim olurken, Antonio en büyük oğluyla Milano'ya kaçmayı başarır. Düşes iki oğlu ve nedimesiyle birlikte kalelerinden birine getirilir; onu bir daha gören olmaz. Barışçı bir çözüm konusunda umudunu yitirmeyen Antonio, 1513

yılında kiliseye giderken Düşes'in kardeşlerinin emri üzerine Lombardiyalı Yüzbaşı Daniel da Bozolo tarafından öldürülür.

Tarihsel malzemeyi William Painter'in *Zevk Sarayı* (Palace of Pleasure,1566/67) adlı yapıtından almış olan Webster, bu malzemeyi Elisabeth Dönemine özgü üç tragedyası içinde biçimlendirmiştir. Michel de Montaigne'in *Denemeleri*'ne ve Philip Sidney'in *Arkadia Kontesi*'ne dayanan bölümler, Brecht tarafından Webster'in tragedyasından aynen alınmıştır.

Brecht'in yaptığı çalışmayla bu çalışmaya temel oluşturan metin, Webster'in *Malfi Düşesi'nin Tragedyası* arasında yapılacak bir karşılaştırmayı kolaylaştırmak amacıyla aşağıda Webster'in yapıtındaki öykünün sahne sahne özeti verilmiştir.

I. Perde

Dük Ferdinand'ın hizmetinde çalışan bir subay olan Delio, Fransa'dan yeni dönen arkadaşı Antonio'yu Malfi'nin sarayında karşılar. Tutkulu, hırslı ve iktidar heveslisi Bosola, Düşes'in erkek kardeşlerinden biri olan Kardinal'e o güne kadar yerine getirdiği ama değeri bilinmeyen hizmetlerini hatırlatır. Bosola, işlediği bir cinayetten ötürü yedi yıla mahkûm olmuş – söylentiye göre bu cinayeti Kardinal'in emri üzerine işlemiştir – ve cezasını kürek mahkûmu olarak çekmiştir. Kardinal, Bosola'yı reddeder. Düşes'in öteki erkek kardeşi Ferdinand, maiyetiyle birlikte kız kardeşinin sarayına ulaşır. Ondan, Bosola'yı seyis olarak işe almasını rica eder. Kardinal ise, Ferdinand'a Bosola'yı kullanmasına salık verir: Erkek kardeşlerinin yokluğunda Düşes'i gözetleyebileceğini söyler. Genç bir dul olan kız kardeşi için endişelenen Ferdinand bu öneriyi benimser. Bosola'ya casusluk görevi verir. Erkek kardeşleri Düşes'i yeniden evlenmemesi konusunda uyarırlar. Erkek kardeşleri gittikten sonra Düşes, kâhyası Antonio ile buluşur ve ona aşkını ilan eder. Gizlice evlenirler.

II. Perde

1. Sahne: Bosola, Düşes'in gebe olmasından şüphelenir. Denemek için ona ham kayısı ikram eder. Düşes hastalanır; sancıları başlamıştır.

2. Sahne: Düşes'in doğurduğunu saklamak için Antonio 4000 Düka altını değerinde gümüş ve mücevherin çalındığı söylentisini yayar. Sarayın bütün subayları oda hapsine alınır. Düşes'in hizmetçisi Cariola, Antonio'ya bir oğlan çocuğu olduğunu haber verir.

3. Sahne: Bosola, Antonio'nun yalanını ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. İkisi tartışır; Antonio, Bosola'yı Düşes'i zehirlemekle suçlar. Antonio'nun cebinden bir yıldız falı düşünce Bosola, Düşes'in o gün, 19 Aralık 1504'de, bir oğlan çocuk doğurduğunu öğrenir. Erkek kardeşlerine bir mektup yazarak olup bitenleri bildirmeye karar verir.

4. Sahne: Bu sahnede, Ferdinand'ın maiyetinde bir memur olan Castruchio'nun eşinin Kardinal'in metresi olduğunu görürüz. Delio, Kardinal'in Roma'daki sarayına gelir, Kardinal'in yokluğunda Julia'ya bir teklifte bulunur. Julia'nın kocasının Malfi'den, Ferdinand'ı aklını başına toplaması için uyaran bir mektup getirdiğini öğrenir.

5. Sahne: Kardinal, kardeşine Bosola'nın yazısının içeriğini anlatınca Ferdinand büyük bir öfkeye kapılır. Kız kardeşinin günah işlediği anı gözlerinin önüne getirir. Kardinal, kardeşine kendisine hakim olmasını söyler. Ferdinand kız kardeşinin sevgilisinin adını öğreninceye kadar ona ceza verilmemesini istemektedir.

III. Perde

1. Sahne: Antonio uzun zamandır saraydan uzakta olan ve şimdi Ferdinand'la birlikte Malfi'ye geri dönmüş olan arkadaşı Delio'yu karşılar. Delio gittiğinden bu yana Düşes'in bir kızı ve bir oğlu olmuştur. Halk, Düşes'i açıkça fahişe olarak nitelendirmektedir. Ferdinand kız kardeşine, onun için bir eş bulduğunu bildirir: Bu, Malatesta Kontu'dur. Ferdinand suçüstü yapabilmek için Bosola'dan aldığı bir maymuncukla kız kardeşinin yatak odasına girer.

2. Sahne: Yatak odasına gizlenen Ferdinand, kız kardeşinin kendi kendine konuştuklarını dinler. Düşes kendini ele verir. Ferdinand ortaya çıkar ve kız kardeşine ölmesi gerektiğini söyler. Düşes, Antonio'yla evlenmesi için kardeşini razı etmeye çabalar, ama çabaları sonuçsuz kalır. Ferdinand, kız kardeşinin gizli sevgilisini lanetler. Bir daha asla Düşes'i görmek istememektedir. Kışkırtıcı bir biçimde hançerini ortada bırakan Ferdinand, Roma'ya gider. Antonio'nun kaçmasını sağlamak için Düşes onu dolandırıcılıkla suçlar. Antonio'nun işine son verildiği gibi mal varlığına da el koyulur. Antonio, Ancona'ya kaçmadan önce gizlice eşiyle vedalaşır. Bosola, Antonio'yu öven sözler söyleyerek Düşes'in güvenini kazanır. Düşes ona her şeyi itiraf eder. Bosola, Düşes'e Loretto'ya sahte bir hac yolculuğu yapmasını önerir. Kendisi de Düşes'in emriyle Ancona'ya para ve mücevher götürecektir.

3. Sahne: Roma'da ise Kardinal, İmparator'un emriyle yine generalliğe yükselecektir. Bosola, Malfi'den gelen en son haberleri getirir. Kardinal, Düşes'i Ancona'dan sürdürmek ister. Bosola, Düşes'in ilk evliliğinden olan oğluna Malfi'de olanları anlatacaktır.

4. Sahne: Kardinal, din adamlığına ilişkin bütün göstergeleri çıkarır ve bir asker gibi silahlanır. Antonio, Düşes ve çocukları Kardinal tarafından Ancona Devleti'nden sürülür.

5. Sahne: Sürgünler Loretto yakınlarında durur. Düşes'in gördüğü bir düş başlarına gelecek felaketi haber vermektedir. Bosola, Ferdi-

nand'ın bir mektubunu getirir, mektupta Ferdinand, mecazi bir anlatımla, Antonio'nun başının ve yüreğinin getirilmesini rica etmektedir. Antonio ve Düşes, Ferdinand'ın kurmak istediği tuzağı anlar ve barış önerisini geri çevirir. Dük'ün olası bir saldırısını önlemek için Antonio en büyük oğluyla birlikte Mayland'a gider. Bosola; Düşes'i, hizmetçi Cariola'yı ve iki çocuğu tutuklar.

IV. Perde

1. Sahne: Ferdinand, Malfi'deki sarayına hapsettiği kız kardeşinin durumunu sorar. Bosola, Düşes'e kendisiyle barışmaya hazır olan erkek kardeşinin ziyarete geldiğini bildirir. Ferdinand, karanlıkta Düşes'e bir ölü eli uzatır. Düşes aydınlıkta korkunç bir şey fark eder: Perdenin arkasında Antonio'nun ve ilk oğlunun cesetlerini görür; oysa, cesetler mumdan yapılmıştır. Düşes ölmeye hazırdır artık. Ferdinand bu korkunç sahnenin doğurduğu sonuçlardan memnundur, Bosola'nın ölçülü davranması konusunda yaptığı uyarılara kulak asmayarak öç almayı sürdürmeye karar verir.

2. Sahne: Bosola zangoç kılığında görünür. Cellatlar önce Düşes'i, sonra hizmetçisini ve son olarak da çocuklarını hançerleyerek öldürür. Bu sahne karşısında Ferdinand dehşet içinde geri çekilir. Bosola'yı kurbanlara karşı acımasızca davranmakla suçlar. Bosola da yapılanların anlamlı olup olmadığı konusunda ikircikli kalmıştır. Düşes bir an için kendine gelir. Son nefesini vermeden önce, Bosola onu avutmak için, Antonio'nun hayatta olduğunu ve erkek kardeşleriyle barıştığını söyler. Bosola yaptıklarına pişman olmuştur, Antonio'ya yardım etmek için Mayland'a gitmeye karar verir.

V. Perde

1. Sahne: Mayland'da Delio, arkadaşı Antonio'yu kardeşlerin kendisine tuzak hazırladıkları konusunda uyarır. Antonio'nun el konulan mallarını yöneten Pescara, Antonio'nun sahip olduğu bir mülkü Delio'ya vermez, ancak kısa bir süre sonra aynı mülkü Kardinal'in metresi olan Julia'ya verir. Bu arada Ferdinand hastalanmıştır, görüşüne göre aklını yitirmiştir, bu durumdayken Mayland'a gelir. Antonio, Kardinal'le barışmaya çalışmaktadır.

2. Sahne: Kardinal'in Mayland'daki sarayında Pescara ve bir hekim, Ferdinand'ın garip hastalığı üzerine konuşmaktadırlar: Geceleri bir kurt gibi mezarlıklarda dolaşmakta ve ölüleri toprak altından çıkarmaktadır. Dük'e uygulanan ilaç tedavisi sonuç vermez. Hekim bilimsel sözler söylediğinde Ferdinand onun üzerine yürür. Kardinal, kız kardeşlerini öldürdüklerini gizlemek için, erkek kardeşinin hastalığını örtbas eder. Sözde, geceleri Dük'e görünen bir kadın hayaleti onun

çıldırmasına neden olmuştur. Bosola'ya Antonio'yu öldürmesi için emir verilir, bu arada Bosola kendisine cinsel bir yakınlık duyan Julia'yı casus olarak kullanır. Bosola bir köşeye sinmiş gizli gizli dinlerken Julia, Kardinal'i konuşturur. Kardinal, Düşes'i ve çocuklarını öldürttüğünü itiraf eder. Uzunca bir süredir metresinden kurtulmak isteyen Kardinal, Julia'dan zehirli İncil'i öperek bu sırrı saklayacağına yemin etmesini ister. Julia ölür. Julia'nın ölümüne tanık olan Bosola, Antonio'yu kurtarmak için harekete geçer.

3. Sahne: Antonio, arkadaşı Delio'ya, Kardinal'le barışmak istediğini anlatmaktadır. Konuşmaları, yakınlarda bulunan bir manastır yıkıntısından yankılanan bir sesle kesilir. Delio, Antonio'nun büyük oğlunu gidip almaya karar verir.

4. Sahne: Kardinal'in Mayland'daki sarayında Bosola, Kardinal sandığı Antonio'yu bıçaklar.

5. Sahne: Bosola, Kardinal'e onu öldürmeye geldiğini itiraf eder, öte yandan Kardinal de bir süredir canını sıkan yardımcısını öldürmeyi planlamaktadır. Bosola bir uşağı bıçaklar ve Kardinal'i yaralar. Ferdinand görünür. Kardinal'i ağır yaralar, dövüş sırasında Bosola da Ferdinand'dan ölümcül bir darbe alır. Bosola tarafından bıçaklanan Ferdinand, Kardinal ve Bosola sırayla ölür. Kısa bir süre sonra Antonio'nun oğluyla birlikte gelen Delio artık geç kalmıştır. Delio son sözleriyle, annesinin haklarını devralacak olan çocuğa beslediği umudu belirtir.

Metin Yazımları

Brecht'in ölümünden sonra ele geçen ve Washington'daki Kongre Kitaplığı Telif Hakkı Bölümü'nde bulunan metinler, Webster'in oyunu üzerine yapılmış birbirinden farklı altı adet tamamlanmış, ya da yarım kalmış çalışmalardır. Çalışmalara katılan kişilerin düştükleri notlardan, bu çalışmaların hangi tarihlerde yapıldığı anlaşılır. Nisan 1943 Kasım/Aralık 1943 arasında Hoffmann Reynolds Hays'le birlikte yapılan çalışma üç ayrı metin halindedir. Wystan Hugh Auden'le Ocak 1944 – Mart 1946 tarihleri arasında yapılan ortak çalışmalar ise, iki ayrı metin halindedir. Bunların dışında Brecht'in tek başına yaptığı çalışmalara ilişkin bir metin de bulunmaktadır. Tamamlanmış oyun metinleri, çalışmanın hangi boyutlara vardırılmak istendiği konusunda belli ölçüde bilgi verir. Çalışmaya katılanlar, oyunu sipariş eden kişinin karşı çıkışlarını hesaba katmak zorunda kalmışlar, oyunun bir Amerikan yapımı olmasının getirdiği zorunlulukları ve kısıtlamaları da göz önüne almışlardır. Bu nedenle yarım kalmış metinler, ta-

mamlanmış metinler ve aynı sahnenin değişik biçimleri vardır.

Brecht/Hays Ortak Çalışma Metni, 1943.

Hays'la birlikte ortaklaşa oluşturulan bu ilk metin, *The Duchess of Malfi By John Webster. An Adaptation for the Modern Stage. By Bertolt Brecht and H. R. Hays* başlığını taşır. Metin, Amerikan Stenografik Servisi tarafından daktilo ile yazılmıştır; bu metnin Nisan 1943 yılında oluştuğu ve Mayıs 1943 ortasında da tamamlandığı sanılmaktadır. Brecht'in bu tarihte yaptığı düzeltmeler, bu metinde göz önüne alınmamıştır. Yapılan bu ilk çalışma bitmemiş haldedir; ve elden geçirilmesi gereken ham bir metin olmaktan öteye geçmez. Ortaya çıkan metin, daha çok montaj tekniğiyle oluşturulmuştur. Yalnızca bir iki bölüm yeniden kaleme alınmış, bazı satırların yeri değiştirilmiştir.

Webster'in beş perdelik oyunu, üç perdeye indirilmiş, Julia'nın sahnesi çıkartılmış, oyun kişileri azaltılmıştır. Öncelikle, betimlemelerle konudan uzaklaşan politik ve felsefi konuşmalar oyundan çıkartılmıştır. Orijinal metin üzerinde yapılan çalışmalar, ana çatışmanın ve söylencenin ortaya çıkmasını amaçlar; çünkü, söylencenin açık seçik ve mantıklı bir biçimde izleyiciye aktarılması gerekir. Daha İkinci Perde'nin sonunda, Ferdinand erkek kardeşini öldürür; Düşes ise, oyunun sonunda ölür. II, 1- II, 7- III, 2-III, 3 ve – kısmen de olsa – III, 1 yeniden kaleme alınan ya da üzerinde önemli değişiklikler yapılan sahnelerdir. Hays'la birlikte yapılan bütün ortaklaşa çalışmalarda bu ilk sahne yapısı korunmuştur. Webster'in sayısı 18 olan sahne bölümlemesi, Brecht/Hays imzasını taşıyan bütün daktilo metinlerde; yapılan ekleme, çıkarma, kısaltmalarla 15 sahneye indirilmiştir.

Oyun kişileri açısından ise, Webster'in metnindeki oyun kişilerinin yalınlaştırıldığı ve belirginleştirildiği görülür. Oyun kişileri seçilmiş bir yapıya oturtulmuştur. Ferdinand, öç alma eyleminin itici gücüdür. Kız kardeşi uğruna harcadığı çaba *ensest* bir ilişkinin uzantısıdır. Kardinal, orijinal metinde olduğu kadar söz sahibi değildir. Mal mülk hırsıyla hareket eder. Antonio'yla Düşes arasındaki ilişki burjuva özellikleri taşıyan özel bir aşk ilişkisine dönüşmüştür ki, bu, sarayın ve politik çevrelerin yabancısı olduğu bir ilişki biçimidir. Bosola, erkek kardeşlerin öç almak için kullandıkları bir araçtır; Webster'in metninde belirtilen eleştirel tepkilerini ancak oyunun sonuna doğru gösterir. Trajik eylemin ana motifleri belirginleştirilmiştir. Bu özellikle mal mülk motifi (Kardinal) ve *ensest* motifi (Ferdinand) için geçerlidir; sonuncusu Dük'ün savaşa temellenen onur anlayışıyla da birleşince, burjuva öncesi dönemin akıldışıcılığına ve feodalizmin değer yargılarına da gönderme yapmaktadır.

Tek tek ele alınacak olursa yapılan değişiklikler şöyle sıralanabilir. Erkek kardeşlerin koyduğu evlenme yasağı ve Düşes'in *İsteme Sahnesi* iki ayrı sahne olarak bölümlenmiştir. Orijinal metinle karşılaştırılacak olursa, savaşın altının belirgin olarak çizildiği görülür. Savaş, Ferdinand'ın kız kardeşiyle olan ilişkisiyle bağıntılıdır. "FERDİNAND – This war too nearly touches mine honor. Since the old Duke of Malfi fell, I have sworn to defend my sister, Duchess, in his stead. While I live she need fear no foe." (Bu savaş onurumu yakından ilgilendiriyor. Malfi Dükü öldüğünden bu yana kız kardeşim Düşesi onun yerine korumaya ant içtim. Ben yaşadıkça, onun ne korkusu ne de düşmanı olacaktır). Halkın üstü örtülü bir biçimde sergilenmesi ise yenidir: Halk, Ferdinand'ın seferi için hazır bekleyen kadırgaların durduğu limana açılan caddelerde bekleşmektedir. Dük sarayın penceresinden bu kitleyi izler. *İsteme Sahnesi* (I, 2) orijinal metnin kısaltılmış ve dili elden geçmiş halidir. Birinci Perde'nin son iki sahnesi, Webster'in II, 1. ve II, 3. Sahneleri'nde geçen olayları yansıtır. Düşes'in gebeliğini gizlemek amacıyla ortaya atılan sahne hırsızlık olayı ve subayların oda hapsine alınmaları çıkartılmıştır. Ayrıca, Webster'in II, 4. Sahnesi olan *Julia Sahnesi* de bu çalışmada yer almaz.

Savaş sırasında Ferdinand'ın çadırında geçen İkinci Perde *Giriş Sahnesi* Webster'in metninde yoktur. Bosola, Dük'e kız kardeşinin bir oğlan çocuk dünyaya getirdiğini haber verir. Ferdinand, kumandayı Delio'ya devretmeye ve hemen Malfi'ye gitmeye karar verir. Ancak Delio düşmanın ani bir saldırısı sonunda yaralanınca Dük oradan ayrılamaz. Bosola'dan çocuğun babasının adını öğrenmesini ister. Bundan sonra gelen ve Düşes'in Malfi'deki sarayında geçen iki sahne Webster'in metnindeki III, 1. ve III, 2. Sahneler'in karşılığıdır. Savaşın seyri iki kez Ferdinand'ın Malfi'ye gitmesini engeller, sonunda zaferle döner savaştan (II, 2). *Yatak Odası Sahnesi*'nde (II, 3), oldukça kısaltılmış olmakla birlikte, orijinal metne sadık kalınmıştır. Ancona'ya kaçış, Düşes'in Kardinal'le barışma umuduyla beslenir. Loretto'ya yapılan hac yolculuğu orijinal metinde olduğu gibi Bosola'nın değil, Düşes'in kendi önerisiyle gerçekleşir.

II, 4. Sahne erkek kardeşlerinin yeniden karşılaşmalarına ilişkindir; ancak, bu karşılaşma orijinal metinden farklı olarak *Yatak Odası Sahnesi*'nin hemen ardından gelmektedir. Burada Webster'in II, 5. ve III, 3. Sahneleri birbirine eklenmiştir. II, 5. Sahne olan *Hac Sahnesi* (Webster'de III, 4) daha büyük değişiklikler içerir. Burada da efsanenin ortaya çıkarılma çabası belirgindir. Birinci Hacı, Düşes hakkında söylenti yayar: Düşes kendisini, vekilharç eş Antonio'yu ve çocuklarını korumak için hacca gider. Kardinal bu evliliği tanımaz, bu büyük günahından ötürü Düşes'i cezalandırır. Kardinal tarafından kiliseden

kovulmaları, Düşes ve ailesinin Ancona Devleti'nden sürgün edilmeleri sözsüz bir oyunla gösterilir. Sürgünlerin Loretto yakınlarında yolda olduklarını gösteren II, 6. Sahne'ye Bosola girmez: Mektup entrikası III, 2. Sahne'de yer alır. Hays ve Brecht, Düşes'in anneliğini güçlendirir. Antonio eşinin önerisiyle ciğerlerinden hasta olduğu belirtilen ve varis olan en büyük oğlanı değil, küçük oğlanı beraberinde Mayland'a götürür: "Go, then, with thy father. Alas, thou art so small. / Haply wilt cry for they mother in the night. / Yet thou art stronger and thou hast far to go." (Git, sen git babanla. Ama sen de pek küçüksün. / Geceleri ağlar ananı ararsın. / Ama daha güçlüsün, yolun da uzun.)

II, 7. Sahne yenidir. Bu sahneyle daha II. Perde'nin sonunda Kardinal'in, kardeşi Ferdinand tarafından öldürüldüğü sergilenmiş olur. Bu arada, yer yer Webster'in V, 5. Sahnesi'ne göndermeler vardır. Sahnenin başında Kardinal'in vicdan azabı içinde olduğunu görürüz. Ferdinand gelir, şaşkınlık içindeki erkek kardeşine onu öldürmeye geldiğini söyler. Kardinal kız kardeşlerinin utancını herkese ilan etmiş, onurunu ayaklar altına almıştır. Kardinal içinde bulunduğu dinsel mevkiden ve Düşes'in işlediği büyük günahtan söz eder. Buna karşılık, Ferdinand erkek kardeşinin mal mülk hırsından dem vurur. "I think your purse constrained you. / You have stolen her lands." (Keseni ilgilendirir desene! / Onun toprağına el koydun). Kardinal elde edilen gelirleri paylaşmayı önerirse de, Ferdinand kararından vazgeçmeye niyetli değildir: "In this there sits a deeper reason / Which you shall never know." (Burada daha derin bir neden var. / Bunu sen asla bilmeyeceksin.) Bu sahnede *ensest* ilişkiye dair en küçük bir gönderme bile yoktur. Kardinal'in, Webster'in V, 5. Sahnesi'nden alıntılanan son sözleri de kardeş katlinin nedenlerini karanlıkta bırakır: "Oh, Justice! I suffer now for what hath former been; / Sorrow is held the eldest child of sin." (Ettiklerimin ağır bedeli budur / Keder günahın büyük oğludur).

Üçüncü Perde *Yanık Sahnesi*'yle (Webster'de V, 3) başlar. Antonio, orijinal metinde olduğu gibi, Delio'yla değil oğluyla konuşmaktadır. Çocuğun neden annesinin yanında kalmadığıyla ilgili sorusuna Antonio şöyle cevap verir: "We are too small to live with greatness. / Our littlenes is crushed between the millstones / Of their intemperate actions" (Biz çok küçüğüz, yaraşmayız yüceye / Onların sorumsuz değirmeni öğütür mezar olur / Bizler gibi cüceye). *İşkence Sahnesi* (III, 2) önemli değişiklikler içerir. Bosola'nın Düşes'e ilettiği bir mektupta Ferdinand, Antonio'ya barış önermekte ve Malfi'ye gelmesini rica etmektedir: Rakibinin başına ve yüreğine gereksinmesi vardır. Düşes, erkek kardeşinin çift anlamlı önerisini sertçe geri çevirir: "I think my brother can not sleep until / Antonio is dead. He will not come." (Bence

kardeşimin gözüne uyku girmez / Antonio ölmeden/Gelmeyecek). Bunun üzerine Bosola, Ferdinand'ın kız kardeşine gönderdiği değerli bir armağan sunar, bu armağan dev bir sandığın içindedir. Düşes sandığı açtığı anda içinden (orijinal metinde olduğu gibi mumdan yapılmış olarak değil) Antonio'nun ve ikinci oğlunun cesetleri düşer. Ferdinand kız kardeşini lanetler ve öcünü daha ileri noktalara götürmeye karar verir: "I see her sin sits deeper than I thought."(Görüyorum. Günahı sandığımdan da derin).

III, 3. Sahne de orijinal metinden (IV, 2) oldukça farklıdır. Yeniden tasarlanmış ve büyük ölçüde yeniden yazılmıştır. Cariola'nın şarkısıyla Webster'in *Beyaz Şeytan* (The White Devil) adlı tragedyasından bir bölüm buraya aktarılmış olmaktadır (Cornelia'nın Şarkısı, V, 4. Sahne, "Call for the robin red breast and the wren..." (Çağırın al gerdanlı nar bülbülünü, çalıkuşunu...). Erkek kardeşinin emri üzerine, dört hizmetkâr Düşes'e resmi giysiler giydirirler, bir tahta oturturlar. Bir rahip, Düşes'in kiliseden kovulduğuna ve sahip olduğu mallara el konulduğuna ilişkin Latince bir metin okur. Düşes, Kardinal'in Ferdinand tarafından öldürüldüğünü öğrenir. Kardeşi, Düşes'in hiç evlenmeyeceğine yemin etmesini ve – daha sonra anlaşılacağı üzere – zehirli İncil'i öpmesini istemektedir. Zehirli İncil motifi, Webster'in V, 2. Sahnesi olan *Julia Sahnesi*'nden alınmıştır. Yavaş yavaş ölmekte olan Düşes, sonunda erkek kardeşinin öcünü besleyen dürtünün ne olduğunu anlar. Cariola'ya şöyle sorar: "Did you ever know / A brother went mad for love of his sister?" (Sen hiç duydun mu kız kardeşine aşkından çıldıranı). Ölmeden önce merhamet duyduğu erkek kardeşiyle konuşmak isteği gerçekleşmez. Cariola söylediği ninniyi (Webster, IV, 2, "Hark, now everything is still..." /Sus, artık her şey sakin) bitirince Düşes ölür. Orijinal metinde olduğu gibi Ferdinand, Düşes'in ölümüyle büyük bir servete konabileceğini kabul eder. Ancak buraya ikinci bir motif daha eklenmiştir. "This hath an evil sound yet not so evil / As another reason I'll not speak of. /We'll say the cause was my ungoverned passions / My cruely and spite. Only I fear / It is not true. Oh, my sister, more than my sister..."(Bu haince gelebilir, oysa daha kötüsü / Ağzıma almadığım bir başka nedendir. / Diyelim bu neden, benim gemsiz ateşim, / Kötülüğüm, kinimdir. / Ama değil, / O da değil, korkarım / Ah, kız kardeşim, kardeşten de öte....). Burada dolaylı bir biçimde de olsa, Düşes'in ölmeden önce ayırdına vardığı *ensest* ilişki Ferdinand tarafından da doğrulanır. Sahnenin sonunda, Dük zehirli kitabı öper ve kendi ölümünü beklemeye koyulur.

Kapanış Sahnesi (III, 4) bir epilog (Son söz) niteliğindedir. Metin büyük ölçüde Webster'in V, 5. Sahnesi'nin metnine benzer. Bosola kendinden geçmiş bir biçimde varoluşun anlamından ve biraz önce

sonuçlanan oyunda kendisinin üstlendiği rolden söz eder. Malatesta Dükü'yle Delio, Düşes'in en büyük oğluyla birlikte gelir. Bosola olanları anlatır ve Malatesta'nın emriyle bağlanır. Delio'nun son sözleri, Düşes'in oğluna ilişkin umutları üzerinedir.

The Duchess of Malfi by John Webster. An Adaptation for the modern stage by Bertolt Brecht and H. R. Hays başlığını taşıyan ikinci daktilo metin, Mayıs 1943'ten sonra oluşmuştur, Brecht'in bu tarihte yaptığı "Malfi Düzeltmeleri" bu metinde kısmen de olsa dikkate alınmıştır. Brecht ve Hays'ın 26 Haziran 1943 tarihinde Kongre Kitaplığı Telif Hakkı Bölümü'ne başvurarak telif hakkını aldıkları metin, bu ikinci çalışmanın temize çekilmiş halidir. Öncelikle savaş eylemi ve halkın sergilenmesi noktalarında değişiklikler içerir. II, 2. Sahnenin başında yer alan ve üzeri çizilmiş olan bir notta şöyle denilmektedir: "Çan sesleri. Dışardan halk kitlesinin sesleri duyulur, 'yaşam' sesleri, trampetler. Alkış sesleri. 4 Yıl Savaşları sırasında Malfi'yi kurtaran ve Kıbrıs'ı fetheden Dük'ün kente zaferle girişine ilişkin uzun bir betimleme." Bu sahne yönergesinin bir bölümü sahne metninin içinde de yer almaktadır:

> ANTONIO Dinle! Yürüyüş başladı.
> *(Dışarıdan kalabalığın alkış ve haykırışı duyulur. İkisi de sokağa bakmak için pencereye gider. Gürültüden seslerini duyurmak için bağırarak konuşurlar.)*
> DELIO Dük ganimet olarak Kıbrıs'ı almış. Halk da sanki terzilerle pastacılara pay düşecekmiş gibi bayram ediyor.
> ANTONIO Nedir bu göğe yükselen kalaslar?
> DELIO Halk görüp bayılsın diye Dük'ün arabalara diktirdiği, Türk gemilerinin pruvaları. Kalabalık bu gösterilere nasıl kapılır, iyi bilir.
> ANTONIO İşte ganimet diye değerlerin yığıldığı bir orman.
> DELIO Öyle, askerlerimizin bitkin yüzlerini örtmeye yarıyor. Bence. Savaş daha kısa sürseydi, sevinçleri daha büyük olurdu.
> ANTONIO Yetti bu zafer. Kocalarının koluna girip, çocuklarını baba öpücüğüne uzatan kadınların sevinç kahkahalarını duymayı yeğlerim.

İşkence Sahnesi'nde (III, 2) yer alan sahne yönergesine göre, Ferdinand işkenceyi balkondan gizlice izler. III, 3. Sahne'nin başına eklenen ve Düşes'in son dakikada kurtarılacağını umut etmeyi sağlayan bölüm ise yenidir. Cariola, hanımına kentte büyük bir gürültünün koptuğunu ve soylu Malatesta Dükü'nün saraya doğru gelmekte olduğunu bildirir. Düşes'in, erkek kardeşinin *ensest* ilişki nedeniyle kendisinden öç aldığının ayırdına varması, birinci daktilo metinde olduğu kadar güçlü

bir biçimde vurgulanmamıştır burada. "My mind is full of shadows. There are fearful / Questions, half forgot and never answered / Which do concern my brother, Ferdinand... Cariola, there are sins with deeper roots / Than hate and there are wishes that shall be nameless–" (Kafamın içi kapkaranlık. / Kardeşim Ferdinand'la ilgili / Nice garip soru var / Yarı unutulmuş asla yanıtlanmamış... / Cariola, bazı günahların kökü / Nefretten de derindir.). Son sahnede Delio, Düşes'in oğlunun annesinin haklarını devralmasını önerir, ancak Malatesta çocuğun soylu olmadığı gerekçesiyle bunu reddeder. Delio, Antonio'yla Düşes arasındaki dengesiz evliliğe yapılan bu göndermeyi boş bir söylenti olarak niteler. "And, were it true, if here should spring / A new shoot from a hundred year old tree / Whose trunk too long hath twined upon itself / It were a hopeful portent." (Gerçek olsaydı eğer, şuracıkta / Gövdesi kuruyup bitmiş yüz yıllık ağaç filiz verirdi. / Umut taşırdı hemen). Malatesta'nın son sözlerinde, dolaylı olarak, bu ailenin soylu olmayışının gizli nedenlerine değinilir: "From hidden causes their misfortunes grow; / We'll pity when the cause we can not know." (Gizli nedenlerle beslendi kara bahtları / Bilmesek de nedenleri, bürünsün merhamete tahtları).

Brecht'le Hays arasındaki işbirliği, o güne kadar yapılan çalışmaların elden geçirilmesiyle son bulmuştur. Herhangi bir başlık taşımayan üçüncü daktilo metin, 3. Perde, 2. Sahne'de kesilmektedir. Tahminen 1943 yılı Mayıs ayının ikinci yarısı ile Kasım sonu / Aralık başında ortaya çıkan metinde çok temel değişiklikler vardır; bu değişiklikler, özellikle II. Perde, 3. Sahne'de ve II. Perde, 7. Sahne'de görülür.

Çadır Sahnesi'nin (II, 1) başında ve daha sonra Dük'ün fal baktığı sahnede, sahnenin gerisinde bir asker Milano-Song'un bir dörtlüğünü söyler: "I wrote my love a letter...", "But when we left the city..." (Milano'ya ayak bastım / Yârime name yazdım.). Sahnenin başına Ferdinand'la zenci arasında geçen bir diyalog eklenmiştir, bu diyalogda zencinin bir kadına karşı duyduğu umutsuz aşktan söz edilir. Ferdinand öcünü almak için Malfi'ye gitmekte kararlı olduğunu dile getirir: "Late or soon I'll come / And should this bloody war endure ten years / Or e'en a score of years I'll come thereafter / And should I fall my vengeful ghost will come / To set our house in order."(Çok geçmeden gelirim. Er geç gelirim / Bu adi savaş on yıl sürse de / Daha uzun sürse de geleceğim. / Ölürsem öç yüklü hayaletim gelir. / Aileyi yoluna koyar).

Ferdinand gittikten sonraki *Yatak Odası Sahnesi* (II, 3) oldukça genişletilmiştir. Antonio, Düşes'e, erkek kardeşinin tehditlerine karşı kendisini korumasını salık verir:

ANTONIO
İşte, az kullanılmış ama güçlü bir silah
En güçlüye karşı sağlam kullanalım.
Kardeşine karşı çıkalım. Onun çılgınlığına
Usun mucize gücünü saldırtalım, gösterelim ona.
DÜŞES
Ah, Antonio
Senin usun, ustan uzak
Benim bu garip şaşkın
Kardeşim karşısında.
ANTONIO
Aşka karşı duran doğaya karşıdır.
DÜŞES
Bizimki gibi bir aşk
Meydan okur doğaya, göreve ve yerleşik yasalara
Güvenir, dayanırım bu mert aşkımıza
Gerçek aşk sorgulanmaz çünkü kendisi
Sorgulamaz. Ne yazık, Dük de
Tatsa, duysaydı böylesini, içi merhamet dolardı.
O da sevseydi, ince, sevecen olurdu.
Beni bırak, git artık, Antonio.

Böylece çalışmanın odak noktasını oluşturan bazı karşıtlıklara değinilmiş olmaktadır. Burjuvaziye temellendirilen yeni aşkla, mantıksız ve dizginlenemez bir şehvetle, feodal aile ilişkilerine özgü değer sisteminde kabul gören kanlı öç alma isteğinin karşıtlığıdır burada söz konusu olan. Sonradan görme burjuva edindiği düşünceleri eyleme dönüştürememektedir:

> "Saray muhafızlarını çağıralım / Sadakat andlarını
> yenilesinler / Sana dönük saldırıları önlesinler. /
> Savımız bu önlemlerle silahlanınca / Tez canlı kardeşinle
> görüşür, / Saygın nikâhımızın öyküsünü söyleriz."

Dük'ün hançeri, feodal öç alma eyleminin sembolüdür. Hançere işaret edilmesiyle ("She shows him the dagger." / Ona hançeri gösterir), Düşes mantıklı tartışma sınırlarının dışına çıkar. Yeni burjuva aile yapısının içinde yer alıyorken, erkek kardeşinin silahı aracılığıyla feodal kökenini anımsar. Antonio, tartışma zemininin birdenbire değiştiğini doğrular: "Methinks some strange enchantment, sprung / From ties of blood hath bewitched thee. You seem / Altered and can hear your husband's voice no more." (Sanırım kan bağından kaynaklanan / Bir sihir sardı seni. / Büyülendin, kocanın sesini duymaz oldun). Antonio'nun mantıktan ayrılmama çabası sonuçsuz kalır. Akılcı burjuva ve vekilharç Düşes'e koşulsuz sadakatini sunar. Sahne yönergesinden de anlaşılacağı üzere, Antonio üzgün bir biçimde kendini, önlenemez feodal öç alma eyleminin akışına bırakır:

> "Bıraksaydın da seni savunsaydım. / Bir balıkçı bile sevdiklerini
> korumak için / Silaha sarılırdı. Beni koruma. / Büyük bir hınç tehdit
> ediyor seni / Aramızdaki anlaşmazlık artık sona ersin."

Bu sahnede Kardinal üzerine bir değerlendirme görürüz. Düşes gerçi Ancona'ya gitmeyi önerir, ama artık erkek kardeşlerinin kendisini bağışlayacağını ummaz. Kardinal'in rüşvetle satın alınabilir olmasından hareket eder. *Hacı Sahnesi* (II, 5) daktilo metinde yine biraz daha geliştirilmiştir. Diyaloglarda saray eleştirisinin yanı sıra, egemen güçlerin çifte ahlak anlayışının eleştirisi yer almaktadır: "Nay, lechery / Is a great equalizer." (Ya, şehvet / İnsanları eşit kılar. Ünvana kördür.). Hacılar büyük harcamalarla (insan, müzik) gerçekleştirilen töreni betimler. Kardinal'in sesi Malfi Düşes'i Margarita Gloria ve sevgilisi Antonio Bologna'nın (gayri meşru ilişki nedeniyle) kiliseden atıldığını açıklar. Bu olaya hacılar tarafından eleştirel bir yorum getirilir.

Erkek kardeşlerinin kavgasını ve Kardinal'in ölümünü anlatan İkinci Perde / Son Sahne (II, 7) kapsamlı değişiklikler içerir. Ferdinand erkek kardeşine önce öleceğini değil, cezalandırılacağını bildirir. Bu sahne daktilo metinde yarım kalmıştır.

III, 2. Sahne'de Bosola'nın, Ferdinand'ın yazdığı mektubun mantıklı bir öneri olup olmadığı yollu sorusuna Düşes şöyle cevap verir: "That is devilish cunning. 'Tis cut / To Antonio's measure. For he believes / In reason to a mortal degree." (Bu hınzırca bir kurnazlık. Antonio'ya göre biçilmiş kaftan / Çünkü o, usa güvenir ölesiye). Sahnenin sonunda Ferdinand'ın öç alışı bir kez daha kız kardeşine karşı duyduğu kıskançlıkla ilintilendirilir:

> "Vekilharcına olan iğrenç iştahına / Şimdi de utanç yaşları katmış. / Ölümüne yas tutar, şehvetli kederinde çıplak, / Kokmuş gövdeli seyisin dulu

III, 2. Sahne'den sonra daktilo metin kesilmektedir. Brecht 1945/46 yıllarında tek başına bir metin yazmaya giriştiğinde, 1943 yılında yapılan bu metni çıkış noktası olarak kullanır.

Hays'la birlikte yapılan çalışmadan geriye sayısız plan, taslak, sahne parçaları ve sahne tasarıları kalmış, bunlardan tamamlanmış daktilo metin için yararlanılmamıştır. Bu metinleri kesin olarak tarihlendirmek

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

olası değildir. İçlerinden bazılarının yalnızca Brecht tarafından yazıldığı ve Hays'ın çalışmadan ayrılmasından sonra oluştuğu da göz ardı edilmemelidir. Elisabeth Hauptmann'ın bu ilk çalışma dönemine katıldığı, belgelerde bulunan el yazısıyla alınmış notlardan anlaşılmaktadır.

Daktilo metnin 16. sayfasında Brecht'in el yazısıyla tanımladığı üzere bir dizi "Malfi düzeltmeleri" yer almaktadır; bunlar, Mayıs 1943 tarihini taşımaktadır. Metinlerin bir bölümü Almanca, bir bölümü İngilizce çevirisiyledir. I, 1. Sahne'nin başlangıcı için bir Almanca metin bulunmaktadır:

ANTONIO
Huzursuz bir anda geldin, Kuzen Delio!
Korkarım mektubum seni
Eşsiz Fransa'dan koparıp aldı. Oralarda ne var, ne yok?
DELIO
İklim değişmedi. Ayrıca
Para su gibi harcanıyor, ama zor kazanılıyor.
Teknikte de başı çekiyorlar. Yalnızca aşkla ilgili konularda değil
Savaş toplarının kullanımı konusundaki yenilikler üzerine bir inceleme yaptım.
Doğrusu mükemmel.
ANTONIO
Peki ya Malfi hakkında ne düşünüyorsun?

"Düzeltmeler"de Almanca metin, II, 1. Sahne için öngörülen Milano-Song'un birinci ve dördüncü dörtlüğünde korunmuştur.

Şarkı (Melodi: Prens Eugenius, soylu şövalye)
Milano önlerine geldiğimizde
Eve gönderdiğimiz mektupta şunları yazdık:
Bu savaş, ey insanlar (üstüne: kadınlar), sona eriyor.
Çünkü komutan şehit düştü
Ortada mutfak filan da kalmadı
Ve cephane tükendi.

Şarkı (Askerin sesi duyulur, ikinci dörtlük)
Milano'dan çekilirken
Yürüyüş yeniden başladı
Ve biz yaban ellerde kaldık.
Daha kaç orospuya el sallayacağız acaba?
Daha kaç fıçı şarap içeceğiz?
En az 3 ya da 4.

Aynı sahnede Bosola için şu replikler yazılmıştır:

Neden bir erkek çocuk sahibi olmak istemedi ki? Erkek kardeşi beş oğula yetecek kadar toprak fethetti. Ama bu konuyla ilgili bir söz duyduğunda Dük'ün gözleri fal taşı gibi açılıyor, tıpkı Türkiye'de bulunduğu bir sırada sevgilisinin kendisini aldattığını öğrenen ve izin alıp onun yanına gidemeyen Kalabria'lı bir süvari gibi. Oysa bütün bunlar politik işler: Böyle bir efendi, Dükalığı'nın yararına olmayacaksa, osurmaz bile!

Benzetmek gerekirse: Ben felaket habercisi bir karga gibi, şimşek ve gök gürültüleri arasında tipilerden geçerek, birkaç akbabadan sıyrılarak ve bilmem kaç tane avcı grubunu atlatarak oraya ulaşmaya çalışıyorum, ulaştığım yerde ise getirdiğim haber nedeniyle hoşnutsuzluk yaratıyorum.

Ferdinand'ın zaferle sonuçlanan Kıbrıs seferinden dönüşü sahnesi için de (II, 2. Sahne) "Düzeltmeler"de Almanca bir metin bulunmaktadır:

DELIO
Bana öyle geliyor ki
Bu sefer sırasında o çok değişti.
Kış uykusuna yatmış gibi sessizdi
Şimdi düşünüyorum da, belki de bir haber almıştı.
Hayaletlerin dolaştığı evler, en sessiz evlerdir.
ANTONIO
Asker alayı geliyor işte.
(Dışardan insan kalabalığının sesleri duyulur. İki arkadaş caddeye bakmak üzere arka tarafa giderler. Gürültüden birbirlerini duyabilmek için bağırarak konuşmak zorunda kalırlar.)
DELIO Dük zengin Kıbrıs'ı ganimet olarak getiriyor, halk da sevinç içinde, sanki eldiven yapımcılarıyla poğaça aşçıları paylarını alacaklarmış gibi.
ANTONIO Orada sallanıp duran tahta şeyler de ne?
DELIO Onlar ele geçirilen Türk gemilerinin ön kısımları, Dük bunları el arabalarına koydurtmuş. Gösterişi çok sever.
ANTONIO Ele geçirilen bayraklardan göz gözü görmüyor!
DELIO Oldukça uzun süren bu savaşta yaralanan gazilerimizin bitkin suratlarını örtüyorlar.
ANTONIO Keşke zafer çanları sussa. Çocuklarıyla birlikte kocalarının yanında yürüyen kadınların gülüşmelerini ve konuşmalarını duymayı yeğlerdim.
DELIO Sus, Dük geliyor.

"Düzeltmeler"de Düşes'in erkek kardeşinin kendisine karşı

duyduğu *ensest* eğilime ilişkin bir dizi metin bulunmaktadır.

DÜŞES
Kafamın içi kapkaranlık. Nice soru var
Artık unutulmuş, çünkü asla yanıtlanmamış
Ama şimdi dev gibi artan çocuk saflığından üremiş
Tümü de kardeşim Fernando'yu sarmış.
Soru yalın bir cevaba uygun değil
CARIOLA
My lady, you are pale. (Efendim, solgun görünüyorsunuz.)
Erkek kardeşinizi düşünmemelisiniz.
Sizden nefret ettiği o kadar belli ki.
DÜŞES
I think you are deceived. (Sanırım aldatıldın.)
Keşke olmasaydın.
Cariola, nefret duygusundan daha derin suçlar vardır.
Adı konmayan ve
Kendilerine ödünç bir ad bulmak zorunda kalan arzular vardır.
Hiçbir şey anlamıyorsun ve
Bu yüzden sana imreniyorum.
CARIOLA
Hasta olduğunuz için böyle şeyler düşünüyorsunuz,
Hanımefendi.
İyileştiğiniz zaman hepsi geçecek.
DÜŞES
Evet, ve hastalığım giderek ağırlaşacak.
Cariola, benim ölmem gerekiyor.
CARIOLA
My lady, bu tür sözler Tanrı'dan şüphe etmek anlamına gelir.
DÜŞES My legs grow numb. [Bacaklarım uyuştu.] İçimde hiç acı hissetmiyorum, önceleri bir yarım dúygularla doluydu, ama şimdi o da hissizleşti.
CARIOLA Yüzünüz kapkara, sanki yediğiniz bir şey dokunmuş gibi. Düşüncelerden başka hiçbir şey dokunmuş olamaz size, bundan da kimse ölmez. Bacaklarınızı ovayım.
(Birdenbire)
The book you kissed! 'Twas the book!'Villians
(Öptüğünüz kitap! Kitaptan oldu!)
Sizi zehirlediler, katiller! İmdat! Hanımım ölüyor!
Call for help! (Yardım çağırın.)
DÜŞES
To whom? (Kimden?)

(Waiting women rush in./ Kadınlar koşarak girer.)
CARIOLA
The Duke has done this. Fetch water, wine! (Bunu Dük yaptı)
[Üzerinde: Su ısıtın, şarap getirin!]
My lady is poisoned. Quick, fetch a doctor!
(Hanımefendim zehirlendi. Çabuk hekim çağırın!)
DÜŞES
Beni iyileştirecek doktor yok. My sickness is mortal.
(Hastalığım ölümcül)
Artık onun sırrını biliyorum. Her şeyi
Anlıyorum şimdi.
This enforcing of my chastity, this spying!
(Namusumu zorlaması, casus göndermesi!)
Bu örtüleri üzerinden atmalar, bu dolaplara saklanmalar!
Açıkça beni koruduğu için
Erkek kardeşini bir önce ortadan kaldırmalar! Bütün bunlar
Ve bu acımasızlık, bu çaresizlik
Son olarak da kocamın koynunda yattığım için zehir!
Bir erkek kardeş böyle cezalandırmaz, ancak bir erkek böyle
cezalandırır. Ah
Ürkek bir âşık acılar içinde
Sevdiği kadına ölümü gönderiyor.
CARIOLA
Pray drink this cordial. (Ne olur, içiniz şu likörü)
DÜŞES
To what end? Nay, give it to me for I must live
Until my brother comes that I may speak to him...
[Neye yarar? / Yo, ver içeyim, yaşamam gerek.
Kardeşim gelince söyleşerek / anladığımı ona bildirmeliyim]
Çünkü öylesine acıyorum ki ona / Her şeyi silip süpürdü merhamet.
/ Ördüğü felaket / Benim kederim ve onun kederi. / Ah, öyle bitkinim ki, biraz dinlensem.]

Oyunun sonu için kısa bir Almanca bölüm bulunmaktadır:

MALATESTA
Ama duyduğuma göre
Köken itibariyle tümüyle soylu değilmiş.
DELIO
Bu yalnızca bir söylenti!
Kesin olan bir şey değil. Tıpkı bu kalın ve eski
Duvarların içinde olup biten her şeyi gibi.
Eğer öyle olsaydı ve yüzyıllık bir ağaçtan

Taptaze bir dal fizilenseydi
Bu yalnızca umut veren bir şey olurdu.
MALATESTA
Hadi bahtsız kardeşleri gömelim.
Onlara ne olduğunu anlayalım.
Anlamadığımız da kusur kalsın.

Aşağıdaki metinler büyük bir olasılıkla Hays'la yapılan ortak çalışmanın ürünüdür. Daha önce yapılan bir oyun akışında ikinci sırada yer alması öngörülen *Giysi Dükkânı Sahnesi* için Brecht el yazısıyla bir öneride bulunmuştur.

TERZİ Sandıklar daha bu sabah açıldı Efendim. Bütün koleksiyon Floransa'daki Rizzioli'den geliyor.
HİZMETÇİ Yalnız Efendim'in çabuk olması gerekiyor. *(Terzi'ye)* Dük, alayıyla birlikte limana gitmek için sarayın önünden geçerken yukarı balkona bakacak.
DÜŞES Doğru, çabuk olmalıyız, ama bu brokat çok güzel.
TERZİ Bu da Türk kadifesi efendim, arşını 20 Düka Altını.
DÜŞES Alıyorum. Bel kısmının biraz daha daraltılması gerekiyor. "Bel ne kadar inceyse, nabız da o kadar hızlı atar," derler, öyle değil mi?
HİZMETÇİ Trampet sesleri uzaklaşmaya başladı bile. Efendim, hemen çıkmalıyız.
DÜŞES Bir de bunu. Bir de şurdaki harika kumaşı istiyorum. Bunu da gecelik için alıyorum!
ANTONIO *(İçeri girer)*
Efendim!
DÜŞES
Antonio! Bu kumaş saçlarımın rengine uygun mu?
Fena değil galiba...

ANTONIO
Ama, Dük! Ne yazık ki
Alay geçip gitti. Ve sarayın önünden geçerken
Yandaki camlardan birinden baktı, gözlerimle gördüm
Ve sizi göremeyince

Metin burada kesilmekte, ama başka bir metinde sürmektedir.

ANTONIO (*Nefes nefese içeri girer*)
Efendim!
DÜŞES
Antonio! (*Ona kadife kumaşı gösterir*)

Bu kumaş saçlarımın rengine uygun mu?
ANTONIO
Dük...
CARIOLA
Bekleyin, efendim!
ANTONIO
Gitti.
CARIOLA
Gitti mi? Ve Hanımefendim burada!
DÜŞES
Alayın en arkasında değil miydi?
ANTONIO
En önündeydi.
CARIOLA
Biliyordum.
ANTONIO
Sizin balkonunuzun altında
Durdu ve yukarı baktı. Bütün alay
Ses çıkarmadan duruyordu, üç kez gitmeye yeltendi
Üç kez atını geri çekti, kalabalık
Bağırıp çağırıyordu, "Öcünü al Malfi," diye.
Öyle sanıyorum ki bu sesleri duydu, çünkü gülümseyerek
Onlara kırbacını salladı, ama bütün bunlar olurken
Gözü hep sizin balkonunuzdaydı.
Tıpkı gemi kazası geçiren birinin
Okyanus'ta bir yelkenli arayışı gibi.
Sonunda oradan uzaklaştı,
Giderken döndü baktı, sanki bakışlarıyla
Balkonu doldurmak ister gibiydi.
Tıpkı bakışlarla insanın gözlerini yaşlarla doldurur gibi.
DÜŞES
Oh...
CARIOLA
Ne kadar acıklı bir ayrılık!
DÜŞES
Neden beni zorlamadın sanki?
Şimdi kendimi suçlu hissediyorum.
Telafisi olmayan bir suçluluk bu, çünkü erkek kardeşim bana âşık.

İkinci Perde'nin başı için öngörülen bir sahne parçası, metinde halkın eyleminin geliştirilmesini amaçlamaktadır:

BALIKÇI Adam hem Dük, hem de iştahsız, ha?

AŞÇI Artık herkesin bildiği gibi, Dük'ün iştahı kapanmış, hüznün karanlık kuyusuna düşmüş, saatlerce oturup, tekrar tekrar o gizemli mektubu okuyor...
BALIKÇI Gizemli mektup mu!?
AŞÇI Gizemli mektup. Okuna okuna incelmiş, örümcek ağına dönmüş. Ben elimden geleni ardıma komadım. Lucullus'un şölen aşını gölgede bırakacak yemekler yarattım. Ama, iştah kaçık. Tutsaklığı içimize fena atıyoruz.
BALIKÇI Kardeşim, beni de kuş sütüyle, kuzu göğsüyle besleseler, ömür boyu tutsak olurdum. Peki, söyle bakayım, Dük nasıl oldu da tutsak edildi, onun gibi koca bir asker!
AŞÇI Bana bak, ben senin kardeşin değilim, ama tutsağız, çünkü dört yıl önce, utkulu bir savaşta, ülkemizden öylesine feci, gizli bilgilerle dolu, gizemli bir mektup aldık ki, amiral gemisinin burnunu çevirip doğru Malfi'ye yollandık. Böylece kahrolası savaşı kaybettik ve ele geçip tutsak düştük.
BALIKÇI Haber gerçekten gülle gibi olmalı. Bir akrabam da, savaşta topçuydu, karısının kızıl saçlı hancıyla düşüp kalktığı yolunda bir haber almıştı. Şimşek gibi eve uçtu ve zavallı yaşamını asker kaçağı olarak zindanda tüketti. Karısı, asılırken seyretti onu; hancı da kadını sabaha dek ağladığı için dövdü.
AŞÇI Bizimki böylesi değil. Herkesin bildiği gibi, Dük'ün ne karısı, ne de dostu var.
BALIKÇI Öyleyse, kadın değil de, neymiş bu müthiş haber? Bir askerin kafası başka neye bozulur dersin? Şimdi orada burada söylenen şarkı gibi. *(Şarkı söyler.)*

Metin burada kesilmekte, ama bir başka metinde sürmektedir:

FISHERMAN *(Şarkı söyler)*
Savaş beş yıldır sürüyor
Ve karımdan tek bir haber bile alamadım, ama buna pek
şaşırmıyorum.
Şarap içtiğimde
Onu gözümün önüne getirebiliyorum: O artık
Başka birinin kucağında oturuyor.

Çünkü daha ne kadar bekleyebilirdi ki?
Ilık ilkbahar rüzgârları esmeye başladı bile.
Daha ne kadar bekleyeceğim dedi, kendi kendine,
Biriyle bunu yapmam lazım.–
Kadınlar et yığınından başka bir şey değil.
(Delio girer.)

DELIO
Kes şu şarkıyı! Yoksa kazığa çekilirsin.
Bilmiyor musun,
Dük şarkılara dayanamaz, özellikle bu şarkıya hiç dayanamaz?
AŞÇI Dedim sana.
(Top atışları duyulur.)
BALIKÇI Limana bir kalyon giriyor!
AŞÇI Ancona Kardinalinin bayrağını taşıyor! İşte fidye diye buna derler, fidye!
DELIO *(Acele uzaklaşır.)*

Balıkçının Şarkısı, Milano-Song'un ikinci ve üçüncü dörtlükleridir.

Brecht/Auden Metinleri, 1944-1946.

Auden'le yapılan ortak çalışma sonucunda ortaya iki tamamlanmış metin çıkmıştır. Auden'in tek başına yazdığı ve 24 Ekim 1945 tarihinde *The Duchess of Malfi* başlığıyla telif hakkını aldığı metin, Kongre Kitaplığı Telif Hakkı Bölümü'nde ve Brecht'in ölümünden sonra bulunan belgelerde mevcuttur. Yazarın ölümünden sonra bulunan daktilo metnin kapak sayfasına Elisabeth Hauptmann, el yazısıyla, "Auden" yazmıştır. Amerikan Steno Servisi tarafından temize çekilen metin üç perdedir, ama sahne bölümlemesi diğerlerinden oldukça farklıdır. Bu yeni çalışma dokuz sahneden oluşmaktadır. Oyun kişileri azaltılmıştır, Delio figürü oyundan çıkartılmıştır. Daha önceki çalışma metinlerinde görülen karakteristik değişikliklere – Kardinal'in hemen öldürülmesi, Düşes'in oyunun sonunda ölmesi ve Ferdinand'ın intihar etmesi – bu metinde rastlanmamaktadır. Bu nedenle, Auden'e ait metin, çalışma süreci içerisinde bir yenilik olarak değerlendirilebilir. İlk sahneyle son sahne dışında metnin hemen hemen tamamı orijinal metinden alınan kimi uzun kimi kısa parçaların montajıdır.

İlk Sahne'de Ferdinand, devlet politikası açısından önem taşıyan bir yolculuğa hazırlanmaktadır; İngiltere'ye gidecektir. Kardinal erkek kardeşinden Norfolk Lordu'na selamlarını iletmesini ister:

> "A noble Lord I with a most fair daughter." (Yüce bir Lord / Kızı da çok güzel). Ferdinand işin içinde bir tuzak olduğunu hemen anlar ve karşı koyar: "Were she Helen / She should not make me blink. I'll never marry." (Güzel Helena olsa da, gözümü almazdı. Ben asla evlenmeyeceğim). Kardinal diretir. "Shall we next summer see you / Returning with a bride or greeted smiling / By a rewedded sister." (Belki de gelecek yaz / Bir gelinle dönersiniz, ya da sizi gülücükle karşılar / Yeniden evlenmiş kız kardeşiniz).

Ferdinand kız kardeşini böylesi durumlara karşı korumaktadır. Kız kardeşinin başından politik nedenlerle zorunlu bir evlilik geçmiş ve evliliği sırasında bekâreti bozulmamıştır.

FERDINAND
Senin ısrarınla, onun göz yaşına karşı
Bir dükalıkla evlenme uğruna Malfi yüzüğünü taktı.
Ve bir mumyaya eşlik etti, görünüşü
Kartal pençesi gibiydi, tuzağa bulanmış,
Mum ışığında kızartılmış. Sordum doktoruna,
Yemin etti ki, toprağı bol olsun,
Dük iktidarsızmış ve Düşesi
Bakire bırakmış.

Kara tavuk tasviri Webster'in Beyaz Şeytan (*The White Devil)* adlı yapıtından alıntıdır (III, 1). Ferdinand'ın kısa monoloğu bu tasvirle kız kardeşi arasındaki bağlantıyı açıklar:

FERDINAND Dürüstlüğüne kalıbımı basardım. O dürüst değilse, namus şeytan işi demektir. Yatağında, yanında çırılçıplak bir adam. Onu kesip un ufak eder, karayeli estirir ve cesedini adamın burun deliklerine üfürtürdüm. Ah, güzel kız kardeşim. Gırtlağım tıkandı. Korkum üzerime çöktü.

İkinci Perde'nin hemen hemen tamamı Webster'in metninin aynıdır. Brecht/Hays ortak daktilo metninde yer alan ve Antonio'nun mantıklı bir figür oluşunu öne çıkaran yeni yaklaşım Auden'in metninde yoktur. Auden'in ve Brecht'in Antonio figürüne ne kadar farklı yaklaştıkları ele geçen metinlerden açık bir biçimde anlaşılmaktadır (Brecht'in 16 Şubat 1946 tarihinde Elisabeth Bergner'e yazdığı mektuptan). Auden'in Ekim 1945 tarihinden sonra, metin üzerinde kendi istediği değişiklikleri yapmış olduğu görülmektedir. Bu, Üçüncü Perde için de geçerlidir. Erkek kardeşin öldürülüşünün öne alınmasından vazgeçilmiştir. Webster'in IV, 1. ve IV, 2. Sahneleri'ne dayanan Birinci Sahne'de, Düşes'in işkence görüşünü ve ölümünü izleriz. Düşes figürü burada, Webster'in metnindekine benzer bir biçimde çizilmiştir: Burjuva evliliği ve aile bağları doğrultusunda bir gelişime rastlanmaz. Brecht/Hays ortak metinlerinin tersine burada, Düşes erkek kardeşinin *ensest* duygularının ayırdına varmaz.

Son Sahne'ye ise (III, 2), *Doktor Sahnesi*'nin (Webster V, 2) bazı bölümleri alınmıştır. Kardinal, Bosola'yı erkek kardeşini öldürmesi konusunda ikna eder. Her ikisi de Ferdinand'ın ölümünden çıkar sağlayacaklardır.

"İkimizin de başı dertte,/Sen ölümü gerçekleştirdiğin için,
ben de/Kardeşimizin ölümüyle servete konduğum için./
Güvenliğimiz açısından, o da uzun yaşayamaz./Burada
gizlen, getireyim onu. İşaret vereyim/ Tanığımız onun kendi
eliyle öldüğünü kanıtlayacaktır."

Oyunun sonu ise, yeniden kaleme alınmıştır; ancak, yine de Webster'in *The Duchess of Malfi* (V, 2 ve 4) ve *White Devil* (V, 5) oyunlarından bazı bölümler içermektedir. Bosola olaya el koyar: Ferdinand'ı erkek kardeşini öldürmeye teşvik etmek için yankı oyunundan yararlanır, Ferdinand'ı bıçaklar ve intihar eder. Oyun Bosola'nın ölmek üzereyken söylediği sözlerle son bulur.

FERDINAND
Bırak beni. Kıyamet o kadar mı yaygın,
İnsan kendi gölgesiyle yüzleşiyor.
KARDİNAL
Kendine gel.
FERDINAND
Git, gölge. Yüzündeki kaynak
Kurbağalara yarar. Git dedim.
Ben sabır becerisini bekliyorum.
Boğmak, sessizce getirir ölümü.
Usulca fısılda, kabulleniyor musun?
Öyleyse: karanlıkta olmalı.
Aman unutma:
Bugün mezarında yatan milyonlar, kıyamet günü çığlık çığlığa dirilecektir.
Ne ettimse, ettim: Hiç itiraf edemem.
Sus. Onu rahatsız etme.
Uyuyor artık.
Ah, Tanrım, onu bir daha göremeyeceğim.
BOSOLA *(Yankı gibi)*
Bir daha göremeyeceğim.
FERDINAND
Dur, kara örümcek. Duydun onu. Kız kardeşimin sesidir bu.
BOSOLA
Sesidir bu.
KARDİNAL
Kendin düş kuruyorsun. Bu köhne yerin yankısı ün salmıştır.
FERDINAND
Öyleyse Yankı benim iyi meleğim.
Beni sonsuz mahvıma götüren

Bildik şeytanı izle, ama o beni çağırır
Yitik pişmanlığa. Ah, güzel Yankı, kurtar beni
Bu hain gölgeden. Kullan kutsal becerini, ne dert.
BOSOLA
Gebert.
FERDINAND *(Kılıcını çekerek)*
Yankı seni yargıladı, gölge. Dua et.
Ve davran.
KARDİNAL
İmdat. İhanete uğradım. Bosola. Yardım et bana. Adilce paylaşırım
kazancımı seninle. Köpek gibi ölecek miyim? Hiç karşı koymadan?
İmdat. İmdat. İmdat. Öldürüldüm.
(Düşer.)
FERDINAND
Sözünü tuttum, Yankı. İyi ettim de.
Huzur veren berrak sesinle. Yalan söyler
Sana cansız diyenler.
BOSOLA *(Ortaya çıkar)*
Cansız olan sensin.
(FERDINAND'ı bıçaklar.)
Benim ettiklerimin kökü sensin, geber.
FERDINAND
Kurum kokusu alıyorum.
En iğrenç kurum. Baca tutuştu.
Muslukçu boru döşüyor karnıma.
Yakıyor.
KARDİNAL
Bosola, neden yaptın bunu?
BOSOLA
Hak ve öç uğruna. Malfi Düşesi ve Antonio
Katledildi diye. Ben yozlaştırıldım ve
Terk edildim diye. İtalya bayram edecek,
Sen ki koca bir piramit gibi kurulmuştun,
Koca, yüce bir tabandan yükselip,
Küçücük bir noktada, bir hiçte bitiverdin.
FERDINAND
Ruhum kara fırtınada bir tekne
Bilinmez bir yere sürüklenir.
Ah, kız kardeşim, Vah kız kardeşim, nedeni onda.
(Ölür.)
KARDİNAL
Tükenmiş mum gibi bir an güçlenip

O an göçüyorum. Ey Hak
Geçmişin cezasını şimdi çekiyorum.
Gömün beni ve bir daha anmayın.
(Ölür.)
DIŞARIDAN SESLER
Buradan, buradan, kırın kapıları.
Buradan.
BOSOLA
Demek tek bir tutsak kaldı cezasını bulacak
Cellat kendi elini tutup
Kendini darağacına götürecek.
(Kendini bıçaklar.)

İkinci daktilo metin, Washington'daki Kongre Kitaplığı Telif Hakkı Bölümü'nde bulunmaktadır. Aynı biçimde Amerikan Stenografik Servisi tarafından temize çekilmiş olan ve *The Duchess of Malfi, By W. H. Auden and Bertold(?) Brecht* başlığını taşıyan bu metin için, her iki yazar, 4 Nisan 1946'da telif hakkı almışlardır. Ekim 1945 tarihini taşıyan Auden'in metniyle karşılaştırılacak olursa, bu metnin oldukça önemli farklılıklar içerdiği görülür. Sahne bölümlemesi – Ekim 1945 tarihli metinde 9 sahne olmasına karşın, bu metinde 15 sahne vardır – daha önce yapılan çalışmalardaki bölümlemeye benzemektedir. Delio figürü yine oyuna sokulmuştur. Ancak Düşes'in ölümü öne alınmıştır. Orijinal metinde olduğu gibi her iki erkek kardeş de oyunun son sahnesinde ölürler. Nisan 1946 tarihini taşıyan çalışma, Brecht'le Auden'in birbirine karşıt görüşleri arasında bir ölçüde uzlaşma sağladığını göstermektedir.

Büyük oranda Webster'in metninin (I, 1) olduğu gibi korunduğu Birinci Sahne'de, hem Delio ve Antonio'nun, hem de Bosola ve Kardinal'in karşılıklı konuştuklarını görürüz. Brecht bu sahnenin eylem yönünden zayıf olduğunu el yazısıyla düştüğü bir notta belirtmiştir. "Görsel hiçbir şey yok! (Hiçbir beklenti yok. Hiçbir şey olmuyor. Olan tek şey var: Kuzenlerden birinin dönüşü.) Hareket nerede? Gerekli her şey var oysa!" (Ölümünden sonra bulunan belgelerden.) İkinci Sahne, erkek kardeşlerin düşüncelerini daha da belirginleştirir.

> Anlaştık / Kız kardeşimizin dulluğunu sürdürmesi iyidir / Öldüğünde varissiz bir dul olursa / Tanrı gecinden versin, ama olanca mirası/ Bize kalır

Ferdinand'ın bir monoloğu *ensest* ilişki motifini ortaya koyar.

Terk mi edeceğim kız kardeşimin
Doğaca atanan namus bekçisini

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

Babamız birdi, aynı dölyatağında canlandık.
İkiz büyütüldük, oysa şimdi yaşamımız ayrı.
Uzağız yabancılar gibi. Keşke
İçinde büyüdüğümüz beşik
Mezar olaydı ikimize. Dün gece düş gördüm
Giovanna ile el ele tutuşmuş yürüyorduk
Çiçek dolu bir bahçede, ama
Yaban bir ormanın ortasında.
Ansızın kapkaranlık bir köşeden müzik duyuldu,
Şehvet dolu flüt sesleri ve o anda
Kız kardeşimin yüzüne yayıldı pis bir gülücük,
Elini uzattı ve uçup gitti lanetine. İzleyince ben
Yoluma keskin kılıç gibi çıktı çalılar.
Seslendim, geri dön, diye, ama o müzik
Korkunç bir gürültüye dönüştü, boğdu haykırışımı,
Alay etti kanayan ellerime. Eğer düşler
Gerçeğin habercisiyse, o nasıl da utkuyla koşacak
Alıp başını ölüme giden bir hayvan gibi.
Ah, güzel kız kardeşim. Gırtlağım tıkandı.
Korkum üzerime çöktü.

Bu motifin böylesi altının çizilmesi de Brecht tarafından eleştirilmiştir: "Eğer erkek kardeşlere ilişkin motifler bu kadar açık seçik ortaya konulursa, ortada sır diye bir şey kalmaz. Ferdinand, Bosola'ya, 'Nedenini sorma' dediğinde, Webster'in izleyicisi de bunun nedenini bilmiyordu" (Ölümünden sonra bulunan belgelerden).

Bu çalışmada oyuna, Webster'in metninde rastlanmayan iki yeni sahne eklenmiştir. *Çadır Sahnesi*'nin yerine giren *Elçi Sahnesi* (I, 5) ve *Vatandaş Sahnesi* (II, 1) – her iki sahne de eylemi değiştirecek nitelikte sahnelerdir: Ferdinand, Tyrus yakınlarında tutsak düşmüştür, Damaskus'ta hapistir, başına fidye istenmektedir. *Vatandaş Sahnesi* ise, Brecht/Hays ortak metninde karşımıza çıkan halk eylemini güçlendirici bir sahnedir. Buna karşın II, 2. Sahne, Ekim 1945 tarihli Auden metninden pek farklı değildir: Kız kardeşinin erdemli bir bakire olarak yaşamasını isteyen Ferdinand'la alay eden Kardinal'in şu repliği ise yeni kaleme alınmıştır:

Floransalı Galileo'nun icadı
O düşsel camı ödünç alalım,
Böylece Ay'da bir başka yüce dünya gözleyelim,
Ve orada sadık bir kadın arayalım.

Yatak Odası Sahnesi'nde (II, 4) ise Cariola, Elisabeth Dönemi yazarlarından George Peele'den alınan *A Summer Song* (Bir Yaz Şarkısı) (1590) adlı şarkıyı söyler:

Oldu da oldu kirazlar
Tatlı mı tatlı çilekler
Oynar da oynar bebekler
Ah gelsene gelsene sen
Tatlı yârim gelsene der
Gel gel gene, gel gene gel
Kız kalmayayım evde ben.

Brecht'in Antonio'yu bir burjuva figürü olarak ele aldığı yaklaşım ise burada dikkate alınmamıştır. Antonio, hançerde görsel anlatımını bulan feodal davranış biçimi çerçevesinde zorla içeri giren Ferdinand'a tepkisini dile getirir:

ANTONIO
Bunun bir sapı vardır,
Bir de ucu. Getirin bana atımı,
Sürüp ardından, armağanı ona çevireyim
Keskin yanıyla deşeyim
Kibirli göbeğini.

DÜŞES
Dur. Bana kinin mi var, kendini öldüreceksin
Kahrımdan öleyim diye?
ANTONIO
Yok, bırak gideyim,
Bir kez düşmek, sonsuza dek düşmekten iyidir.

Auden'in Ekim 1945 tarihli metninde, Düşes'in işkence görmesi ve ölümü tek bir sahne içinde olur, oysa bu çalışmada işkence ve ölüm iki ayrı sahneye yayılmıştır; ancak, bu iki sahnenin metni, ağırlıklı olarak, Auden'in metninden alınmıştır. III, 1. ve III, 2. Sahneler'in arasında ara oyun ("Interlude") olarak Bosola'nın bir şarkısı yer almaktır: "Hark, now everything is still..." (Dinle, artık her şey sakin) (Webster IV, 2). Son Sahne ise, Ekim 1945 tarihli metinden çok farklıdır, çünkü Kardinal'in Ferdinand tarafından öldürülmesini sağlayan *Yankı Oyunu*'nu içermemektedir. Aynı orijinal metinde olduğu gibi, şimdi Bosola, Kardinal'den her türlü yardımı esirgemektedir. Kardinal, Ferdinand tarafından bıçaklanır. Bosola ise, Ferdinand'ı öldürür ve intihar eder. Oyunun sonu, Ekim 1945 tarihini taşıyan metnin aynıdır. Burada ilk kez oyunun sonuna Delio tarafından söylenen bir epilog

eklenmiştir, epilogun metni Webster'in *The Devil's Law-Case* metninden bölümler içerir.

Tamamlanmış çalışma metinlerinin dışında, Brecht'in ölümünden sonra sayısız metin parçaları bulunmuştur, bu metin parçalarının hangisinin Auden'in, hangisinin Brecht'in kaleminden çıktığı belli değildir. Bazıları, Nisan 1946 tarihini taşıyan ikinci Brecht/Auden metninin oluşturulması sırasında kullanılmayan, kısmen değiştirilmiş, kısmen de hiç değiştirilmemiş metinlerdir. Elisabeth Hauptmann'ın el yazısıyla düştüğü bir notta şöyle denilmektedir: "Kullanılmayan malzeme (gerisi tamamlanmış yeni nüsha için kullanıldı)."

Birinci Perde'den sonra Ara Oyun ("Interlüde") olarak Cariola'nın şu şarkıyı söylemesi öngörülmüştür:

Zaman zaman içinde
Yazgı unutur mutluları;
Acı zemberek mektup gelmez;
Katil bileğini büküp gecikmiş.
Altın bulutların altında şen
Âşıklar yaşayıp gider.
Oysa Yazgı bilir olup biteni:
Bilerek bilmeyerek, isteyerek
Sunar ödünç verircesine
Altı mutlu yıl;
Sonunda eksiltir gene
İki yılını.

Şarkının Almanca metni de mevcuttur.

Hacı Sahnesi'nin bir çeşitlemesi olan *Mahkeme Sahnesi*, Auden'le yapılan ortak çalışmadan kalmış olabilir. Bu sahne, Webster'in *The White Devil* oyununda yer alan Vittoria Corombona'ya karşı açılan *Dava Sahnesi*'ne (III, 1 ve III, 2) dayanmaktadır. Suç dosyası, kararın okunması, yapılan yorumların bir bölümü ve sahne yönergeleri yeniden kaleme alınmıştır; sahnenin büyük bir bölümü Webster'in metninden montajlanarak oluşturulmuştur.

Yatak Odası Sahnesi için Almanca bir metin vardır. Bu metin Webster'in metninin (III, 2) kelimesi kelimesine çevirisidir:

MALFI
Lütfen dinle beni: Ben evlendim.
FERDINAND
Öyle mi?
MALFI

Belki de senin hoşuna gidecek biçimde değil, ama
Kuş kafesinden uçtu artık,
Bunu engellemek için çok geç kaldın kardeşim.
Kocamı görmek ister misin?
FERDINAND
Eğer Basiliskos'un gözlerine sahip olabilseydim,
Onu görmek isterdim.

MALFI
Anlaşılan onun
Kim olduğunu biliyorsun.
FERDINAND
Baykuşun kulağına
Kurtun sesi hoş gelirmiş, öyle değil mi?
Her ne olursan ol
– Çünkü beni duyduğuna eminim –

Brecht'in ölümünden sonra bulunan metinde Delio'nun epilog olarak düşünülmüş replikleri yer almaktadır:

DELIO
Öç, ulu öç! Daha bir hafta geçmedi
Ölümünden bu yana, aşkı yürekliydi.
Aşkı yüzünden oldu ve bir saat içinde
Yediyüz yıl dimdik ayakta duran
Arragon Sarayı yıkıldı. Şöyle anılacak!
"Şiddetle kuruldu, aşkla yıkıldı."

Bu repliklerin de Almancası vardır.

Brecht'in yazdığı metin, 1945/46.

Temel metin olarak kullanılan ve *The Duchess of Malfi* başlığını taşıyan metin, büyük bir olasılıkla 1945/46 yıllarında ortaya çıkmıştır. Bazı ayrıntılar açısından Auden'le yapılan ortak çalışmanın sonuçlarını içeren metin, 1943 yılında üzerinde çalışılan metinlerle de buluşmaktadır. Ancak sahne bölümlemeleri açısından farklılıklar içerir.

1945/46 tarihini taşıyan metinde öncelikle bir prolog (giriş) vardır. John Ford'un *The Pity She's a Whore* başlıklı yapıtına dayanan bu prolog metni, *ensest* ilişki motifinin habercisidir. Birinci Perde'nin metni, bazı kısaltmalar ve eklemeler dışında 1943 yılında ortaya çıkan metnin

aynıdır. II, 2. Sahne'de Delio'nun bir repliği, bu çalışmanın merkezinde, şehvetle mantık arasındaki ana karşıtlığın yer aldığını ortaya koyar: "How very great must be your passion / To dwarf your reason thus." (Aşkın ne denli büyük olmalı ki / Aklını böylesine cüce etmiş). Sahne, Düşes'le erkek kardeşi Ferdinand'ın gelişlerinin bildirilmesiyle biter. Böylece, Kıbrıs Savaşı üzerine yapılan konuşmalar ve Ferdinand'ın Malfi'ye zaferle girişinin anlatımı oyun dışı bırakılmış olmaktadır. II, 3. Sahne ile II, 6. Sahne arasındaki metin bazı küçük değişiklikler dışında, 1943 yılında kaleme alınan metnin aynısıdır.

1943 tarihli metinde, İkinci Perde'nin finali olarak yer alan erkek kardeşin öldürülüşü sahnesi, şimdi Üçüncü Perde'nin başında yer almaktadır; bu sahne, Brecht/Auden ortak metinlerinde bu biçimiyle hiç yer almamaktadır. Kardinal'in *ensest* ilişkiye değin açık seçik dokundurmalarına ise, bu metinde rastlanmaz. III, 1. Sahne'nin sonu, III, 2. ve III, 3. Sahneler'in metni ise, 1943 tarihli ikinci metnin hemen hemen aynısıdır. Yeni olan III, 4. Sahne'dir ki, bu sahne de kısmen Webster'in (V, 2) metnine dayanmaktadır. Ölen Antonio'nun kuzeni olarak Delio, Ferdinand'ın akli dengesinin yerinde olup olmadığını saptaması için bir doktor çağırtır. Ferdinand'ın uşağı tanık olarak dinlenir. Doktor delilik tanısı koyar. Düşes'in ölümünden önce, Ferdinand'ın eczacısına bazı konularda danıştığı bildirilir; buradan yola çıkılarak, Ferdinand'ın sevdiği kadını kitapla zehirlediği söylentisi yayılır. Delio, Kıbrıs Savaşı'ndan tanıdığı ve Düşes'e bağlılıklarından emin olduğu asker ve subayları toplamak üzere Cortezza'ya gider. Ferdinand'ı tutuklatmak ve Düşes'i serbest bırakmak istemektedir. Gün doğumunda geri dönmüş olacağına dair söz verir.

Düşes'in ve Ferdinand'ın ölümüne ilişkin olan III, 5. Sahne için Brecht, yine 1943 tarihli metinden yararlanmıştır. Bu, özellikle *ensest* ilişki motifinin oluşturulması açısından geçerlidir. Düşes geç de olsa, erkek kardeşinin kendisine duyduğu aşkı anlar ve merhamet duygusu içinde onu arar. Burada yeni olan, Cariola'nın ve çocukların öldürülmeleridir; bu sahnelere ait metin, orijinal metindeki gibi kaleme alınmıştır (IV, 2). Sahnenin sonunda Ferdinand, kendisini öldürmesi için Bosola'yı öylesine tahrik eder ki, Bosola sonunda onun istediği ölümcül darbeyi gerçekleştirir. Son Sahne'nin metni bazı küçük değişiklikler dışında, 1943 tarihli metnin aynısıdır.

Brecht'in ölümünden sonra, 1945/46 yılına ait olan bu metnin düzeltmelerinin yarım kalmış bir kopyası ele geçmiştir. Prolog'ta, I, 2. ve I, 5. Sahneler'de, II, 1 ila II, 4. Sahneler'de, II, 6. Sahne'de, II, 1. ila III, 5. Sahneler'de bazı küçük değişiklikler yapılmıştır. Bunların dışında, 1945/46 tarihli metinde yer alan Üçüncü Perde'nin düzeltilmiş

bir kopyası da mevcuttur. Burada dikkati çeken nokta, sahne bölümlemesinin değiştirilmiş olmasıdır. *Ayrılık Sahnesi*, Perde'nin açılış sahnesidir; Antonio gittikten sonra yeni bir diyalog eklenmiştir:

(Çanlar çalar.)
BİRİNCİ NEDİME Loretto'nun koca kubbesinde çalan çanlar bunlar.
İKİNCİ NEDİME Neden gün ortası çalar böyle?
(İki erkek girer.)
İKİNCİ NEDİME Efendim, Loretto'da neden çanlar çalıyor?
BİRİNCİ ADAM Ancona Kardinali öldü. Akciğer yangısından.
İKİNCİ ADAM Bunlar sürgün kişiler, görmüyor musun?
Onlarla konuşmayalım. *(Çıkarlar.)*
BİRİNCİ NEDİME *(Düşes'e)* Efendimiz, diyorlar ki,
ağabeyiniz, Kardinal akciğer yangısından
ölmüş. Çanlar bunun için çalarmış.
DÜŞES
Doğruysa, onun yasını tutacak değilim.
Haydi, gidelim.

Kardinal'in ölümüne ilişkin verilen bu bilgilerden sonra erkek kardeşin öldürülmesi sahnesinden vazgeçilmiştir. *İşkence Sahnesi*'nin sonunda şu dizeler yer almaktadır: "This vivisection / And probing in a mind, performed by a master / Did intoxicate me." (Bu diri diri açımlama / Bu insan dimağını deşme, bir ustanın becerisi, beni mest etti). Erkek kardeşin öldürülmesi sahnesinin oyun dışı bırakılmasıyla bağlantılı olarak başka bir değişiklik daha söz konusudur. *Ölüm Sahnesi*'nde (III, 5) Rahip'in çıkışından sonra, Brecht, metin üzerinde el yazısıyla bir düzeltme yapmıştır.

BOSOLA
Böyle acele verilmiş hüküm otarır
Ancona Prensi Lord Kardinal için.
DÜŞES
Söyleyin:
Ancona'dan sürülünce bir söylenti duydum.
Kardinal ölmüş, bu nedenle mi?
BOSOLA
Başka nedeni yok.

Son Sahne'de ise, Bosola'nın yeni bir repliği yer almaktadır.

Efendim sayarak, ona saygı duyardım. Yüce bir eğitimdi.
Ruhu deşip paklamasına bayılırdım.

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

Sonra duydum kadının yanıtını: O kadın sevmişti.
Sevmek onun için öylesine yüce bir duyguydu ki,
Seviyi överdi, oysa seviydi onu yok eden.
Nedendir bilemem ama içim hüzün dolu.

Bu bölüm için, başka bir oyun metninde Almanca metin kullanılmıştır.

Brecht'in *The Duchess of Malfi* üzerine yaptığı çalışmaların büyük bir bölümü daha 1943 yılında Hays'le birlikte yaptığı ortak çalışmada biçimlenmiştir. 1945/46 tarihli metin, 1943 yılına ait metinle örtüşmekte, ancak ayrıntılar açısından, Auden'le yapılan ortak çalışmanın sonuçlarını da içermektedir. 1946 yılında Auden'le birlikte yazılan çalışma metni ise, bazı zorunluluklar nedeniyle ortaya çıkmıştı; bu metin, çok yakında yapılacak olan sahneleme için bir metin gerekliliği karşısında, Brecht'le Auden arasında sağlanan bir uzlaşmanın sonucunda oluşturulmuştur. Her ne kadar Auden ve Brecht tarafından Nisan 1946 yılında telif hakkı alınan metin daha sonraki bir tarihte yazılmış olsa da; Brecht tarafından 1945/46 yıllarında kaleme alınan ve Czinner tarafından "Brecht'in metni" olarak tanımlanan metin, yazılan en son metindir; öte yandan Brecht bu metinle oyun üzerindeki çalışmalarını tamamlamıştır (Elisabeth Hauptmann'ın Brecht'e yazdığı mektup, 27 Mayıs 1946). Ancak Brecht'in ölümünden sonra bulunan bazı metinlerde yapılan değişiklikler, Brecht'in bu çalışmayı tümüyle bitirmediğini göstermektedir. Elinizdeki kitapta temel metin olarak, 1945/46 yılına ait metin kullanılmıştır.

Bu basımdaki metnin düzenlenmesine ait olanlar:

DİPNOTLAR

(Dipnot numaralarından sonra gelen parantez içindeki değerler, kitabın Almanca baskısındaki sayfa ve satır numaralarını göstermektedir.)

Temel metinde tarihsel (Webster'in metninden aktarılan ya da küçük değişiklikler içeren) ve modern konuşma ve yazı biçimleri iç içedir. Elinizdeki kitapta, farklı yazı biçimleri düzeltilip birbirine uygun duruma getirilmemiştir. Yalnızca belirgin yazım yanlışları ve diğer bazı yanlışlar düzeltilmiştir.

1. (259,1) *The Duchess of Malfi*] Brecht oyun kapağının üzerine el yazısıyla şunu yazmıştır: *The Duchess of Malfi*. Metin içerisinde ise, zaman zaman "*Malfy*" zaman zaman da – modernize edilmiş biçimiyle

– "*Malfi*", ya da ender olarak "*Malvi*" adı geçmektedir. Diğer çalışma metinlerinde ise, bu adın "*Malfy*" ya da "*Malfi*" biçiminde yazıldığını görmekteyiz, 1946 yılında oyun ilk kez sahnelendiğinde, bastırılan el broşüründe ise, oyunun adı *The Duchess of Malfi* olarak belirtilmiştir. Bazı çalışma metinlerinde ise, başlığa ek olarak "Yazan, John Webster. Modern Sahne İçin Bir Uyarlama/ *By John Webster. An Adaption for the Modern Stage*" yazılmıştır.

2. (260,1) *Çalışmaya katılanlar*] Bu adlar daha sonra eklenmiştir. Yazılan ilk metinlerde ne Hoffmann Reynolds Hays'ın ne de Wystan Hugh Auden'in adı birlikte çalışılan yazarlar olarak geçmez. Temel metne Hays'ın katkısı daha büyüktür.

3. (260,4) *Kişiler*] Elinizdeki kitapta "Kişiler" bölümü genişletilmiş ve tamamlanmıştır. Kişiler aynı temel metinde açıkça belirtildiği üzere, ("*in order of their appearance*") sahneye çıkış sıralarına göre yazılmıştır.

4. (265,5) ... *uzun sürmez*] Temel metinde bundan sonra üzeri çizilmiş olarak şu replikler sıralanmaktadır:

FERDINAND Who was it tamed the Arab stallion and broke him to his paces. (Arap aygırı ehlileştirip hızını ayarlayan kim?)
CASTRUCHIO Antonio Bologna.

5. (273,11) *Baş eğmek*] Temel metinde: " – Baş eğmek"

6. (273,28) *yalnızlık / loneliness*] Temel metinde: "banishment" (dışlanmak), üzeri çizilerek el yazısıyla "loneliness" (yalnızlık) yazılmış.

7. (277,11) *bilemem / I know not*] Temel metinde: "now"(şimdi).

8. (277,39) *gerçi / As*] Temel metinde: "And" (Ve).

9. (286,32) *saat / hours*] Temel metinde: "houses" (Evler).

10. (292,24) *sırdaş/confidant*] Temel metinde:"confident" (emin).

11. (299,37) *Napolili/Neapolitan*] Temel metinde: "Napolitan" (Napolili).

12. (311,25) *Napoli / Neapolitan*] II. perde, 3. sahne ile karşl.

13. (321,33) *onları / them*] Temel metinde "then" (O zaman).

14. (322,4) *Ferdinand*] Temel metinde: "Fernando".

15. (329,1) *Bosola*] Temel metinde konuşan kişinin adı yazılmamış, burada tamamlanmıştır.

16. (331,13-17) *Şu anda ...mi yarar / Auch... beraubt?*] Üçüncü Perde'nin bir çalışma kopyasında bu dizelerin İngilizcesi yer almaktadır: "Tell me, Cariola | How can it be, my brother Cardinal / Was put to death by Ferdinand because | Of what he did to me?"

17. (338,5-12) *Bu güçlü ...Soyluca kullanım /Delio... use*] Temel metinde bu dizeler iki kez yazılmış.

Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları

15 Ekim 1946 tarihinde New York'taki Ethel Barrymore Tiyatrosu'nda *The Duchess of Malfi*'nin prömiyeri yapıldı, oyunun yönetmeni George Rylands'dı. Oyunda birinci sınıf oyuncular rol aldığı halde – Düşes'i Elisabeth Bergner, Kardinal'i John Carradine, Bosola'yı Canada Lee oynuyordu, oyunun müziklerini Benjamin Britten bestelemiş, aranjörlüğünü ise Ignatz Strasvogel üstlenmişti – oyun izleyiciler ve eleştirmenler tarafından beğenilmedi ve dört hafta sonra kaldırıldı. Bu kitapta, basında çıkan olumsuz eleştirilerden oluşan bir belgeliğe yer verilmemişti; çünkü, sahnelenen metinde Brecht'in yaptığı çalışmalar neredeyse hiç dikkate alınmamış ve basında Brecht'in adı hiç anılmamıştır. New York'ta yapılan prömiyerin broşüründe Wystan Hugh Auden'in adı tek başına geçmektedir.

Satır Açıklamaları

18. (261,1) *Öndeyiş*] Öndeyiş (prolog) olduğu gibi, John Ford'un *Tis a Pity She's a Whore* adlı oyununun I. Perde, 1. Sahnesi'nden alınmıştır.

19. (261,3) *Rahibin hücresi / Friar's Cell*] İngilizce'de dört Katolik mezhebinin üyelerine *friar* denir: Franziskanlar, Augustinler, Dominikanlar ve Karmelitler. Brecht, sözcüğü "Günah Çıkaran" anlamında aktarmıştır.

20. (263,4) *Sahne 1 (Sahne yönergesi olarak)*] Bu sahnenin tamamı Webster'in *The Dutchess of Malfy* adlı oyunun I. Perde, 1. Sahnesi'yle ilişkilidir.

21. (264,1) *Günümüzde iyiliğin ...olmak / Miserable... it*] Michel de Montaigne'nin Seneca ve Cicero'ya dayanan düşünceleriyle karşl., *Denemeler* (1580), II. Cilt, 16. Bölüm.

22. (264,5) *gömlek yerine... havluyla /to towels instead for a shirt*] Shakespeare'in *IV. Henry*'nin Birinci Bölümü (The First Part of Henry the Fourth) ile karşl. (1596), IV. Perde, 2. Sahne.

23. (264,9-12) *Nicelerini tanırım... taşırlar / I have... them*] Montaigne, *Denemeler*, I. Cilt, 38. Bölüm ile karşl.

24. '264,25) *Gaston de Foux*] 1489 yılında doğan General Gaston de Foix, 1512 yılında yapılan ve Fransız askerlerinin Papa'nın ve İspanya'nın ordularını yendiği Ravenna Savaşında ölür. Burada sözü edilen Napoli'nin geri alınışıyla (1501) Foix'nin hiçbir ilgisi yoktur. Brecht'in bu adı yazış biçimi, oyunun 1623 yılındaki ilk basımında olduğu gibidir.

25. (265,19) *Kabul odası / presence*] İng. *presence*: Huzur / Mevcut oluş, bulunuş. Burada kastedilen *presence-chamber*, kabul odası'dır.

26. (265,29) *İkiz midirler / Twins*] Burada ikizler sözcüğüyle, büyük bir benzerlik olduğu anlatılmak istenmektedir.

27. (265,31) *göle eğilen... benzer / standing pools*] Shakespeare'de sık sık rastlanan incir ağacı göndermesiyle karşl., *The Tragedy of King Lear* (1604/05), III. Perde, 4. Sahne.

28. (266,20) *iz bırakmak / stain*] (İng.) *to stain*: lekelemek, leke yapmak; burada: iz bırakmak.

29. (266,28f) *casus / intelligencer*] Elisabeth Dönemi'nde giderek kötü bir ün salan bu tanımlama, elçilerin ve üst düzey yetkililerin hizmetine girmek ve onlara düzenli olarak haber taşımak anlamında kullanılmaktaydı. Haber almanın yakışıksız yöntemleri, bu mesleği insanların gözünde küçük düşürmüştür. *Intelligencer*, casusla aynı anlamda kullanılmaktadır.

30. (268,7) *melek / angels*] İlk olarak IV. Edward (1442-1483) tarafından bastırılan (angel-noble) para kastedilmektedir, bu paranın üzerinde bir ejderhanın Aziz Michael tarafından öldürülüşü resmedilmiştir.

31. (269,10) *ciğer / livers*] O zamanlar sevgi ve şefkatin karaciğerde birleştiği düşünülürdü.

32. (269,37) *(kelebek kanadından ince) / Vulcan's engine*] Homeros'un Odysseia adlı yapıtının VIII. Bölümü'yle karşl. Romalılar'ın Ateş Tanrıları Vulcanus'la özdeşleştirdikleri Yunanlılar'ın Ateş Tanrısı Hephaistos, kırılmaz ve çözülmez zincirden bir ağ örer ve kendisini aldatan karısı Aphrodite'le onun sevgilisi Ares'i bu ağın içine hapseder. Brecht'in tek perdelik oyunu *Balık Avı* ile karşl.

33. (270,20) *Us sonra başlar / Wisdom... it*] Akıl üzerine bir deyiş, aynı zamanda da ölümü hatırlatan bir sözcük. İngilizce'deki "Think of the end, before you begin" (Başlamadan önce sonunu düşün) ve "Remember the end" (Son'u aklından çıkarma) deyimleriyle karşl.

34. (270,32) *yılan balığı / lamprey (kaya sıçanı)*] O zamanlar balığa benzeyen bir hayvan olan ve omurilik yerine bükülebilir sırtı bulunan Kaya Sıçanı (petromyidae) kemiksiz bir hayvan olarak bilinirdi. Burada erkek cinsellik organına metaforik bir gönderme söz konusudur.

35. (271,33) *Sahne 2, (Sahne yönergesi olarak)*] Bu sahnenin tamamı Webster'in *The Dutchesse of Malfy* adlı oyununun I. Perde, 1. Sahnesi'yle ilişkilidir.

36. (272,10) *koca / husbands*] Burada iki anlamlı kullanılmıştır: *husband* : 1. Koca 2. Evin iaşesini sağlayan kişi, olarak; Antonio'nun saraydaki işlevi de budur.

37. ((275,7-9) *Değerlerinizi karalamanız ... yarar /The darkening... ware*] O zamanın edebiyatında, dükkânların her türlü dolandırıcılığa uygun karanlığı yakınma konusu olurdu.

38. (276,24) *Per verba presenti*] Katolik Kilisesi'nin kurallarına göre evlenmek için, her iki tarafın tanıklar önünde karşılıklı olarak evlenmek istediklerini söylemeleri yeterli olmaktadır (*sponsalia de presenti*). Ancak, 1653 Trient Konsülü böyle kurulmuş evliliklerin kilisenin önünde, *facie ecclesiae*, onaylanması gerektiğini ileri sürer. Katolik Kilisesi'nin bu eski kuralı, Protestan ülkelerde daha uzun süre geçerliliğini korumuştur.

39. (276,36) *görmez oldum / blind*] Burada Fortuna allegorisiyle ilişkilendirilmiştir: Mutluluktan kör olmak. (Fortuna: Gözleri görmeyen bolluk ve bereket tanrısı. Yay. notu)

40. (277,5) *kından çıkmış bir kılıç / naked sword*] Webster (*The Dutchesse of Malfy*, I. Perde, 1. Sahne) burada, 1597 yılında Londra'da Admiral's Men'de sahnelenen *Alexander and Lodowick* adlı bir oyuna gönderme yapmıştır. Bu oyunun iki başrol kişisi birbirlerine çok benzemektedirler. Lodowick, Alexander'in yerine Macar Prensesi'yle evlendiği günün gecesi, arkadaşını aldatmamak için, yatakta kendisiyle prensesin arasına kılıcını koyar.

41. (277,15) *Sahne 3. (Sahne yönergesi olarak)*] Bu sahnenin tamamı Webster'in *The Dutchesse of Malfy* adlı oyununun II. Perde, 1. Sahnesi'yle ilişkilidir.

42. (277,39) *domuz kızamığı / swinish measle*] Halk dilinde *measles* ile (domuz uyuzu, kızamık) cüzzam arasında, aslında olmayan bir ilişki kurulmuştur. Kurulan benzerlik sonucunda bu tanımlama domuzlarda rastlanan bir deri hastalığıyla ilişkilendirilmiştir.

43. (277,39) *aç kurt /ulcerous wolf*] Halk dilinde kurt ve kurt gibi aç sözcüklerinden ülser (çıban) için mecazi anlamda türeyen bir deyiş: aç kurt.

44. (278,22) *Bazı... atlara biner / they... horses*] Montaigne, *Denemeler*, I. Cilt, 42. Bölüm ile karşl.

45. (278,26) *tepende... ışığını kesiyor / devil...light*] Epheser 2, 2 ile karşl. (Epheser: Havari Paul'un Efeslilere yazdığı mektup. *Yay. Notu*)

46. (278,28) *Siz büyük bir kişisiniz / lord of the ascendant*] *Ascendant*: Astrolojik bir kavram. Bosola burada Antonio'nun Düşes'in sarayındaki yükselişine çift anlamlı bir gönderme yapmaktadır.

47. (278,29-36) *Dünyanın en büyük ... yol açar /Search...cannon*] Montaigne, *Denemeler*, II. Cilt, 12. Bölüm ile karşl.

48. (279,17f) *Duydum ki... demişsiniz / I have...king*] Örnek olarak gösterilen Fransız saray geleneklerine ilişkin olan ve zamanında çok tartışılan bir konu. Montaigne, *Denemeler* (1580), I. Cilt, 43. Bölüm ile karşl.

49. (281,7) *kamındaki / springball*] Burada: Oğlan çocuğu, yeni yetme.

50. (281,25) *Çıkar/Exit (Sahne yönergesi olarak)*] Burada Bosola'nın da çıkmış olması gerekirdi.

51. (282,1) *Sahne 4, (Sahne yönergesi olarak)*] Bu sahnenin tamamı Webster'in The Dutchesse of Malfy adlı oyununun II. Perde, 2. Sahnesi'yle ilişkilidir.

52. (282,39) *İsviçreli / Switzer*] Köken olarak, yürekliliklerinden ötürü nöbetçi olarak seçilen İsviçreli askerlere verilen ad; daha sonra ise, yabancıların hizmetinde bulunan askerlere verilen genel bir tanımlama.

53. (282,39-283,11) *Düşesin yatak... neler eder / There was... can do!*] Thomas Nashe'nin *Bahtsız Yolcu*,1594 (The Unfortunate Traveler) adlı yapıtıyla karşl., *Thomas Nashe'nin Toplu Eserleri* (The Works of Thomas Nashe), Yay. Ronald B. McKerrow, 2. Cilt, Londra 1904, s. 223.

54. (283,21) *Odası /Cabinet*] Burada: Düşes'in özel odası.

55. (284,2) *tavşan/hare*] Zamanın batıl inançlarına göre insanın aklını kaçırmasının bir belirtisiydi.

56. (284,3) *atın sekmesi, ya da çekirge ölmesi /stumbling of a horse – Or singing of a cricket*] Zamanın batıl inançlarına göre ölümün yakında olduğuna ilişkin belirtiler.

57. (284,15) *Sahne 5 (Sahne yönergesi olarak)*] Bu sahnenin tamamı Webster'in *The Dutchesse of Malfy* adlı oyununun II. Perde, 3. Sahnesi'yle ilişkilidir.

58. (285,38) *Zehirli mi /Spanish fig (İspanya inciri)*] İçine zehir şırınga edilmiş meyve, bu nedenle de zehirlemeye metaforik gönderme.

59. (286,33) *Anno Dom*] Milattan sonra. Latincesi: Anno domini.

60. (286,35) *'Decimo nono Decembris'*] (Lat.) 19 Aralık.

61. (286,37) *yüce katı / meridian*] Her iki kutuptan geçen büyük daire, meridyen. Astrolojik hesaplamalar için.

62. (286,39-287,2) *İlk burcun... demek olur / The lord of the firs house...death*] Burada yeni doğan çocuğun falına bakılmaktadır. Doğum tarihi ve yeri bilindikten sonra çocuğun ev'i hesaplanabilmektedir. Ortaçağ astrolojisinde gök kubbe (Lat.: *domuz coelestis*), ufuk çizgisi oniki alana, oniki ev'e, bölünmüştür. Doğum tarihinin ve yerinin kesişmesinden evlerin oluşturduğu sistemde belli bir yer hesaplanabilmektedir. Birinci ev – Yükseliş ya da Yükselen Ev olarak da adlandırılır–yeni doğanın karakterini belirler. Burçların işaretleri ise, *Gemini* (İkizler), *Virgo* (Başak), *Sagittarius* (Yay) ve *Aquarius* (Kova)'tur. Ejderhanın kuyruğu gökyüzünde Ay'la Güneş'in kesiştiği bölümü oluşturur: Bu durumun uğursuzluğa yol açacağı düşünülür. Sekizinci

Ev, Ölüm Kapısı'dır; ölüm, acı, hastalık vb. hakkında bilgi verir. Webster'de tanımlanan durum, metinde adı geçen tarihle bağlantılı değildir. En kötü belirtileri taşıyan fal, Düşes'in en büyük oğluna çıkar; bu oğlan, ailede sağ kalan tek kişi olarak annesinin halefi olmuştur.

63. (287,3) *'Caetera non scrutantur'*] (Lat.) 'Daha fazlası söylenmedi'.

64. (288,11-16) *Milano'ya... gitti elden / I wrote...lead*] Brecht bu sahnede, Milano-Song'un birinci ve dördüncü kıtalarını kullanmıştır. Bu şarkı, Brecht tarafından *Mutter Courage und ihre Kinder* (Cesaret Ana ve Çocukları) adlı oyununun 6. Sahnesinde yer alan *Atlının Şarkısı*'nda da değerlendirilmiştir. Şarkı biçim ve sözler açasından *Schweyk*'ın 8. Sahnesi'ndeki *Askerin Şarkısı*'nı anımsatmaktadır; *Schweyk*, Jaroslav Hasek'in *Aslan Asker Şvayk'ın Maceraları*'ndan (Die Abendteuer des braven Soldaten Schweik) yola çıkılarak yazılmıştır.

65. (289,16-19) *Kara haber... yoktur / I am like... ears*] Bu bölümün *Metin Yazımları* Bölümü'nde yer alan metniyle karşl.

66. (289,33-38) *Biz kentten... evde dolaşır / But when... I see*] Milano-Song ile ilgili bölümle karşl.

67. (291,18) *Sahne 2, (Sahne Yönergesi olarak)*] Bu sahnenin tamamı Webster'in *The Dutchesse of Malfy* adlı oyunun III. Perde, 1. Sahnesi'yle ilişkilidir.

68. (292,38-293,4) *Savaş alanında... evde dolaşır / His bearing...still.*] Bu bölümle ilgili Almanca'dan çevrilmiş metinle karşl.

69. (293,9) *Sahne 3, (Sahne yönergesi olarak)*] Bu sahnenin tamamı Webster'in *The Dutchesse of Malyf* adlı oyununun III. Perde, 2. Sahnesi'yle ilişkilidir.

70. (293,22) *dize gelmek / cap and knee*] *with cap in hand and bended knee* (Alçak gönülle, baş eğik) deyiminin kısaltılmış hali.

71. (293,27) *yanılgının hükümdarı / lord of misrule*] Saray eğlencelerinde hiyerarşinin altüst olması anlamında kullanılır.

72. (294,17) *Şimdi seni susturuyum / I'll stop your mouth (ağzında durmak istiyorum)*] Öpüşmek anlamında deyim.

73. (294,20) *Venüs'ün arabasını... çekerdi / Venus...doves*] Romalılar'ın Aşk Tanrıçası Venüs'ün güvercinler tarafından çekilen arabasına gönderme.

74. (294,24) *Paris / Paris'case*] Paris'in yargısına gönderme: Yunan mitolojisine göre Zeus, Hekabe ve Priamos'un oğlu olan Paris'ten bir yargıya varmasını ister: Üç Tanrıça'nın hangisi en güzeldir; Hera mı, Athene mi, yoksa Afrodit mi? Tanrıçalar Paris'in yargısını vaatlerle etkilemeye çalışırlar. Paris sonunda, kendisine dünyanın en güzel kadını olan Helena'nın aşkını vaadeden Afrodit'i seçer.

75. (295,14) *süsen tozu / orris*] Menekşe kökünden çıkarılan beyaz toz.

76. (295,15-17) *Beni sevmek... güvence bulmalısın / You have...keys.*] Philip Sidney'in *Arkadya Kontesi* (The Countesse of Pembroke's Arcadia), adlı yapıtıyla karşl., (*"Philip Sidney'in Düzyazılar* / The Prose Works of Sir Philip Sidney" ; Yay.: Albert Feuillerat, 4 Cilt, Cambridge 1912, I. Cilt, s. 69).

77. (295,27) *Ölsem de... değil / Wether I...die*] Sidney'in *Arcadia* adlı yapıtıyla karşl., I. Cilt, s. 25.

78. (295,32-37) *Erdem nerelere... Özün boş / Virtue... thing?*] Sidney'in *Arcadia* adlı yapıtıyla karşl., I. Cilt, s. 146.

79. (296,6-10) *Ah, insan... Aşılmıştır / Oh most... shame.*] Sidney'in *Arcadia* adlı yapıtıyla karşl., I. Cilt, s. 177.

80. (296,22) *yılan / basilisk*] Yunan mitolojisinde yer alan ve ölümcül bir bakışı olan yaratık.

81. (297,26) *inatla / wilfull*] *Will* sözcüğü burada açıkça cinsel bir gönderme için kullanılmıştır: arzu, şehvet.

82. (298,25) *mucize gücünü / Gorgon-head*] Yunan mitolojisindeki üç canavar kıza, Gorgolar'a (*Stheno, Euryale* ve *Medusa*) gönderme; bu kızlar o kadar çirkindiler ki, onlarla göz göze gelen insanlar ve hayvanlar taş kesilir.

83. (299,35-300,4) *Hesaplarda öyle... edilmiş / Hath dealt'...Against*] Düşes'in para işlerini yöneten Antonio, Neapel'in borç senetlerinin ödeme gününü silmiştir, oysa erkek kardeşi borç senetleri için oradaki bankacılara kefil olmuştur.

84. (301,4) *aklayınca / quietus*] İngilizce'de *quietus* (Lat.), aynı zamanda makbuz, faturalarda ya da ödemelerde alındı kâğıdı anlamına da gelmektedir.

85. (302,6) *hünsa / hermaghrodite*] Yunan mitolojisinde yer alan ve Hermes ile Aphrodit'in oğlu olan, erkek ve kadın cinsini kendinde birleştiren Hermafrodit'e gönderme.

86. (302,4) *Bir insanı... olacaksınız / Will you...virtues?*] Sidney'in *Arcadia* adlı yapıtıyla karşl., I. Cilt, s. 15.

87. (303,7) *Bermuda Adaları / Bermudas*] Özellikle 1609 yılında Virginia donanmasına ait gemilerin batmasından sonra Bermuda Adaları'nın adı kötüye çıkmıştır: Büyük fırtınaların estiği bölgenin çok tehlikeli olduğuna inanılmaktadır. W. Shakespeare'in *Fırtına* (1610/11) adlı komedisiyle karşl.; bu komedi 1609 yılında meydana gelen gemi kazasıyla ilişkilidir.

88. (303,12-14) *Dünyanın... aranmasın / Would...virtue*] Sidney'in *Arcadia* adlı yapıtıyla karşl., I. Cilt, s. 24.

89. (304,21) *Sahne 4, (Sahne yönergesi olarak)*] Bu sahnenin tamamı Webster'in *The Dutchesse of Malfy* adlı oyununun II. Perde, 5. Sahnesi'yle

ilişkilidir.

90 (304,27) *Meydanı boş bulunca / loose in the hilts*] *Hilt*, bir kamanın ya da kılıcın kabzası anlamına gelmektedir. Deyimin açıkca cinsel göndermeleri vardır: şehvetli, arzulu.

91. (304,38) *Söktürücü (revant otu) /Rhubarb...choler*] Elisabeth Dönemi'nin ruh yapısına gönderme. İnsan bedenini oluşturan dört ögeye (hava, su, toprak, ateş) dört özsuyu (humours) düşmektedir. Bu dört özsuyunun bedene eşit bir biçimde dağılmasıyla oluşan ideal ruh durumu, insanın cennetten kovulmasından bu yana bozulmuştur. Özsulardan birinin çoğalması, ruhsal bozukluklara, aşırı durumlarda hastalıklara yol açmaktadır. Öfkeli'de (İng. choler: safra) ateşe benzeyen sarı safra onun şiddetli, hiddetli, öfkeli ve kızgın olmasına yol açmaktadır. Ravend(ya da ravent), öfkeli insanları tedavi etmek için yaygın olarak kullanılan bir ilaçtı.

92. (305,34) *sırtlan / hyena*] Zamanında sırtlan, ihanetin simgesiydi.

93. (306,4) *kadın / mistress*] Kardinal'in yaşayış biçimine gönderme.

94. (307,15) *Sahne 5, (Sahne yönergesi olarak)*] Bu sahnenin tamamı Webster'in *The Dutchesse of Malfy* adlı oyununun III. Perde, 4. Sahnesi'yle ilişkilidir.

95. (308,22-309,9) *Göklerin Hakimi Yüce... silini / Herefore...world.*] Kardinal'in sözleri Katolik Kilisesi'nden çıkarılma geleneğine ilişkindir. *Anathema* olarak da adlandırılan Kilise'den çıkarılma, Katolik Kilisesi hukukuna göre kilise üyelerinin, inananlar topluluğundan ihraç edilmesi anlamına gelen bir cezadır. Kardinal, Düşes'le Antonio'nun mallarını istimlak ederken, *anathema*'dan yola çıkmaktadır.

96. (309,27) *Sahne 5, (Sahne yönergesi olarak)*] Bu sahnenin tamamı Webster'in *The Dutchesse of Malfy* adlı oyununun III. Perde, 5. Sahnesi'yle ilişkilidir.

97. (312,19) *Kalan varımı... yükleyelim / Let us...vessel.*] "Venture not all in one buttom." (Kalan varımız yoğumuzu... yüklemeyelim. – Tümünü tek sepete koymayalım) deyişiyle karşl.

98. (313,3) *Sonsuz... ayrılmayız / In the... thus*] Sidney'in *Arcadia* adlı yapıtıyla karşl. I. Cilt, s. 233.

99. (313,40-314,2) *Böyle güvenlikle... yenilir / With such...eaten*] Sidney'in *Arcadia* adlı yapıtıyla karşl., I. Cilt, s. 488 vd.

100. (316,4) *Sahne 1, (Sahne yönergesi olarak)*] Webster'in *The Dutchess of Malfy* adlı oyununun V. Perde, 5. Sahnesi'nden farklı, yeni bir sahne.

101. (316,8) *tespih / beads*] Tespih: Katolik Kilisesi'ne ait, 150 Ave Maria içeren, araya sokulan on duayla birlikte 15 bölümden oluşan bir dua biçimi. Bu dua sırasında çekilen tespihte ise 6 büyük, 53 de küçük inci bulunmaktadır.

102. (319,16) *Sahne 2, (Sahne yönergesi olarak)*] Webster'in *The Dutchesse of Malfy* adlı oyununun V. Perde, 3. Sahnesi'nden farklı, yeni bir sahne.

103. (319,24f) *Bu eski... oluruz / Whene'er we... history*] Montaigne'in *Denemeler* adlı yapıtıyla karşl., III. Cilt, 9. Bölüm.

104. (320,5) *YANKI/ECHO*] Elisabeth Dönemi oyunlarında yankılı sahnelere sıkça rastlanır. Yankı genellikle ölen birinin ruhu olarak algılanır. Webster'de (V. Perde, 3. Sahne), "Echo from the Dutchess grave" (Düşesin mezarından yankı) biçiminde bir sahne yönergesi bulunmaktadır.

105. (321,1) *Sahne 3, (Sahne yönergesi olarak)*] Bu sahnenin tamamı Webster'in *The Dutchess of Malfy* adlı oyununun IV. Perde, 1. Sahnesi'yle ilişkilidir.

106. (321,11-13) *Kadere uzan... istediği / She's sad...it*] Sidney'in *Arcadia* adlı yapıtıyla karşl. I. Cilt, s. 332.

107. (321,13f) *Öylesine soylu...katmış / a behaviour...adversity*] Sidney'in *Arcadia* adlı yapıtıyla karşl. I. Cilt, s.16.

108. (321,23) *Azgılaşan... gibi / Like... trying*] Sidney'in *Arcadia* adlı yapıtıyla karşl. I. Cilt, s. 25.

109. (324,15) *Sahne 4, (Sahne yönergesi olarak)*] Webster'in The *Dutchesse of Malfy* adlı oyununun V. Perde, 2. Sahnesi'nden farklı, yeni bir sahne.

110. (324,30) *melankoni / melancholy...humour*] Elisabeth Dönemi psikoloji anlayışının yeğlediği bir tip olan melankolik, kendini soğuk ve kuru safrasıyla, yani siyah safrasıyla belli eder.

111. (325,11) *kurt / wolf*] Webster'in *The Dutchesse of Malfy* adlı yapıtında Ferdinand'a konan tıbbi teşhis şöyledir: "*Lykantrophie*". O zamanlar bu hastalık melankolinin aşırı bir biçimi olarak tanımlanmıştır. Lykantrophie hastalığına yakalanan bir insan zaman zaman kurt olduğuna inanır. Geceleri mezarlıkları gezer, toprağı kazarak ölüleri çıkarır. Robert Burton'un *The Anatomy of Melancholy* (Melankolinin Anatomisi), adlı yapıtıyla karşl.; 1621, 3 Cilt, Yay. Holbrock Jackson, Londra, 1964, burada: I. Cilt, s. 141.

112. (326,2) *Cortezza*] Böyle bir yer yoktur, Webster'de de böyle bir yer adı geçmez. Bu adın İspanyol Fatihi Hernando Cortez'in adından türetilmiş olması olasıdır. Brecht'in *Dua Kitabı* (Hauspostile) adlı yapıtında yer alan *Cortez Halkının Baladı* (Ballade von des Cortez Leuten) ile karşl.

113. (326,9) *Sahne 5, (Sahne yönergesi olarak)*] Webster'in *The Dutchesse of Malfy* adlı oyununun IV. Perde, 2. Sahnesi'nden farklı, yeni

bir sahne.

114. (337,8) *Sahne 6, (Sahne yönergesi olarak)*] Bu sahnenin tamamı Webster'in *The Dutchesse of Malfy* adlı oyununun V. Perde, 5. Sahnesi'yle ilişkilidir.

115. (337,23-26) *Onun hainliğine... hayrandım / I served...counsel it.*] Sidney'in *Arcadia* adlı yapıtıyla karşl., I. Cilt, s. 211 vd.

116. (337,23f) *Benimki... öte / my estate...fear*] Sidney'in *Arcadia* adlı yapıtıyla karşl. I. Cilt, s. 208.

117. (342,32) *II. Perde, 5. Sahne İçin Çeşitleme*] Bu sahne II. Perde, 5. Sahne olan Hacı Sahnesinin bir çeşitlemesidir. Webster'in *The White Devil* (Beyaz Şeytan) (III. Perde, 1. Sahne ve özellikle III. Perde, 2. Sahne) adlı oyunuyla ilişkili olduğu gibi *The Dutchesse of Malfy*'nin bazı sahnelerinden kısa bölümler de içermektedir.

118. (342,38) *önemli büyükelçiler / lieger ambassadors*] Görev süresi sınırlı elçilerin tersine, "sürekli elçi".

119. (344,4f) *'Domine judex...corruptissimam'*] (Lat.) 'Sayın Hakim, gözlerinizi şu vebaya, kadınların en kirlisine çevirin'.

120. (345,23f) *Elme tacirleri... görmüşler / Yet like... Sodom and Gommorah stood*] Sapkınlıkları nedeniyle Tanrının gazabına uğrayan Ölü Deniz kıyısında iki kent: Sodom ve Gomora.

121. (345,29) *Al libaslar / scarlet*] Hukuk Fakültesinin ya da Kardinal giysisinin rengine gönderme.

122. (348,24) *para / crusadoes*] Eski Portekiz altın ya da gümüş parası.

"MALFİ DÜŞESİ" METİNLERİNİN SAHNE KARŞILAŞTIRMA TABLOSU

Webster	Brecht /Hays 1943	Brecht 1945/46
		Prolog (Öndeyiş)
I,1 Evlenme yasağı ve İsteme	I,1 Evlenme yasağı	I,1 evlenme yasağı
	I, 2 İsteme	I,2 İsteme
II,1 Kayısı testi	I,3 Kayısı testi, Doğum	I,3 Kayısı testi
II,2 Doğum		I,4 Doğum
II,3 Fal	I,4 Fal	I,5 Fal
	II,1 Çadır Sahnesi	II,1 Çadır Sahnesi
II,4 Roma: Julia Sahnesi		
II,5 Roma: Erkek kardeşlerin tepkisi		
III,1 Ferdinand Malfi'de	II,2 Ferdinand Malfi'de	II,2 Ferdinand Malfi'de
III,2 Yatak Odası Sahnesi	II,3 Yatak Odası Sahnesi	II,3 Yatak Odası Sahnesi
III,3 Roma: Sürgün Kararı	II,4 Erkek Kardeşlerin Tepkisi	II,4 Erkek Kardeşlerin Tepkisi
III,4 Hac Sahnesi	II,5 Hac Sahnesi	II,5 Hac Sahnesi
III,5 Ayrılış, Düşes'in Tutuklanışı	II,6 Ayrılış, Düşes'in Tutuklanışı	II,6 Ayrılış, Düşes'in Tutuklanışı
	II,7 Kardinal'in Ölümü	III,1 Kardinal'in Ölümü
	III,1 Yankı Sahnesi	III,2 Yankı Sahnesi
IV,1 Düşes'e İşkence	III,2 Düşes'e İşkence	III,3 Düşes'e İşkence
		III,4 Ferdinand'ın Hastalığı
IV,2 Düşes'in Ölümü	III,3 Düşes'in Ölümü, Ferdinand'ın İntiharı	III,5 Düşes'in Ölümü, Ferdinand'ın Ölüm Tahriki
V,1 Pescara'nın Gösterisi		
V,2 Ferdinand'ın Hastalığı, Julia'nın Ölümü		
V,3 Yankı Sahnesi		
V,4 Antonio'nun Ölümü		
V,5 Erkek Kardeşlerin, Bosola'nın Ölümü, Delio'nun Son Sözleri	III,4 Bosola'nın Sözleri Delio'nun Son Sözleri	II,6 Delio, Bosola'yı astırır, Delio'nun Son Sözleri

Auden 1945	Auden/Brecht 1946	Webster
I,1 Evlenme Yasağı	I,1 Serim	I,1 Evlenme Yasağı ve İsteme
I,2 İsteme	I,2 Evlenme Yasağı	
	I,3 İsteme	
I,3 Kayısı testi,Doğum, Fal	I,4 Kayısı Testi, Doğum, Fal	II,1 Kayısı Testi
		II,2 Doğum
		II,3 Fal
	I,5 Elçi Sahnesi	
	II,1 Vatandaş Sahnesi	
		II,4 Roma: Julia Sahnesi
II,1 Erkek Kardeşlerin Tepkisi	II,2 Erkek Kardeşlerin Tepkisi	II,5 Erkek Kardeşlerin Tepkisi
II,2 Ferdinand Malfi'de	II,3 Ferdinand Malfi'de	III,1 Ferdinend Malfi'de
II,3 Yatak Odası Sahnesi	II,4 Yatak Odası Sahnesi	III,2 Yatak Odası Sahnesi
		II,3 Roma: Sürgün Kararı
	II,5 Hac Sahnesi	III.4 Hac Sahnesi
II,4 Ayrılış, Düşes'in Tutuklanışı	II,6 Ayrılış, Düşes'in Tutuklanışı	III,5 Ayrılış, Düşes'in Tutuklanışı
	II,7 Yankı Sahnesi	
III,1 İşkence ve Düşes'in Ölümü	III,1 Düşes'e İşkence	IV,1 Düşes'e İşkence
	III,2 Düşes'in Ölümü	IV,2 Düşes'in Ölümü
		V,1 Pescara'nın Gösterisi
		V,2 Ferdinand'ın Hastalığı, Julia'nın Ölümü
		V,3 Yankı Sahnesi
		V,4 Antonio'nuh Ölümü
III,2 Erkek Kardeşlerin ve Bosola'nın Ölümü	III,2 Erkek Kardeşlerin Bosola'nın Ölümü, Epilog (Son Söz)	III,2 Erkek Kardeşlerin Bosola'nın Ölümü, Delio'nun Son Sözleri

BRECHT'in YAZILARI, NOTLARI

Schweyk
Malfi Düşesi

Türkçesi:

Yücel Erten (*Schweyk*)
Ayşe Selen (*Malfi Düşesi*)

SCHWEYK

SCHWEYK ÜZERİNE

"SCHWEYK"[1]

1. Dünya Savaşını sağ salim atlatmayı başaran uysal asker Schweyk, henüz hayattadır. Öykümüz, onun 2. Dünya Savaşını da atlatabilmek için çabalarından oluşuyor. Tabii yeni efendilerin planları ve fikirleri de, eskilerine oranla daha büyük ve daha totaldir. Dolayısıyla küçük adamın hayatta kalmayı başarabilmesi de daha zor olacaktır.

Yüksek Katlardaki Ön Oyun

İnsanüstü boyutta bir Hitler, insanüstü bir sesle, insanüstü boyuttaki polis şefi Himmler'e[2]; Avrupa'daki "küçük adam"ın sadakati, güvenilirliği, fedakârlığı, hayranlığı, jeopolitik yönelişi ve benzeri konularda sorular sormaktadır. Dünyayı fethetmeye karar verdiği için, sokaktaki adamın bu erdemlerine gereksinmesi vardır. Polis şefi Himmler, Avrupalının da aynı Almanlar gibi kendisine sevgi duyduğunu açıklar. Gestapo bunu sağlamaktadır. Başbuğ, hiç bir şeyden korkmadan dünyayı fethedebilir.

1

Hitler'e bir suikast[3] düzenlenmiştir. Prag'daki "Kupa" meyhanesinde keyifli bir sabah. Uysal köpek satıcısı Schweyk, arkadaşı Baloun ve "Kupa"nın sahibesi genç dul Bayan Kopeka, "erken içki"lerini içerken politika yapmaktadırlar. Ama çok iştahlı bir insan olan ve Nazilerin yol açtığı bu kıtlık döneminde iyice zora düşen Baloun'un morali çok çabuk bozulur. İyi haber alan kaynaklardan öğrendiğine göre, Almanların cephedeki karavanaları, küçümsenmeyecek et porsiyonlarından oluşmaktadır. Acaba Baloun, Almanlara gönüllü asker yazılma düşüncesinin karşısında daha ne kadar direnebilecektir? Kopeka ve Schweyk bu yüzden kaygılanmaktadırlar. Zavallı adam! Büyük gerçekçi Schweyk, Baloun'un her ne olursa olsun Alman ordusuna katılmayacağına dair yemin etmesini önerir. Ama Baloun,

yaklaşık altı aydır doğru dürüst bir yemek yemediğini hatırlatır. İyi bir yemek için her şeyi yapabileceğini söyler. Bayan Kopeka bu işe bir çare bulabileceğini düşünmektedir. Çünkü bu yurtsever kadın için, Baloun'un Alman ordusuna katılması düşüncesi, katlanılmazdır.

Bir kasabın oğlu olan ve Kopeka'ya âşık genç Prohaska gelince; Kopeka, tatlı bir havada, Kleopatra'nın eski ve ünlü sorusunu sorar: "Eğer gerçekten aşksa[4], söyle bakalım, ne kadar?" Prohaska'nın aşkı, Baloun'a bir kilo kavurma temin edebilecek kadar büyük müdür? Prohaska eti babasının kasap dükkânından habersizce alabilir. Ama Nazilerin karaborsa için öngördükleri ceza da çok büyüktür. Bayan Kopeka'nın kalbine giden yolu ilk kez açık gören genç Prohaska, bir duygu fırtınası içinde, kavurmayı[5] getireceğine söz verir. Bu arada "Kupa" kalabalıklaşmıştır. Schweyk, Münih'te Hitler'e karşı girişilen suikast hakkında düşüncelerini açıklamaya başlar. Gestapo ajanı olarak tanınan Brettschneider ile Nazi radyolarının yayınlarından kaynaklanan saf, ama pervasız bir diyaloga girişir. Schweyk'in klasik saçmalamaları, Brettschneider'in beklediği sonucu verir. Kısa süre sonra Schweyk, biraz şaşkın, ama her zamanki gibi uysal, tutuklanır.

2

Brettschneider tarafından, Petschek[6] Bankasındaki Gestapo merkezine götürülen Schweyk, sağ elini Naziler gibi havaya kaldırarak "Yaşasın başbuğumuz Hitler. Bu savaşı biz kazanacağız" diye bağırır ve budala olduğu için serbest bırakılır.

Sorgucu SS Başçavuşu[7] Ludwig Bullinger, Schweyk'ın köpek ticaretiyle uğraştığını öğrenince, Salm Sokağında gördüğü cins bir köpekten sözeder. Schweyk sevinerek "Müsaade ederseniz arz edeyim, köpeği mesleki olarak tanıyorum" deyip cins köpekler üzerine konuşmaya başlar. Sözkonusu spitz cinsi köpek, bakanlık müşaviri Wodja'nındır ve satılık değildir. SS Başçavuşu ile Schweyk, müşaviri nasıl vatan haini olarak ilan edip mallarına el koyacaklarını düşünürler. Ama Wodja "Yahudi" değildir, üstelik de işbirlikçidir[8]. Bunun üzerine Bullinger, Schweyk'a cins köpeği çalarak, iyi bir işbirlikçi olduğunu kanıtlama görevini verir.

3

Muzaffer bir şekilde "Kupa"ya dönen Schweyk, orada heyecanlı bir durumla karşılaşır. Şişman Baloun, ateş üstünde otururcasına

kavurmayı beklemektedir. Kavurmayı görür görmez, Hitler ordusuna asla katılmayacağına dair yemin edecektir. Ama saat 12'yi 10 geçmesine rağmen, genç Prohaska görünürlerde yoktur. Schweyk ise yanısıra Gestapo merkezinden SS Müller 2'yi getirmiş; dul Kopeka'nın el falına bakacağına dair de söz vermiştir. Kopeka, bu konuda kötü deneyleri olduğunu söyleyerek el falına bakmak istemez. Sonunda genç Prohaska gelir.

SS Müller'in kavurmayı görmesi doğru olmayacağından, herkes Prohaska'nın elindeki nota çantasına (Prohaska, akademide müzik öğrencisidir) kaygıyla bakmaktadır. SS'den kurtulmak amacıyla Bayan Kopeka, el falına bakmaya razı olur. SS'in el falında, büyük kahramanlık ve savaşta ölüm görünecektir. SS, morali bozulup da kendini meyhaneden dışarı atınca; Baloun da bir süredir çevresinde dolandığı çantaya atılır. Ama çanta boştur. Genç Prohaska, Schweyk'ın tutuklanmasına tanık olunca, Gestapodan çok korkmuş ve kavurmayı çalmaya cesaret edememiştir. Bayan Kopeka, bir erkek olarak ve bir Çek olarak sınavı geçemeyen Prohaska'yı, İncili anımsatan sözlerle kovar. Ne ki büyük düş kırıklığı içindeki Baloun, Prohaska'nın ardından konuşmaya kalkınca; Bayan Kopeka öfke ile, asıl suçlunun Naziler olduğunu söyler. Böylece Baloun'un öfkesi, güzel yurdunu tehdidedenlere yönelir ve o sırada içeri giren Gestapo ajanı Brettschneider'e Kara Turpun Şarkısı söylenir. Şarkıda kara turpun "sökülmesi", sonra doğranıp, terleyinceye kadar tuzlanması gerektiği iması yer alır. Bu şarkı Brettschneider'e kuşkulu gelecektir ama, yapacak bir şey yoktur. (Birinci Schweyk Finali)

Yüksek Katlarda Ara Oyun

Dünyayı fethedeyim derken zorluklarla karşılaşan devasa Hitler, yine devasa Göring'e yeni uçaklara, tanklara ve toplara gerek duyduğunu söyler ve Avrupa'da küçük adamın onun için çalışıp çalışmayacağını sorar. Göring[9], Avrupa'daki küçük adamın da aynı Almanya'daki küçük adam gibi onun için çalışacağını garanti eder. Gestapo, bunun için gerekeni yapacaktır. Başbuğ hiç bir şeyden korkmamalı ve kaygısızca dünyayı fethetmeyi sürdürmelidir.

4

Schweyk'ın bakanlık müşaviri Wodja'nın cins köpeğini tuzağa düşürmesi, Moldau kıyısındaki bir parkta olur. Müşavirin hizmetçisi, arkadaşı Paula ile her akşam köpeği orada gezdirmektedir[10].

D.E.Ü
Güzel Sanatlar Fakültesi

Schweyk ve Baloun, erotik çağrışımlar uyandırarak kızların oturduğu banka yanaşırlar. Schweyk kızlara, SS komutanı Bullinger'in bu cins köpeğe göz koyduğunu, bir biçimde el koyup Köln'deki karısına göndermek istediğini, bu yüzden dikkatli olmaları gerektiğini söyler. Sonra da şehir merkezinde bir randevusu olduğunu söyleyerek oradan ayrılır. Baloun kızlarla gevezelik eder, heybetle akan Moldau Irmağının karşısında bir halk şarkısı tuttururlar. Şarkı bittiğinde köpek ortadan kaybolmuştur. Tabii köpeği götüren Schweyk'tan başkası değildir. Kızlar polise koşarlar. Köpekle birlikte geri gelen Schweyk, Baloun'a, köpeği ancak para karşılığında Bullinger'e teslim edeceğini anlatırken; karanlık görünümlü biri yaklaşır. Gelen, ortalıkta dolaşan işsizleri, Gönüllü Hizmet Birliğine[11] yazdırmakla görevli bir Nazi memurudur. Schweyk ve Baloun, köpek yüzünden kaygılanarak, birliğe götürülürler.

5

Prag'daki yük istasyonunda öğle tatili. Schweyk ve Baloun, vagon itici olarak Hitler'in hizmetindeler. Tepeden tırnağa silahlı bir nöbetçi, başlarını beklerken, onlar da "Kupa"dan gelecek lahana çorbasını bekliyorlar. Bugün Bayan Kopeka emaye kaplardaki yemeği bizzat kendisi getiriyor. Schweyk'ın çalıp da Bayan Kopeka'ya emanet ettiği cins köpek, siyasi bir davanın merkezi olmaya başladığı için, tehlike yaratmaktadır ve evden uzaklaştırılması gerekmektedir. Basın[12] hep bir ağızdan, köpeğin çalınmasını, halkın Almanlarla işbirliği yapan bir yüksek memurdan intikamı olarak yorumlamaktadır. Schweyk köpeği alacağına söz verir. Ama aklı, yalpalamakta olan Baloun'dadır. Çünkü Baloun, hipnotize olmuş gibi koklayarak, nöbetçiye getirilen gulaşın ardına düşmüştür. Ve arkadaşlarının yakaran bakışlarını farketmeksizin, nöbetçiye, orduda porsiyonların her zaman böyle muhteşem olup olmadığını sormaktadır. Nöbetçi ise, arada boyuna bir şeyler mırıldanarak gulaşını yemektedir: Çünkü Aşağı Bavyera'ya gidecek hasat makineleri ile dolu vagonun numarası olan 4268 rakamını unutmaması emredilmiştir. Schweyk her zamanki gibi yardıma koşar: "Kupa"nın kıdemli müşterilerinden Su İşlerinde[13] muhasebeci bir dostundan öğrendiği, Mnemotik Hatırlama Sistemi'ni[14] askere öğretmeye başlar. Schweyk dersini bitirdiği zaman, zavallı askerin aklı öyle karışmıştır ki, numarayı tümüyle unutmuştur. Kendisine sorulduğunda, çaresizlik içinde herhangi bir vagonu gösterir. Schweyk, Baloun ile Kopeka'ya, şimdi büyük bir olasılıkla, Stalingrad'a gitmesi gereken makineli tüfeklerle dolu bir vagonun, Aşağı Bavyera'ya gideceğini söyler. Ama zararı yok, çünkü

"Belki o vakte kadar, Stalingrad'da[15] hasat makineleri, Aşağı Bavyera'da da makineli tüfek gerekecektir, kim bilir?"

6

"Kupa"da Cumartesi akşamı. Morali bozuk Baloun, arkadaşı ile birlikte "Kupa"ya gelmiş olan müşavir Wodja'nın hizmetçisi ile dansetmektedir. Kızlar, köpek yüzünden hâlâ polis sorgulamasındadırlar. Ama dün, köpeğin nerede olduğunu Brettschneider'e söylemişlerdir: SS komutanı Bullinger'de, hatta belki de Köln'de. Baloun bu gecenin, "Kupa"daki son gecesi olabileceğini söyler. Çünkü artık açlık canına tak demiştir. Bu arada, hareketli ve gürültülü dans turunun nedeni anlaşılır: Bayan Kopeka o saatte Londra Radyosu'nu[16] dinlemekte ve haberleri diğerlerine ulaştırmaktadır. O sırada Schweyk, keyifli bir şekilde içeri girer. Kolunun altında da bir paket vardır: Baloun'a pişirilecek gulaş için et. Baloun, olağanüstü sevincini, Schweyk'ı kucaklayarak gösterir. Baloun'un bu büyük sevinci karşısında Schweyk gizlice Kopeka'ya bir uyarıda bulunur. Ete bolca biber katmalıdır, çünkü at etidir. Schweyk, Kopeka'nın ısrarla soran bakışları karşısında, itiraf etmek zorunda kalır ki; bu, müsteşar Wodja'nın cins köpeğinden başka bir şey değildir. Birden "Kupa"nın önünde bir polis arabası durur. Gelen, adamlarıyla SS komutanı Bullinger'dir. Köpeğin peşindedirler. Bullinger köpeği sorunca, Schweyk masumane köpeğin kendisinde olmadığını söyler ve ekler: "Köpeğin çalındığını gazetelerde okumadınız mı?" Bu sözle Bullinger'in sabrı taşmıştır. Kükreyerek, "Kupa"nın yıkıcı Çek faaliyetlerinin yuvası olduğunu ve kurutulması gerektiğini söyler. Köpeğin de burada olması gerekmektedir. Meyhanenin altı üstüne getirilerek Wodja'nın köpeği aranır. Bu sırada Brettschneider girer. Güzel dul Kopeka'nın koruyucusu[17] rolünü bir süredir benimsemiş olan Brettschneider, köpürmekte olan Bullinger'e karşı çıkar ve onu Gestapo merkezine davet ederek, orada köpek hakkında ilginç bilgiler bulunduğunu, Bayan Kopeka'nın işyerinin de her bakımdan temiz olduğunu, bunun için elini ateşe sokabileceğini söyler. Ama ne yazık ki bu sırada, herkesin dikkati bir masanın üzerinde duran pakete çevrilir. Zavallı Baloun, Schweyk'ın armağanını mıncıklamadan duramamıştır. Bullinger muzaffer bir eda ile paketin içeriğini açıklar: Et! Bu durumda "Kupa" meyhanesi de karaborsanın bir şubesi olmaktadır! Schweyk kendisini, paketi oraya koyduğunu itiraf etmek zorunda hisseder. Kara sakallı bir adam, paketi kendisine "saklaması[18]" için vermiştir. Orada bulunan herkes, kara sakallı adamı gördüklerini söyler. "Kupa"nın temizliği konusunda elini ateşe sokabileceğini söylemiş olan Brettschneider de, suçlunun SS'leri 100 metre öteden tanıyıp kaçmış olabileceğini ekler. Ama Bullinger

Schweyk'ın tutuklanmasında ısrarlı olur. SS Komutanı koltuğunun altındaki et paketiyle "Kupa"dan çıkarken, köpeği mutlaka bulacağını da ekler. Genç Prohaska, bütün akşam boyu Bayan Kopeka tarafından küçümsenerek bir köşede oturmuştur. Kopeka'nın buz gibi bakışları altında, suçlu suçlu kalkıp dışarı çıkar. Baloun ağlamaya başlar. Onun yüzünden, hem sevgililer birbirinden uzaklaşmış, hem de arkadaşının hayatı tehlikeye girmiştir. "kupa"nın sahibesi onu yatıştırır. Büyük şarkısıyla, Moldau nehri nasıl taşları sürüklüyorsa; baskı altındaki halkın yurt sevgisinin de, işgalcilerin acımasızlığını öyle silip süpüreceğini anlatır. (İkinci Schweyk Finali)

Yüksek Katlarda Ara Oyun

Rusya'nın kışıyla karşılaşınca kaygı içinde kalan Hitler'in, daha fazla askere gereksinmesi vardır. Kendisi gibi kaygılı olan Goebbels'e, Avrupa'daki küçük adamın kendisi için çarpışıp çarpışmayacağını sorar. Goebbels, Avrupa'daki küçük adamın da, aynı Almanya'daki küçük adam gibi, kendisi için savaşacağı garantisini verir. Bunun için Gestapo gerekeni yapacaktır.

7

Timsah Bullinger ile Kaplan Brettschneider'in uyumsuzluğu ve Hitler'in yeni askerler isteyen çığlıkları, uysal Schweyk'ı Gestapo mahzenlerinden, Alman ordusunun askere alma şubesine sürüklemiştir. Schweyk orada, köpeği çalındığı için cepheye gitmek zorunda kalan müşavir Wodja ile de karşılaşır. Bekleşenler, askere alınmamak için doktora müthiş hastalıklar beyan etmek niyetindedirler. Schweyk ise özellikle eski derdi romatizmanın depreşmekte olduğunu hissetmektedir. Çünkü Hitler için Rusya'ya gidecek zamanı yoktur ve "Prag'da henüz hiç bir şey çözülmemiştir". Schweyk, genç Prohaska'nın, kışlanın önünde kendisini aradığını ve bir haber iletmek istediğini öğrenir, kötü bir haberden korkar. Ama rüşvet yiyen bir SS'in getirdiği haber iyidir: Prohaska, Schweyk'ın başına gelenlerden çok üzüldüğünü ve "istenen şeyi" sağlayacağını bildirmektedir. Schweyk bunu öğrenince artık Hitler'in Rusya'daki problemleriyle rahat rahat ilgilenebileceğini düşünür. Dışardan Nazilerin ünlü "Horst Wessel Marşı[20]" işitilir. Bir birlik doğuya hareket etmektedir. İçerdekiler, marşın kendilerine özgü uyarlamasını söylerler: "Kasap çağırıyor, koyunlar yürüyor![21]" İçeri giren bir subay, böyle hevesle marş söylemelerini över ve hepsinin pek sağlıklı olduklarını söyleyerek askere alındıklarını belirtir. Bir domuzluk etmemeleri için ayrı

ayrı birliklere dağıtılacaklardır. Schweyk, Hitler'in savaşına katılmak üzere, bakanlık müşaviri Wodja ile duygulu bir şekilde vedalaşır.

8 (Sahne ikiye bölünmüştür)

Aradan haftalar geçmiştir. Hitler'in uysal askeri Schweyk, Rusya'nın karlı steplerinde, Kızıl Ordunun Stalingrad'daki yüklenişine karşı durmak için, birliğini aramaktadır. Olağan beceriksizliklerinden birinin sonucu olarak, birliğini kaybetmiştir. Soğuktan dolayı bir yığın giysiye sarınmış olarak, kaygısız ve neşeli bir şekilde, hedefine doğru yol almaktadır. Yarı yarıya karla örtülmüş bir yol tabelası, Stalingrad'a 100 mil uzaklıkta olduğunu gösterir.

Bu Stalingrad yürüyüşü sırasında, "Kupa" meyhanesi, sık sık pembe bir ışık içinde Schweyk'ın gözünde canlanacaktır. Genç Prohaska'nın sözünü tutmuş olduğunu düşler. Bu gencin "Kupa"nın sahibesi güzel dula olan aşkı, Gestapo korkusunun önüne geçmiştir. Prohaska, Kopeka'nın sevinç dolu bakışları arasında, bahtsız Baloun için bir kilo kavurma getirir.

Bıçak gibi step rüzgârına rağmen, iyi niyetle ve hiç yorulmadan yoluna devam eden Schweyk, hedefine bir türlü yaklaşamadığını farkeder. O yürüdükçe, yol tabelaları, Hitler'in kendisini dört gözle yardıma beklediği Stalingrad'ı daha uzakta göstermektedir.

1000 mil ötede, belki şimdi Anna Kopeka, yurdundaki konukseverliği anlatan "Kupa" şarkısını söylemektedir. Açgözlü Baloun'un uzun süredir beklediği yemek, "Kupa"nın sahibesi ile genç Prohaska'nın evlilik şölenine dönüşmüştür.

Schweyk yürüyüşünü sürdürür. Büyük Hitler'e yardım için yollara düşmüş olan uysal asker Schweyk'ın, Stalingrad'a olan uzaklığı hiç değişmezken; uçsuz bucaksız steplerdeki kar fırtınası, gündüzün güneşini ve gecenin ayışığını örtmektedir.

Son Oyun

Uysal asker Schweyk, başbuğu Hitler'le de doğunun steplerinde karşılaşır. Kar fırtınası altında, aralarında rüzgârın yuttuğu kısa bir konuşma geçer. Bu konuşmada Hitler, Schweyk'a geri dönüş yolunu sorar.

SAHNELEYİŞ[22]

Dekorun merkezini, pirinç teçhizatlı, kararmış meşe kaplamalı barı ve üzerinde Moldau nehrinde mehtabı gösteren saydam ışıklı bir tablo bulunan elektrikli piyanosu ile, Prag'daki "Kupa" meyhanesi oluşturur. Üçüncü perdede Schweyk'in düşüncesinde ve düşünde, "Kupa"nın yalnızca bir bölümü görünür: Her zaman oturduğu masa. Bu perdedeki Anabasis (*uzun şavaş yürüyüşü ç.n.), Kupa meyhanesinin çevresinde geçer. Yürüyüşün uzunluğunu belirtmek için, örneğin köylü kulübesi hareket edebilir, yaklaşıp uzaklaşabilir.

Ara oyunlar, korku masalı üslubunda olmalıdır. Burada Nazi hiyerarşisi (Hitler, Göring, Goebbels ve Himmler ile von Bock) boy gösterir. Figürler, "Heil" diye seslenerek mısralara aksan verebilirler.

SCHWEYK

Brecht'in Yazıları, Notları'na ait

DİPNOTLAR:

1. (325,4) *"Schweyk"*] Ad, daktilo ile yazılmış metne, el yazısıyla eklenmiş. Tarih: "Mayıs 1943, New City (N.Y.)" (daktilo metne göre).

Brecht, bu metni Mayıs ortalarında, New York yakınlarındaki New City'de Kurt Weill'a bir hafta konuk olduğu sırada yazmıştır. Bu ayrıntılı oyun öyküsünde, ertesi ay ilk taslağını yazacağı oyunun, hemen bütün önemli unsurları mevcuttur. Yalnızca bazı kişi isimlerinde küçük değişiklikler yapmıştır.

İlk taslakta Brecht, Baloun için yer yer Faloun (bazan Falun) adını kullanmış; sonra bunu düzeltmiştir.

4. (326,12) aşk] Buradaki "aşk" sözcüğü ilk tekstte yoktur, bir metne göre eklenmiştir.

2. (325,17) *Polis Şefi Himmler*] Heinrich Himmler 1929'dan itibaren SS'lerin (NSDAP'nin Koruma Birlikleri'nin) şefi, daha sonra SS'lerin başkomutanıdır. 1936'dan başlayarak da Gestapo'yu (Gizli Devlet Polisi) ve İçişleri Bakanı olarak polis gücünü yönetmiştir.

3. (325,28) *Hitler'e suikast*] 8 Kasım 1939'da Mobilyacı Johann Georg Elser, Münih'teki bir birahanede Hitler'e bombalı bir suikast düzenlemiştir.

4. (326,12) *aşk*] Buradaki "aşk" sözcüğü ilk metinde yoktur, başka bir metne göre eklenmiştir.

5. (326,13f) *kavurma (Gesellchtes)*] *Gesellchtes*: Avusturya'da ve Bavyera yöresinde tütsülenmiş ete verilen ad.

6. (326,30) *Petschek Bankası*] Prag kentinde, Gizli Devlet Polisi Gestapo'nun merkezi, Petschek Sarayı'ndaki banka binasına yerleştirilmişti.

7. (326,35) *Başçavuş (Scharführer)*] SS Başçavuşu

8. (327,4) *işbirlikçi (Quisling)*] İkinci Dünya Savaşı'nda, Alman işgal kuvvetleriyle işbirliği yapan politikacılara, aşağılayıcı anlamda, Norveç Faşist lideri Vidkun Quisling'den mülhem olarak *Quisling* denirdi.

9. (328,9) *Göring*] Hermann Göring 1922'den başlayarak SA'ları (NSDAP'nin Saldırı Birlikleri'ni) yönetmiştir. 1932'de Meclis Başkanı, Prusya Savunma Bakanı ve polis örgütünün başkanı olmuştur. 1933'de Gizli Devlet Polisi Gestapo'yu kurmuş; 1936'da metinde değinilen Doğal Kaynaklar ve Döviz Komiserliği görevini üstlenmiştir.

10. (328,20f) *köpeği gezdirmek (äuserln zu führen)*] Avusturya'da halk dilinde, köpeğin gezmeye götürülmesi.

11. (328,38f) *Gönüllü Hizmet Birliği*] 1935'de kurulmuş olan İmparatorluk Çalışma Servisi'ne (RAD) gönderme yapılıyor. Özellikle savaş hazırlıkları için kurulmuş, yarı askeri, faşist bir organizasyon. İkinci Dünya Savaşı sırasında, işgal edilen bölgelerdeki halk, önceleri "gönüllü", 1942'den başlayarak da zorla olmak üzere; Alman ekonomisi ve işgal altındaki ülkenin savaş açısından önemli işletmelerinde çalıştırılmışlardır.

12. (329,12) *Basın*] 31 Ocak 1933'de çıkarılan 1. Ülkelerin Koordinasyonu Kanunu'ndan sonra, "Gleichschaltung" kavramı (Koordinasyon, eşgüdüm), Führer çevresinde nasyonal sosyalist görüşlere göre toplaşma prensibi olarak algılanmıştır. Burada basının tek sesliliği anlamında kullanılıyor.

13. (329,29) *Su İdaresi*] Su tüketimi karşılığında abonelerden para toplayan idare.

14. (329,27) *Mnemetik Hatırlatma Sistemi*] Bazı ipuçlarına dayanarak bellekte tutma sistemi.

15. (329,34) *Stalingrad*] Bugün Wolgograd. Kızıl Ordu'nun,

İkinci Dünya Savaşı'nın sonucunu etkileyen karşı saldırısı, 19 Kasım 1942'de burada başlamıştır.

16. (330,11) *Londra Radyosu*] Londra'daki BBC Radyosu (*British Broadcasting Corporation)* Hitler faşizmi sırasında değişik Avrupa dillerinde yayınlar yapıyordu. Çekoslovakya'ya yönelik olarak yapılan yayın, Çekoslovakya'nın sürgündeki Beneş Hükümeti'nin etkisinde idi. Brecht daha sonra oyunda, yayının kaynağını Moskova olarak değiştirecektir.

17. (330,30) *koruyucu (Protektorat)*] Sözcük anlamı: Koruyucu efendilik. İşgal altındaki Çekoslovakya'nın, nasyonal sosyalistlerin dilindeki resmi adı, "İmparatorluk Koruması Altındaki Bohemya ve Mähren," idi.

18. (331,4) *saklaması ("zum Heben")*] Burada emaneten korumak, saklamak anlamında.

19. (331,26) *Goebbels*] Joseph Goebbels 1933 Mart'ından başlayarak Eğitim ve Propaganda Bakanlığı yapmıştır.

20. (332,14) *ünlü Horst Wessel Marşı*] 1930'da evinde vurulmuş bir kadın satıcısı ve SA yöneticisi olan Horst Wessel, Nazi propagandası ile politik bir kahramana stilize edilmiştir. Onun tarafından yazılmış olan *Bayrak Yukarı* (Die Fahne hoch) adlı şarkı, Nazi döneminde *Horst Wessel Marşı* olarak adlandırılmış ve *Deutschlandlied* (Hoffmann von Fallersleben'in bir şarkısı) ile birlikte, ikinci bir milli marş gibi söylenmiştir

21. (332,16) *... koyunlar yürüyor*] Burada *Koyunlar Marşı* kastediliyor (Bkz. *Schweyk*, Sahne 7).

22. (333,34) *SAHNELEYİŞ*] Daktilo metin. Tarih: Haziran 1943.

Bu metin, oyunun ilk taslağının yazımı sırasında oluşmuş ve *Schweyk*-1943 metnine eklenmiştir.

23. (334,3) *Anabasis*] Eski Yunanca'da "tırmanış". Özellikle bir gezide ya da savaşta, deniz kıyısından anakaraya doğru tırmanış ilerleme. Brecht, Haşek'in romanındaki *"Schweyk'in Budweis Anabasisi"* adlı bölümüne (Kısım 2, Bölüm 2) gönderme yapıyor: "Ksenofon, eski çağlardaki bir komutan, Anadolu'da bir sefere çıkmış ve haritasız, bilmediği yerlere gelmiş. Eski Gotlar, herhangi bir topografik bilgileri olmadan yola çıkarlarmış. Öyle burunlarının doğrusuna giderlermiş. Buna *Anabasis* denir." (Jaroslav Haşek, *Uysal Asker Schwejk'in Dünya Savaşı Maceraları.* Haşek de burada Ksenofon'un Milattan önce 400/399 yıllarında yazmış olduğu *Anabasis* adlı 7 ciltlik tarih kitabına gönderme yapıyor.)

24. (334,10) *von Bock*] Feldmareşal Fedor von Bock, Almanların Moskova saldırısında bulunmuş, ancak 1941 Aralık ayında, Hitler'le

görüş ayrılığı yüzünden görevden alınmış, Stalingrad'a ve Kafkaslara aynı anda saldırılmasını eleştirdiği için de, 1942 yazında ordudan uzaklaştırılmıştır.

25. (334,10) *Figürler (Satrapen)*] Eski İran'da bir yönetim birimine ya da bölgesine "satraplık" denilirmiş. Satrapların keyfi yönetimleri ve yolsuzlukları yüzünden, deyim negatif bir anlam taşır.

D.E.U
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

MALFİ DÜŞESİ ÜZERİNE BRECHT'in YAZILARI, NOTLARI

MALFİ DÜŞESİ

WEBSTER'İN "DUCHESS OF MALFI" OYUNU

1. Aragon Dükü, Kardinal olan erkek kardeşinden aldığı destekle, dul kız kardeşi için savaşa gitmeden önce onun tekrar evlenmesini yasaklar ve evine bir casus yerleştirir.

2. Düşes, erkek kardeşlerinin gitmelerini bile beklemeden evini çekip çeviren adama, kâhyasına, ilanı aşk eder ve onunla yatar.

3. Düşes gebe kalınca casus durumun farkına varır ve Dük'e bir mektup yollar.

4. Dük mektubu bir muharebeden önce alır. Bir an önce eve dönme telaşı nedeniyle aklı karışık olduğu için kötü savaşır ve tutsak düşer (Farklılık).

5. Dük yıllar sonra geri döner ve kız kardeşinin evlenmiş olduğunu görür. Ona türlü tehditler savurur. Düşes Malfi, kâhyasının kendisi için erkek kardeşiyle dövüşmesine karşı çıkar ve Kardinal olan kardeşinin yanına kaçmaya karar verir (Farklılık). Ancak casus kocasını övünce çok etkilenir ve ona bütün planını açıklar.

6. Dük, kız kardeşini fahişelikle suçlar, bunun üzerine Kardinal onu kiliseden ihraç etmeye ve mallarına el koymaya karar verir. Kardeşinin duygusallığına şaşıran ve onu bu konuda uyaran Kardinal, kardeşinden soğukkanlı davranmasını ister.

7. Kardinal, kendisine sığınmış olan Malfi ve ailesini kiliseden ihraç eder ve sürgüne gönderir.

8. Artık bir kaçak olan ve her türlü hukuki hakkını yitirmiş olan Malfi, Kardinal'in para hırsı nedeniyle böyle davrandığını kavrar, ama bu işin içinde Dük'ün de parmağının olduğunu algılayamaz. Dük'ün yazdığı bir mektuptan onun kocasından ölümüne nefret ettiğini anlar ve kocasını çocuklardan biriyle oradan uzaklaştırır. Daha sonra Düşes tutuklanır (Malfi'nin Dük hakkındaki aymazlığı farklı).

9. Kaçak kâhya, küçük oğluna insanın yazgısına karşı gelemeyeceği konusunda yakınır.

10. Dük, Malfi'ye kocasının ve küçük oğlunun cesetlerini gösterir. Düşes'in çektiği acı karşısında duyduğu azap yüzünden işi sonuna kadar götürmeye karar verir (Farklılık).

11. Malfi celladını görünce, erkek kardeşinin kendisini ölüme mahkûm etmiş olmasını onun aşkına bağlar ve ona acıdığını söyler. Dük, Malfi'nin tabutu başında, celladı fermanı yerine getirdiği için suçlar.

12. Malfi'nin öldürüldüğünü duyan Kardinal hemen gelir ve Dük'ü yarı çıldırmış bir durumda bulur. Dük tarafından düzenlenen bir anma töreni sırasında Kardinal, kendi kendisini suçlayan erkek kardeşine, Malfi'nin fahişeden başka bir şey olmadığını anımsatınca, Dük bu hakareti nedeniyle onu öldürür. Dük de, ahlaksız bir nedenle yöneldiği teğmeni tarafından öldürülür (Farklılık).

[REJİ NOTLARI][1]

Malfi, I. Perde, 1. Sahne

(Birinci sahne uçuşan, aceleci bir tempoyla oynanmalı, devlet ricali pahalı kostümleriyle zarif ve tantanalı bir giriş yapmalı. Düşes'in arkasında nedimeleri, Kardinal'in yanında yardımcısı, Dük'ün yanında bayrakçısı durmaktadır. Üst düzeyde olan kardeşler arasındaki konuşmalar olağanüstü gizli bir konu üzerinedir ve hizmetlilerin varlığı onları, konuşmaktan hiçbir biçimde alıkoymaz.)

Isteme Sahnesi[2]

E.[3], egemenlerin yalnızlığını vurgulamalı, çünkü bu sahnede trajik bir yapısı var. Belki bir de kendisine boyun eğilmesine alışık olan, cinsel çekiciliğinden emin Düşes'in sabırsızlığı. ("This is flesh and blood, Sir". Attığı adımın ne kadar tehlikeli olduğunun bilincinde olmalı. ("...almost impossible actions"/Hemen imkânsız hareketler...) "So I thought frights and threatenings will assay this dangerous venture."

Kayısı Sahnesi[4]

Düşes'in içeri girmesiyle, sarayın aldatıldığı gerçeğinin altı çizilmeli. Antonio biraz daha fazla yaltaklanmalı, şapka giymeye ilişkin küçük sahnede Düşes'in uçarı neşesi daha ağırlıklı olmalı. Kayısı yeme harika. Ama Antonio ondan sonra biraz daha şaşkın, biraz daha korku dolu olmalı (Düşes bir skandala neden olacağı için). Askeri önlemler (kuşatma) gürültülerle desteklenebilir. Önemli olan Antonio'nun mücevher hırsızlığı konusunda söyledikleri gibi doğaçtan konuşması ve yalan söylemesi.

Elçi'nin kesinlikle Düşes'in yanına girmemesi gerekir. Zaten etten duvarı[5] nasıl aşabildi ki? Ben olsam Elçi'yi çıkarırdım.

Yatak Odası Sahnesi[6]

Ferdinand dışarı çıktıktan sonra Antonio ve Cariola içeri girdiklerinde Cariola, Dük'ün saray muhafızlarına çekilmelerini emrettiğini

ve subaylar arasında Dük'ün kentte birlikleri topladığına ilişkin söylentiler dolaştığını bildirebilir (İzleyici Düşes'in neden kaçtığını anlamayacak gibi görünüyor!).

(Bundan önceki sahnede E.'nin sahneden çıkarken söylediği "This deadly air is purged" cümlesini özellikle vurgulayarak söylemesi iyi olur.)

Düşes bir an önce oradan uzaklaşmak istediği için Düşes-Bosola Sahnesi'nin iyice kısaltılması gerekir.

Ancona Sahnesi[7]

Düşes'in Dük'ün mektubundan çok korkması gerekir; çağrının ardında neyin yattığını kavrayışı daha belirgin olmalı. Acaba mektubu önce sessizce okusa, daha mı iyi olur?

E., en azından bir gösteride Lachs öyküsünü oynamalı. Gerçekten de, izleyici oyunda E.'den ne kadar fazla şey yer alırsa, o kadar iyi. İzleyici onu dikkatle ve severek dinliyor, bunu gözle görmek bile olası.

"DUCHESS OF MALFI" OYUNUNU BROADWAY'DE SAHNELEME DENEMESİ[8]

John Webster'in "*Duchess of Malfi*" adlı oyunu, İngiliz sahnelerinde başarı kazanmış olan göçmen bir Alman kadın oyuncunun[9] isteği üzerine ele alınmış ve üzerinde çalışılmıştır. Oyuna eklenen dizeler Auden tarafından çevrilmiş, Auden ayrıca orijinal metne çok fazla zarar verilmemesine dikkat etmiştir. Kadın oyuncu, New York'lu eleştirmenlerin yazınsal bir kutsal emanetin zedelenmesine kızmalarından korkuyordu. Ancak daha sonra bu eleştirmenlerin dikkatli bir restorasyon çalışmasıyla pek fazla ilgilenmedikleri ve oyunu da pek fazla bilmedikleri ortaya çıktı (Orijinal metnin herhangi bir yeriyle karşılaştırma yapan kimse çıkmadı). Oyunu bir İngiliz yönetmen[10] sahneledi, kökleri geçtiğimiz yüzyıla uzanan Shakespeare geleneğine dayanan ve dolayısıyla da Elisabeth Tiyatrosu'yla hiçbir ilgisi olmayan bu reji, modası geçmiş ve didaktik bir oyun çıkardı ortaya. Bu geleneğin kısırlığı açıkça belli oluyordu. Anlatılan öykü oynanmadı, öykünün sınırları zorlamaya başladığı yerlerde ise, şaşırtıcı dönüm noktaları törpülendi. İnsani olanı vurgulama hastalığı nedeniyle karakterler düzleştirildi; olaylar yerine, bütün rastlantılardan arınmış bir ideal durum inşa etme konusundaki çirkin tutku nedeniyle de –ki izleyici yazgısına razı olsun –, olayların gerçekliği yok edildi. Oyuncular güzel yerlere, aryalara saplanıp kaldılar, ama bunları herhangi bir eylem

temeline oturtamadıkları gibi şarkı da söyleyemiyorlardı. Baş kadın oyuncu, Malfi karakterini biçimlendirecek durumlara izin vermedi, ayrıca karakterde sürekliliği de sağlayamadı; böylece belli bir sahneye kadar Kontes Miezi[11], daha sonra ise Maria Stuart[12] oldu. Orijinal metin üzerinde yapılan çalışmada, Malfi'nin beslediği burjuva sevgisi nedeniyle erkek kardeşleri onun boynuna ilmiği geçiriyorlardı, çünkü Malfi bir burjuva evliliği yapmıştı; oysa, sahnelenen oyunda "master of the duchess' household[13]" olarak prens yüzlü bir oyuncu oynatılmış, böylece Malfi'nin bir burjuva olan kocasına, kendisiyle soylu erkek kardeşlerinin arasına girmesini yasakladığı sahne anlamını yitirmişti. Ferdinand'ın içinde bulunduğu çaresizlik sağlanamadığı için, Malfi'nin kendisine âşık olan Ferdinand'ı onulmaz acılar içinde bırakması da anlamsızlaşmıştı; ayrıca, baş kadın oyuncu son perdede yer alan ve Malfi'nin ölüm fermanını erkek kardeşinin kendisine duyduğu aşkın anlatımı olarak algıladığı sahneyi oynamayı reddetti! Bu durum zekâ kıtlığından kaynaklandığı gibi, böylesi olayları oynama konusundaki yeteneksizlikten de kaynaklanmaktadır. Baş kadın oyuncu bu yeteneksizliği Amerikalı Antonio[14] ve İngiliz Ferdinand'la[15] da paylaşıyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Münih Oda Tiyatrosu'nda[16] yetişen ve daha sonra Berlin'deki Rheinhardt ve Barnowski Tiyatroları'nda[17] çalışan bu kadın oyuncu, Alman epik tiyatrosunun tekniklerini bilmiyordu; grubun geri kalanı Amerikan müzikal tekniğinden habersizdiler (büyük bir olasılıkla da hor görüyorlardı), oysa bu müzikaller, içi boş eğlenceler sunarak, para hırsı içinde zamanın peşi sıra sürüklenerek bazı ilkel epik araçlar geliştirmişlerdi, bu araçlarla Elisabeth döneminin büyük yapıtları bir ölçüde de olsa çağdaş bir biçimde sahnelenebilirdi.

"DUCHESS OF MALFI" OYUNUNUN NASIL SAHNELENMESİ GEREKTİĞİ ÜZERİNE[18]

Broadway müzikalleri örnek alınmalıydı; bu müzikaller, Amerikalı, 'olan'ı göstermeyi amaçlayan ve aralarında kıyasıya bir rekabet olan gösteriş meraklılarından, popüler starlardan, iyi sahne tasarımcılarından, kötü müzikçilerden, vasat ama şakacı şarkı sözü yazarlarından, yaratıcı terzilerden ve gerçekten modern dans ustalarından oluşmaktadır. Sahne tasarımcıları ve dans ustaları bol bol yabancılaştırma efektleri kullanmaktadırlar, dans ustalarının kullandıkları yabancılaştırma efektleri folklor kaynaklıdır. Dekor ana parçaları modern resmin etkilerini taşımakta, ayrıca gerçeküstücü yaklaşımlar içermektedirler. Zekice tasarlanmış pandomimler olan dans numaralarında,

epik tiyatronun ögeleri saklıdır. Eylem güçlü bir taslak ve "eklemeler" yapabilecek sağlam bir iskelet durumundadır.

"*Malfi*"deki gruplaşmalar müzikallerin açık seçikliğini taşımadığı, dizelerdeki resitatifler.

MALFİ DÜŞESİ

Brecht'in Yazıları Notları'na ait

DİPNOTLAR

Nisan/Mayıs 1943: Brecht'in, Webster'in "*Duchess of Malfi*" adlı oyunundan yola çıkarak yazdığı metin (Çalışmanın başlangıcı).

Eylül/Ekim 1946: *Reji Notları, "Duchess of Malfi" Oyununu Broadway'de Sahneleme Denemesi* (Boston'da yapılan deneme gösterileri nedeniyle); *"Duchess of Malfi" Oyununun Nasıl Sahnelenmesi Gerektiği Üzerine* (New York'ta yapılan bir dizi sahneleme için).

1. (336,34) *Reji Notları*] Brecht, Boston'daki Schubert Tiyatrosu'nda *The Duchess of Malfi*'nin kendisi tarafından onaylanmayan başka bir metinden yola çıkılarak gerçekleştirilen deneme gösterimini (25 Eylül 1946) izledikten sonra Elisabeth Bergner için bazı notlar kaleme almıştır (Reji: George Rylands, Düşes: Elisabeth Bergner). Bergner, yönetmen Rylands gittikten sonra (1946 Eylül sonu) Brecht'in yine sahneleme konusunda çalışmaya başladığını anlatır. Daha sonra New York'ta yapılan prömiyer (15 Ekim 1946) için Brecht'in gösterdiği çaba etkisiz kalır.

Brecht öldükten sonra ayrı ayrı ele geçen üç sayfa sahne sırasına göre biraraya getirilmiştir.

2. (337,7) *Isteme Sahnesi*] I. Perde, 2. Sahne'yle ilişkilidir.
3. (337,38) *E.*] Bu oyun için Brecht'le birlikte çalışan Elisabeth Bergner kastediliyor.
4. (337,16) *Kayısı Sahnesi*] I. Perde, 3. Sahne kastedilmektedir.
5. (337,29) *Etten duvar*] Koruma görevi yapan silahlılar.
6. (337,32) *Yatak Odası Sahnesi*] II. Perde, 3. Sahne'yle ilişkilidir.
7. (338,7) *Ancona Sahnesi*] II. Perde, 6. sahne kastedilmektedir.
8. (338,18f) *"Duchess of Malfi" Oyununun Broadway'de Sahneleme Denemesi*] Metin: Daktilo metin. Tarih: Oktober 1946.

Boston'daki gösterimden sonra oyun 14 Ekim'den 16 Kasım 1946 tarihine kadar New York'taki Ethel Barrymore Tiyatrosu'nda oynandı. Oyun olumsuz eleştiriler aldı.

9. (338,32f) *Göçmen bir Alman kadın oyuncu*] Elisabeth Bergner ve kocası Paul Czinner 1933 yılında Londra'ya, 1940 yılında da ABD'ye göç etmişlerdi.

10. (338,31f) *Bir İngiliz yönetmen*] George Rylands.

11. (339,10) *Kontes Miezi*] Arthur Schnitzler'in Kontes Mizzi ya da Aile Günü adlı oyunundaki (1909) baş oyun kişisi kastediliyor.

12. (339,11) *Maria Stuart*] Friedrich Schiller'in aynı adlı oyunundaki (1800) oyun başkişisi kastediliyor.

13. (339,14f) *"Master of the duchess" household*] Düşes'in sevgilisi olan Antonio rolü kastediliyor.

14. (339,25) *Amerikalı Antonio*] Antonio rolünü oynayan Amerikalı oyuncu Whitfield Connor kastediliyor.

15. (339,26) *İngiliz Ferdinand*] Ferdinand rolünü oynayan İngiliz oyuncu Donald Eccles kastediliyor.

16. (339,27) *Münih Oda Tiyatrosu*] Elisabeth Bergner, 1920-1922 yılları arasında Münih Oda Tiyatrosu'nda ve Bayern Devlet Tiyatrosu'nda çalışmıştı (Eğitimini Viyana Konservatuarı'nda yapmıştı).

17. (339,28f) *Reinhardt ve Barnowski Tiyatroları'nda*] Elisabeth Bergner, 1918/19 yıllarında Berlin'deki Lessing Tiyatrosu'nda (Victor Barnowsky'nin yönetiminde), 1922 yılından başlayarak da Max Reinhardt yönetimindeki Berlin Alman Tiyatrosu'nda çalışmıştı.

18. (340,20) *"Duchess of Malfi" Oyununun Nasıl Sahnelenmesi Gerektiği Üzerine dizelerdeki resitatifler*] Bu çalışmanın sonunda metin kesilmektedir (Son sayfa eksiktir).

SON

ALMAN – SUHRKAMP YAYINEVİ'NİN NOTU

Bertolt Brecht'in eserlerinin açıklamalı Büyük Berlin ve Frankfurt Basımı, Berlin ve Weimar'daki Aufbau Yayınevi ile Frankfurt a.M. Main'daki Suhrkamp Yayınevi'nin ortak yayınlarıdır; basım, her iki yayınevinde eşzamanlı yayınlanmaktadır. Basım, Brecht yaşarken yayınlanan metinler ile, DDR (Alman Demokratik Cumhuriyeti) Sanatlar Akademisi Bertolt Brecht Arşivi'nde bulunan belgeleri temel almıştır.

Türlere göre gruplaştırmalar içersinde eserler, yazılış tarihlerine göre düzenlenmiştir. Oyunlarda ve romanlarda ise fragmanlar ayrıca ele alınmıştır; şiirlerde ve düzyazılarda toplu metinler ile tek tek metinler arasında ayrım yapılmıştır; yazılarda, oyunlara ve tiyatro modellerine ait metinler ayrı bir ciltte toplanmıştır.

Bu basım ilke olarak özgün ilkbaskıları ya da – yazarın ölümünden sonra yayınlanan eserlerde – yazardan kalan belgeler arasında bulunan metinleri temel almıştır. Tarihsel-eleştirel bir basımın tüm normlarına bağlı kalma kaygısı güdülmeksizin, varyasyonlar ve çeşitli metinlerin basımı aracılığıyla bir eserin oluşumunun başlıca aşamaları yansıtılmıştır. Bunlar, her defasında ilk tarihli metne ek olarak verilmiştir.

Bütün metinler, basılı metinlerle ve yazarın ölümünden sonra belgeleri arasında bulunan metinlerle karşılaştırılmıştır. Ortografi, yazım biçimleri korunarak güncelleştirilmiştir. Noktalama işaretleri de, Brecht'in bazı karakteristik özelliklerinin korunması koşuluyla günümüze uydurulmuştur. Basımı yayına hazırlayanların – örneğin başlıklara – yaptıkları bütün ekler köşeli ayraçlar içersine alınmıştır.

Açıklamalarda temel metin kaynakları, oluşum öyküleri, metinlerin tarihçesi ve Brecht'in ölümüne kadarki yankılar yer almaktadır. Satır açıklamaları, belli konuların açıklanmasıyla sınırlı tutulmuştur. Adı geçen kişilere ait genel veriler, açıklamalı genel indekste bulunmaktadır.

Bu cildin danışmanlığı, Tübingen Üniversitesi Öğretim Üyesi Michael Voges tarafından yapılmıştır.

MitosBOYUT YAYINEVİ'NİN NOTU

Almanya'daki Suhrkamp Yayınevi ile yaptığımız yayın sözleşmesi doğrultusunda, Bertolt Brecht'in bütün oyunları, 9 ciltlik Almanya baskısı olan *"Yorumlu Büyük Berlin-Frankfurt Basımı"*ndan (Grosse kommentierte Berliner und Frankfurter Ausgabe) 13 cilt olarak dilimize çevrilmiştir.

Oyun metinlerinin yanısıra, Almanca basımda oyunlara ilişkin olarak verilen bütün ekler-açıklamalar da Türkçe basımda yer almaktadır. Oyunların yorum ve sahnelemeleri bakımından büyük önem taşıyan bu ek ve açıklamaların, oyunlarla birlikte bir bütün olarak düşünülmesinin, gerek oyunları sahneleyecekler, gerek okuyucular açısından çok yararlı olacağına inanıyoruz.

Türkçe basıma, aynı yayınevine ait Brecht'in tüm düzyazılarını biraraya getiren *Yazılar* (Schriften) adlı ciltlerden, Brecht'in tiyatro üzerine yazılarını içeren 4. ciltteki yazıları da eklenmiştir. Böylece yayınladığımız dizide, Brecht'in oyunları üzerinde tam bir bütünlük sağlanmış olmaktadır.

Yayın sözleşmesi gereğince, Almanca basımdaki oyun sıralamaları Türkçe basımda da aynen korunmuştur. Çeviriler tamamlandıkça, cilt sırası gözetilmeden ciltler yayımlanacağından, çıkacak ciltlerin numaralarının birbirini izlememesi okurları şaşırtmamalıdır.

Ayrıca, yayın sözleşmesine göre, Türkçe oyun çevirilerinin, Suhrkamp Yayınevi'nin yukarda adı geçen son baskılarına uygun yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle, eski Brecht çevirileri kullanılmamış, oyunların çevirileri yeniden yapılmıştır. Ancak, 1995 Kasım'ında kaybettiğimiz Aziz Çalışlar'ın yayınevimize ve Türk tiyatrosuna yaptığı hizmetlere gönül borcu olarak, onun *Mahagonny* ile *Jeanne D'Arc Davası* çevirileri yeniden yapılmamış, bu çevirilerin yeni Almanca basımlara uygunluğunu sağlamak üzere, çeviriler Yılmaz Onay tarafından gözden geçirilmiştir. Böylece, oyunların hem yeni basımlara uygunluğu, hem de bu toplu çevirilerle dil, yorum ve terminoloji birlikteliği sağlanmıştır.

Bu eserlerin yayın dönemi içine (1997-99), Brecht'in "100. Doğum Yıldönümü" rastlamaktadır (1998). Yayınımızı, onun saygın kişiliğine ve Türk tiyatrosuna bir armağan olarak sunuyoruz.

Yayınımızın, gerek kuram, gerekse uygulama bağlamında Türk tiyatrosever ve tiyatrocularına yararlı olması en içten dileğimizdir.

MitosBOYUT Yayınları
T. Yılmaz Öğüt, Yayın Yönetmeni

BERTOLT BRECHT / BÜTÜN OYUNLARI

Cilt 1

Kutsal Kitap/Baal (1919)/Baal (1922)/Baal'in Yaşam Öyküsü/Gecede Trampet Sesleri/Düğün/Dilenci veya Ölü Köpekler/Şeytan Kovma/Lux Tenebris'te/Balık Avı/Ova

Cilt 2

Çalılık/Kentlerin Çalılığında/İngiliz Kralı İkinci Edward'ın Yaşamı/Adam Adamdır (1926)/Adam Adamdır (1938)

Cilt 3

Üç Kuruşluk Opera/Mahagonny/Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü/Lindberghlerin Uçuşu/Anlaşma Üzerine Badener Öğreti Oyunu/Evet Diyen/Evet Diyen Hayır Diyen/Önlem (1930) / Önlem (1931).

Cilt 4

Mezbahaların Kutsal Johanna'sı/Kuraldışı ve Kural/ Ana (1933) / Ana (1938)

Cilt 5

Sivri Kafalılar Yuvarlak Kafalılar / Yuvarlak Kafalılar Sivri Kafalılar

Cilt 6

Küçükburjuvanın Yedi Ölümcül Günahı / Horatier ve Kuriater / Carrar Ananın Silahları / III. Reich'ın Korku ve Sefaleti.

Cilt 7

Galilei'nin Yaşamı (1938/39)/ Gelileo (Amerika Metni)/ Galilei'nin Yaşamı (1955/56) / Dansen/ Demirin Fiyatı Nedir?

Cilt 8

Cesaret Ana ve Çocukları / Lukullus'un Sorgulanması (1940)/Lukullus'un Sorgulanması (1951)/Lukullus'un Mahkûmiyeti/Sezuan'ın İyi İnsanı.

Cilt 9

Puntila Ağa ve Uşağı Matti / Arturo Ui'nin Yükselişi/ Simone Machard'ın Düşleri.

Cilt 10

Schweyk / Malfi Düşesi.

Cilt 11

Kafkas Tebeşir Dairesi (1949) / Kafkas Tebeşir Dairesi (1954) /Sofokles'in Antigone'si.

Cilt 12

Komün Günleri / J. M. R. Denz'in Saray Danışmanı / Gerhart Hauptmann'ın Kunduz Kürkü ve Kırmızı Horozu.

Cilt 13

Coriolanus/Anna Segers-Rouen'li Jeanne D'Arc'ın Davası (1431)/Turandot veya Aklayıcıların Kongresi/Molière'in Don Juan'ı/Ziller ve Davullar.

BERTOLT BRECHT / BÜTÜN ŞİİRLERİ

Türkiye Yayın Hakları
© TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti. (MitosBOYUT Yayınları), 1997

Türkçesi
Ahmet Cemal - Yılmaz Onay

Cilt 1

Toplu Şiirler (1918-1938)
Bert Brecht ve Arkadaşlarının Gitarları İçin Şarkılar.1918
Mezmurlar
Bertolt Brecht'in Ev Ödevleri
Augsburg Sonesi
Üç Kuruşluk Opera'nın Şarkıları
Kent Sakinlerinin Okuma Kitabından
Devrimden Şarkılar
Sone (1933/34)
İngiliz Sonesi
Şarkılar Şiirler Korolar
Çin Şiirleri
Çalışmalar

Cilt 2

Toplu Şiirler (1938-1956)
Svendborg Şiirleri
Steffin Koleksiyonu
Hollywood Ağıtları
Sürgünden Şiirler
Savaşın Alfabesi
Alman Taşlamaları (İkinci Bölüm)
Çocuk Şarkıları
Yeni Çocuk Şarkıları
Buckow Ağıtları
Hurda Alımından Şiirler

Cilt 3

Şiirler, Şiir Fragmanları, Oyunlardan Şiirler. 1912-1926.

Cil 4

Şiirler, Şiir Fragmanları, Oyunlardan Şiirler. 1926-1945.

Cilt 5

Şiirler, Şiir Fragmanları, Oyunlardan Şiirler. 1945-1956.